

פרשת כִּיתָצָא ה'תשס"ו

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קָה א הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ לוֹ זְמֵרוּ לוֹ
 שִׁיחוּ בְכָל־נִפְלְאוֹתָיו: ג הַתְהַלְלוּ בְשֵׁם קְדֹשׁ יִשְׁמַח לֵב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דְּרֹשׁוּ
 יְהוָה וְעִזּוּ בְקִשׁוֹ פָּנָיו תִּמְיֵד: ה זְכֹרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתֵּי וּמִשְׁפְּטֵי־פָיו:
 ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפְּטָיו:
 ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאַלְף דּוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ
 לִישָׁחֵק: י וַיַּעֲמִידָהּ לַיעֲקֹב לְחֵק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן
 אֶת־אָרֶץ־כְּנָעַן חָבֵל גְּחֻלְתְּכֶם: יב בַּהֲיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּהֶ:
 יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם
 וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בַּמְּשִׁיחִי וְלֹנְבִיאִי אֶל־תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב
 עַל־הָאָרֶץ כָּל־מִטְהַ־לֶּחֶם שָׁבַר: יז שְׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֹבֵד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנּוּ
 בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ (כתיב רגליו) בְּרֹזֶל בָּאָה נִפְשׁוּ: יט עַד־עַתָּה בָּא־דִּבְרוּ אִמְרַת יְהוָה
 צָרְפָתָהּ: כ שְׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוּ אָדוֹן לְבֵיתוֹ
 וּמִשָּׁל בְּכָל־קְנִינָיו: כב לְאֶסֶר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יַחֲפֶם: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם
 וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ־חַם: כד וַיִּפֹּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמְהוּ מִצְרָיו: כה הִפְךָ לְבָס
 לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ: כז שָׁמוּ־
 בָם דְּבָרֵי אֱתוֹתָיו וּמִפְתֵּי־בְּאֶרֶץ חַם: כח שְׁלַח חֲשֹׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דִּבְרוֹ
 (כתיב דבריו): כט הִפְךָ אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דָּגָתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם
 צִפְרָדַיִם בְּחִדְרֵי מְלִכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב כְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן
 גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אִשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּךְ גִּפְנִים וַתִּאֲנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עַץ גְּבוּלָם:
 לד אָמַר וַיָּבֵא אַרְבֶּה וַיִּלֶּק וַאֲיִן מִסִּפְרָה: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֹשֵׁב בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרִי
 אֲדָמָתָם: לו וַיִּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאֶם בְּכֶסֶף וַזָּהַב
 וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בַּצֵּאתָם כִּי־נִפְלַח פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ
 עָנָן לְמִסְדָּךְ וְאִשׁ לְהָאִיר לִילָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמִים יִשְׁבִיעֶם: מא פָּתַח
 צוּר וַיִּזְבּוּ מִיַּם הֵלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קְדֹשׁ אֶת־אֲבָרָהֶם
 עֲבָדוֹ: מג וַיִּצְאָ עַמּוֹ בְּשֹׁשׁוֹן בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל
 לְאֵמִים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְעֲרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו א הַלְלוּיָהּ | הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלַל גְּבוּרוֹת יְהוָה
 יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ: ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה
 בְּרִצּוֹן עֲמֹד פְּקוּדֵי בִישׁוּעֶתְךָ: ה לְרֹאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׂמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ
 לְהַתְּהַלֵּל עִם־נַחֲלֹתֶיךָ: ו חָטְאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשַׁעְנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרִים |
 לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם בַּיַּם־סוּף:
 ח וַיִּשְׁיַעַם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחֲרַב וַיִּזְלִיכֶם
 בַּתְּהוֹמוֹת פַּמְדָּבָר: י וַיִּשְׁיַעַם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיִּגְאֹלֶם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיחֶם
 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר: יב וַיֵּאֱמִינוּ בַדְּבָרֵיךָ יִשְׁרִי תְהִלָּתוֹ: יג מֵהָרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשָׂיו
 לֹא־חָפְזוּ לַעֲצֹתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תְאוּהָ בַמְדָּבָר וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם
 שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רִזּוֹן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לַמֶּשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קָדוֹשׁ יְהוָה:
 יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתְךָ וְתִכַּסּ עַל־עַדַת אֲבִירִים: יח וּתְבַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַבִּיחַ
 תְּלַהֵט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַמַּסְכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם
 בַּתְּבִנִּית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיַעַם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם:
 כב נַפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נֹרְאוֹת עַל־יַם־סוּף: כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם לוֹלֵי מֶשֶׁה בְּחִירוֹ
 עָמַד בַּפָּרָץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מֵהַשְּׁחִית: כד וַיִּמָּאֶסוּ בְּאֶרֶץ חֲמֹדָה לֹא־הֵאֱמִינוּ
 לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
 בַּמְדָּבָר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֵּאֲכִלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרִיץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמִד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל
 וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה: לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצְדָקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי
 מְרִיבָה וַיִּרַע לַמֶּשֶׁה בַּעֲבוּרָם: לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטָא בְּשִׁפְתָיו: לד לֹא־
 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם: לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:
 לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עַצְבֵיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לז וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם
 לְשִׂדִּים: לח וַיִּשְׁכְּחוּ דָם נְקִי דָם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצָבִי כִנְעַן וַתַּחֲנַף
 הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֶ־אָרֶץ יְהוָה בַּעֲמוֹ
 וַיִּתְעַב אֶת־נַחֲלֹתוֹ: מא וַיִּתְּנֶם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנֵאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם
 אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְנְעוּ תַחַת יָדָם: מג פְּעַמִּים רַבּוֹת יַצִּילֶם וְהֵמָּה יִמְרוּ בַעֲצַתָם וַיִּמְכּוּ
 בַּעֲוֹנָם: מד וַיֵּרָא בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם: מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֶם כְּרַב
 חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּקְבִצְנוּ
 מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתֶךָ: מח בָּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֱמֹן הַלְלוּיָהּ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהילים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה אני לדודי ודודי לי ש"פ ראה מבה"ח אלול ה'תשכ"ו..... ה
- ג) שיחת ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ..... יא
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת כי תצא..... טו
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת כי תצא..... יט
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת כי תצא..... כח
- ז) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת כי תצא..... ל
- ח) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת כי תצא..... נג
- ט) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת כי תצא..... נט
- י) לקוטי תורה מבואר - אני לדודי פרק ג..... סב
- יא) ביאורים לפרקי אבות פרק שני..... סה
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... סו
- יג) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק קכ"ח..... סז
- יד) אגרות קודש..... סט
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת כי תצא..... עא

בס"ד. ש"פ ראה, מבה"ח אלול ה'תשכ"ו*

אני לדודי ודודי לי¹ ר"ת אלול², ומבואר בלקו"ת בהמאמר ד"ה זה³ השייכות דאלול לאני לדודי ודודי לי⁴, כי באלול הוא אתערותא דלתתא, אני לדודי, ובראש השנה ויום הכיפורים היא ההמשכה מלמעלה למטה (אתערותא דלעילא), ודודי לי. וההמשכה שבר"ה ויוהכ"פ היא ע"י האתדל"ת שבאלול. וזהו שאלול הוא ר"ת אני לדודי ודודי לי [שגם ודודי לי נכלל בר"ת אלול], כי האתעדל"ת שבאלול (אני לדודי) היא (גם) הקדמה להמשכה (ודודי לי) שבר"ה ויוהכ"פ⁵. וצריך ביאור, כי מזה שהאותיות ו' ל' (ר"ת ודודי לי) הם מתיבת אלול עצמה, משמע, שחודש אלול הוא לא רק הקדמה לדודי לי, אלא שבחודש אלול הוא גם הענין דודודי לי.

ב) וממשיך בהמאמר, שבאלול הוא זמן י"ג מדות הרחמים. דהגם שבאלול הוא אני לדודי, אתערותא דלתתא, מ"מ, האתערותא דלתתא של האדם, ובפרט כשהוא רחוק מאלקות, הוא ע"י התעוררות ונתינת כח מלמעלה. וגילוי י"ג מדות הרחמים שבאלול, דגילוי זה הוא לכאו"א מישראל, גם להרחוקים ביותר⁶, הוא הנתינת כח מלמעלה על העבודה דאני לדודי. אלא שהגילוי שבאלול הוא (בעיקר) רק נתינת כח (ולא שהגילוי מעורר את האדם), והעבודה עצמה באה מהאדם, אני לדודי. וזוהי המעלה שבאלול לגבי עשי"ת, דבעשי"ת ובפרט בר"ה ויוהכ"פ, הגילוי הוא באופן שהגילוי מעורר את האדם ועבודת האדם היא כמו תוצאה מהגילוי מלמעלה. ועיקר הענין והמעלה דעבודת האדם (עבודה בכח עצמו) אני לדודי, הוא באלול.

ג) ובכדי לבאר שני ענינים הנ"ל בהגילוי דיגמה"ר שבאלול – שהגילוי דאלול הוא לכאו"א גם להרחוקים ביותר, ושאעפ"כ הגילוי אינו מעורר את האדם והוא רק נתינת כח – ממשיך בהמאמר, שהגילוי דיגמה"ר באלול הוא דוגמת מלך בשדה. דמהחילוקים בין מלך בשדה ומלך בהיכלו הם שני הענינים⁸. בנוגע לדרגת הגילוי, עיקר הגילוי דמלך ביפיו (תחזינה עיניך)⁹ הוא בהיכל מלכותו, כשהוא בלבושי מלכות ובכתר מלכות, משא"כ כשהוא בשדה¹⁰. אבל הגילוי עצמו הוא בעיקר כשהוא בשדה. דבהיותו בהיכל מלכותו אין נכנסים

* יצא לאור בקונטרס ר"ח אלול – תש"נ,

"לקראת ר"ח אלול .. ער"ח אלול, שנת ה'תש"נ".

(1) שה"ש ו, ג.

(2) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. פע"ח שער כ"ד (שער ר"ה) פ"א. שעה"פ להאריז"ל עה"פ. ב"ח לטור אר"ח הל' ר"ה סתקפ"א ד"ה והעבירו. הנסמן לקמן ע' רמה הערה 67.

(3) פרשת ראה לב, א ואילך. וראה ד"ה אני לדודי תשמ"ו (לקמן ע' רל ואילך) השייכות דמאמר זה (שבלקו"ת) לפרשת ראה והרמוז לך לב.

(4) כמפורש בלקו"ת שם בהתחלת המאמר "והענין כי באלול כו", דזה שבאלול הוא אתערותא דלתתא כו' הוא ביאור הענין דאני לדודי ודודי לי ר"ת אלול.

(5) ועפ"ז יומתק מ"ש בהמאמר שבכדי שיהי' ודודי לי בר"ה

וביוהכ"פ צריך תחילה אתעדל"ת באלול – אף שמאמר זה מדבר בענין אלול, ולא בר"ה ויוהכ"פ – כי זהו ביאור על אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול.

(6) ראה מ"ח מס' אלול פ"א מ"ג. פע"ח שם.

(7) סה"מ ה'ש"ת ע' 166.

(8) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1343 ואילך. לקמן ע' רכג ואילך.

(9) ישע"י לג, יז. וברמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ה "המלך כו' מתנאה במלבושין נאים ומפוארים שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך".

(10) להעיר מלקו"ת ראה כה, ג, דכשהמלך בשדה "הוא לבוש עד"מ לבוש החיצון".

אליו אלא ברשות ורק המובחרים שבעם ויחידי סגולה, ובהיותו בשדה, רשאים [ויכולים]¹¹ להקביל פניו כל מי שרוצה, והמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ועד"ז הוא בהנמשל, שהגילוי דר"ה ויוהכ"פ ועד"ז בעשי"ת בכלל שהוא בדוגמת מלך בהיכלו הוא באופן שהגילוי מעורר את האדם, בדוגמת מלך בהיכלו (בלבושי מלכות ובכתר מלכות), שהוא מטיל אימה ופחד. אבל בכדי שהאדם ירגיש הגילוי דר"ה ויוהכ"פ, הוא (בעיקר) לאחרי קדימת העבודה בחודש אלול, שע"ז הוא נעשה מהמובחרים שבעם והיחידי סגולה שנכנסים להיכל המלך. והגילוי דאלול שהוא דוגמת מלך בשדה, הוא באופן שהגילוי אינו מעורר את האדם והוא רק נתינת כח לעבודה, אבל הנתינת כח לעבודה שע"י גילוי זה הוא לכאו"א גם להרחוקים ביותר. בדוגמת מלך בשדה, דכשהמלך הוא במצב זה אינו מטיל אימה ופחד. ובפרט על אלו הנמצאים בשדה, שהם בדרגא נמוכה. ויתירה מזו, דכשהמלך הוא במצב זה, אינו מעורר אפילו תשוקה להקביל את פניו¹². וזהו שמדייק בהמאמר כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, דזה שהם יוצאים להקביל את פני המלך הוא מצד הרצון שלהם¹³. אלא שהנתינת כח להקביל את פני המלך הוא ע"י שהמלך בשדה. שאז (בהיותו בשדה) ישנו הרשות והיכולת לכאו"א להקביל את פני המלך.

ד) וצריך להבין, דלכאורה בכדי לבאר שהגילוי דאלול (והנתינת כח שע"י הגילוי) הוא לכאו"א, נוגע רק שכשהמלך בשדה רשאים ויכולים כל מי שרוצה להקביל פניו, ולמה מוסיף שהמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ובפרט דזה שהמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה להם פנים שוחקות הוא ההמשכה והגילוי מלמעלה שלאחרי העבודה¹⁴, ואינו מובן, דההמשכה והגילוי שלאחרי העבודה (ודודי לי) היא בעשי"ת, והמשל דמלך בשדה הוא ביאור על הגילוי דאלול שהוא (נתינת כח ו) לפני העבודה. גם צריך להבין שני הענינים שהוא מקבלם בסבר פנים יפות ושמראה להם פנים שוחקות. וגם, שבנוגע למקבלם אומר בסבר פנים יפות ובנוגע למראה להם אומר פנים שוחקות.

ויש לומר הביאור בזה בהקדים שהחידוש בהגילוי דיגמה"ר באלול לגבי הגילוי בר"ה ויוהכ"פ הוא בשני ענינים. שבכדי לקבל הגילוי דר"ה ויוהכ"פ הוא ע"י עבודה נעלית (מובחרים שבעם ויחידי סגולה) ובכדי לקבל הגילוי דאלול צריכה להיות רק הקבלת פני המלך, דבנמשל הוא התעוררות הקבלת עול מלכות שמים¹⁵. ועוד חידוש בהגילוי דאלול שהגילוי הוא גם לאלה הנמצאים במדבר¹⁶ דלעו"ז¹⁷. וכמוכח גם מזה שעיקר הגילוי דיגמה"ר

14) שהרי זה שהמלך מקבל את כולם כו' קאי (בפשטות) על אלה שמקבלים את פניו.

15) סה"מ ה'ש"ת ע' 167.

16) להעיר ממאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ד"ה ענין אלול (ס"ע תתכה) "ונק' שדה ומדבר כמו מלך הנוסע בדרך במדבר". וי"ל שהכוונה שם היא שבאלול הגילוי דיגמה"ר הוא לישראל הנמצאים במדבר, כבפנים.

17) ראה המאמר שבלקו"ת רפ"ב (לד, ב). ובכ"מ.

11) הוספת כ"ק מו"ח אדמו"ר בסה"מ ה'ש"ת ע' 167.
12) משא"כ כשהוא בהיכל מלכותו, הרי "כמה וכמה מצפים ימים ושנים לראות עוזה וכבודו" (אגה"ק סכ"ד – תניא קלז, ב).
13) להעיר מתו"א מג"א צח, ד ואלך בפירוש מרו"ל (שבת פח, א) כפה עליהם הר כניגית כו' מודעא רבה לאורייתא, דכיון שהקדימו נעשה לנשמע מצד הגילוי מלמעלה ולא מצד עצמם – אין זה בבחירה ורצון, כפה. ודוקא בימי אשורוש, זמן של הסתר, קבלו ברצון גמור, רצון שמצד עצמם.

שבאלול הוא נתינת כח על תשובה¹⁸, דתשובה כפשוטה היא על ענינים בלתי רצויים (בחינת מדבר), ועיקר התשובה הוא על פריקת עול¹⁹, דמזה מובן, שהגילוי דאלול הוא גם לאלה שהם בתכלית הריחוק. ומ"ש בהמאמר שהגילוי דאלול הוא בשדה (ולא במדבר), הוא, כי הגילוי דיגמה"ר הוא (לא בהמדבר עצמו, דבענינים שהם היפך רצון ה'¹⁷, אין שייך שיהי' בהם גילוי אלקות, אלא) בישראל הנמצאים במדבר, והגילוי בהם הוא הנתינת כח לצאת ממדבר לשדה לקבל פני המלך. ועפ"ז יש לומר, דמ"ש בהמאמר שהמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות, הכוונה בזה שמדגיש את כולם היא, שגם אלה שהם רק רוצים להקביל את פני המלך אלא שהם שבויים בידי יצרם וגם כשמתעורר אצלם רצון לעשות תשובה ולקבל עליהם עול מלכות שמים אין זה בא בפועל, גם אותם הוא מקבל בסבר פנים יפות, וזה מעורר אצלם רצון חזק ותקיף להקביל את פני המלך, וע"י רצון זה הם מתגברים על המניעות והעיכובים.

(ה) ומוסיף בהמאמר ומראה פנים שוחקות לכולם, דהחילוק בין מקבל (בסבר פנים יפות) למראה (פנים שוחקות) הוא, דלשון מקבל נופל על דבר שישנו מקודם (לפני שקיבל) והוא מקבל את הדבר, ומראה פנים שוחקות הוא שהפנים שוחקות שלו (שישנם גם לפני שמראה) הוא מראה ומגלה אותם לזולתו. וזהו דלאחרי שאומר שהמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות מוסיף שהוא מראה פנים שוחקות לכולם, דזה שהוא מקבלם בסבר פנים יפות הוא שהרצון דהעם (להקביל את פני המלך) מתקבל אצל המלך בסבר פנים יפות, וההוספה דמראה פנים שוחקות הוא דכשמתעורר ברצון לעשות תשובה נמשך לו הגילוי דפנים שוחקות דלמעלה, התענוג (שחוק) דהמלך עצמו. דתענוג זה הוא למעלה מהתענוג (דבחינת פנים יפות) שמהתעוררות התשובה, וכמבואר במק"א²⁰, דשורש השחוק (פנים שוחקות) הוא בעצמות התענוג (תענוג עצמי הבלתי מורכב) שלמעלה מתענוג הבא ע"י דבר (תענוג המורכב).

ויש לומר, דענין פנים שוחקות בהנמשל הוא התענוג דלמעלה שבישראל עצמם²¹ (שלמעלה מהתענוג שמקיום התורה ומצוות דישראל, ולמעלה גם מהתענוג שמעבודת התשובה) דתענוג זה הוא בהעצמות. וע"י שמראה להם פנים שוחקות, שתענוג זה מתגלה להאדם (המתעורר ברצון לתשובה), זה מעורר אצלו (כמים הפנים לפני²²) התענוג באלקות ועד שהתענוג באלקות הוא עצם התענוג שלו, וזה נותן לו הכח עוד יותר להתגבר על המניעות ועיכובים ולשוב בתשובה שלימה.

21) מהטעמים על המעלה דבע"ת על צדיקים היא שתשובה באה מצד הנשמה, שלמעלה מתורה (סה"מ תש"ה ע' 125. ובכ"מ). ולכן, ע"י התשובה מתגלית (אח"כ) המעלה דישראל עצמם. אלא שאעפ"כ, ענין התשובה הוא רק הקדמה לגילוי התענוג שבישראל עצמם – כי הנשמה עצמה היא למעלה גם מענין התשובה (ראה בארוכה ד"ה שובה ישראל דשבת שובה ה'תשל"ז ס"ד (לעיל ח"א ע' צט ואילך) בענין עיצומו של יום מכפר. ובכ"מ).

22) משלי כז, יט. וראה תניא פמ"ו.

18) ראה לקו"ת ראה לג, סע"ג י"ג מכילין דרחמי המאירים ומתגלים בחודש אלול להיות עושים תשובה". ובאוה"ת פ' ראה ס"ע תתו י"ג מדות המאירים באלול הם הרחמים על חיי הנשמה לעוררה בתשובה".

19) להעיר מאגה"ת פ"א (תניא צא, רע"א) דענין התשובה הוא שיגמור בלבו שלא למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך.

20) ראה בארוכה תו"ח תולדות ב, ג-ד.

ו) וצריך להבין, דמהנ"ל מובן שהגילוי שבאלול הוא לא רק נתינת כח לעבודה [דכשהמלך בשדה ישנו הרשות והיכולת לכל אחד להקביל את פניו] אלא גם מעורר את האדם [דע"י שהמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות ובפרט ע"י שמראה פנים שוחקות לכולם, זה מעורר אותם לשוב בתשובה שלימה], ואעפ"כ העבודה באלול היא אני לדודי, עבודת האדם.

ויש להוסיף, דענין זה שהגילוי דאלול הוא לא רק נתינת כח אלא גם מעורר²³, מובן גם מכללות הענין דמלך בשדה²⁴, דכשהמלך בשדה הרי נוסף שאז יש לכל אחד הרשות והיכולת להקביל את פני המלך, הנה הידיעה של העם שהמלך הוא בשדה, באותו המקום שהם נמצאים, מעורר אצלם את הרצון להקביל את פני המלך²⁵.

ויש לומר הביאור בזה, שהרצון של העם להקביל את פני המלך הוא מצד עצם מציאותם. דכיון שהמלך הוא הלב של כל העם²⁶, לכן התקשרותם להמלך הוא בעצם מציאותם²⁷, אלא שמ"מ, כאשר המלך והעם הם בריחוק מקום, אפשר שההתקשרות שלהם להמלך, ו(במילא גם) הרצון שלהם להקביל את פניו יהי' בהעלם, וע"י שהמלך הוא בשדה, באותו המקום שהם נמצאים, הרצון הוא בגילוי.

ועד"ז הוא בהנמשל, שההתעוררות לתשובה הבאה ע"י גילוי יגמה"ר שבאלול הוא שע"י הגילוי דיגמה"ר מתגלה הרצון הפנימי דישראל [וכמובן גם מהמבואר בהמשך המאמר²⁸ (לאחרי המשל דמלך בשדה), דשם א-ל הוא ראשית כל הי"ג מדות ומקורן וכללותן]. וענין שם א-ל הוא אור א"ס ב"ה ממש, כמ"ש²⁹ א-ל הוי' ויאד לנו, דאור הוא כמו העצם [וכמבואר בכ"מ³⁰ החילוק בין אור לשפע, דשפע הוא שהמשפיע מצמצם עצמו לפי"ע המקבל, ואור הוא מעין המאור]. ובכל אחד מישראל מאיר גילוי זה, ויתירה מזו שהגילוי דשם א-ל שבכ"א מישראל הוא השר והמושל שבקרבו, דישראל הוא אותיות יו"ד³¹ שר א-ל. וזהו שהביטול לאלקות שבכל אחד מישראל הוא ביטול שלמעלה מטעם ודעת, כי בישראל הוא גילוי אור א"ס ב"ה עצמו ממש שלמעלה מהשתלשלות. וע"י הגילוי די"ג מדות הרחמים (שבאלול) שראשיתן ומקורן וכללותן הוא א-ל, מתעורר ומתגלה בחינת א-ל שבכל אחד מישראל]. וזהו שהעבודה דאלול היא אני לדודי, אף שההתעוררות היא ע"י הגילוי מלמעלה, כי הגילוי שמלמעלה הוא רק סיבה שעל ידו מתגלה הרצון הפנימי דהאדם.

יותר (כמים הפנים לפנים) הרצון להקביל את פני המלך.

(26) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו.

(27) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1050. ח"ח ע' 25. ובכ"מ.

(28) לקו"ת ראה לב, ב.

(29) תהלים קיח, כז.

(30) ראה ספר הערכים – חב"ד כרך ב' ע' תנח ואילך. וש"נ.

(31) בלקו"ת שם שהיו"ד מורה על התמדת הפעולה. היינו,

שהענין ד"שר א-ל" הוא תמיד. ושם בה"קיצור" (לב, ד) דישראל הוא "ישר א-ל".

(23) להעיר גם מהלשון באוה"ת שבהערה 18 "לעוררה בתשובה".

(24) ולהעיר דמהפרטים שמוסיף (שמקבל בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות) מובן רק שהגילוי מלמעלה שבאלול פועל שהרצון להקביל פני המלך יהי' בתוקף יותר; ומהענין דמלך בשדה מובן שהגילוי מלמעלה פועל גם התעוררות הרצון מלכתחילה, כדלקמן בפנים.

(25) ובפרט ע"י ההתבוננות שכוונת המלך בירידתו לשדה היא בכדי שגם אנשי השדה יוכלו להקביל את פניו – ובשביל זה הוא מוותר על גילוי כתר מלכותו ולבושי מלכותו – שע"י יתעורר עוד

(ז) ויש לומר, דע"י שהגילוי די"ג מדות הרחמים מעורר ומגלה הרצון הפנימי דישראל, שהרצון דישראל כאלקות הוא לפי שהם מושרשים בהעצמות, נעשה עילוי בי"ג מדות הרחמים. והענין הוא, דזה שהבריאה היא בשביל ישראל³², הכוונה בזה היא³³ לא רק לבריאת העולם אלא לכל הגילויים, גם לגילויים הכי נעלים. שע"י הירידה די"ג מדות הרחמים ממקומם (היכל מלכותו, למעלה מהשתלשלות) לשדה בכדי לעורר ולגלות הרצון הפנימי בישראל מתגלה בהם שהכוונה בהם היא בשביל ישראל ששרשם הוא בהעצמות³⁴. ויש לקשר זה עם מ"ש³⁵ מלך לשדה נעבד, שאפילו המלך שאין למעלה ממנו נעבד לשדה כי ממנו מחיתו³⁶, ולפי מ"ש בזהר³⁷ מאן מלך דא מלך עילאה דאתחבר לשדה יש לומר שגם מחייתו כביכול של מלך עילאה³⁸ הוא ע"י שיורד ונמשך לשדה, כי עי"ז מתגלה שהכוונה בו היא בשביל ישראל ששרשם בהעצמות. וע"פ מ"ש בזהר³⁷ אית שדה ואית שדה, שדה דקדושה ושדה דלעו"ז, יש לומר³⁹, דענין מלך לשדה נעבד (שע"י הירידה וההמשכה לשדה נעשה עילוי במלך עילאה) הוא בעיקר ע"י שהגילוי די"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות (דבכללות הוא מלך עילאה⁴⁰) הוא גם לישראל הנמצאים במדבר (שדה⁴¹ דלעו"ז) שע"י מתגלה הרצון פנימי שלהם ויוצאים ממדבר (שדה דלעו"ז) לשדה דקדושה להקביל את פני המלך. כי ע"י התשובה דישראל שהיו תחלה בתכלית הריחוק מתגלה עוד יותר הפנימיות דישראל שרצונם האמיתי (גם בשעת החטא) הוא כאלקות רק שיצרם הוא שתקפם⁴² [כפירוש הצ"צ⁴³ עה"פ⁴⁴ כי בשדה מצאה צעקה הנערה ואין מושיע לה, שגם כשהנערה (הנשמה) היא בשדה דלעו"ז, ויתירה מזו, שזה גרם שעשו איש שדה החזיק בה ושכב עמה⁴⁵, הנה גם אז הרצון דהנשמה הוא בקדושה, והיא צועקת במר נפשה על זה שעשו איש שדה מחזיק בה, צעקה הנערה, ועי"ז אין מושיע לה, שנמשך לה ישועה מבחינת אין שלמעלה מהשתלשלות]. וכיון שגילוי רצון הפנימי דישראל (שמצד שרשם בהעצמות) הוא ע"י התשובה דישראל שהיו תחלה בשדה דלעו"ז (מדבר), לכן העילוי שנעשה בהי"ג מדות ע"י ירידתם והמשכתם למטה לעורר את האדם הוא בעיקר ע"י שמעוררים את אלה שהיו תחלה בתכלית הריחוק.

(ח) וזהו אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול, דיש לומר⁴⁶ שודודי לי שבר"ת אלול קאי (בעיקר) על הגילוי דיגמה"ר שבאלול. וזה שנאמר ודודי לי לאחרי אני לדודי [אף שהגילוי

(32) פירוש"י ר"פ בראשית.

(33) ראה גם לעיל ע' קצט ואילך.

(34) וראה לעיל שם כמה פרטים בזה.

(35) קהלת ה, ח.

(36) פירוש הראב"ע שם. וראה ביאורו"ז (בהוספות) חיי שרה קט, סע"א ואילך, דפירוש הפשוט בהכתוב הוא שגם המלך לשדה נעבד שצריך לקבל השפע מתבואותיו ופירותיו.

(37) ח"א קכב, א.

(38) בזהר שם מפרש שנעבד קאי על שדה ולא על מלך. אבל כיון שלפי פשוטו נעבד קאי על מלך, יש מקום לפירוש זה גם

הפירוש שמלך הוא מלך עילאה.

(39) וראה עד"ז לעיל ע' קעא ואילך.

(40) בביאורו"ז שם שמלך עילאה הוא ז"א. אבל בד"ה נחמו

עת"ר (סה"מ עת"ר ס"ע ריה; שם ס"ע רכג ואילך) שמלך עילאה הוא הכתר שלמעלה מהשתלשלות.

(41) ראה אוה"ת תולדות קמג, סע"ב (בשם הרד"ק בשרשים ובמכלול) "לפעמים נאמר שדה והפירוש מדבר".

(42) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(43) אוה"ת שם קמד, א ואילך.

(44) תצא כב, כז.

(45) שם כב, כה.

(46) עוד ביאור בזה – ראה לקמן ס"ע רכח ואילך.

דיגמה"ר שבאלול הוא הנתינת כח על העבודה דאני לדודי] הוא, כי בפנימיות הענינים, אני לדודי (עבודת האדם) הוא למעלה מודודי לי (גילוי מלמעלה), וכנ"ל (סעיף ו' וסעיף ז) שהכוונה בהגילוי דיגמה"ר היא בכדי לעורר עבודת האדם, ועי"ז נעשה עילוי ביגמה"ר. ושני ענינים בזה. העילוי שנעשה בהגילוי מלמעלה ע"י ירידתו למטה בכדי לעורר את האדם (כנ"ל סעיף ז), והעילוי שנעשה ע"י התעוררות תשובה דהאדם בפועל. ובזה עצמו – שני ענינים. העילוי שמצד התענוג דלמעלה שבעבודת האדם ובפרט בעבודת התשובה – מקבל כו' בסבר פנים יפות, ועי"ז מתגלה אח"כ התענוג העצמי שבישראל עצמם (דשורש הנשמות הוא למעלה מהשורש דתומ"צ, גם ממצות התשובה) – פנים שוחקות (כנ"ל סעיף ה). ויש לומר, דכיון שהתעוררות התשובה דהאדם (שעל ידה הוא הגילוי דפנים יפות ופנים שוחקות) באה ע"י הגילוי דודודי לי (הגילוי דיגמה"ר שבאלול), לכן, הפעולה דאני לדודי בודודי לי הוא שגם הגילוי דודודי לי מתעלה להתענוג דפנים יפות ופנים שוחקות.

ויהי רצון, שע"י מעשינו ועבודתינו⁴⁷, ובפרט ע"י העבודה דחודש אלול, נזכה בקרוב ממשלגאולה העתידה, שאז יהי' אמיתית הענין דמראה פנים שוחקות, וכמבואר בכ"מ⁴⁸ בענין הקניגיא שעתידי הקב"ה לעשות לצדיקים לע"ל⁴⁹, שיראו בגילוי שכל המלחמה דטוב ורע (שבעולם הזה) הוא רק בכדי שיהי' שחוק ותענוג, ואז ימלא שחוק פיננו⁵⁰, וכל זה – בקרוב ממש.

(49) ויק"ר פי"ג, ג.

(50) תהלים ככו, ב.

(47) תניא רפל"ז.

(48) תו"ח תולדות יו"ד, סע"ד ואילך. שערי תשובה לאדמו"ר

האמצעי ח"א כא, ד. ועוד.

בס"ד. משיחת ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ.

– בקשר עם סיום השלשים לפטירת הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה העכט ע"ה –

תרגום מאידית

א. יום שלישי הבא, י"ד אלול, הוא סיום השלשים לפטירתו של יהודי (הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה ז"ל העכט), אשר נתמנה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו להתעסק בהפצת התורה והיהדות, ובמיוחד – בחינוך בני ובנות ישראל, והוא עסק בזה במשך ריבוי שנים עד מתוך מסירת נפש. כל דבר הוא בהשגחה פרטית, כולל זמן הפטירה והשלשים, ובמילא מובן שלזמן זה שייכות עם העבודה ועסק של הנפטר.

בין הענינים המיוחדים שהוא עסק בהם הי' – חינוך של ילדים יהודים, לימוד התורה עם תינוקות של בית רבן, כולל ובמיוחד – ילדים יהודים שנמצאים (לעת-עתה) בתי-ספר ממלכתיים ("פאבליק סקולס"), עי"ז שקבע להם שיעורים בלימוד התורה, "שיעורי לימוד הדת" (של"ה), כשמו של המוסד אשר עמד בראשו, ועסק בזה בתוקף ומסירות נפש, שמבלי הבט על המניעות ועיכובים שהיו מצד חוקי המדינה, הוא לא התפעל והצליח לקבל רשיון מיוחד לקבוע את שיעורי לימוד הדת, ודרכו התארגנו שיעורי תורה במאות מקומות.

גודל ענין הלימוד עם תינוקות של בית רבן מבואר בכמה מאמרי חז"ל, ובמיוחד – בקשר עם גלות וגאולה – כדברי הגמרא (בסוגיא הידועה בקשר לתשב"ר)¹ "אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן",

וכידוע המספר הגדול ביותר של מלמדי תינוקות של בית רבן שהיו בזמן בית שני: "ד' מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל או"א היו ד' מאות מלמדי תינוקות, וכאו"א היו לפניו ד' מאות תינוקות"². ועד"ז מובן בנוגע לקהילות דבני" בחוץ-לארץ (בזמן בית שני), ששם הי' ריבוי בני" באופן קבוע [כמובן מדברי המשנה³ שבביהמ"ק הי' קופה מיוחדת למחצית השקל של בני" שבחוץ לארץ].

ומזה מובן, שהתיקון על חורבן בית-המקדש והגלות הוא עי"ז שעוסקים ובריבוי בלימוד עם תינוקות של בית-רבן, בין בארץ ישראל ובין בחו"ל [שבזמן הזה רוב מנין ובנין של בני" הוא בחו"ל, ובזה גופא – בחצי כדור התחתון], ועם כל הסוגים של תינוקות של בית-רבן, כולל אלה שנמצאים לעת-עתה ב"פאבליק סקולס", שהם במיוחד צריכים לחינוך יהודי תורני.

עפ"ז מובן השייכות עם זמן הפטירה והשלשים של היהודי שעסק בחינוך של תשב"ר:

הפטירה ארעה בחודש אב, חודש חורבן בית-המקדש ("עלה ארי' במזל ארי' והחריב אריאל"), שאירע (כנ"ל) "בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן"; אבל זה הי' "על מנת"⁵ שאח"כ יבוא התיקון בזה, ובפרט מחמשה עשר באב (יום פטירתו) ואילך, (כולל – בחודש אלול⁶ שכולו בימי חרות על הלוחות

(חודש הדינים – זח"ב יב, א) – ראה לקו"ש ח"ט ע' 78. ע' 89. ח"ט ע' 65 ואילך. קונטרס משיחת ט"ו באב תשמ"ז. וש"נ. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תו, תי. ועוד.

ויומתק בזה ש"ארי" (מזלו של חודש אב) הוא ר"ת אלול ראש השנה יוהכ"פ הושענא רבה (של"ה ריש מס' ר"ה ר"ג, א).

הובא באוה"ת נ"ך ע' תסז. ס"ע אינז).

(1) שבת קיט, ב.

(2) גיטין נח, א.

(3) שקלים ספ"ג.

(4) יל"ש ירמ" רמז רנט.

(5) ראה יל"ש שם.

(6) שאז מתגלית עוד יותר העלי' הבאה ע"י הירידה בחודש אב

האחרונות (חודש הרחמים)), כשצריכים במיוחד להתחיל להוסיף בלימוד התורה ("מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו")⁸, כולל ובמיוחד – בלימוד התורה של תשב"ר, שמתקן ומבטל את סיבת החורבן, ובהבטל הסיבה ממילא בטל המסובב, ונבנה כוננו ידיך דבית המקדש השלישי.

ב. ויש לקשר זה ברמז גם עם שמו של הנפטר – "יעקב יהודה" [כמדובר כמ"פ, שיש מקום לחפש ולומר רמז כאשר זה מוסיף ביראת שמים ועבודת ה' בפועל]:

"יעקב" כולל כל בני"י ("נשמתו כו' כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם")⁹, כמוכן בפשטות מזה שמיעקב באו כל השבטים, שמהם כל בני"י. ז.א. שהשבטים (מלשון המשכה)¹⁰ הם הממוצע הממשיך והמחבר יעקב (והאבות בכלל) עם כל בני"י.

ובלשון החסידות¹¹: יעקב הוא בבחי' אצילות (מרכבתא עילאה), והוא קשור עם השבטים כפי שהם עומדים באצילות – "שבטי י-ה עדות לישראל"¹², ומזה נמשכו אח"כ השבטים כפי שהם עומדים בבחי'ע (מרכבתא תתאה), והם כוללים את כל בני"י היכן וכפי שהם נמצאים, עד בעולם העשי, עולם הזה הגשמי והחומרי [ובכללות ה"ז גם נכלל בשם "יעקב" – אותיות י' עקב¹³, שמהיו"ד (דשם הוי'), היו"ד דאלקות ויהדות¹⁴, נמשך למטה מטה בבחי' עקביים¹³. ובפרטיות ובגלוי נעשית ההמשכה למטה ע"י השבטים].

ועיקר וראש השבטים¹⁵ (שמחבר את יעקב עם בני"י) הוא "יהודה". נוסף לכך שכל בני"י נקראים על שם יהודה¹⁶.

והקשר (של "יעקב (ו)יהודה") עם בני"י הוא במיוחד ע"י התורה – ענינו של יעקב¹⁷, כמ"ש¹⁸ "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" [כיון שתורה היא מקור החיות (חינו ואורך ימינו) של בני"י, ולכן יעקב (תורה) כולל כל נשמות ישראל], ותורתו של יעקב נמשכת לבני"י ע"י יהודה – כמ"ש¹⁹ "ואת יהודה שלח גו' להורות לפניו גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", עד שהתורה תומשך לבני"י כפי שהם עומדים במצרים מלשון מיצרים וגבולים.

ויש לקשר זה עם זה שענינו של יהודה (בעבודה) הוא – מעשה [כמבואר בענין "ויגש אליו יהודה"]²⁰, הוא ממשיך את עניני יעקב במעשה בפועל.

ולהוסיף, שהר"ת של שני השמות (יעקב יהודה) הוא שני יודי"ן, שקאי על שמו של הקב"ה (כפי שכותבים בכ"מ שני יודי"ן במקום השם (הוי')) – החיבור דיו"ד ר"ת דשם הוי' (בכתיבתו) ויו"ד סוף (התיבה) דשם אד' (שם הוי' בקריאתו) – החיבור אלקות שמלמעלה מעולם עם אלקות שמתלבשת בעולם²¹.

ענין נוסף שיש ביהודה – שהוא הי' המלך שבשבטים²², ומיהודה משתלשל מלכות בית דוד. שבעבודה

7) ראה שו"ע או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.
8) תענית בסופה ובפרש"י. וראה רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ג. הל' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ד ס"ח.
9) תניא, אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).
10) ראה לקו"ת במדבר ג, סע"א. ועוד.
11) ראה ביאורי זהר (לאדהאמ"צ) ר"פ במדבר. ועוד.
12) תהלים קכב, ד.
13) תו"א ואוה"ת ר"פ ויצא. ועוד.
14) כידוע פירוש אדה"ז בצורת אות א', יו"ד למעלה (הקב"ה) ויו"ד למטה (א' איד), וקו המחברם (ראה "היום יום" ח' אדר א. לקו"ש ח"ב ע' 616).

15) פתיחתא לאסת"ר יו"ד.
16) ראה תו"א ר"פ ויחי.
17) ראה אגה"ק שם (בהמשך לזה שנשמת יעקב כלולה מכל נש"י): והי' מרכבה לתורה שלמעלה כו'. עיי"ש.
18) תהלים עח, ה.
19) ויגש מו, כח ובפרש"י.
20) אוה"ת ר"פ ויגש. ועוד.
21) ראה בכ"ז משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם אב תשמ"ז ס"ה (התוועדויות תשמ"ז ח"ד ע' 221). וש"נ.
22) ולהעיר שיהודה הוא בגימטריא שלשים, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות (אבות פ"ו, ו).

ה"ז (מלכות) מורה על עבודה בתוקף של מלך, אשר, המלך "פורץ לעשות לו דרך"²³, ו"אמר מלכא עקר טורא"²⁴. ובמיוחד – ע"י התורה, "מאן מלכי רבנן"²⁵, שלהם ישנו הכח ותוקף (התורה) לשנות את מציאות העולם.

עפ"ז מובן השייכות דשמו של הנפטר עם עיקר עבודתו:

עיקר עסקו הי' בעבודה של "יעקב יהודה": להמשיך במעשה בפועל תורתו של יעקב לבנ"י, ובמיוחד – לתינוקות של בית רבן, עד גם לאלה שנמצאים למטה מטה²⁶ (בבחי' עקב), ב"פאבליק סקולס", ולעשות זאת בתוקף של יהודה (מלך), וכמדובר לעיל שהוא לא התפעל מחוק המדינה ועמד בתוקף ויישם בפועל את "שיעורי לימוד הדת".

ובכלל – הוא עסק עם המשכת הענינים והרצונות של יעקב [נשיא²⁷ דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר] במעשה בפועל ובתוקף (יהודה), עד שאפילו כששמע רמז מ"יעקב", הוא המשיך וקיים זאת במעשה בפועל ממש, באופן שאפשר לממש זאת בחוש המישוש – בזה הוא עסק במיוחד.

ג. עוד רמז בשמו:

"יעקב יהודה" בגימטריא רי"ב, אותיות "רבי" – בהתאם לענינו בתור רבי של תינוקות של בית רבן. ועוד ועיקר: הוא המשיך את הענינים של רבי נשיא דורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר) במעשה בפועל, כנ"ל.

ויש לקשר זה גם עם הפרק דשבת זה²⁸ – שהתחלתו היא: "דבי אומר", בלשון "רבי" (סתם) דוקא, ורק אח"כ כתוב מפורש מי זה, במשנה שלאחרי זה: "רבי יהודה הנשיא" – שהוא כולל גם את תיבת "רבי" (הגימטריא של יעקב יהודה), וגם את שמו השני "יהודה", ובהוספת תיבת "הנשיא", ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו²⁹, שממנו נמשך יהודה למטה (כנ"ל).

אצל הנפטר היתה העבודה של "רבי אומר" – להמשיך באמירה ולימוד בפועל את הענין של "רבי" (בגימטריא יעקב יהודה), לימוד התורה, כידוע שרבי הי' המחבר של ששה סדרי משנה (שלומדים אותם במיוחד עם תינוקות של בית רבן). ולהעיר, שלימוד המשניות (גם) ממהר את הגאולה – כמאחז"ל³⁰ אין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות.

ולהוסיף, שג' האותיות "רבי" ה"ה קשורים גם עם בנין בית המקדש (שנעשה ע"י "רבי", ע"י לימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל ס"א): השלימות של י' הוא מאה – ק', האות ב"ת מתחלפת עם האות ש"ן (בא"ב דא"ת ב"ש), וביחד עם הרי"ש (ר"ת רבי) נעשה הצירוף של תיבת³¹ "קרש"³² – "ועשית

(29) קהלת יעקב מע' רבי. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה

.18

(30) ראה ויק"ר פ"ז, ג. וראה גם ב"ב ח, א.

(31) גם יש לומר: הרי"ש – ר"ת רבי (יעקב) וי"ב (הי"ב שבטים) – היו"ד ק' (י' פעמים י'), והב' (פעמים ק') – ר', וע"י חיבור שניהם – ש"ן. והו"ע התפארת שמחבר ק' ור'.* ולהעיר מתפוח באמצע המזבח פעמים עליו כשלש מאות כור כו' שהוא נוי למזבח (תמיד פ"ב מ"ב).
(32) ולהעיר שהוא גם אותיות "קשר", המורה על ההתקשרות

(* ראה תורת לוי"צ ע' ריש שש' הוא חיבור ק' ור'. ובהמשך הענינים שם שהוא בחי' רוח (ת"ת) שמחבר שני הפכים דמים ואש (חסד וגבורה).

(23) סנהדרין כ, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ג.

(24) ראה ב"ב ג, ב.

(25) ראה גיטין סב, א.

(26) ולהעיר, שהנפטר עסק במיוחד גם בגילוי שם היהודי (שנתנו לו בעת הברית – התחלת כניסת נפש הקדושה (שו"ע אדה"ז או"ח סוס"ד)) אצל כל א' מישראל. שענין זה מודגש במיוחד אצל השבטים בני יעקב – "ואלה שמות בני יעקב הבאים מצרימה" (ר"פ שמות), שלא שינו את שמם (גם בהיותם במצרים), ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין (ויק"ר פ"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד).

(27) ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו, כדלקמן בפנים.

(28) פרק ב.

את הקרשים למשכן גו' עומדים³³ (הם בדוגמת העמודים המחברים אלקות עם העולם³⁴), משכן דאיקרי מקדש³⁵, המשכן קשור והוא התוכן וחלק מאותו ציווי: "ועשו לי מקדש"³⁶ – הציווי על המשכן, ב' הבתי-מקדשות³⁷, עד להשלימות שבזה – ביהמ"ק השלישי.

ד. כל דבר שיהודי רואה או שומע צ"ל אצלו הוראה בעבודת ה'³⁸:

בעמדנו בסמיכות לסיום השלשים של הנפטר – ה"ז זמן המתאים להתבונן בענינים שעסק בהם, וללמוד מזה בנוגע לפועל.

ובמיוחד, כמדובר לעיל – בעבודת החינוך דבני ובנות ישראל, ובפרט – תינוקות של בית רבן, כולל אלה ששוהים (לעת-עתה) ב"פאבליק סקולס",

מבלי הבט על מה שכבר פעל בתחום זה, וכמה פעלו בזה אחרים – היות שהגאולה עדיין לא באה, ה"ז ראי' שצריך ואפשר להוסיף בזה [נוסף על זה שרואים בפשטות את ריבוי הילדים היהודים ששייך להוסיף בהם חינוך יהודי תורני], ועי"ז גופא ממהרים עוד יותר את הגאולה (שהיא תלוי' בהלימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל).

ה. וכן יהי' לנו בפועל – שבאה הגאולה האמיתית והשלימה, והקיצו ורננו שוכני עפר³⁹, והנפטר בתוכם (ובפרט שנמצאים אנו בסמיכות לשלשים, שאז נקל יותר לפעול את הקיצו, כידוע שגם לאחרי ההסתלקות הרי רוח הנפש עדיין שורה על הגוף, ובזה ישנם חילוקים בין שלשה, שבעה, שלשים וי"ב חודש⁴⁰. שלכן עושים כמה ענינים בתוך השלשים שהם קשורים עדיין עם חיים חיותו בעלמא דין),

והוא יעמוד בראש של התשב"ר וכל בני"ש אותם חניך (או שהיתה לו השפעה על חינוכם), שכן כידוע "שכר מצוה מצוה"⁴¹, שכר המצוה היא (גם האפשרות להמשיך לקיים את) המצוה,

והקיצו ורננו שוכני עפר, ובראשם – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ביחד עם כל החסידים,

וכל בני"ש ילמדו תורה על-ידי רבן של ישראל הטוב ביותר – הקב"ה בעצמו, כולל ולכל לראש – התינוקות של בית רבן, כמ"ש⁴² "ולא ילמדו עוד איש את רעהו כי כולם ידעו אותי (ומקדים בכתוב) למקטנם (ואח"כ) ועד גדולם".

ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

(35) עירובין ב, א.

(36) תרומה כה, ח.

(37) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

(38) ראה כתר שם טוב הוספות סק"ז ואילך.

(39) ישעי' כו, יט.

(40) ראה סה"מ תרנ"ט ע' כ. וש"נ.

(41) אבות פ"ד מ"ב.

(42) ירמי' לא, לג.

בין יעקב יהודה, התקשרות בין חסיד לרבי, ע"ד קשר של תפילין [ולהעיר, שיש בתפילין של ראש שיי"ן של ג' ראשין ושל ד' ראשין] שמקשר ישראל עם אבינו שבשמים בקשר (יתקע דעתו בחוזק) שמבטל כל ענין של היסח הדעת. וגם ועד שמהפך היסח הדעת להיסח הדעת למעליותא – ביאת המשיח בהיסח הדעת (סנהדרין צז, א), "מצאתי דוד עבדי" (תהלים פט, כא).

(33) תרומה כו, טו.

(34) ראה המשך ההילולא באתי לגני השי"ת פרק י.

לקוטי שיחות פרשת תצא (כרך ב)

מתורגם ללשון הקודש

ו"ולא תשים דמים בביתך" מהוים שני ציוויים נפרדים.
"ולא תשים דמים בביתך" אינו נימוק לעשיית המעקה.

הוכחה לדבר: הרמב"ם קובע כלל בשרשי המצוות⁶ שטעמי המצוות אינם נחשבים למצוות נפרדות במנין התרי"ג, ואילו כאן מונה הרמב"ם במנין המצוות שתי מצוות שונות - במנין מצוות עשה הוא מונה את מצות "ועשית מעקה"⁷ ובמנין לא-תעשה הוא מונה את מצות "ולא תשים דמים"⁸. יש, איפוא, לראות מכאן ש"ולא תשים דמים" אינו טעם ל"ועשית מעקה" כי אם מצוה נפרדת.

מקורו של הרמב"ם הוא ב"ספרי", ושם⁹ נאמר: "ועשית מעקה לגגך - זו מצות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצות לא תעשה".

ג. הענין כפי שהוא לגבי עבודת האדם:

בשעה שיהודי בונה בנין חדש - אין די בגדרים שהיו לו קודם לכן אשר על-ידם עמד בכל הנסיונות. עלול להיות "והתברך בלבבו - שלום יהיה לי", כיון שעברו רוב שנותיו ולא חטא¹⁰, אך עליו לדעת שמאחר שהוא עובר לבית חדש - מוטלת עליו "עבודה" חדשה, ועליו לדאוג שיוכל לעמוד בנסיונות החדשים העלולים להיות בעבודתו החדשה.

כשאדם יוצא מכתלי בית המדרש לרשות הרבים, שאז מתחילה לדידו "עבודה" חדשה, והוא נתקל בענינים שלא היה לו כל מגע אתם עד עתה,

- והוא הדבר לגבי כל אדם בכל יום, שהרי בתחלתו של יום צריכה להיות עבודת התפלה ולאחריה למוד התורה, וכשאדם יוצא מד' אמות של תפלה ומד' אמות של הלכה אל ל"ט המלאכות, עוברין דחול -

עליו לעשות מעקה כדי לשמור שעניני העולם והעובדין דחול יהיו כפי הראוי, כדי שלא יהיה בהם "דמים בביתך" ו"יפול הנופל".

כשם שבגשמיות צריך המעקה להיות גבוה מן הבית, ואף גבוה מגג הבית, כך גם ברוחניות צריך להיות ה"מעקה" ממקור נעלה יותר, סיוע מדרגה עליונה יותר.

לפיכך יש מקום, ואף צורך, לברך על עשיית מעקה.

א. פרשתנו מתחילה בפסוק: כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו.

תוכן הדבר ברוחניות - הוא:

"אויביך" הם הגוף והנפש הבהמית - כפי שמפרש אדמו"ר הזקן בלקוטי תורה¹ - שהרי הם האויבים האמיתיים של האדם, ויש לצאת למלחמה עליהם.

נכון, אמנם, שאין הכוונה לשבור אותם, כי אם "לבררם", אך בכל זאת כרוך הדבר במלחמה, שכן אין הם נותנים לבררם, וזו מלחמה קשה, שכן הנפש הבהמית - אקדימא טענתיה².

על כך נאמר: כי תצא למלחמה, יש רק לצאת למלחמה, ואז ישנה הבטחה: "ונתנו ה' אלקיך בידך" - אתה תנצח אותו ולא להיפך, ח"ו, ויתרה מזו - יתוסף לך, ושבת שביו, אלו ניצוצות הקדושה שבדברים הגשמיים, "ורב תבואות בכח שור".

(משיחת ש"פ תצא, תשי"ד)

ב. בענין מצות עשיית מעקה - שאלני אחד במכתב: הטעם למעקה הוא משום סכנה, ככתוב: "ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו", והרי הרמב"ם פוסק³ שעל מצוה שמשום סכנה אין מברכים, ואילו באותו פרק עצמו⁴ פוסק הרמב"ם שבשעת עשיית מעקה יש לברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה.

בפשטות יש מקום להסביר: לפי שאת הענין של "ולא תשים דמים בביתך" ניתן להסדיר בדרכים אחרות, ולא ע"י עשיית מעקה, משום שחובת עשיית מעקה ישנה רק כשהבית גבוה מהקרקע ו"ד טפחים"⁵, ישנה, איפוא, אפשרות להנמיך את הגג או להגביה את קרקע רשות הרבים, כן ישנה אפשרות לעשות את הגג משופע כך ש"לא תשים דמים בביתך" יבוא על תיקונו, ובכל זאת אין לו המצוה של מעקה, לפיכך יש לברך בעשיית מעקה, שכן יש כאן ענין נוסף על "ולא תשים דמים בביתך".

ברם, אין הסבר זה מספק די הצורך, שכן אם כל טעם עשיית המעקה הוא משום סכנה, חוזרת הקושיא למקומה: הרי על כגון דא אין מברכים.

אלא שלאמתו של דבר הרי "ועשית מעקה לגגך"

(6) שרש ה.

(7) מ"ע קפד.

(8) מל"ת חצר.

(9) דברים כב, ח.

(10) יומא לח, ב.

(1) דברים לה, ב.

(2) ראה ספר המאמרים התש"ט ע' 228.

(3) הלכות ברכות פרק יא הלכה ד.

(4) הלכה ח.

(5) ראה בבא קמא נא, א ורש"י שם.

מכאן מובן עד כמה הכרחי הענין של זכירת עמלק, עד שהכל חייבים בו.

ו. אמנם בגשמיות אין חלה עתה חובת מחיית עמלק. ישנן אף דעות הסוברות שהמצוה מוטלת על המלך¹⁶ - לגייס בני ישראל למחנות זרעו של עמלק. אך אפילו לפי הדעות הסוברות שהמצוה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל - אין עתה מקום למחיית עמלק בגשמיות, משום: (א) הענין בא בחשבון רק בזמן שיד ישראל תקיפה. (ב) ורק כשידוע ברור מי הוא מזרעו של עמלק, אך משבא סנחרב ובלבל את העולם¹⁷ הולכים אחר הרוב, "וכל דפריש - מרובא פריש"¹⁸.

רק כשיבוא המשיח, שאז תהא יד ישראל תקיפה ויתברר מי הוא מגזע עמלק - ימחה המלך המשיח את כל הענינים אשר לעמלק, מאיש ועד אשה וגו'.

כך - בגשמיות, ואילו בעבודה רוחנית קיים הענין גם עתה, שהרי כל ישראל חייבים בזכירת מעשה עמלק, ואפילו נשים שאינן יוצאות למלחמה חייבות בדבר.

ומצות זכירת מעשה עמלק אינה רק פעם אחת בחיים, או אחת בשנה, כי אם צריכה להיות כל יום¹⁹, ודבר זה הוראה עד כמה חשובה זכירת מעשה עמלק - ברוחניות, לפחות בעבודת ה' בכל הזמנים.

ז. ענינו של עמלק ברוחניות הוא - "אשר קרך בדרך", הוא מקרר ומצנן - כפירוש המדרש²⁰ - בדרך התורה והמצוות, ונגד הקרירות של עמלק יש להלחם בכל יום. לא די בכך שאתמול התלהב האדם בתורה ובעבודת התפלה. עליו להמשיך ולהלחם בקרירות של עמלק.

בכל יום, בטרם צאתו למגע עם עניני העולם, על האדם להתלהב במלחמתו נגד עמלק, ודבר זה נעשה בתפלה. באמצעות התלהבות התפלה מסוגל הוא להלחם בעמלק בשעה שהוא בא במגע עם עניני עולם.

זו הכנה למחיית זרעו של עמלק גם בגשמיות, בביאת המלך המשיח במהרה בימינו.

ח. מה שמוכרח לפרסם הוא - שמלחמת עמלק צריכה להיות בכל דור ודור ובכל יום ויום ואין להסתפק במה שנעשה כבר.

אי אפשר לאדם להסתפק בכך שהיה לו סבא כשר, אב כשר, או שהיה אף הוא עצמו יהודי כשר, אלא שעליו

שכן - כיצד אפשרית עשיית מעקה? איך מסוגל אדם להביא את ה"מעקה" מדרגה נעלית מן הדרגה בו הוא עומד?

לשם כך יש צורך ב"ברכה", לפי פירוש רז"ל¹¹: "ברכה" - מלשון: המבריך את הגפן, כלומר: "המשכה" - ברוך אתה הוי', הנעלה מן העולם, ע"י אלקיננו (גבורה, צמצום אלינו), הוא בא לידי המשכה לבחינת מלך העולם, ומתוך כך נעשה "וצונו", מלשון: צוותא והתחברות, לעשות מעקה - מתוך כך בא הכח והאפשרות לעשות מעקה גבוה עשרה טפחים - על גג עולם הבריאה שהוא קרקע עולם האצילות, ככתוב בכתבי האריז"ל.

ד. ההוראה המפורטת מכל האמור:

כדוגמת הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שיש להוסיף בכל ראש-השנה תוספת בהידור מצוות עשה ובזהירות מלא תעשה ובהנהגה טובה,

- אף אם היו גם קודם לכן כל ההנהגות כפי הראוי - לפי שכל ראש השנה "נמשך" אור חדש, כאמור ב"אגרת הקדש"¹²:

- כך, בשעה שיהודי פותח "עבודה" חדשה, אם בשעה שהוא יוצא מכתלי בית המדרש אל העולם, ואם בכל יום לאחר התפלה והלימוד בבקר בשעה שהוא מתחיל לבוא במגע עם עניני עולם, עליו להוסיף משהו במעמדו ומצבו הקודם.

וזהו: כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך. מלמעלה ניתן הכח לעשות מעקה, בגובה יו"ד טפחים, להמשיך את האור החדש בכל עשר כחות הנפש, למכחות חב"ד עד לכח המעשה, ואז בא לידי תיקון ה"ולא תשים דמים", "ולא יפול הנופל" וגו', ואדרבה: יש כאן - "כתפארת אדם לשבת בית"¹³.

(משיחת י"ג תמוז, תשט"ז)

ה. יש דעות הסוברות שקריאת פרשת זכור היא מדאורייתא¹⁴ ממצות-עשה של: זכור את אשר עשה לך עמלק.

מלבד ה"עשה" של זכור יש גם לאו, לא תשכח. וזה אחד הנימוקים של הדעות¹⁵ הסוברות שגם נשים חייבות בזכירת עמלק, לפי שהן חייבות בלאו - חייבות הן גם על ה"עשה".

16) ראה פירוש ר"י פערלא לספר המצוות הרס"ג עשין נט (דף רסב) גם מנין הפרשיות פרשה סא (דף ריח).

17) ברכות כח, א. יומא נד, א.

18) ברכות שם. יומא פד, ב. כתובות טו, א.

19) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן סימן ס סעיף ד.

20) נתחומא סוף פרשת תצא. פסיקתא דרב כהנא פרשת זכור.

11) ראה במסומן במפתח לתורה אור ערך ברכה המשך חייב אדם לברך תרל"ח.

12) סימן יד.

13) ישע"י מד, יג.

14) שולחן ערוך אורח חיים תרפה, ז.

15) ראה מנחת חינוך מצוה תרג, (ובס' שנשמנו בארחות חיים סימן תרפה).

צדדי, לא משום הענין של המצוה עצמה. האדם שמח לפי שהוא מקיים מצוה, משום שבכך הוא מקיים את הרצון העליון.

אך ח"י אלול, תורת החסידות, חידש שבתשובה עצמה, שבאופן כללי היא מרירות, יש בה שמחה. ח"י אלול פירושו שה"חיות" היא בענין אלול עצמו, והשמחה אינה סותר למרירות.

- כפי שאומר אדמו"ר הזקן בתניא²⁶, לגבי ענין התשובה: "בכיה תקיעא בלבאי מסטרא דא וחדוא תקיעא בלבאי מסטרא דא" (= בכיה תקועה בלבי מצד זה וחדוה תקועה בלבי מצד זה), בו בזמן ובענין אחד אפשריים שני כיוונים הפכיים. וכפי שהוא מסיק שם שגם בזמן של "ירגיזו וכו'" ומרירות, מבחינת הנפש הבהמית, בה בשעה על האדם להיות בשמחה מבחינת הרגש הנפש האלקית והבטחון הגמור ש"לא ידח ממנו נדח"²⁷ ו"לעולם גו' נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"²⁸, שלפיכך כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא²⁹.

מובן, איפוא, שהשמחה כאן מקורה בעצם התשובה. באותו הלך רוח של התשובה עצמה - של מרירות ו"ירגיז על היצר הרע" - ישנה השמחה על שהנפש האלקית שבה אל ה'.

יא. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר³⁰ על הימים שמח"י אלול עד ראש השנה, שהם שנים-עשר ימי חשבון הנפש של השנה החולפת, יום לחדש, יום לחדש.

דובר לעיל לגבי הענין של "עשר קדושות הן" שהוא נמצא בבחינות "עולם-שנה-נפש". גם בתפלה שהיא "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" - קיימות דרגות אלו, באופן כללי מתבטא הדבר בהבדל שבין תפלת החול, בה כלולה בקשת צרכיו של אדם, לבין תפלת השבת, שאין בה אלא שבחו של מקום.

כך - בתורה: ההבדל בין גליא דתורה, שהוא "אילנא דטוב ורע" משום שבגליא דתורה נידונים ענינים גשמיים, וזה ענין הביירוים, לבין פנימיות התורה, בה מדובר רק באלקות.

עיקרו של חשבון הנפש ב"ב הימים שמח"י אלול לראש השנה, צריך להיות מוסב בקשר לפנימיות התורה. ודאי צריך להיות חשבון לגבי כל תרי"ג המצוות וכל

להתמיד במלחמתו בקרירות של עמלק, שכן משום שיש בו "הנחשלים" עלול להתגנב עמלק "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך",

עד לידי "מחה תמחה את זכר עמלק" בביאת המשיח, ו"מחה אמחה את זכר עמלק" - בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ זכור, תשט"ז)

ט. השבוע הרי חל ח"י אלול. לגבי ענין ח"י אלול אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר²¹ בשם זקני החסידים, כי פירושו של "ח"י-אלול" הוא שהוא נותן "חיות" ב"אלול". תוכנו של חודש אלול הוא הרי הצורך לתקן את השנה החולפת, וע"י כך לזכות בשנה טובה ומתוקה לשנה הבאה, וענינו של ח"י אלול הוא להכניס רוח חיים בעבודה זו. לא זו בלבד שלא תהא בדרך מצות אנשים מלומדה, אלא אף כשאדם עושה זאת בהכנה ובכוונה - שגם אז עלולה היא להיות ללא חיוניות - מוסיף בה ח"י אלול את ה"חיות".

ח"י אלול הוא יום הולדת הבעל-שם-טוב, וכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר²² שאין זה יום הולדתו בגופו בלבד, אלא אף יום הולדתו בנשמתו. כן היה ח"י אלול יום התגלותו של הבעש"ט, כעבור שנים רבות, יום התגלות החסידות הכללית.

לאחר מכן הופיע כ"ק אדמו"ר הזקן והביא את הדברים לידי הבנה והשגה, חסידות חב"ד, וגם יום הולדתו שלו היה בח"י אלול.

משמעות הדברים היא, איפוא, שמח"י אלול, גילוי תורת חסידות חב"ד, מכניס רוח חיים בכל עניני העבודה של אלול, והרי ה"חיות" קשורה בשמחה, כידוע.

י. ברם, ה"עבודה" של חודש אלול היא הרי תשובה, חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא, הנעשית במרירות - כיצד, איפוא, אפשרית יחד אתה השמחה, שהיא ניגודה של זו?

אלא שזה הסבר הדברים: מלבד זאת שבהתאם לפסק הרמב"ם²³ צריך אדם לעשות כל מצוה בשמחה, על שהוא מקיים רצון הבורא [והרמב"ם מסביר רעיון זה במשמעות הפסוק "תחת אשר לא עבדת את הוי' אלקיך בשמחה"²⁴], ואם כן - מאחר שהתשובה היא מצוה²⁵ - צריכה גם היא להיעשות בשמחה, הרי כאן השמחה היא כתוצאה מענין

26 פרק לא-לד, אגרת התשובה פרק יא.
27 ראה לקוטי שיחות חלק ב' ע' 21 הערה 20.
28 ישעי' ס, כא.
29 סנהדרין פרק יא, משנה א.
30 ראה לקוטי חלק ב' ע' 88 הערה 24

21 לקוטי דיבורים עמ' 946.
22 לקוטי דיבורים עמוד 64.
23 סוף הלכות לולב.
24 ראה רבנו יונה ברכות ריש פרק ה. של"ה תורה שבכתב פרשת תבוא.
תניא פרק כו.
שם (25)

וזה יביא אור בחשבון נפשו לגבי כל עניניו.
והרי החשבון מביא לקבלה טובה על להבא, שיהא
"יפוצו מעינותיך חוצה" ב"חוי" העצמי וגם ב"חוצה"
הממשי, וע"י כך יהיה "קאתי מר", מלכא משיחא" במהרה
בימינו.

(משיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול. תשט"ז)

הפרטים והדקדוקים, ואדרבה: "המעשה הוא העיקר".
ברם, חשבון זה צריך להיות מושלם לפני ח"י אלול, ואילו
מיום ח"י אלול - יום התגלות תורת החסידות - הרי דוגמת
"אביך במאי הוה זהיר טפ"י"³¹ - "זהיר", מלשון: זוהר
ובהירות, אור שבאמצעותו בא האור בכל עניניו - צריך
להיות עיקר וחיות החשבון בקשר לפנימיות התורה,
לא רק בקשר ללימודה כי אם גם בנוגע להתנהגות
על-פי החסידות שהרי גדול תלמוד המביא לידי מעשה³².

יום ראשון ג' אלול

באופן שווה. וכשהאדם ממשיכו - אור זה, למטה במעשיו ו"אתערותא דלתתא", - בהתעוררות שהוא מעורר על ידי עבודתו למטה, אזי אור עליון זה מאיר ומתפשט תוך העולמות ומתקן כל מעות וכל מגרעות שנתנו בקדש העליון, ומחדש אורן וטובן ביתר שאת ויתר עז, בבחינת אור חדש ממש. - לא אור של סדר השתלשלות, שכבר היה גם לפני כן וכעת רק נתגלה, אלא המדובר באור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות, לכן אמרו: - חכמינו ז"ל: "במקום - ובמדרגה, שבעלי תשובה עומדין וכו'". - אפילו צדיקים גמורים אינם עומדים שם, וזאת מפני שבעלי תשובה ממשיכים אור חדש שהוא למעלה לגמרי מסדר השתלשלות, אור שבלי גבול. וכפי שהרבי שליט"א מדייק בלשון המובאת בכמה מקומות:

"במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד בו", שבמקום ובמדרגה ש"בעלי תשובה עומדין" בקביעות - "צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד בו", אין להם אפילו היכולת לעמוד שם; לא זו בלבד שאין "עומדין" במדרגה זו, אלא "אין יכולין", אין להם אפילו היכולת לכך, שכן מדובר בסוג אור אחר הנמשך על ידי עבודת התשובה דוקא.

אך היינו דוקא לשומר התורה ולא סר ממנה ימין ושמאל אפילו כמלא נימא; - למי שלא נטה מהתורה אפילו לא בשערה אחת, אבל מי שהעביר עליו הדרך - של התורה, הם ושלום, מאחר שהעוה דרכו, לתת מגרעות בקדש העליון, - שכן יהודי הרי ממשיך מ"קדש העליון" על יד מצוות, כפי שאנו אומרים בברכת המצוות "אשר קדשנו במצוותיו", שעל ידי מצוות ממשיכים "קדושה" מ"קדש העליון", ועל ידי אי-קיום מצוות, גורמים למגרעת בקדש העליון, שגרע ערב, בבחינת המשכתו, מה שהיה יכול להמשיך²³⁰ עילאה ורב חסד לפי שמאיר ומתפשט בבחי' א"ס בלי גבול ומדה מאחר שאיננו מצומצם תוך העולמות אלא בבחי' מקיף עליהן מלמעלה מריש כל דרגין עד סוף וכו' וכשהאדם ממשיכו למטה במעשיו ואתעדל"ת אזי אור עליון זה מאיר ומתפשט תוך העולמות ומתקן כל מעוות וכל מגרעות שניתנו בקדש העליון ומחדש אורן וטובן ביתר שאת ויתר עז בבחי' אור חדש ממש לכן אמרו במקום שבע"ת עומדין וכו'.

שלמעלה מהעולמות ואינו מתלבש בהן, - אין אור עליון זה מתלבש בעולמות, הנקרא "חסד עלאה" - חסד נעלה יותר, ו"רב חסד", - חסד בריבוי, לפי שמאיר ומתפשט בבחינת אינסוף בלי גבול ומדה, מאחר שאיננו מצומצם תוך - בפנימיות העולמות אלא בבחינת מקיף עליהן מלמעלה, מריש כל דרגין עד סוף וכו', - מהתחלת כל המדרגות עד סופן, הוא מקיף עליהם

יום שני ד' אלול

להאיר בעולמות עליונים ותחתונים - צריך "אתערותא דלתתא" - התעוררות מלמטה ממש בבחינת מעשה, דהיינו מעשה הצדקה והסד בלי גבול ומדה, - שזה ההתעוררות מלמטה להמשיך אור עליון בעולם, דכמו שהאדם משפיע רב חסד, - חסד באופן של ריבוי, בלי גבול, פרוש - המלה "חסד": ח"ס דל"ת,

והנה, עקר התשובה הוא בלב, כי על ידי החרטה מעמקא דלבא - מעומק הלב, מעורר עמק אור העליון הזה. - ה"ממעמקים" של הנפש מעורר את העומק שלמעלה, להמשיך אור נעלה זה שלמעלה מהשתלשלות ושיש בכוחו לתקן מה שהחסירו בעיני התורה והמצוות. אך כדי להמשיכו - אור נעלה זה,

אגרת הקדש

והנה עיקר התשובה הוא בלב כי על ידי החרטה מעומקא דלבא מעורר עומק אור העליון הזה אך כדי להמשיכו להאיר בעולמות עליונים ותחתונים צריך אתעדל"ת ממש בבחי' מעשה דהיינו מעשה הצדקה וחסד בלי גבול ומדה דכמו שהאדם משפיע רב חסד פי' ח"ס

1. ברכות לד, ב. 2. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. - ודלא כמובא בברכות שם: אין עומדין.

צדקה ומשפט, אהוב וחביב להקב"ה יותר מאשר הבאת קרבן לו, לפי שהקרבנות הן בבחינת שיעור ומדה וגבול, מה שאין כן בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול לתקן עוונותיו. – הרי, למרות שגם קרבנות וגם צדקה מכפרים על עוונות, אך, קרבנות הם בשיעור וגבול, ואילו צדקה יכולה להיות בלי שיעור וגבול, ובמילא היא ממשיכה אור שלמעלה מהגבלה, וכפרת העוונות שעל ידי אור זה היא באופן אחר לגמרי. ומה שאמרו: – רבותינו ז"ל: "המבזבז – הנתון צדקה בריבוי רב, יותר מאשר הוא מחוייב, אל יבזבז יותר מחמש", – מהריוח שלו, כיצד, איפוא, אנו אומרים כאן, שמעלה גדולה מאד לתת צדקה בלי הגבלה? הנינו דוקא כמי שלא חטא, או – מי שחטא, אלא שתקן חטאיו בסגופים ותעניות כראוי, – כפי שנדרש, לתקן כל הפגמים למעלה. – ולכפרת עוונותיו

אין הוא זקוק לנתינת צדקה, הוא שלא יבזבז יותר מחמש. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין – פשיטא – הרי ברור הדבר, דלא נרעה – שלא גרועה רפואת הנפש מרפואת הגוף, שאין בסוף נחשב, "וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" בתיב? – לפי הפירוש הפסוק הכוונה היא: בעד חייו, אך היות ובפסוק לא כתוב "בעד חייו", אלא "בעד נפשו", הרי הכוונה היא בעד הנפש ממש, שכדאי לתת כל אשר לו כדי לתקן את הנפש. להלן יסביר רבנו הזקן את הפסוק שהביא בראשית האגרת "חסדי ה' כי לא תמנו", ששאל: אם הכוונה "חסדי ה'" – היה צריך לומר "כי לא תמו" רבנו הזקן יסביר שמשמעות "חסדי ה'" היא אופן נתינת צדקה בלי הגבלה, ובכך הוא מסביר מה שכתוב "כי לא תמנו". ובלשון רבנו הזקן:

– הרחמנות שעל מי שהוא בבחינת דל"ת, דהיינו ללל ואכיון – "אכיון" הוא למטה מ"עני", שכן משמעות המלה אכיון היא: "התאב לכל דבר"³, שהוא במצב שכל דבר חסר לו, דלית ליה מנרמיה כלום, – שאין לו משלו כלום, ולכזה הוא משפיע חסד, ואינו נוהג

גבול ומדה לנתינתו והשפעתו, כך הקדוש ברוך הוא משפיע אורו וטובו בבחינת חסד עלאה, – חסד עליון, הנקרא "רב חסד", המאיר בבחינת איוסוף בלי גבול ומדה תוך העולמות עליונים ותחתונים, שכלם – כל העולמות העליונים והתחתונים, הם בבחינת דל"ת אצלו ותבדד, דלית להון מנרמיהון כלום, – שאין לכל העולמות משלהם כלום, וכלא קמיה כלא חשיבי, – וכולם נחשבים לכלום לגבי הקב"ה, כלומר, שאין להן משלהם כלום, הם מצד עצמם ומצד עבודתם לא מגיע להם כלום מהקב"ה, כיוון שהם "כלא חשיבי", נחשבים כ"כלום" – הרי שעבודתם איננה תופסת מקום כלל, שיגיע להם משהו מצד עבודתם, אלא כל ההשפעה שהקב"ה נותן להם הוא רק בבחינת חסד – שכן, גם מה שיש בעבודתם כדי לעורר ולהמשיך, בא גם כן רק מצד החסד שלמעלה. על כל פנים, על ידי סוג צדקה וחסד כזה שבלי גבול, ממשיך האדם את האור העליון שלמעלה מהשתלשלות, ועל ידי זה נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעוונותיו למעלה בעולמות עליונים ותחתונים. – הרי, שעל ידי עבודת הצדקה מוגבלת, ממשיכים בחינת "חסד עולם", ועל ידי צדקה וחסד בלי הגבלה, ממשיכים בחינת "רב חסד". וזהו שכתוב: "עשה צדקה ומשפט לה' מזבח", – עשות

אגרת הקדש

דל"ת דהיינו ללל ואכיון דלית ליה מגרמי כלום ואינו נותן גבול ומדה לנתינתו והשפעתו. כך הקב"ה משפיע אורו וטובו בבחי' חסד עילאה הנק' רב חסד המאיר בבחי' א"ס בלי גבול ומדה תוך העולמות עליונים ותחתונים שכולם הם בבחי' דל"ת אצלו יתברך דלית להון מגרמיהון כלום וכולא קמיה כלא חשיבי ועי"ז נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעוונותיו למעלה בעולמות עליונים ותחתונים. וז"ש עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח לפי שהקרבנות הן בבחי' שיעור ומדה וגבול. משא"כ בצדקה שיוכל לפזר בלי גבול לתקן עוונותיו. ומ"ש המבזבז אל יבזבז יותר מחמש היינו דוקא כמי שלא חטא או שתקן חטאיו בסגופים ותעניות כראוי לתקן כל הפגמים למעלה. אבל מי שצריך לתקן נפשו עדיין פשיטא דלא גרעה רפואת יתן בעד נפשו כתיב.

מגיע להם כלום מהקב"ה, כיוון שהם "כלא חשיבי", נחשבים כ"כלום" – הרי שעבודתם איננה תופסת מקום כלל, שיגיע להם משהו מצד עבודתם, אלא כל ההשפעה שהקב"ה נותן להם הוא רק בבחינת חסד – שכן, גם מה שיש בעבודתם כדי לעורר ולהמשיך, בא גם כן רק מצד החסד שלמעלה. על כל פנים, על ידי סוג צדקה וחסד כזה שבלי גבול, ממשיך האדם את האור העליון שלמעלה מהשתלשלות, ועל ידי זה נתקנו כל הפגמים שפגם האדם בעוונותיו למעלה בעולמות עליונים ותחתונים. – הרי, שעל ידי עבודת הצדקה מוגבלת, ממשיכים בחינת "חסד עולם", ועל ידי צדקה וחסד בלי הגבלה, ממשיכים בחינת "רב חסד". וזהו שכתוב: "עשה צדקה ומשפט לה' מזבח", – עשות

3. פרש"י עה"ת ראה טו, ד. 4. משלי כא, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז משפט מאי בעי הכא? וי"ל דאדרבא דוקא עי"ז מובן למה צדקה נבחר מזבח. דלכאורה צדקה השווה לכל נפש, סתם צדקה, מצות הצדקה, מהעמודים שהעולם עומד עליהם ה"ז חסד עולם כמפורש לעיל, ואיך זה נבחר מזבח?! ולכן פי' הכתוב שהמדובר כאן בצדקה הבאה ביחד ובחבור עם משפט היינו צדקה שהיא משפט ותיקון עוונותיו. ויש לקשר זה עם הבי' בתו"א (סג, ב) אבל אינו אותו הענין – השינוי צדקה ומשפט או משפט וצדקה – ראה אדר"ג רפ"ג. אה"ת וירא צט, א. 6. כתובות נ, א. 7. איוב ב, ד.

יום שלישי ה' אלול

הצדקה להיות "חסדי ה'". זה פירוש הפסוק "חסדי ה'", חסד בלי גבול ומדה, "כי לא תמנו" – שכן, אין אנו תמימים ושלמים ועלינו להודק להמשכה מהאור העליון שבלי גבול כדי לתקן את החטאים והפגמים (שכן, כדי שאלה יתוקנו כראוי על ידי תעניות וסיגופים, אין מצב הבריאות של

דורותינו החלושים¹² מרשים זאת, אלא הדרך היא רק על ידי צדקה) – ולכן על הסדר להיות ב"חסדי ה'", חסד בלי הגבלה. וזהו ש'אמר ר' בון ר' יוחנן ור' יוחנן ב'ר' ר' יוחנן: "אין ישראל נגאלין אלא בצדקה", ש'עשו – הצדקה, גם אם פטורים מדינא, – גם אם מצד הדין הם פטורים מלת צדקה, פי – כפי שרבותינו ז"ל אומרים¹⁴: "אין בן דוד בא כו'": – עד שתכלה פרוטה מן הכיס", שלא תהיה, רחמנא ליעלן, אפילו

פרוטה בכיס, ובכל זאת יתנו צדקה, כלומר, שנתנית הצדקה תהיה באופן בלתי מוגבלת, הרי צדקה כזו מביאה את הכפרה המוחלטת של העוונות וכן היא מביאה את ה'מידן גאלין'¹⁵. מה שאין רבנו הזקן מביא את המאמר "עד שתכלה פרוטה מן הכיס", אלא מרמז זאת ב"וכו' – מסביר הרבי שליט"א, שאפשר לומר שזה מפני שאין רבנו הזקן רוצה לבטא מילים אלו, ומאמר חז"ל זה יכול להתבצע על ידי שיהודים יחשבו עצמם ברוחניות כרשים וכדלים. ויש לומר שזה גם מה שאין רבנו הזקן אומר "כשיהיו פטורים" מצד הדין, אלא "אם" – שכן, ענין זה יכול להתבצע ברוחניות.

והנה, מדת חסד זו פלי גבול ומדה נקראת על שמו של הקדוש ברוך הוא – שזה אופן החסד של הקב"ה, "חסדי ה'", – חסדיו של הקדוש ברוך הוא, כדכתיב: – כמו שכתוב⁸: "וחסד ה' מעולם ועד עולם כו'". כי הנם שכל ישראל הם רחמנים

וגומלי חסדים, פרם יש גבול ומדה לרחמי האדם, אבל הקדוש ברוך הוא נקרא "אין סוף ברוך הוא", ולמדותיו אין סוף, – כשם שהוא יתברך אין סוף, כך גם מדותיו הן אין סופיות, כדכתיב: – כמו שכתוב: "כי לא כלו רחמיו וכו'". – רחמיו הם בלי סוף, הרי, כשם שחסדו של הקדוש ברוך הוא הוא אין סופי, כך גם האדם שעושה צדקה וחסד בלי הגבלה, זה גם כן נקרא "חסדי ה'", אופן החסד של הקב"ה. וזהו ש'אמר

הנביא¹⁰ אחר החרפן והגלות: "חסדי ה' כי לא תמנו וגו'", פרוש לפי שלא תמנו, – מפני שאין אנו תמימים¹¹, שאין אנו תמימים ושלמים בלי שום חטא ופגם בנפש ובעולמות עליונים, – אלא יש בנו עדיין ענינים של חטאים ופגמים, על בן צריכין אנו להתנהג בחסדי ה' שהם – חסדים בלי גבול ותכלית, כדי לעורר עלינו רחמים וחסד עלאה, – חסד עליון, שהוא – בחינת רב חסד ורחמים בלי גבול ותכלית, כמו שכתוב: – בסופו של אותו פסוק: "כי לא כלו רחמיו וגו'". – רחמיו הם בלי גבול, הרי כיוון שיש להמשיך רחמים אלה – צריכה

יום רביעי ו' אלול

לאדם – בל יצטער מכך, אלא יהיה בשמחה מצד האמונה שלאמיתו של דבר זה טוב (כפי שיסביר באגרת זו) – אופן עבודה כזה, שייך, לכאורה, רק ליחיד סגולה. לכן, מתחיל רבנו הזקן אגרתו הקדושה זו בלשון יחיד, "להשכילך בינה", להורות, שלאמיתו של דבר שייך הדבר לכל אחד מ'ישראל, שכן, זה בא בעיקר מצד האמונה האמיתית, ואמונה הרי יש לכל יהודי, עליו רק גלות לחיות באמונה זו.

יא. אגרת הקודש זו מתחיל רבנו הזקן בלשון יחיד, "להשכילך בינה" (כלשון הפסוק¹⁶ שנאמר לדניאל). למרות שהיא נשלחה ל"כלל", שכן, באגרת זו תובע רבנו הזקן אופן עבודה שלכאורה שייך רק ליחיד סגולה, שלא יהיה רצון כלל בענינים גשמיים, גם לא לאלה שמוכרחים לבריאות וברי-שימוש לעבודת ה'. כלומר, שהרצון לא יהיה ב"גשמיות" הענינים, אלא לרצות "ברוחניות" ובחיות האלקית שבענינים הגשמיים; ועד כדי כך, שאף אם חס ושלום חסר בענינים הגשמיים המוכרחים

8. תהלים קג, יז. 9. איכה ג, כב. 10. ראה לעיל הערה 1. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והראי" – החורבן וגלות". 12. כמשנ"ת לעיל באגה"ת פ"ג. 13. ראה לעיל ס"ט הערה 9. 14. סנהדרין צז, א. 15. רמב"ם הלי' תשובה שם הלכה ה. 16. דניאל ט, כב.

זה גורם לו צער, דבר שיש בו משום ראייה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג בענינים אלה כאשר יש לו אותם. שכן, יש לפעמים שאדם אינו חש בתענוג בדברים מסויימים²², אך אין זו הוכחה שבהעלם ובפנימיות אכן אין לו תענוג בהם; אפשרי הדבר שעמוק בפנימיותו יש לו תענוג בהם.

ראיה לכך – שכאשר חסרים לו אותם דברים, הוא מצטער מכך. וצער הוא ההיפך מתענוג – הרי מה שהוא מצטער כשחסרים לו דברים אלה, מוכיח שכאשר יש לו אותם דברים – הוא מתענג מכך (למרות שאין הוא חש באותו תענוג); ואילו, אם אין הוא מצטער כשחסרים לו אותם דברים – הרי זה הוכחה אמיתית שאכן אין לו שום תענוג

כאשר יש לו אותם דברים. ובלשון רבנו הזקן:

ובאור הענין, – כיצד יכול אדם לפעול שלא יהיו לו חפץ ורצון בעניני העולם הזה, גם לא במוכרחים לו ביותר – הוא רק **אמונה אמיתית ב"יוצר פראשית"**, – בהקדוש ברוך הוא שיוצר הכל "בראשית" (בבחינה של "ראשית"), **דהיננו שֶהַפְּרִיָאָה "יש" מ"אין"**, **הַנְּקָרָת** – ה"אין" נקרא "ראשית חכמה", – פירוש המלה "אין" כאן איננו שהדבר אינו קיים, אלא "אין" – אינו מושג, שכן אי אפשר הרי לומר שהבריאה היא מ"אין", מאפס, שהרי "ממך הכל"²³, הכל בא מאלקות, שהוא ה"יש" האמיתי, אלא פירוש "אין" הוא – לא מובן ולא מושג, שכן, דבר שהנברא מבין אותו הוא קורא לו "יש", ואילו לדבר שהוא למעלה מהשגתו והבנתו לגמרי, הוא קורא "אין", שכן בעולם ההבנה שלו אין הדבר קיים. זה פירוש "יש מאין", "יש" הבא מה"אין" של חכמה. ו"חכמה" נקראת "ראשית", כמו שכתוב²⁴: "ראשית חכמה", היא הספירה הראשונה של השתלשלות, שכן, למעלה מ"חכמה" הוא למעלה מהשתלשלות ולמעלה לגמרי מלהיות מקור ל"יש" – אלא "חכמה" היא ראשית ההשתלשלות להיות מקור ל"יש". **וְהִיא חֲכָמָתוֹ** – בחינת ומדרגת ספירת החכמה, **שְׂאִינָה מְשֻׁנָּת** – בהבנה, **לְשׁוֹם נִבְרָא** – זהו "יוצר בראשית", הוא יוצר הכל ב"ראשית" של "חכמה", ו"הַפְּרִיָאָה הַזֹּאת הִיא כָּבֵל עֵת"²⁵ **וְרָנַע, שְׁמַתְהוּיִם כָּל הַבְּרֹאִים** – תמיד, "יש" מ"אין" **מְחַכְמָתוֹ יתְפַרֵּד מְחַמְיָה אֶת הַכָּל**²⁶. – הוא מחיה

"לְהַשְׁכִּילָךְ בִּינָה", כי לא זו הדרך¹⁷ יִשְׁפֵן אֹרֶךְ ה'¹⁸, – ביהודי, לְהוֹיֹת חֲפִיץ – לרצות, בְּחַיֵּי בְּשָׂרִים – ב"חפץ" שהוא רצון של תענוג, לא רצון שרוצים את הדבר מפני שמוכרחים בו (בגלל תכלית), אלא רוצים את הדבר עצמו מפני שיש לו תענוג בו, הרי

לא זו הדרך, שענין ה"חיי" ירצו בחיים הבשריים¹⁹ גופניים, ושירצו ב"חפץ" את הגשמיות והגופניות של וּבְנֵי וּמְזוּנֵי, – שהרצון לילדים ולפרנסה יהיה "בחפץ" ותענוג מצד ה"גשמיות" של הענינים, כי עַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוֹנָם לְבָרְכָהּ¹⁹: "כָּבֵל רְצוֹנָךְ כו"²⁰, – מפני רצונו, דְּהֵינּוּ – "בטל רצוןך" אין משמעותו שיש לו רצון אלא שהוא מבטלו מפני שאין הוא הרצון

העליון, אלא, כפי שהוא מפרש להלן, שמלכתחילה לא יהיה לו שום רצון במה שאינו רצון העליון, שִׁיְהִי רְצוֹנוֹ כָּבֵל בְּמִצְיָאוֹת, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ שׁוֹם רְצוֹן פֶּלֶל פְּעֻנֵי עוֹלָם תְּהֵא כָּלָם, הַנִּכְבְּלִים – בשלשת הענינים: בְּנֵי חַיֵּי וּמְזוּנֵי, – למרות שאלה הם דברים שהאדם מוכרח בהם, והם נוגעים לעבודתו את הקב"ה, בכל זאת לא יהיה לו שום רצון בדברים אלה עצמם, אלא בעבודת ה' שבאה על ידי דברים אלה. זה פירוש "בטל רצוןך" – שהרצון יהיה באופן של ביטול (בטל במציאות). לא כמו למשל התבטלותו של חכם קטן כלפי חכם גדול, שהן אמנם, הוא אכן בטל כלפיו, אך בכל זאת גם הוא בבחינת מציאות, אלא "ביטול במציאות" פירושו, שאין הוא נמצא כלל. כך גם ב"ביטול הרצון" אין הכוונה שיש לו רצון לדברים אלה, אלא הוא מבטל רצונו אם אין זה רצון הקב"ה – אלא הכוונה היא שאין לו שום רצון לכתחילה. וּכְמֵאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוֹנָם לְבָרְכָהּ²¹, – שאצל האדם צריך להיות האופן שֶׁעַל בְּרִחָךְ אֵתָהּ חַיֵּי: – שגם ענין של "חיי", חיים, הוא כ"על כרחו" (בניגוד לרצונו), שכן, בחיים עצמם בתור חיים גשמיים – אין לו חיים כלל, וכל שכן שכן הדבר בנוגע ל"בני" ול"מזוני". אלא, כיצד אפשרי הדבר, שיהודי יפעול בתוכו שלא יהיה לו שום רצון כלל בענינים הגשמיים, אפילו לא במוכרחים ביותר? יסביר זאת רבנו הזקן להלן. ומביאורו יצא, שלא זו בלבד שאין לו שום רצון ותענוג בענינים הגשמיים, אלא גם כשחסרים לו ענינים אלה והוא טובל מכך חס ושלום, אין

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן כלל: איך אפ"ל שזו הדרך ישכון כו' להיות חפץ בחיי בשרים? ! וצ"ל השכלה בבנינה לשלול זה! ויל"פ (בקיצור) דקס"ד דאדרבה ע"י אתכפיא דוקא ישכון אור ה' (עיין פט"ו, פכ"ז - דע"ז אסתלק יקרא כו' ונמשכת קדושה עליונה על האדם כו'), ומפורש אחז"ל (ספרא ס"פ קדושים. פרש"י עה"ת שם. וראה מ"ו מח"פ להרמב"ם. לקו"ת ואתחנן (ט, ד) בשם הה"מ), שלא יאמר אדם א"א כו' אבל יאמר אפשרי ומה אעשה כו' (היינו רק בנוגע למעשה), ולהשכילך כו' דאין הכי נמי (כמבואר שם) אבל לא זו הדרך ישכון כו'. וכדלקמן (הע" 3) 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מל' זה משמע שזהו (בטל רצוןך וכי) נוגע לדרגת העבודה ד"ישכון אור ה" דוקא ומהו הדרגה דישכון אור ה' ל' אינו רגיל בתניא וכי. ואופ"ל: ישכון ה' - אפשרי רק בדבר הבטל עכ"פ ככה (פ"ו); ש"ישכון אור (גילוי) ה" - צ"ל גם הביטוי בגילוי (בפועל); ושזה יהי' באופן ד"ישכון" - ששוכנת ומתלבשת ובקביעות - צ"ל גם הביטול הגלוי בקביעות, שלא יהי' לו שום רצון כו". 19. אבות פ"ב מ"ד. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משמע דפשוט שיש לו הרצון הזה - והיינו בתומ"צ, דקשור בהן בטבעו כו' (פמ"ט)". 21. אבות פ"ד מ"ב. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וע"ד תענוג תמיד אינו תענוג". 23. דה"א כט, יד. 24. תהלים קיט, ו. 25. ראה לקמן הערה 36. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל שהיהודי א"פ ב"י".

ומיכולתו להביך את הטוב הזה. כלומר, חיות כל דבר למעלה בשורשו, גם השורש של מה שיוֹרד למטה בענין של רע ויסורים רחמנא ליצלן – הרי בשורש הוא דבר טוב באמת, אך בירידתו למטה, ישנו טוב שיכול לרדת למטה ושיראה שהוא טוב, וישנו טוב

הנשאר במדריגה עליונה ביותר כפי שזה בתחילת ההתגלות, ששם זה למעלה מהשגה ולכן זה יורד למטה בלבוש של רע ויסורים, שכן, ה"טוב" שבו עדיין לא התגלה, כפי שרבנו הזקן מביא בפרק כ"ו שבחלק הראשון של ספר ה"תניא" (כשהוא דן באותו ענין) את הפסוק²⁹: "אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה", שיסורים באים מ"י"ה של שם הוי", שזה ראשית ההתגלות של שם

הוי", לפני שזה יורד ב"ו"ה" (ש"התגלות – ו"ה נגלות", ו' וה' של שם הוי"ה הן "נגלות", מה שיוֹרד בהתגלות, ואילו י"ה הן "נסתרות", הרי "תיסרנו", יסורים, באים מ"י"ה), הרי לאמיתתו של דבר מה שנראה לאדם כרע ויסורים, הוא טוב מצד שורשו, וכפי שמביא רבנו הזקן ב"לקוטי תורה"³⁰, מ"נחום איש גמזו" שעל כל דבר אמר "גם זו לטובה"³¹, שמשמעו, לא רק שבמאוחזר יצא מכך ענין של טובה, אלא שגם כעת הדבר טוב מצד השורש (ולאחר מכן יתגלה ה"טוב"). וזה עקר³² האמונה שבשכיילה נברא האדם³³, להאמין ד"לית אתר פנוי מיניה", – שאין מקום פנוי ממנו, אלא בכל מקום נמצא הקדוש ברוך הוא, ו"באור פני מלך חיים", – כשהמלך נמצא עם אחד פנים אל פנים – הדבר מביא חיים לשני, כפי שמוסבר בענין המלכות למטה, שגם כשמישהו נשפט רחמנא ליצלן להיפך החיים, הרי אם הוא פוגש במלך, ממירים את משפטו והוא נשאר בחיים, שכן "באור פני מלך חיים", כך גם בענין ה"מלכות" שלמעלה, שהימצאו של הקדוש ברוך הוא, מלכו של עולם, בכל מקום – מביא חיים. ועל כן – ולכן, "עו וחדוה במקומו"³⁴, – הימצאו של הקדוש ברוך הוא בכל מקום, צריכה לתת לאדם חוץ (של בטחון) וחדוה, בכל מצב שהוא נמצא, שהרי היכן שהוא נמצא, הוא "מקומו" של הקדוש ברוך הוא, וב"מקומו" הרי "עו וחדוה", הואיל והוא רק טוב פל היום.

את הכל לא רק באופן של חיות, כי אם גם באופן של התהוות, שהדבר נוצר, וכיוון שזה "יש מאין", מן ההכרח שהתהוות תהיה תמידית. כפי שמוסבר בתורת החסידות, שבענין "עילה ועלול", כשהדבר הראשון משמש כסיבה בלבד לדבר השני, יכול ה"עלול"

(המסובב) להיות קיים גם אחרי שה"עילה" (הסיבה) כבר לא נמצאת בו. ואילו ב"יש מאין", שזה התחדשות שלא היתה קיימת לפני זה לגמרי, שהרי ב"אין" לא קיים הענין של "יש" (אחרת – זה לא היה "אין", כי אם "יש"), מן ההכרח שהכוח המחדש יהיה תמיד בדבר שנתחדש, לפעול בו את החידוש ואת ההתהוות (וכפי שהוסבר ב"שער היחוד והאמונה"²⁷ ב"מכל

שכן" מקריעת ים סוף), כך – שבריאית והתהוות כל דבר היא תמידית, ו"בטובו מחדש בכל יום תמיד"²⁸, לא רק "בכל יום", כשהתחדשות ניכרת, אלא "תמיד", בכל רגע, ישנה הבריאה והתחדשות מ"אין" ל"יש", ומהו "אין" זה? – בחינת חכמתו יתברך שלמעלה מהשגה. וכשיתבונן האדם בעמק הכנתו, ויצטרך לדעתו – אחרי שביין את הדבר, יצייר את הדבר לפניו, שיהיה כאילו מצוייר הדבר לפניו, כמי שמתבונן בתמונה מצויירת, הויתו – ובריאיתו, "יש" מ"אין" בכל רגע ורגע ממש – כלומר, שבכל רגע פועלת בו בחינת ה"אין" של חכמתו יתברך, – ואם כך, האריך ועלה על דעתו כי רע לו, או – שיש לו, שום יסורים מ"פני חיי ומזוני", או שארי יסורין בעולם, – כיצד יכול לעלות בדעתו שרע לו ושהוא סובל יסורים? – הרי – בשעה ש"ה"אין", שהיא חכמתו יתברך, הוא מקור החיים והפזיב והענג, והוא – בחינת העדן שלמעלה מעולם הפא, – עולם הבא, גן עדן, שהוא מדת התענוגים הגבוה ביותר של הנשמה המתענגת מהבנת והשגת אלקות – זה גן בלבד הנמשך מ"עדן" שהוא מקורו, ובחינה זו מחיה ומחווה אותו תמיד, רק מפני ש – דבר זה אינו משג – לכן נדמה לו – שיש לו, רע או יסורים, אבל באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק שאינו משג, – ה"טוב" שבו, לגדלו ורב טובו. – ומפני היותו טוב גדול ביותר – הוא למעלה מהשגת האדם

27. שם. 28. נוסח ברכות ק"ש של שחרית. 29. תהלים צד, יב. 30. במדבר סב, א. 31. תענית כא, א. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מרע"מ זח"ב כה, א. רמב"ם בתחלתו. לעיל פג, ב [שער היחוד והאמונה פ"ז]. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יל"פ שמכאן ואילך מוסיף ענין עיקרי שמסקנת התבוננות הנ"ל צ"ל: (1) בכל עת ושעה, (2) שיחיי בה ממש". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "במקומו – מתאים לשלפני זה באור פני. ועפ"ז יל"פ שהובא דוקא הכתוב עו וחדוה במקומו, ואין שמוכרח להביאו. דלכאורה אינו מובן כלל: ע"פ משנ"ת דאין רע יורד כו' – דא"כ מאין נמצא רע בעיני בשר עכ"פ. והתירוץ שזהו למע', במקומו וכו', שגם בנוגע להקב"ה, כביכול, כן החילוק. וכדוד"ל עה"פ עו וחדוה גו' (חגיגה ה, ב) גואי בראי. ועיין רשימות הצ"צ לאיכה, ובארה"ת שלו לתנ"ך עה"פ ובפרט ע' תשי בסופו".

יום חמישי ז' אלול

כי זה טוב לו. – בשעה שהנהגת האדם היא באופן כזה – אזי נגזר לו שלא נברא, כי עקר בריאת האדם בעולם הזה הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו, – נסיונות של קשיים בענינים גשמיים, ולדעת את אשר בלבו, אם יפנה לכוון אחרי "אלהים אחרים", שהם תאוות הגוף המשתלשלים – ובאות, מ"ספרא אחרא", – מקליפות הנקראות "אלקים אחרים", שלכן גם תאוות הגוף הבאות ומקבלות חיותם מהקליפות נקראות גם כן "אלקים אחרים", ובהם הוא הפיץ, – ומתענג, או אם הפצו – תענוג, ורצונו לחיות חיים אמתיים המשתלשלים מ"אלקים חיים", אף שאינו יכול – לחיות חיים כאלה, שכל חייו יהיו ענינים רוחניים ואלקות – עד שלא יהא איכפת לו כלל היסורים מהענינים הגשמיים. (צריך עיון. ובאזה בתבי יד ליתא תבות אלו [אף שאינו יכול]. וננסחא אחרת מצאנו בך: "או אם חפצו חפצו ורצונו – אף שאינו יכול – לחיות חיי אמתיים כו". ולפי נסחא זו נראה

ועל כן, – ולכן ראשית³⁵ הכל, שישמח האדם ויגל בכל עת³⁶ ושעה, ויחה ממש באמונתו³⁷ בה, המחיה ומטיב עמו בכל רגע³⁸, ומי שמתעצב – בלבו, ומתאונן – בדיבור, מראה בעצמו³⁹ שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה טובה, והרי זה ככופר חס ושלום. – הכופר חס ושלום בהמצאות הקדוש ברוך הוא בכל מקום, שכן, אם היה מאמין בכך באמת, הרי (כאמור) "באור פני מלך חיים" ו"עז וחרדה במקומו" לא חסר לו הרי שום דבר. ועל כן – ולכן, הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת. – חכמי האמת (המקובלים) הרחיקו במאד מדת העצבות, שעל האדם להתרחק התרחקות מקסימאלית ממת העצבות, שכן, יש בעצבות משום סתירה לאמונתו האמיתית של יהודי, ש"לית אתר פנוי מיני" – שאין מקום פנוי ממנו יתברך. אבל המאמין – באמת, לא יחוש⁴⁰ משום ויסורין בעולם, ובכל עניני העולם "הן" ו"לאו" שוין אצלו בהשואה אמתית. ומי שאין שוין לו – מראה בעצמו⁴¹ שהוא מ"ערב רב" – שהצטרפו לבני ישראל ביציאתם ממצרים, דלגרימיהו עבדין⁴², – שעושים רק לצורך ולאהבת עצמם, ואוהב את עצמו – עד כדי כך – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, לצאת מתחת יד – ורשות ה' ולחיות בחיי הגוים בשביל אהבתו את עצמו, ועל כן – ולכן, הוא חפץ – ברצון של תענוג, בחיי פשרים⁴³ ובני ומזוני, – רצונו וחפצו בענינים אלה הוא רצון הבא מאהבת עצמו, בלי כוונה לשם שמים,

אגרת הקדש

וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל עת ושעה ויחה ממש באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע ומי שמתעצב ומתאונן מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איזה טובה והרי זה ככופר ח"ו וע"כ הרחיקו מדת העצבות במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום ויסורין בעולם ובכל עניני העולם הן ולא שוין אצלו בהשוואה אמיתית ומי שאין שוין לו מראה בעצמו שהוא מערב רב דלגרמיהו עבדין ואוהב א"ע לצאת מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו א"ע וע"כ הוא חפץ בחיי בשרים ובני ומזוני כי זה טוב לו ונוח לו שלא נברא כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו ולדעת את אשר בלבו אם יפנה לכוון אחרי אלהים אחרים שהם תאוות הגוף המשתלשלים מ"אלקים חיים אמתיים המשתלשלים מאלקים חיים אף שאינו יכול (צ"ע. ובאזה בת"י ליתא תיבות אלו [אף שאינו יכול] ובנוסחא אחרת מצאנו כך. "או אם חפצו ורצונו אף שאינו יכול לחיות חיי אמתיים כו". ולפי נוסחא זו נראה שתיבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מוסגר. ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת כפרטי פרטיותיהם שלא מס"א

שתבות [אף שאינו יכול] הוא מאמר מסגר) ויאמין שבאמת הוא חי בהם, – בחיים האמיתיים הבאים מ"אלקים חיים" וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת – ומקבלים חיותם, בפרטי פרטיותיהם שלא מ"ספרא אחרא", – שלא מן הקליפות, כי מ"מה" מצעדי נבר בוננו⁴⁵, – צעדי של אדם הם מה, ו"אין" מלה כו"⁴⁷, – שהאדם ידבר והקדוש ברוך הוא לא ידע מכך מקודם, כפי שהפסוק⁴⁸ מסיים: "הן ה' ידעת כולה", שלא רק מעשים,

ש"אין שוין לו – מראה בעצמו⁴¹ שהוא מ"ערב רב" – שהצטרפו לבני ישראל ביציאתם ממצרים, דלגרימיהו עבדין⁴², – שעושים רק לצורך ולאהבת עצמם, ואוהב את עצמו – עד כדי כך – הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א, לצאת מתחת יד – ורשות ה' ולחיות בחיי הגוים בשביל אהבתו את עצמו, ועל כן – ולכן, הוא חפץ – ברצון של תענוג, בחיי פשרים⁴³ ובני ומזוני, – רצונו וחפצו בענינים אלה הוא רצון הבא מאהבת עצמו, בלי כוונה לשם שמים,

35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו שנת"ל שהנודן ביוצר בראשית". 36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל דמרמו אף שיש כח עתים שונים והפכים זמ"ז (קהלת ג, ב ואל"ך) וכן לעיל בריש האגה"ק 'בכל עת'. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כיון דבשבילה נברא - והרי בכל עת ושעה הוא חי". 38. עוד טעם שצ"ל "בכל עת ושעה". 39. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר וגם לא רגיל. ויל"פ: היפך עצם ענין בריאתו ומציאותו (כנ"ל שבשבילה נברא)". 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד ישע"י כח, טז וראה תרגום שם. ואולי גם כאן צ"ל יחיש - ב' יודין. וראה תרגום קהלת ב, כח". 41. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל" [הערה 39]. 42. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תקו"ז ת"ו - כב, סע"א. ולהעיר מאגה"ק רס"א. ח"א ספ"א (באו"ה). 43. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לעיל לא הודגש זה - כי מובן הוא וזהו פי' בכ"מ שהובא בדברי חז"ל. משא"כ כאן - לאחר שהדגיש הענין דחיים באור פני מלך, ובזה פשיטא שצ"ל חפץ". 44. תהלים לז, כג. 45. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה צ"ע"ק השייכות דפסוק זה דוקא לכאן, שבתנ"ך כו"כ ע"ד השגח"פ קודם לזה. ומובן ע"פ פי' חז"ל בו דוקא (חולין ז, סע"ב) נוקף כו". וגם בזה נר' גודל הדיוק דאדח"ז אפילו "במליצות" לכאורה". 46. תהלים קלט, ד. 47. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל"ג גו' לאחרי 'כווננו' - ו"ל לרמוז אסיפא שנוגע כאן (ע"פ פי' התרגום 'מחשבת') ד"כל עניניו" - גם 'מחשבת". 48. תהלים שם.

כָּל חַיּוּתוֹ הוּא מ'טוֹב' הַעֲלִיּוֹן, שֶׁהִיא חֲכָמְתוֹ וְיִתְבָּרֵךְ שְׂאִינָה מְשַׁנֵּת, וְהִיא ה'עֲדוֹן' שֶׁלְמַעֲלָה מְעוֹלָם הַבָּא – כַּנּוֹכַח לַעֲלִיל, ש'עוֹלָם הַבָּא' (גַּן עֲדוֹן) הוּא רַק כ'גֵּן' וְהַמְשַׁכָּה מ'עֲדוֹן', וְה'טוֹב' שֶׁמ'עֲדוֹן' הוּא "טוֹב" שֶׁלְמַעֲלָה מַעֲלָה⁴⁹ מֵהַטּוֹב שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה וְגַן עֲדוֹן, הֲרֵי בְּאִמּוֹנָה זֶה נִכְלָל וּמִתְעַלָּה בְּאִמַּת הַרַע הַמְדַרְמָה ב'טוֹב' הַעֲלִיּוֹן הַגָּנוּז: – וְנַעֲשֶׂה בְּמִילָא טוֹב גַּם בְּגִלּוּי, שִׁירָאוּ אֶת הַטּוֹב בַּעֲיֵנֵי בָשָׂר.

אלא גם דיבורים של האדם, יודע הקדוש ברוך הוא, עוד לפני שהאדם מבטא אותם, וממנו הוא מקבל את החיות לדבר אותו דיבור. ואם כן – שהוא מקבל כל חיותו מהקדוש ברוך הוא, תכל טוב בתכלית רק שאינו משג, – לאדם ה"טוב" שבו. ונבאמונה זו – שהוא מאמין בכך באמת נעשה תכלית טוב גם בגלוי, – שיראו בגלוי שזה טוב, שבאמונה זו שמאמין שרע הנדמה בגלוי, – שמה שנדמה בגלוי כ'רע',

אגרת הקדש

כי מה' מצעדי גבר כוננו ואין מלה כו' ואם כן הכל טוב בתכלית רק שאינו מושג ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי שבאמונה זו שמאמין שרע הנדמה בגלוי כל חיותו הוא מטוב העליון שהיא חכמתו יתברך שאינה מושגת והיא העדן שלמעלה מעוה"ב הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז:

יום שישי ח' אלול

והוא – הירידה ממקום גבוה למקום נמוך ברוחניות, היא פחינת ההשפעה והתפשטות – המשכת, החיות מעולמות עליונים לתחתונים, ובחינת אש שטבעה לעלות למעלה, היא – ברוחניות, פחינת הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה, שלא להשפיע,

יב. "והיה – השכר ל-מעשה הצדקה שלום, ו-השכר לעבודת הצדקה השקט וכמח עד עולם". – זה פסוק בישעי⁵⁰, ויש מפרשים האומרים, ש'מעשה' ו'עבודה' הם ענין אחד, הפסוק חוזר על אותו ענין במלים שונות. ואילו תרגום יונתן מפרש שהם שני ענינים, שני אופנים שונים בענין הצדקה, ואשר עבור מעשה הצדקה מגיע השכר של שלום, ועבור העבודה של צדקה מגיע השכר של השקט ובטח עד עולם. להבין ההפרש שבין 'מעשה' ל'עבודה' – איזה אופן של צדקה נקרא 'מעשה' ואיזה נקרא 'עבודה' ? – ההפרש ש-

אגרת הקדש

יב והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט וכמח עד עולם. להבין ההפרש שבין מעשה לעבודה ובין שלום להשקט ובטח כו' ע"פ מה שארז"ל ע"פ עושה שלום במרומיו כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זה את זה כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים היוורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות החיות מעולמות עליונים לתחתונים ובחי' אש שטבעה לעלות למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן. אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ם כ"ה אשר כשמו כן הוא שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי' חב"ד מקור

בין "שלום" ל'השקט וְכַמַּח כו'. – שהשכר עבור אופן הצדקה הנקרא מעשה הוא שלום, והשכר עבור אופן הצדקה הנקרא עבודה הוא השקט ובטח, נבין זאת על פי מה שאמרו רבותינו וזכרונם לברכה⁵¹ על פסוק⁵²: "עשה שלום במרומיו" – אומרים על כך רבותינו ז"ל: כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש, – אילו מיכאל וגבריאל אין מכבין זה את זה. כלומר, – לא שהחומר של מיכאל הוא מיסוד המים הרוחני והחומר של גבריאל הוא מיסוד האש הרוחני, אלא הכוונה היא: שמיכאל – הוא, שר של חסד, הנקרא – חסד נקרא בשם "מים", היוורדים – כטבע המים, ממקום גבוה למקום נמוך,

רק בצמצום עצום ורב, – שההשפעה תהיה רק באופן של צמצום עצום של המעטת החיות באיכות, ושל צמצום רב של הקטנת החיות בכמות, והן – חסד וגבורה, מדות נגדיות והפכיות זו לזו, – חסד הוא ענין של השפעה בלתי מוגבלת ואילו גבורה היא ענין של הגבלה וצמצום, והיינו – מתי חסד וגבורה נוגדים והפכיים אחד מהשני, כשהן בבחינת מדות לבדן, – מדה היא הרי ענין של שיעור והגבלה, וכל מדה מוגבלת באופנה היא, אם באופן של חסד או באופן

של גבורה, אך הקדוש-ברוך-הוא עושה שלום ביניהם, – שלא תהיה התנגדות בין מדה אחת לשניה, דהיינו על ידי גלוי שמתגלה בהן הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור-אין-סוף פרוץ הוא, אשר בשמו – שהוא "אור אין סוף", בלי סוף ובלי גבול, כן הוא, שאינו בבחינת מדה חס ושלום, אלא – הוא, למעלה מעלה עד אין קץ, אפילו – למעלה, מבחינת חכמה-בינה-דעת – שהיא מקור המדות, – ומכל שכן שדוא למעלה לגמרי מבחינת

49. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמחז"ל ברכות לד, ב". 50. לב, יז. 51. ראה דברים רבה ה, יב. תנחומא ויגש ו. 52. איוב כה, ב.

להשפיע לו, הנקראת - מדת הרחמים, נקראת בשם "תפארת" בדברי חכמי האמת, - חכמי הקבלה, לפי שהיא כלולה מב' גוונים: לבן ואדם, המרמזים לחסד וגבורה. - לבן מרמז לחסד, ואדם - לגבורה. ולכן זה נקרא בשם "תפארת" - יופי - שכן דבר

אגרת הקדש

המורכב מכמה צבעים יש בו יופי. הרי, מפני שיש ב"רחמים" גם חסד וגם גבורה - לכן נקראת מדה זו בשם "תפארת". ולכן סתם שם הו"ה פרוד' הוא שפכל התורה מורה על מדת התפארת, כמו שכתוב בזהר הקדוש⁵⁵, - השמות הקדושים מורים הרי על המדות העליונות, כמו שם א"ל על בחינת החסד, שם אלקים - על

מדת הגבורה וכדומה. ואילו שם הוי' - כפי שהוא מופיע בתורה באופן סתמי - מורה על מדת ה"תפארת". שם הוי' הוא הרי שם העצם ולמעלה משאר השמות הקדושים, וזהי מדת ה"תפארת", לפי שפאן - במדת ה"תפארת", הוא בחינת גילוי אור' אין סוף פרוד' הוא, הארה רבה, בניתר שאת משאר מדותיו הקדושות ותפארת. - זהו הענין של "עושה שלום במרומיו", שהוא יתברך בהתגלותו מ"אור אין סוף", עושה שלום בין מיכאל וגבריאל, בין חסד וגבורה.

המדות, וא"י - כשמאירה בהן הארה מאור אין סוף, המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל - של חסד וגבורה, נכללות במקורן ושרשן, והיו לאחדים ממש, ובטלים פאורו ותפארת המאיר להם בבחינת גילוי. - שכן, מצד גודל התבטלותם לאור אין סוף, נאבד הניגוד שביניהם, כפי המשל

בשני שרים המנגדים אחד לשני, הרי בשעה שהם עומדים בפני המלך, נאבדת התנגדותם והם מדברים ביניהם כידידים טובים, דבר הבא מצד ההתבטלות הגדולה של שניהם בפני המלך, כך גם בנמשל זה במדה נעלה ביותר, שכן, מפני שביטולם הוא הרי ל"אור אין סוף", ענין שהוא "אין סוף" ו"בלי גבול" -

נאבדת לגמרי ההגבלה של המדות. וא"י מתמזגים ומתמזקים הנגזרות בתקדים, - הן נהפכות לטוב ולחסד המשולים למתיקות, על ידי בחינת ממצעת - המתווכת את ה"קו הפריע" - בין חסד וגבורה, ומטה כלפי חסד, היא מדת הרחמים, - בשעה שמדת החסד אומרת להשפיע בלי הגבלה, ומדת הגבורה אומרת למנוע את ההשפעה ממי שאינו ראוי לקבלת השפע - באה מדת הרחמים ומכריעה ביניהן ומטה את הקו כלפי מדת החסד, שגם אם אין הוא ראוי לקבלת שפע, ראוי, אבל, שירחמו עליו, ומצד הרחמנות

שבת קודש ט' אלול

העליונות, לעשות שלום ביניהן ושהגבורות ימתקו לחסדים. להלן יסביר רבנו הזקן מה ש"מעשה הצדקה" פועלת בנפש האדם, בעבודתו ובמלחמתו עם הרע שבנפשו הבהמית. ואשר בבירור הנפש הבהמית, שהטוב שבה יתברר מהרע - ישנם שני אופנים: אופן אחד בדרך מלמטה למעלה, על ידי עבודת ומלחמת כל מדה

אגרת הקדש

שבנפש האלקית לברר את המדה שכנגדה בנפש הבהמית, כמו למשל לברר על ידי האהבה של הנפש האלקית את מדת החסד והתאוה של הנפש הבהמית; על ידי יראה של הנפש האלקית לברר את מדת

היראה הרעה של הנפש הבהמית, וכדומה; אופן שני, בירור בדרך מלמעלה למטה, על ידי שהאדם ממשיך על עצמו אור אלקי - מתבררות המדות של הנפש הבהמית. על דרך וכמו שלעתיד לבוא יהיה בעולם בכלל הבירור שהטוב יתברר מהרע על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז בעולם, התגלות שתפעל שיהיה "זאת רוח

והנה, אתערותא דלעילא, - ההתעוררות מלמעלה, לעורר גילוי הארה רבה והשפעה עצומה הנזכר לעיל, מאור' אין סוף פרוד' הוא, - כדי, לעשות שלום - בין המדות שלמעלה, הנזכר לעיל, היא באתערותא דלתתא, - על ידי ההתעוררות של העבודה שלמטה, במעשה הצדקה והשפעת חיים - ענינים הנותנים חיים, חן וחסד ורחמים⁵⁶ למאן דלית ליה מנרמיה כלום, - למי שאין לו מעצמו כלום, ולהחיות רוח שפלים בו'. - על ידי שמשפיעים צדקה המחזיקה את העני בחיים, ועושים זאת באופן שיש בו גם חן,

חסד ורחמים, שהצדקה ניתנת ברגש ובאופן של "המפייסו"⁵⁵, שבעת ובעונה אחת עם נתינת הצדקה משווים לו הרגשה טובה, מרוממים ומעודדים את רוחו, שלא יהיה נפול ברוחו - הרי על ידי התעוררות זו מלמטה ממשכים התעוררות מלמעלה מההארה הרבה וההשפעה העצומה מ"אור אין סוף" ברוך הוא אל המדות

53. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא יא, א". 54. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מנוסח ברכת שים שלום". 55. ב"ב ט, ב.

ה'תש"ג	ג אלול	יום שישי	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: שופטים, ששי עם פירש"י. תהלים: יח"כב. ז"ט. תניא: והנה מדת . . . בא כו'.</p>			
<p>המאמין בהשגחה פרטית יודע כי מה' מצעדי גבר כוננו, אשר נשמה זו צריכה לברר ולתקן איזה בירור ותיקון במקום פלוני. ומאות בשנים או גם משעת בריאת העולם הנה הדבר שצריך להתברר או להתתקן מחכה לאותה הנשמה שתבוא לבררו ולתקנו, וגם נשמה הלזו הנה מאז נאצלה ונבראה היא מחכה לזמן ירידתה לברר ולתקן את אשר הוטל עליה.</p>			

ה'תש"ג	ד אלול	שבת	יום שני
<p>שיעורים. חומש: שופטים, שביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כת. י"ב. תניא: יא. להשכילך . . . הגנוז.</p>			
<p>סדר ברכות התורה: נוגע בטליתו בתחילת הקריאה ובסופה נושק הטלית במקום שנגע בס"ת, גולל הס"ת, מפנה פניו, קצת, לימין ומברך. פותח הס"ת וקורא. במעלת מין האנושי, ישנם ארבעה תוארים: אדם – מעלת המוחין והשכל, איש – מעלת הלב והמדות, אנוש – החלישות באחד מהם בשכל או במדות, או בשתיהם, גבר – מתגבר על עצמו להסיר המניעות ועיכובים להשיג אחת המעלות או בשכל או במדות, היינו דגבר עוסק עם האנוש להגביהו למעלת איש או אדם. ומאחר דאפשר לעשות מאנוש איש או אדם, הרי בהכרח דגם באנוש ישנם כל אותם המעלות שישנם באיש וגם באדם.</p>			

ה'תש"ג	ה אלול	יום ראשון	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: תצא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כט"לד. יג"טו. תניא: יב. והי' . . . מדות לבדן.</p>			
<p>מנהגנו בלבישת טלית גדול: מניחים הט"ג מקופל על כתף ימין ובודקים הציצית. בשעת הבדיקה אומרים ברכי נפשי גו'. אח"כ לוקחים הטלית מן הכתף, פושטים אותו, מנשקים שפת הטלית, מחזיר אותו מכנגד פניו לאחוריו ומתחיל ברכת להתעטף בציצית. סיום הברכה סמוך לכריכת ב' כנפות ימין סביב צוארו לאחוריו בצד שמאל. (עיין שארית יהודא או"ח ס"א, דברי נחמיה או"ח ס"ט).</p>			

ה'תש"ג	ו אלול	יום שני	יום רביעי
<p>שיעורים. חומש: תצא, שני עם פירש"י. תהלים: לה"לה. טז"יח. תניא: אך . . . "234" הקדושות ית'.</p>			
<p>הצ"צ סיפר: דער בעש"ט האָט זייער האַלט געהאַט ליכטיקייט, ואמר: אור בגימט' רז, דער וואָס ווייס דעם סוד וואָס אין יעדער זאך, קאָן ליכטיג מאכען.</p>			

תרגום חפשי

הבעש"ט מאד אהב אור, ואמר: אור בגימטריא 'רז' – היודע את הסוד שבכל דבר, מסוגל להאיר.

יום שלישי ז אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: לט"ג. יט"כא.

תניא: הנה אתערותא . . . "ק"ח" המחייהו.

אדמו"ר הזקן הורה לכתוב פצוּע דכא באלף לבסוף ולא בה"א.

בפראג יש ס"ת שקבלה בידם שהגי' עזרא הסופר, אין קורין בו אלא בשמח"ת וגוללין אותו תמיד בפרשת שמע. כשהייתי בפראג בשנת תרס"ח ראיתי וכתוב בו "דכא" באלף. כן כשהייתי בווארמס בשנת תרס"ז ראיתי שם ס"ת אשר מקובל בידם שכתבו מהר"ם מרוטנבורג וגם בו כתוב "דכא" באלף. ועיין בשארית יהודא (יו"ד סי' ט"ז) ודברי נחמי' (יו"ד סי' כ"ב). ובס' משנת אברהם (סי' לב) מציין כמה ספרים הדנים בזה.

יום

חמישי

יום רביעי ח אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: מד"ח. כב"כד.

תניא: ובירור . . . "ק"ח" במצרף וכו'.

הצ"צ מנה שלשה דברים שבזכותם הצליח בשנת תר"ג בפטרבורג באסיפת הרבנים. ואחד מהם הוא זכות שלשים ושתים אלף השעות, אשר טרח ויגע בדרושי רבינו הזקן במשך שלשים השנים תקס"ד-תקצ"ד (בשנת תקס"ד קבע לו שיעור מיוחד ללמוד דרושי רבינו הזקן, בשנת תקצ"ד התחילו להתעסק בהדפסתם).

יום

שישי

יום חמישי ט אלול ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: מט"ג. כה"כז.

תניא: הנה מודעת . . . "236" פעמים וכו'.

אדמו"ר אמר – ביחס להתבוננות בהעמקת הדעת בענין קשה ההשגה: אם הענין נוגע אזי מבינים ומשיגים בכי טוב, וראי' מן התורה בדיני נשים וכו' וטענותיהן שיכולות לטעון. ומדברים בזה תנאים ואמוראים והגאונים שכולם הם בעלי השכלה מופלגה, והתורה היא תורת אמת, והלא האשה אינה בערך לטעון טענות אלו. אבל האמת הוא, דכאשר הענין נוגע הנה גם חלושי הדעת ממציאים שכליים עמוקים.

שבת

קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ג' אלול-ט' אלול ה'תשס"ו

יום ראשון

הלכות תשובה פרק י

א. אל יאמר אדם: 'הריני עושה מצוות התורה ועוסק בתקומה, כדי שאקבל הברכות הכתובות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא; ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן, כדי שאצצל מן הקלות הכתובות בתורה, או כדי שלא אפרת מחיי העולם הבא'. אין ראוי לעבד את ה' על דרך זו! שהעובד על דרך זו, הוא עובד מיראה; ואינה מעלת הנביאים, ולא מעלת החכמים. ואין עובד את ה' על דרך זו, אלא עמי הארץ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתרכה דעתן ויעבדו מאהבה.

ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה - לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה, ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהוא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה עד מאד, ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך הוא 'אברהם', לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצננו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה, שנאמר: 'ואהבת את ה' אלהיך'. ובזמן שיאהב את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? היא שיאהב את ה' אהבה גדולה ותרה, ענה עד מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שונה בה תמיד - כאלו חולי האהבה, שאין דעתן פנויה מאהבת אותה אשה שהוא שונה בה תמיד, בין בשכבו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אלהים, ושוגין בה תמיד, כמו שצננו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "כי חולת אהבה אני"; וכל שיר השירים - משל הוא לענן זה.

ד. אמרו חכמים הראשונים: שמא תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר לחיי העולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'"; כל שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים: "במצותיו חפץ מאד" - "במצותיו", ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוין לנבוגי תלמידיהם ומשפיליהם ביחוד: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל טובה; אלא היו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל כלום - אלא מפני שהוא הרב, ראוי לשמשו; כלומר, עבדו מאהבה.

ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר, או כדי שלא תגיע עזרי פצענות - הרי זה עוסק בה שלא לשמה. וכל העוסק

בה לא ליראה, ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפלו שלא לשמה - שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'. לפיכך, כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרכה דעתן ויתחכמו חכמה ותרה, מגלין להן רז זה מעט מעט; ומרגילין אותן לענן זה בנחת, עד שישגיגוהו ויגדעוהו ויעבדו מאהבה.

ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש ברוך הוא נקשרת בלבבו של אדם, עד שישנה בה תמיד כראוי ונעזב כל שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: "בכל לבבך ובכל נפשך"; אלא בדעה שידעהו. ועל פי הדעה - תהיה האהבה: אם מעט מעט, ואם הרבה הרבה. לפיכך, צריך אדם ליחד עצמו להבין ולהשפיל בתכמות ותבונות המודיעין לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה.

ברוך רחמנא דסייען.

נגמר ספר ראשון, בעזרת שדי. ומנן פרקים של ספר זה, ששה וארבעים פרקים: הלכות יסודי התורה, עשרה פרקים; הלכות דעות, שבעה פרקים; הלכות תלמוד תורה, שבעה פרקים; הלכות עבודה זרה, שנים עשר פרקים; הלכות תשובה, עשרה פרקים.

בשם ה', אל עולם.

מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי.

ספר שני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדרן: הלכות קרית שמע, הלכות תפלה וברכת כהנים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה. נמצאו כל המצוות הנכללות בספר זה - אחת עשרה מצוות עשה.

הלכות קרית שמע

מצוות עשה אחת, והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום. ובאר מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות קרית שמע פרק א

א. פעמים בכל יום קוראין קרית שמע - בערב ובבקר, שנאמר: "ובשכבך ובקומך" - בשעה שדרך בני אדם שוכבין, וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין, וזה הוא יום.

בלילה, בין לפניה בין לאחריה - יצא; לפי שאין סדר לברכות. בשחרית - פתח 'יוצר אור', וסיים 'מעריב ערבים' - לא יצא; פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' - יצא. וכן בערבית - אם פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא; פתח ב'יוצר אור', וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שכל הברכות, הולכות אחר חתימתן.

ט. איזה הוא זמן קריית שמע בלילה? מצותה משעת יציאת הכוכבים, עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר, וקרא עד שלא עלה עמוד השחר נניצנוך האור שלפני עלות השמש - יצא ידי חובתו; שלא אמרו 'עד חצות', אלא כדי להרחיק את האדם מן הפשיעה.

י. הקורא קריית שמע של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, קדם הגן החמה - לא יצא ידי חובתו, אלא אם כן היה אנוס, כגון שכור או חולה וכיוצא בזה. ואנוס שקרא בעת זה, אינו מברך 'השפיקנו'.

יא. ואיזה הוא זמנה ביום? מצותה שיתחיל לקרות קדם הגן החמה, כדי שיגמר לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הגן החמה; ושעור זה, כמו עשור שעה [כשש דקות] קדם שמתעלה השמש. ואם אחר, וקרא אחר שעלתה השמש - יצא ידי חובתו; שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואחר.

יב. מי שהקדים וקרא קריית שמע של שחרית אחר שעלה עמוד השחר - אף על פי שהשלים קדם שתגן החמה, יצא ידי חובתו. ובשעת הדחק, כגון שהיה משכים לצאת לדרך - קורא לכתחלה משיעלה עמוד השחר.

יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפלו היה אנוס - לא יצא ידי חובת קריית שמע בעונתה, אלא הרי הוא כקורא בתורה; ומברך הוא לפניה ולאחריה כל היום, אפלו אחר וקרא אחר שלש שעות.

הלכות קריית שמע פ"ק ב

א. הקורא את שמע, ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד" - לא יצא ידי חובתו; והשאר - אם לא כוון לבו, יצא. אפלו היה קורא בתורה בדרך, או מגיה את הפרשיות האלו בעונת קריאה - יצא; והוא, שכוון את לבו בפסוק ראשון.

ב. כל אדם קורין בדרך - בין עומדין, בין מהלכין, בין שוכבין, בין רוכבין על גבי בהמה. ואסור לקרות קריית שמע, והוא מטל ופניו טוחות [דבוקות] בקרקע, או משלף על גבו ופניו למעלה. אכל קורא הוא, והוא שוכב על צדו; ואם היה בעל בשר הרבה, ואינו יכול להתהפף על צדו, או שהיה חולה - נוטה מעט לצדו, וקורא.

ג. מי שהיה מהלך על רגליו - עומד בפסוק ראשון, והשאר קורא והוא מהלך. היה ישן - מצעדין אותו ומעירין אותו, עד שיקרא פסוק ראשון; ומכאן ואילך, אם אנסתו שנה, אין מצעדין אותו.

ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה פלה; וכן האמנין בטלין ממלאכתן בפרשה

ב. ומה הוא קורא? שלש פרשיות אלו, והן: "שמע, ישראל! ה' אחד" ו"שמע, ישראל!" ומקדימין לקרות פרשת "שמע", מפני שיש בה צווי על יחוד השם ואהבתו ותלמודו [מצוות תלמוד תורה], שהוא [מצוות ייחוד] העקר הגדול שהכל תלוי בו. ואחריה "יהיה אם שמע", שיש בה צווי על שאר המצוות בלן. ואחר כך פרשת "ציצית", שגם היא יש בה צווי על זכירת כל המצוות.

ג. אף על פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, קוראין אותה בלילה, מפני שיש בה זכרון יציאת מצרים; ומצוה להזכיר יציאת מצרים בלילה וביום, שגאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך". וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה, הוא הנקרא 'קריית שמע'.

ד. הקורא קריית שמע - כשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחזור וקורא ברכו 'ואהבת את ה' אלהיך', עד סופה. ולמה קורין כן? מסרת היא בידינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום וזרזם על יחוד השם, ועל דרך ה' שהיה בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: 'בני, שמא יש בכם פסלת [פגם באמונתכם], מי שאינו עומד עמי ביחוד אדון כל העולם? - כענין שאמר לנו משה רבנו: "פן יש בכם איש או אשה...". ענו כלם ואמרו לו: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד" - כלומר: שמע מננו, אבינו ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד. פתח הזקן ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת זה ששבח בו ישראל הזקן, אחר פסוק זה.

ה. כשהקורא קורא קריית שמע, מברך לפניה ולאחריה. ביום, מברך שמים לפניה ואחת לאחריה; ובלילה, מברך שמים לפניה ושמים לאחריה.

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום, 'יוצר אור'; שניה לה, 'אהבת עולם אהבתנו'; ושל אחריה, 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניה בלילה, 'מעריב ערבים'; שניה לה, 'אהבת עולם עמך ישראל אהבת'; וברכה ראשונה של אחריה, 'אמת אמונה'; שניה לה, 'השפיקנו'.

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה - פותח בה ב'ברוך', וחותרם בה ב'ברוך'; ושאר ברכותיה - חותרם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם פתיחה. ברכות אלו, עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל - עזרא ובית דינו תקנום; ואין אדם רשאי לפתח מהן, ולא להוסיף עליהן; מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך', אינו רשאי שלא לחתם, ומקום שהתקינו שלא לחתם, אינו רשאי לחתם; מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך', אינו רשאי לפתח, ומקום שהתקינו לפתח ב'ברוך', אינו רשאי שלא לפתח. כללו של דבר: כל המשנה ממטבע [צורה ונוסח] שטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחזור ומברך כמטבע. וכל שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית, ו'אמת אמונה' בערבית - לא יצא ידי חובתו.

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה, בין ביום בין

לסרוג פדי לגמר את פלה - יצא; והוא, שיקרא על הסדר. קראה מתנמנם, והוא מי שאינו לא ער ולא נרדם בשנה - יצא; ובלבד, שיהא ער בפסוק ראשון.

יג. ספק קרא קרית שמע, ספק לא קרא - חוזר וקורא, ומברך לפניה ולאחריה. אבל אם ידע שקרא, ונסתפק לו אם ברך לפניה ולאחריה או לא ברך - אינו חוזר ומברך. קרא וטעה [דילג מילה], יחזר למקום שטעה; ויעלם ממנו בין פרשה לפרשה, ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך להתחיל - חוזר לפרק ראשון, שהוא "ואתבת את ה' אלתיך".

יד. טעה באמצע הפרק, ולא ידע היכן פסק - חוזר לראש הפרק. היה קורא "ויכתבתם", ואינו יודע אם הוא ב"ויכתבתם" שב"שמע" או ב"ויכתבתם" שב"והיה אם שמע" - חוזר ל"ויכתבתם" שב"שמע"; ואם נסתפק לו אחר שקרא "למען ירבו" - אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך.

טו. היה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו - אם היה בין פרק לפרק - פוסק ומתחיל ושואל בשלום מי שהוא חיב בכבודו, כגון שפגע באביו או רבו [רק], או מי שהוא גדול ממנו בחכמה; ומשיב שלום לכל אדם שנתן לו שלום.

טז. היה קורא באמצע הפרק - אינו פוסק ומתחיל לשאל אלא בשלום מי שהוא מתברא ממנו, כגון מלך או אנס [חמסן] וכיוצא בהן; אבל מי שהוא חיב בכבודו, כגון אביו או רבו - אם נתן לו שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום.

יז. ואלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה ל"שמע", בין "שמע" ל"והיה אם שמע", בין "והיה אם שמע" ל"ויאמר". אבל בין "ויאמר" ל"אמת ויציב", הרי הוא באמצע הפרק, ולא יפסיק אלא לשאל מפני היראה, ולהשיב מפני הכבוד.

יום שני

הלכות קרית שמע פרק ג

א. הקורא קרית שמע, רוחץ ידיו במים קדם שיקרא. הגיע זמן קריאה, ולא מצא מים - לא יאחר קריאתה וילך לבקש המים, אלא מקנח ידיו בצרור [אבן] או בעפר או בקורה [קרח] וכיוצא בהן, וקורא.

ב. אין קורין, לא בבית המרחץ; ולא בבית הכסא, אף על פי שאין בו צואה; ולא בבית הסקרות, ולא בצד המת, עצמו - ואם הרחיק ארבע אמות מן הסקרא או מן המת, מתר לקרות. וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו, חוזר וקורא.

ג. בית הכסא החדש, שהוכן ועדין לא נשתמש בו - מתר לקרות קרית שמע כנגדו, אבל לא בתוכו. מרחץ חדש, מתר לקרות בתוכו. היו שני בתים - זמן [יעד] אחד מהן לבית הכסא, ואמר על השני: 'זוה' - הרי השני ספק אם הזמינו [לשם בית הכסא], או לא הזמינו; לפיכך, אין קוראין בו לכתחלה, ואם קרא - יצא. אמר: 'וגם זה' -

ראשונה, פדי שלא תהיה קריאת עראי. והשאר, קורא והוא עוסק במלאכתו. אפלו היה עומד בראש האילן או בראש הכתל - קורא במקומו, ומברך לפניה ולאחריה.

ה. היה עוסק בתלמוד תורה, והגיע זמן קרית שמע - פוסק וקורא; ומברך לפניה ולאחריה. היה עוסק בצרכי רבים - לא יפסיק, אלא יגמר עסקיהן; ויקרא, אם נשאר עת לקרות.

ו. היה עוסק באכילה, או שהיה במרחץ, או שהיה עוסק בתספורת, או שהיה מהפך בעורות [לבודקן אם עובדן], או שהיו עוסקין בדין - גומר, ואחר כך קורא קרית שמע. ואם היה מתברא שמה יעבר זמן הקריאה, ופסק וקרא - הרי זה משבח.

ז. מי שיירד לטבל - אם כול לעלות ולהתפסות ולקרות קדם שמתגן החמה, יעלה ויתכסה ויקרא. ואם היה מתברא שמה מתגן החמה קדם שיקרא, יתכסה במים שהוא עומד בהן ויקרא. ולא יתכסה לא במים שריחן רע, ולא במי המשקה [נשדו בהם פשתן]; ולא במים צלולין [שקופים], מפני שערוותו נראית בהן. אבל מתכסה הוא במים עכוורין [שאינם צלולים] שאין ריחן רע, וקורא במקומו.

ח. הקורא קרית שמע - לא ירמו בעיניו, ולא יקרץ בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו, פדי שלא תהיה קריאת עראי. ואם עשה כן - אף על פי שיצא ידי חובתו, הרי זה מגנה. וצריך להשמיע לאזנו, כשהוא קורא; ואם לא השמיע לאזנו, יצא. וצריך לדקדק באותיותיה; ואם לא דקדק, יצא.

ט. ביצר מדקדק? יזהר שלא ירפה הדין [הדגוש], ולא יחזק [ידיגיש] הרפה [שאינו מודגש]; ולא יגיד יעשה שווא [נע] הנוח [את שווא הנח], ולא יניח הנד. לפיכך, צריך לתן רוח בין כל שתי אותיות הדומות שאחת מהן סוף תבה והאחרת תחלת תבה הסמוכה לה, כגון: "בכל לבבך" - קורא "בכל", ושוהה, וחוזר וקורא "לבבך"; וכן "ואתבתם מהרה", "הכנה פתיל", וצריך לבאר [להתיין] זין של "תזכרו". וצריך להאריך גדלת של "אחד", פדי שימליכחו על השמים ועל הארץ ועל ארבע רוחות העולם; וצריך שלא לחטף בחית, פדי שלא יהיה כאומר 'אי חד'.

י. קורא אדם את שמע בכל לשון שהוא מכירה; והקורא בכל לשון - צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון, ומדקדק באותה הלשון, כמו שמדקדק בלשון הקדש, אם קרא בלשון הקדש.

יא. הקורא למפרע [בסדר הפסוקים], לא יצא. במה דברים אמורים? בסדר הפסוקים. אבל אם הקדים פרשה לפרשה - אף על פי שאינו רשאי - אני אומר שיצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה [ג' הפרשיות אינן מופיעות בתורה בסמיכות]. קרא פסוק וחוור וקראו פעם שניה, הרי זה מגנה; קרא מלה אחת וכפלה, כגון שקרא 'שמע שמע', משתקין אותו.

יב. קראה סרוגין [בהפסקות], יצא; אפלו שהיה בין סרוג

וְיֵשׁ לָהּ רֵיחַ רַע. וְכַמָּה גְאוּנִים הוֹרֵי, שְׁאֲסוּר לֹו לְקָרוֹת אִם הָיָה יָדָיו מְטֻנְפוֹת; וְכָךְ רָאוּי לְעֲשׂוֹת.

יב. רֵיחַ רַע שֵׁיֵשׁ לוֹ עֶקֶר [צוּאָה שֶׁמִּמֶּנָּה נוֹדֵף רֵיחַ] - מִרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת וְקוֹרָא, אִם פֶּסֶק הָרֵיחַ; וְאִם לֹא פֶּסֶק, מִרְחִיק עַד מְקוֹם שְׁפוֹסֶק. וְשָׂאִין לוֹ עֶקֶר, כַּגֹּזֵן מִי שֵׁיֵצֵא מִמֶּנּוּ רֵיחַ מִלְמַטָּה - מִרְחִיק עַד מְקוֹם שֶׁתִּכְלָה הָרוּחַ, וְקוֹרָא. גֶּרֶף [כְּלִי] שֶׁל רְעִי [צוּאָה], וְעֵבִיט [כְּלִי] שֶׁל מִימֵי רְגָלִים - אֲסוּר לְקָרוֹת קְרִיבָה שְׁמַע כַּגֶּגֶד, וְאִף עַל פִּי שָׂאִין בְּהֵן כְּלוּם וְאִין לְהֵם רֵיחַ רַע; מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבִית הַכֶּסֶף.

יג. צוּאָה עוֹבְרָת, כַּגֹּזֵן שֶׁהִיָּתָה שְׂטָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם - אֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד; וְפִי חֲזִיר, כַּצוּאָה עוֹבְרָת. וְאֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד, עַד שֵׁיֵצְרוּ מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת.

יד. הִנֵּה קוֹרָא, וְהִגִּיעַ לְמְקוֹם הַטְּנֶפֶת - לֹא יֵנִיחַ יָדָיו עַל פִּי וְיִקְרָא [בְּלַחֶשׁ], אֲלֵא יִפְסִיק עַד שֵׁיֵעֲבֹר מֵאוֹתוֹ מְקוֹם. וְכֵן הַקוֹרָא שֵׁיֵצֵאת מִמֶּנּוּ רֵיחַ מִלְמַטָּה - יִפְסִיק עַד שֶׁתִּכְלָה בְּאֵשׁ [הָרֵיחַ הָרַע], וְחֲזוּר לְקְרִיבָתוֹ; וְכֵן בְּדַבְּרֵי תוֹרָה. יֵצֵאת רֵיחַ מִחֲבֵרוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁמְפָסִיק לָהּ קְרִיבָה שְׁמַע, אִינוֹ מְפָסִיק לָהּ דַּבְּרֵי תוֹרָה.

טו. הִנֵּה קוֹרָא קְרִיבָה שְׁמַע בְּבֵית, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שֵׁם צוּאָה אוֹ מִי רְגָלִים אוֹ אִין שֵׁם - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְקָרוֹת. הִנֵּה קוֹרָא בְּאֵשְׁפָה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שֵׁם צוּאָה אוֹ אִין שֵׁם - לֹא יִקְרָא עַד שֵׁיִבְדֹּק; שֶׁחֲזָקַת הָאֵשְׁפָה, שֶׁהִיא מְקוֹם הַטְּנֶפֶת. אֲבָל סֶפֶק מִי רְגָלִים - אֲפִלּוּ בְּאֵשְׁפָה, מִתֵּר לְקָרוֹת. **טז.** כֶּשֶׁם שֶׁאֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד צוּאָה וְיָמֵי רְגָלִים עַד שֵׁיִרְחִיק - כֶּךָ אֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד הָעֵרְוָה, עַד שֵׁיִחְזִיר פְּנָיו; אֲפִלּוּ גוֹי אוֹ קָטָן, לֹא יִקְרָא כַּגֶּגֶד עֵרְוָתוֹ. וְאֲפִלּוּ מִחֲצָה שֶׁל זְכוּכִית מְפֻסְקָת, הוֹאִיל וְהוּא רוֹאֶה אֶת הָעֵרְוָה, אֲסוּר לְקָרוֹת, עַד שֵׁיִחְזִיר פְּנָיו. וְכָל גּוֹף הָאֵשְׁפָה, עֵרְוָה. לְפִיכָךְ, לֹא יִסְתַּכֵּל כַּגּוֹף הָאֵשְׁפָה כִּשְׁהוּא קוֹרָא; אֲפִלּוּ אִשְׁתּוֹ - אִם הִנֵּה מְגַלָּה טֶפַח מְגוּפָה [מִמְקוֹמוֹת הַמְּכֻסִּיִּם], לֹא יִקְרָא כַּגֶּגֶד.

יז. וְכֶשֶׁם שֶׁהוּא אֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד עֵרְוֹת אַחֵרִים - כֶּךָ הוּא אֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד עֵרְוָתוֹ. לֹא יִקְרָא כִּשְׁהוּא עָרִם, עַד שֵׁיִכְסֶה עֵרְוָתוֹ. הִנֵּה חֲגוּרָה שֶׁל כַּגֶּד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁק עַל מְתָנְיוֹ - אִף עַל פִּי שֶׁשָּׂאֵר גּוּפוֹ עָרִם, מִתֵּר לוֹ לְקָרוֹת; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עֹקֵב נוֹגֵעַ בְּעֵרְוָתוֹ [כִּשְׁיֹשֵׁב וּרְגִלָּיו מְקוּפְלוֹת תַּחְתָּיו]. הִנֵּה יָשׁוּן בְּטִלְיָתוֹ, וְהִנֵּה עָרִם - חוֹצֵץ בְּטִלְיָתוֹ מִתַּחַת לְבוֹ, וְקוֹרָא; אֲבָל לֹא יִחַץ מִצְּדָתוֹ וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלְּבוֹ רוֹאֶה אֶת הָעֵרְוָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁקְרָא בְּלֹא חֲגוּר.

יח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ יֹשְׁבִים בְּטִלְיָת אַחַת - כָּל אֶחָד מֵהֶן אֲסוּר לְקָרוֹת, אִף עַל פִּי שֶׁכֶּסֶה מִתַּחַת לְבוֹ, עַד שֶׁתִּהְיֶה טִלְיָת מְפֻסְקָת בִּיגִיָּה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵגַע בְּשֵׁר זֶה בְּשֵׁר זֶה מִמִּתְנָיו וְלִמְטָה. וְאִם הִנֵּה יָשׁוּן עִם אִשְׁתּוֹ, אוֹ בְּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ הַקְּטָנִים - הֲרִי גּוֹפֵן כַּגּוּפוֹ, וְאִינוֹ מְרַגֵּשׁ מֵהֶן; לְפִיכָךְ, אִף עַל פִּי שֶׁבָּשְׂרוֹ נוֹגֵעַ בְּהֶן, מִחֲזִיר פְּנָיו וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לְבוֹ, וְקוֹרָא.

הֲרִי שֶׁהָיוּ מְזַמְנִין, וְאִין קוֹרָאִין בְּהֵן. חֲצַר הַמְּרַחֵץ, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁבָּנִי אָדָם עוֹמְדִין בוֹ לְבוֹשִׁין - מִתֵּר לְקָרוֹת בוֹ קְרִיבָה שְׁמַע.

ד. וְלֹא קְרִיבָה שְׁמַע בְּלִבְדוֹ, אֲלֵא כָּל עֲנָן שֶׁהוּא מְדַבְּרֵי קֹדֶשׁ - אֲסוּר לְאֶמְרוֹ בְּבֵית הַמְּרַחֵץ וּבְבֵית הַכֶּסֶף, וְאֲפִלּוּ אֶמְרוֹ בְּלִשׁוֹן חַל. וְלֹא לְאֶמְרוֹ בְּלִבְדוֹ, אֲלֵא אֲפִלּוּ לְהִרְהוֹר בְּלִבּוֹ בְּדַבְּרֵי תוֹרָה בְּבֵית הַכֶּסֶף, וּבְבֵית הַמְּרַחֵץ, וּבְמְקוֹם הַטְּנֶפֶת, וְהוּא הַמְּקוֹם שֵׁיֵשׁ בוֹ צוּאָה אוֹ מִי רְגָלִים - אֲסוּר. **ה.** דְּבָרִים שֶׁל חַל, מִתֵּר לְאֶמְרָן בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית הַכֶּסֶף. וְכֵן הַכְּפֻיִים, כַּגֹּזֵן רַחוּם וְחֲנוּן וְנֶאֱמָן וְכִיּוּצָא בְּהֵן - מִתֵּר לְאֶמְרָן בְּבֵית הַכֶּסֶף; אֲבָל הַשְּׂמוֹת הַמִּיִּחְדִּין, וְהֵן הַשְּׂמוֹת [ד' שְׂמוֹת הַקְּב"ה] שֶׁאִין נִמְחָקִין - אֲסוּר לְהִזְכִּירָן בְּבֵית הַכֶּסֶף וּבְבֵית הַמְּרַחֵץ הַלָּשׁוֹן. וְאִם נִזְדַּמְּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מְדַבְּרֵי הָאֲסוּר בְּבֵית הַמְּרַחֵץ אוֹ בְּבֵית הַכֶּסֶף - מְפָרִישׁ, וְאֲפִלּוּ בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ וּבְעֲנָנֵי קֹדֶשׁ.

ו. צוּאָת הָאָדָם, וְצוּאָת כְּלָבִים וְחֲזִירִים בְּזִמְן שֵׁיֵשׁ [מְעוֹרָב] בְּתוֹכָן עוֹרוֹת, וְכָל צוּאָה שֶׁרִיחָה רַע כַּגֹּזֵן אֵלוֹ - אֲסוּר לְקָרוֹת קְרִיבָה שְׁמַע כַּגֶּגֶד. וְכֵן כַּגֶּד מִי רְגָלֵי אָדָם. אֲבָל מִי רְגָלֵי בְּהֵמָה, קוֹרָאִין כַּגֶּגֶד. קָטָן שֶׁאִינוֹ יָכוֹל לְאָכַל כְּזֵית דָּגָן, כְּכִדִּי [בְּשִׁיעוֹר זֶמֶן] שֵׁיִאֲכַל הַגְּדוֹל כְּשֶׁלֶשׁ בִּיעִצִים דָּגָן - אִין מִרְחִיקִין לֹא מִצוּאָתוֹ, וְלֹא מִמִּימֵי רְגָלָיו.

ז. הִנֵּה צוּאָה יְבִשָּׁה כְּחֶרֶשׁ, אֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד; וְאִם הִנֵּה יְבִשָּׁה יוֹתֵר מִכְּחֶרֶשׁ, עַד שֶׁאִם זָרְקָה תִּתְפָּרֵר - הֲרִי הִיא כְּעֶפֶר, וּמִתֵּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד. מִי רְגָלִים שֶׁנִּבְלְעוּ בְּקַרְקַע - אִם הִנֵּה רְשׁוּמָן נֶפֶר, אֲסוּר לְקָרוֹת כַּגֶּגֶד; וְאִם אִין רְשׁוּמָן נֶפֶר, מִתֵּר.

ח. כַּמָּה יִרְחִיק מִצוּאָה וּמִמֵּי רְגָלִים וְאֶחָד כֶּךָ יִקְרָא? אַרְבַּע אַמּוֹת. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁהֵן לְאֶחָדָיו אוֹ מְצַדָּיו; אֲבָל אִם הָיוּ כַּגֶּגֶד פְּנָיו - מִרְחִיק מֵהֶן עַד שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאֶחָד כֶּךָ יִקְרָא.

ט. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנֵּה עֲמֵהֵן בְּבֵית, בְּמְקוֹם שְׂוָה. אֲבָל אִם הִנֵּה שֵׁם מְקוֹם גְּבוּיָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ נְמוּף מֵהֶם עֲשָׂרָה טְפָחִים - יֵשׁ בְּצַד הַמְּקוֹם וְקוֹרָא, שֶׁהִרִי גִפְסֶק בִּיגִיָּה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִגִּיעַ לוֹ רֵיחַ רַע. וְכֵן אִם כַּמָּה כְּלִי עַל הַצוּאָה, אוֹ עַל מִימֵי רְגָלִים - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן עִמּוֹ בְּבֵית - הֲרִי אֵלוֹ כְּכַבּוּרִין, וּמִתֵּר לְקָרוֹת עִמְהֶן.

י. הִנֵּה בֵּינוֹ וּבֵין הַצוּאָה מִחֲצָה שֶׁל זְכוּכִית - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ מֵאַחֲרֵי הַזְכוּכִית, מִתֵּר לְקָרוֹת בְּצַדָּהּ. נִתֵן רְבִיעִית מַיִם לְתוֹף מִי רְגָלִים שֶׁל פֶּעַם אַחַת, מִתֵּר לְקָרוֹת עִמְהֶן בְּתוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת.

יא. הִנֵּה צוּאָה כַּגֶּמָה - עוֹמֵד בְּסִנְדְּלוֹ עַל הַגֶּמָה, וְקוֹרָא; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה סִנְדְּלוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ. הִנֵּה כַּגֶּגֶד צוּאָה מְעוּטָה בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ טֶפֶח - רוֹקֵק עָלֶיהָ רַק עֲכָה עַד שֶׁתִּכְסֶּה, וְקוֹרָא. הִנֵּה נְטִישַׁת [לְכַלּוֹן] צוּאָה עַל בְּשָׂרוֹ, אוֹ יָדָיו מְטֻנְפוֹת מִבֵּית הַכֶּסֶף, וְלֹא הִנֵּה לְהֵן רֵיחַ רַע כָּלֵל, מִפְּנֵי קָטָנוֹ אוֹ בִישְׁתָּן - מִתֵּר לְקָרוֹת, לְפִי שֶׁאִין לְהֵן רֵיחַ רַע. אֲבָל אִם הִנֵּה בְּמְקוֹמָה [בְּפִי הַטְּבַעַת] - אִף עַל פִּי שֶׁאִינָה נְרָאִית כִּשְׁהוּא עוֹמֵד, הוֹאִיל וְנִרְאִית כִּשְׁהוּא יוֹשֵׁב, אֲסוּר לְקָרוֹת עַד שֶׁיִּקְנַח יָפָה יָפָה, מִפְּנֵי שֶׁהַצוּאָה לַחָה הִיא

יט. עד אימתי הם קטנים לענן זה? עד שיהיה הזכר בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, והנקה בת אחת עשרה שנה ויום אחד; והוא, שתהיה תבניתם כתבנית גדולים, "שדים נכנו ושערף צמח". ואחר כך לא יקרא, עד שתפסיק טלית ביניהן. אבל אם עדן לא היו "שדים נכנו ושערף צמח", קורא עמהן בקרוב בשר ואינו צריך הפסק - עד שיהיה הזכר בן שלש עשרה שנה ויום אחד, והנקה בת שתיים עשרה שנה ויום אחד.

הלכות קרית שמע פרק ד

א. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מקרית שמע; ומלמדין את הקטנים לקרות אותה בעונתה, ומברכין לפניה ולאחריה, כדי לחנכן במצוות. מי שהיה לבו טרוד ונחפו בדבר מצוה מכל המצוות, פטור מקרית שמע. לפיכך, חתן שגשש בתולה - פטור מקרית שמע, עד שיבוא עליה; לפי שאין דעתו פנויה, שמא לא ימצא בתולים. ואם שהה עד מוצאי שבת ולא בעל, חיב לקרות ממוצאי שבת ואילוף, שהרי נתקררה דעתו, ולבו גם [מורגל] בה אף על פי שלא בעל.

ב. אבל הנושא את הבעולה - אף על פי שהוא עוסק במצוה, חיב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמשבש את דעתו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. מי שמת לו מת שהוא חיב להתאבל עליו - פטור מקרית שמע עד שיקברנו, מפני שאין דעתו פנויה לקרות. ואם היה משמר את המת - אף על פי שאינו מתו, פטור מקרית שמע; ואם היו השומרים שנים - האחד משמר, והשני נשמט [מסתלק] למקום אחר וקורא, וחוזר ומשמר, ונשמט האחר וקורא. וכן החופר קבר למת, פטור מקרית שמע.

ד. אין מוציאין את המת לקברו סמוך לזמן קרית שמע, אלא אם כן היה אדם גדול. ואם התחילו והוציאוהו, והגיע זמן הקריאה והן מלוין את המת - כל שיש למטה צרף בהן, כגון נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן [החלופים את נושאי המטה], בין היו לפני המטה, בין היו לאחור המטה - פטורין; ושאר המלוים שאין למטה צרף בהן, חיבין.

ה. היו עוסקין בהספד, והגיע זמן קרית שמע - בזמן שהמת מנח לפניהן, נשמטים אחד אחד וקוראין וחוזרין להספד. אין המת מטל לפניהם, כל העם קורין קרית שמע; והאבל יושב ודומם, שאינו חיב לקרות עד שיקבר מתו.

ו. קברו את המת, וחזרו האבלים לקבל תנחומין, וכל העם הולכין אחריהן ממקום הקבר למקום שעומדין בו האבלים, לעשות שורה לקבל תנחומים - אם יכולין העם להתחיל ולגמר אפלו פסוק אחד קדם שיגיעו לשורה, יתחילו; ואם לאו, לא יתחילו, אלא ינחמו את האבלים, ואחר שיפטר מהן יתחילו לקרות. בני אדם העומדין בשורה - הפנימיים, שהן רואין את פני האבלים - פטורין מקרית שמע; והחיצונים - הואיל ואינן רואין את

האבלים, חיבין בקרית שמע במקומן.
ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קרית שמע - אם רצה להתמיר על עצמו ולקרות, קורא; והוא, שתהיה דעתו מישבת עליו. אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבהלה ותמה - אינו רשאי לקרות, עד שתתישב דעתו.

ח. כל הטמאין חיבין בקרית שמע, ומברכין לפניה ולאחריה והן בטמאתן, אף על פי שאפשר להן לעלות מטמאתן בו ביום, כגון הנוגעין בשרץ או בנדה ונכה ומשפכן וכיוצא בהן. וצוה וביית דינו תקנו, שלא יקרא בעל קרי לבדו משאר הטמאין, עד שיתבטל; ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח ברב הצבור לעמד בה - לפיכך בטלה. וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קרית שמע, והן בעלי קראין, לפי שאין דברי תורה מקבלין טמאה, אלא עומדין בטהרתן לעולם.

בריה רחמנא דסייען

הלכות תפלה וברכת פהנים

יש בכללן שתי מצוות עשה: אחת, לעבד את ה' בתפלה בכל יום; ושניה, לברך פהנים את ישראל בכל יום. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות תפלה פרק א

א. מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: "ועבדתם את ה' אלהיכם" - מפני השמועה למדו, שעבודה זו - היא תפלה, ונאמר: "ולעבדו בכל לבבכם"; אמרו חכמים: 'איזו היא עבודה שבלב? זו תפלה'. ואין מנגן התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה. ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

ב. ולפיכך, נשים ועבדים חיבין בתפלה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמה. אלא חיוב מצוה זו, כף הוא - שיהא אדם מתפלל ומתחנן בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנון, ואחר כך גותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו; כל אחד כפי כחו.

ג. אם היה רגיל, מרבה בתחנון ובקשה; ואם היה ערל שפתיים [שאינו רגיל להתפלל], מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה. וכן מנגן התפלות, כל אחד כפי יכולתו - יש שמתפלל פעם אחת ביום, ויש שמתפלל פעמים הרבה. והכל היו מתפללין נכח המקדש, בכל מקום שיהיה. וכן היה הדבר תמיד, ממשה רבנו עד עזרא.

ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנאצר הרשע, נתערכו בפרס וינן ושאר האמות, ונולדו להם בנים בארצות הגוים; ואותן הבנים נתבלבלה שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מערכת מלשונות הרבה. וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל צרכיו בלשון אחת אלא בשבויש, שנאמר: "ובניהם, חצי מדבר אשדודית, ואינם מכירים לדבר יהודית - וכלשון עם ועם". ומפני זה, כשהיה אחד

נדבכה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבכה, אלא חובת היום בלבד.

יום שלישי

הלכות תפלה פ"ק ב

א. בימי רבן גמליאל, רבו המינים בישראל, והיו מצרין לישראל, ומסיתין אותן לשוב מאחרי ה'. וכיון שראו שיש גדולה מפל צרכי בני אדם, עמד הוא ובית דינו, והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני ה' לאבד המינים; וקבע אותה בתפלה, כדי שתהיה ערוכה פני הכל. נמצאו הברכות שבתפלה, תשע עשרה ברכות.

ב. בכל תפלה משלש תפלות אלו שבכל יום, מתפלל אדם תשע עשרה ברכות אלו על הסדר. במה דברים אמורים? בשמצא דעתו מכוננת ולשונו תמהר לקרות; אבל אם היה טרוד ודחוק, או שקצרה לשונו - מתפלל שלש ראשונות, וברכה אחת מעין כל האמצעיות, ושלש אחרונות, ויפא ידי חובתו.

ג. וזו היא הברכה שתקנו מעין כל האמצעיות: 'הביננו ה' אלהינו לדעת את דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, לסולח היה לנו, להיות גאולים, וחקנו ממכאוב, ודשננו וישננו בנאות ארצך, ונפוצים מארבע תקבץ, והתועים בדעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידך, וישמחו צדיקים בבנין עירך ובתקון היכלך, ובהצמחת קרן לדוד עבדך וכעריכת נר לכן ישי משיחך; טרם נקרא ואתה תענה, טרם נדבר ואתה תשמע, כי אתה הוא עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל מכל צרה. ברוך אתה ה', שומע תפלה.'

ד. במה דברים אמורים? בימות החמה; אבל בימות הגשמים - אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים ('ותן טל ומטר'). וכן במוצאי שבתות וימים טובים - אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר הברכה בחונן הדעת.

ה. בשבתות וימים טובים, מתפלל שבע ברכות בכל תפלה ותפלה מארבע תפלות של אותו היום - שלש ראשונות, ושלש אחרונות, וברכה אמצעית מעין אותו היום. בשבתות, חותמין בברכה אמצעית: 'מקדש השבת'; וברגלים, חותם בה: 'מקדש ישראל והזמנים'. ואם היה שבת ויום טוב, חותמין בה: 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. בראש השנה, חותמין בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון'; ואם היה שבת, חותם בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון'.

ו. במה דברים אמורים? בתפלת ערבית ושתרית ומנחה; אבל תפלת המוספין של ראש השנה, מתפלל תשע ברכות - שלש ראשונות ושלש אחרונות של כל יום, ושלש אמצעיות. ראשונה מן האמצעיות ענינה מלכות, שניה זכרונות, שלישית שופרות; חותם בכל אחת מהן מענינה. ז' ביום הכפורים, מתפלל בכל תפלה מחמש תפלות

מהם מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש; עד שיערב עמה לשונות אחרות. וכיון שראו עזרא ובית דינו כן, עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר: שלש ראשונות, שבת לה; ושלש אחרונות, הודיה; ואמצעיות, יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות [דברים עיקריים] לכל חפצי איש ואיש, ולצרכי הצבור, כלן - כדי שיהיו ערוכות פני הכל, וילמדו אותן במהרה, ותהיה תפלת אלו העלגים [שאינם יודעים לערוך תפילות] תפלה שלמה, בתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה, תקנו כל הברכות והתפלות הסדורות בפי כל ישראל - כדי שיהא כל ענין, ברכה ערוכה בפי העלג.

ה. וכן תקנו, שיהא מנין התפלות כמנין הקבנות - שתי תפלות בכל יום, כנגד שני תמידין. וכל יום שיש בו קרבן מוסף, תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף. ותפלה שפנגד תמיד של בקר, היא הנקראת 'תפלת שחרית'; ותפלה שפנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת 'תפלת מנחה'; ותפלה שפנגד המוספין, היא הנקראת 'תפלת המוספין'.

ו. וכן התקנו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה, שתי אברי תמיד של בין הערבים מתאכלין [נדרפים] והולכין כל הלילה, שנאמר: "היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה, עד הבקר", כענין שנאמר: "ערב ובקר וצהרים, אשיחה ואהמה". ואין תפלת ערבית חובה בתפלת שחרית ומנחה; ואף על פי כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית, וקבלוה עליהם בתפלת חובה.

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה, ביום התענית בלבד, כדי להוסיף תחנון ובקשה, מפני התענית. וזו התפלה נקראת 'תפלת נעילה', כלומר ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה; לפי שאין מתפללין אותה, אלא סמוך לשקיעת החמה.

ח. נמצאו התפלות בכל יום - שלש, ערבית ושתרית ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי חודשים - ארבע, שלש של כל יום ותפלת המוספין; וביום הכפורים - חמש, ארבע אלו ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן; אם רצה אדם שיתפלל כל היום בלילה, הרשות בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף, כמו מקריב נדבות. לפיכך, צריך שיחדש [יוסיף] דבר בתפלה בכל ברכה וברכה מן האמצעיות, מעין הברכה, ואם חדש אפלו בברכה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא נדבה, ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות - לעולם אין מוסיפין בהן, ואין פוחתין מהן, ואין משנין בהן דבר.

י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין הצבור מביאין קרבן נדבה; ולא תפלל אפלו יחיד מוסף שתיים, אחת חובת היום ואחת נדבה, לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף. ויש מן הגאונים מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת

הַגָּשָׁם; וּבִימֹת הַחֲמָה, 'מֹרִיד הַטֵּל'. מֵאִמְתִּי אֹמֵר 'מֹרִיד הַגָּשָׁם? מִתְּפִלַּת הַמוֹסְפִין שֶׁל יוֹם טוֹב הָאֶחָדוֹן שֶׁל חַג (סוֹכוֹת), עַד תְּפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח; וּמִתְּפִלַּת הַמוֹסְפִין שֶׁל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, אֹמֵר 'מֹרִיד הַטֵּל'.

טז. מִשְׁבְּעָה יָמִים בְּמִרְחֻשׁוֹן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגָּשָׁמִים בְּבִרְכַת הַשָּׁנִים, כֹּל זְמַן שֶׁמְזַכֵּר הַגָּשָׁם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשֶׁנַּעַר [בבבל] וּבְסוּרֵיָא וּבְמִצְרַיִם וּמְקוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לְאֵלוֹ וְהַדּוֹמִין לָהֶן, שׁוֹאֲלִין אֶת הַגָּשָׁמִים בְּיוֹם שְׁשִׁים אַחַר תְּקוּפַת תְּשֵׁרִי.

יז. מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צְרִיכִין לְגָשָׁמִים בִּימֹת הַחֲמָה, כְּגוֹן אֵיזֵי הַיָּם הַרְחֹקִים - שׁוֹאֲלִין אֶת הַגָּשָׁמִים בְּעֵת שֶׁהֵן צְרִיכִין לָהֶן, בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. וּמְקוֹמוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין יוֹם טוֹב שְׁנֵי יָמִים - אֹמֵר 'מֹרִיד הַגָּשָׁם' בְּתְּפִלַּת מוֹסֵף שֶׁל יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שְׁמִינִי עֲצָרַת, וּמִתְּפַלֵּל וְהוֹלֵךְ כֹּל יְמֹת הַגָּשָׁמִים.

יח. כֹּל הַשָּׁנָה כְּלָה - חוֹתֵם בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית 'הָאֵל הַקְּדוֹשׁ'; וּבְבִרְכַת אַחַת עֲשָׂרָה, 'מְלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט'. וּבְעֲשָׂרַת הַיָּמִים שֶׁמֵּרֵאשׁ הַשָּׁנָה עַד מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים - חוֹתֵם בְּשְׁלִישִׁית 'הַמְּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ'; וּבְאַחַת עֲשָׂרָה, 'הַמְּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט'.

יט. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגוּ בְּעֲשָׂרָה יָמִים אֵלּוֹ לְהוֹסִיף בְּבִרְכָה רִאשׁוֹנָה 'זְכַרְנוּ לְחַיִּים'; וּבִשְׁנֵינָה, 'מִי כְּמוֹךָ אֵב הַרְחֹקִין'; וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכַת שְׁמוֹנָה עֲשָׂרָה, 'זְכַר וְחַמִּיד'; וּמוֹסִיפִין בְּבִרְכָה אֶחָדוֹנָה, 'בְּכִסְפֵּי חַיִּים'. וְכֵן יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגוּ לְהוֹסִיף בְּעֲשָׂרַת יָמִים אֵלּוֹ בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית, וּבְכֵן תֵּן פַּחַדְךָ; אֲבָל בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים, מְנַהֵג פְּשׁוּט הוּא לְהוֹסִיף בְּשְׁלִישִׁית וּבְכֵן תֵּן פַּחַדְךָ.

הַלְכוֹת תְּפִלָּה פָּרָק ג

א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר - מְצוּתָהּ, שְׁתַּחֲוִיל לְהַתְּפַלֵּל עִם הַנֶּזֶץ הַחֲמָה; וּזְמַנָּהּ, עַד סוֹף שְׁעָה רְבִיעִית, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְאֵם עֶבֶר אוֹ טְעָה וְהַתְּפַלֵּל אַחַר אַרְבַּע שְׁעוֹת עַד חֲצֵי הַיּוֹם - יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה, אֲבָל לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבַת תְּפִלָּה בְּזְמַנָּהּ: שְׁשָׁם שְׁמֻצוֹת תְּפִלָּה מִן הַתּוֹרָה, כָּךְ מְצוּה מְדַבְּרִינָהּ לְהַתְּפַלֵּל אֹתָהּ בְּזְמַנָּה שֶׁתִּקְנֶה לָנוּ תְּחִמָּים וּנְבִיאִים.

ב. כְּבָר אֲמַרְנוּ, שֶׁתְּפִלַּת הַמְּנַחָה, כְּנֶגֶד זְמַן תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֲרִבִים תִּקְנֶה זְמַנָּהּ. וּלְפִי שֶׁהִיא תְּמִיד קָרֵב בְּכָל יוֹם בְּתִשְׁעֵי וּמְחֻצָּה - תִּקְנֶה זְמַנָּה מִתְּשַׁע שְׁעוֹת וּמְחֻצָּה, וְהִיא הַנִּקְרָאת 'מְנַחָה קְטָנָה'. וּלְפִי שֶׁבְּעֶרְבֵי הַפֶּסַח שָׁחַל לְהִיֹּת בְּעֶרְבֵי שַׁבָּת, הִיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתְּמִיד בְּשֵׁשׁ וּמְחֻצָּה - אֲמָרוּ שֶׁהַתְּפִלָּה מֵאַחַר שֵׁשׁ וּמְחֻצָּה, יֵצֵא; וּמִשְׁהִגִּיעַ זְמַן זֶה - הִגִּיעַ חַיּוּבָה, וְזוֹ הִיא הַנִּקְרָאת 'מְנַחָה גְּדוּלָּה'.

ג. נִהְגוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה לְהַתְּפַלֵּל גְּדוּלָּה וּקְטָנָה, וְהָאֲחַת רְשׁוּת. וְהוֹרוּ מְקַצֵּת גְּאוּנִים, שֶׁאֵין רְאוּי לְהַתְּפַלֵּל רְשׁוּת אֶלָּא הַגְּדוּלָּה; וְכֵן הִדִּין נוֹתָן, מְפָגֵי שֶׁהִיא כְּנֶגֶד דְּבָר שְׁאִינוּ תְּדִיר בְּכָל יוֹם. וְאֵם הַתְּפִלָּה הַגְּדוּלָּה חוֹבָה, לֹא תְּפִלָּה הַקְּטָנָה אֶלָּא רְשׁוּת.

שְׁבַע בְּרִכוֹת - שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְאַמְצָעִית מְעִין הַיּוֹם, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מְלֶךְ עַל כָּל הָאֶרֶץ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים'; וְאֵם חַל לְהִיֹּת בְּשַׁבָּת, חוֹתֵם בְּכָל תְּפִלָּה מִהֵן: 'מְלֶךְ עַל כָּל הָאֶרֶץ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים'.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיוֹם צוּם שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה; אֲבָל בְּיוֹם צוּם שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל, מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין תִּשְׁעֵי בְּרִכוֹת, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפַלֵּל בְּמוֹסֵף רִאשׁ הַשָּׁנָה, וְהֵן אוֹתֵן הַבְּרִכוֹת עֲצוּמָן, בְּלֹא פְּחוּת וְלֹא יִתֵּר. וְאֵין מִתְּפַלֵּלִין אוֹתֵן, אֶלָּא בְּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג.

ט. בְּכָל תְּפִלָּה מִן הַתְּפִלוֹת, פּוֹתַח קֹדֶם לְבִרְכָה רִאשׁוֹנָה, וְאֹמֵר: "אֲדֹנָי, שְׁפִתֵי תִפְתַּח, וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ". וְכִשְׁהוּא חוֹתֵם בְּסוֹף הַתְּפִלָּה, אֹמֵר: "יְהִי לְרַצוֹן אֲמָרֵי פִי, וְהִגִּיֹּן לְבִי - לְפָנֶיךָ; ה', צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי"; וְאַחַר כֵּךְ צוֹעֵד לְאַחֲרָיו.

י. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד - מִתְּפַלֵּל עֲרִבִית וְשַׁחֲרִית וּמְנַחָה תִּשְׁעֵי עֲשָׂרָה בְּרִכוֹת, כְּשֶׁאֵר הַיָּמִים; וְאֹמֵר בְּעִבּוּדָה: "אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבוֹא". בְּמוֹסֵף חֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, מִתְּפַלֵּל תְּפִלַּת הַמוֹסֵף כְּמוֹ שֶׁמִּתְּפַלֵּל בְּיוֹם טוֹב; וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים, מִתְּפַלֵּל שְׁבַע בְּרִכוֹת, שְׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, אֲמֻצָּעִית מְעִין קָרֵב רִאשׁ חֲדָשׁ, וְחוֹתֵם בָּהּ: 'מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים'.

יא. שַׁבָּת שֶׁחָלָה לְהִיֹּת בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, וְכֵן רִאשׁ חֲדָשׁ שֶׁחָל לְהִיֹּת בְּשַׁבָּת - מִתְּפַלֵּל עֲרִבִית וְשַׁחֲרִית וּמְנַחָה שְׁבַע בְּרִכוֹת כְּשֶׁאֵר הַשַּׁבָּתוֹת, וְאֹמֵר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא' בְּעִבּוּדָה. בְּמוֹסֵף מִתְּחִיל בְּבִרְכָה אֲמֻצָּעִית בְּעִנְיַן שַׁבָּת, וּמִשְׁלִים [לְקִרְאָת סִיוֵם הַבְּרָכָה] בְּעִנְיַן שַׁבָּת, וְאֹמֵר קְדֻשַׁת הַיּוֹם בְּאַמְצָע הַבְּרִכָּה, וְחוֹתֵם בָּהּ בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים: 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים'; וּבְחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, חוֹתֵם בָּהּ כְּמוֹ שֶׁחוֹתֵם בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיֹּת בְּשַׁבָּת.

יב. וְיוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיֹּת בְּאַחַד בְּשַׁבָּת, מִתְּפַלֵּל בְּבִרְכָה רְבִיעִית בְּלִילָה כְּכֹה: 'וְתוֹדִיעֵנוּ מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה, וְתִלְמַדְנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵי רְצוֹנְךָ, וְתַתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ קְדֻשַׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד יוֹם טוֹב וְחִגִּיגַת הַרְגֵּל, וּבֵינֵי קְדֻשַׁת שַׁבָּת לְקְדֻשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלָּה, וְיוֹם הַשַּׁבְּעִי הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ מִשְׁשַׁת יָמִים קְדֻשָּׁת; וְתַתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה'. וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה - מְבַדִּיל בְּ'אַתָּה חוֹנֵן', אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבַדִּיל עַל הַכּוֹס.

יג. בְּתַנְבָּה וּפּוּרִים, מוֹסִיפִין בְּהוֹדְיָה 'עַל הַנְּסִים'; שַׁבָּת שֶׁחָלָה לְהִיֹּת בְּתַנְבָּה וּפּוּרִים, מְזַכֵּר עַל הַנְּסִים בְּמוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁמְזַכֵּר בְּשֶׁאֵר תְּפִלוֹת.

יד. בִּימֵי הַתְּעִיבוֹת, אֶפְלוֹ יְחִיד שֶׁהִתְעַנָּה - מוֹסִיף בְּ'שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה': 'עֲנֵנוּ, ה' אֱלֹהֵינוּ, עֲנֵנוּ. וְשִׁלַּח צְבוּר אוֹמְרָה בְּרִכָּה בְּפָנֵי עֲצָמָה בֵּין 'גּוֹאֵל' לְ'רוֹפֵא', וְחוֹתֵם בָּהּ: 'הַעֲנֵנָה בְּעֵת צָרָה'. וְנִמְצָא מִתְּפַלֵּל עֲשָׂרִים בְּרִכוֹת. בְּתִשְׁעָה בָּאֵב - מוֹסִיפִין בְּ'בִּוְנָה וְרוֹשְׁלִים': 'רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל רוֹשְׁלִים עִירְךָ, הַעִיר הָאֲבֵלָה הַחֲרֻבָה הַשּׁוֹמְמָה'.

טו. כֹּל יְמֹת הַגָּשָׁמִים, אֹמֵר בְּבִרְכָה שְׁנֵיה 'מֹרִיד

ג. במה דברים אמורים? לפניו; אבל אם היה מקום המים לאחוריו, אין מחיבין אותו לחזור לאחוריו אלא עד מיל. אבל אם עבר מן המים יותר ממיל, אינו חייב לחזור, אלא מקנח ידיו, ומתפלל. במה דברים אמורים, שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד? בשאר תפלות, חוץ מתפלת שחרית; אבל שחרית - רוחץ פניו ורגליו, ואחר כך יתפלל. ואם היה רחוק מן המים - מקנח ידיו בלבד, ומתפלל.

ד. כל הטמאין - רוחצין ידיהן בלבד כטהורין, ומתפללין; אף על פי שאפשר להן לטבל ולצלוח מטמאתן, אין הטבילה מעפכת. וכבר בארנו, שצורא תקן שלא יקרא בעל קרי בלבד דברי תורה, עד שייטבל. ובית דין שעמדו אחרי כן, התקינו אף לתפלה, שלא יתפלל בעל קרי בלבד, עד שייטבל. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו בה, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן פתנגולין; ומפני זה תקנו טבילה לבעל קרי לברו, והוציאוהו מפלל הטמאין.

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפלו זב שראה קרי ונדה שפלטו שכבת זרע והמשמשות שראת נדה, צריכין טבילה לקרית שמע וכן לתפלה מפני הקרי, אף על פי שהן טמאין. וכן הדין נותן, שאין טבילה זו מפני הטהרה, אלא מפני הגזירה, שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד. וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה, לפי שלא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמוד בה. ו. מנהג פשוט בספרד ובשנער [בבל], שאין בעל קרי מתפלל עד שהוא רוחץ כל בשרו במים [בתשעה קבין], משום "הכון לקראת אלהיך, ישראל". במה דברים אמורים? בכריא או חולה שבועל; אבל חולה שראה קרי לאנסו - פטור מן הרחיצה, ואין בזה מנהג [לרחוץ]. וכן זב שראה קרי ונדה שפלטו שכבת זרע, אין בהן מנהג, אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן, ומתפללין.

ז. כסוי הערוה ביצד? אף על פי שפסה ערוותו בדרך שמכסה לקרית שמע, לא יתפלל, עד שייכסה את לבו; ואם לא פסה לבו, או שנאנס ואין לו במה יכסה, הואיל וכסה ערוותו והתפלל, יצא; וילכתחלה לא יעשה.

ח. טהרת מקום התפלה ביצד? לא יתפלל במקום הטהרת, ולא במקרחץ, ולא בבית הכסא, ולא באשפה, ולא במקום שאינו בחזקת טהרה עד שיבדקנו. כללו של דבר - כל מקום שאין קורין בו קרית שמע, אין מתפללין בו. וכשם שמרחיקין מצואה ומי רגלים וריח רע ומן המת ומראית הערוה, לקרית שמע - כך מרחיקין לתפלה.

ט. המתפלל ומצא צואה במקומו - הואיל וחסא מפני שלא בדיק עד שלא התפלל, חוזר ומתפלל במקום טהור. היה עומד בתפלה, וראה צואה כנגדו - אם כול להלך לפניו כדי שיורקנה [כלומר: ישאירנה] לאחוריו ארבע אמות, יהלך; ואם לאו, יסלקנה [יגרו] לצדדין; ואם אינו יכול, יפסיק. גדולי החכמים לא היו מתפללין בבית שיש בו שכר, ולא בבית שיש בו מורס בעת עפושו [ציר דגים שהתעפשו], מפני שריחו רע, אף על פי שהמקום טהור.

ד. הא למדת, שזמן מנחה גדולה, משש שעות ומחצה עד תשע ומחצה. וזמן מנחה קטנה, מתשע ומחצה עד שישיאר מן היום שעה ורביע; וגש לו להתפלל אותה עד שתשקע החמה.

ה. תפלת המוספין - זמנה אחר תפלת השחר, עד שבע שעות ביום; והמתפלל אחר שבע שעות - אף על פי שפשע - יצא ידי חובתו; מפני שזמנה כל היום. ו. תפלת הערב - אף על פי שאינה חובה - המתפלל אותה, יש לו להתפלל מתחלת הלילה עד שיצלה עמוד השחר. תפלת נעילה - כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה.

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק, אחר שצלה עמוד השחר - יצא. וגש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת, בערב שבת קדם שתשקע החמה; וכן מתפלל ערבית של מוצאי שבת, בשבת. לפי שתפלת ערבית רשות, אין מודקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קרית שמע בעונתה, אחר צאת הכוכבים.

ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה, ולא התפלל - במזיד - אין לו תקנה, ואינו משלם; בשוגג, או שהיה אנוס או טרוד - משלם אותה תפלה, בזמן תפלה הסמוכה לה, ומקדים תפלה אחרונה, ואחריה מתפלל את התשלומין.

ט. ביצד? טעה ולא התפלל שחרית עד שעבר חצי היום - יתפלל מנחה שמים; הראשונה תפלת מנחה, והשנייה תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד שתשקע השמש - מתפלל ערבית שמים; הראשונה ערבית, והשנייה תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד שצלה עמוד השחר - מתפלל שחרית שמים; ראשונה שחרית, והשנייה תשלומי ערבית.

י. טעה ולא התפלל לא תפלה זו, ולא תפלה הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד. ביצד? טעה ולא התפלל לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שמים; ראשונה ערבית, והאחרונה תשלומי מנחה; אבל שחרית - אין לה תשלומין, שכבר עבר זמנה. וכן בשאר תפלות. יא. היה לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוספין - מתפלל של מנחה, ואחר כך של מוספין. וגש מי שהורה שאין עושין כן בצבור, כדי שלא יטעו יחשבו שכר הסדר.

הלכות תפלה פ"ד

א. חמשה דברים מעפבין את התפלה, אף על פי שהגיע זמנה - טהרת הידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום התפלה, ודברים החופזין [ממהרים] אותו, וקונת הלב.

ב. טהרת הידים ביצד? רוחץ ידיו במים עד הפרק (חיבור כף היד לזרוע), ואחר כך יתפלל. היה מהלך בדרך, והגיע זמן התפלה, ולא היה לו מים - אם היה בינו וביין המים ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה - הולך עד מקום המים ורוחץ, ואחר כך יתפלל; היה בינו וביין המים יותר מכן - מקנח ידיו בצרור [אבו] או בעפר או בקורה [קרוש], ומתפלל.

יח. וכן אין עומדין להתפלל לא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך פגע - אלא מתוך דברי תורה. ולא מתוך דין הלכה, אף על פי שהם דברי תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה - אלא מתוך דברי תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות.

יט. תפלות של פרקים (שהם לעיתים ואינם תדירים), כגון תפלת מוסף ראש חדש, ותפלת המועדות - צריך להסדיר תפלתו ואחר כך עומד ומתפלל, כדי שלא יפשל בה. זה מהלך במקום ספק, כגון במקום גדודי חיות ולסטים, והגיע זמן התפלה - מתפלל ברכה אחת, וזו היא: 'צרכי עמך ישראל מרבין, ונדעתם קצרה; יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו, ולכל גויה וגויה די מחסורה, והטוב בעיניך עשה; ברוך אתה ה', שומע תפלה'. ומתפלל אותה, כשהוא מהלך בדרך; ואם יכול לעמד, עומד. וכשהוא מגיע לשוב, ותתקשר דעתו - חוזר ומתפלל תפלה פתונה, תשע עשרה ברכות.

יום רביעי

הלכות תפלה פרה ה

א. שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן; ואם היה דחוק, או נאנס, או שעבר ולא עשה אותן - אינן מעכבין. ואלו הן: עמידה, ונכח המקדש, ותקון הגוף, ותקון המלבוש, ותקון המקום, והשניית הקול, והכריעה, וההשתחויה.

ב. עמידה ביצד? אין מתפללין אלא מעמד. היה יושב בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד; ואם לאו, ישב במקומו ויתפלל. חולה מתפלל, אפלו שוכב על צדו - והוא, שיש לו כחון את דעתו. כן הנצמא והרעב, הרי הן בכלל חולים - אם יש בו יכלת לכון את דעתו, יתפלל; ואם לאו, אל יתפלל עד שיאכל וישתה. היה רוכב על בהמה - אף על פי שיש לו מי שיאחז את בהמתו, לא ירד, אלא ישב במקומו ומתפלל, כדי שתהא דעתו מישבת עליו.

ג. נכח המקדש ביצד? היה עומד בחוצה לארץ, מחזיר פניו נכח ארץ ישראל ומתפלל; היה עומד בארץ, מכון פניו כנגד ירושלים; היה עומד בירושלים, מכון פניו כנגד המקדש; היה עומד במקדש, מכון פניו כנגד בית קדש הקדשים. סומה, ומי שאינו יכול לכון את הרוחות, והמהלך בספינה - יכון לבו כנגד השכינה, ויתפלל.

ד. תקון הגוף ביצד? כשהוא עומד בתפלה, צריך לכון את רגליו זו בצד זו; ונותן עינו למטה, כאלו הוא מביט לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה, כאלו הוא עומד בשמים; ומניח ידיו על לבו כפותין, הימנית על השמאלית. ועומד כעבד לפני רבו, באימה ויראה ופחד. ולא יניח ידיו על חלציו.

ה. תקון המלבוש ביצד? מתקן מלבושיו תחלה, ומצנין עצמו [מתקטש בבגדיו] ומתדר, שנגמר: "השתחוה לה'

י. דברים החופזין אותו ביצד? שאם היה צריך לנקביו, לא יתפלל. וכל הצריך לנקביו והתפלל - תפלתו תועבה, וחוזר ומתפלל אחר שיעשה צרכיו. ואם יכול להעמיד עצמו כדי פרסה, תפלתו תפלה; ואף על פי כן, לכתחלה לא יתפלל, עד שיבדק עצמו יפה יפה, ויפקד נקביו, ויסייר ביחו [רוק הגרון] וניעו [רוק הפה] וכל דבר הטורדו - ואחר כך יתפלל.

יא. מי שגהק ופקה ונתעטש בתפלתו - אם לרצונו, הרי זה מגנה; ואם בדרך גופו קדם שיתפלל ויבאו לאנסו, אין בכך פלוג. נודמן לו רק בתפלתו, מבליעו בטליתו או בכגוד; ואם היה מצטער בכך, זורקו בידו לאחוריו, כדי שלא יצטער בתפלה, ונמצא טרוד. יצא ממונו רוח מלמטה כשהוא עומד בתפלה שלא לדעתו - שותק עד שתקלה הרוח, וחוזר לתפלתו.

יב. בקש להוציא רוח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו - מהלך לאחוריו ארבע אמות, וממתין עד שתקלה הרוח, ואומר: 'רבון העולמים, יצרתנו נקבים ונקבים וחלולים וחלולים - גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתנו, חרפה וכלמה בחיינו, תולעה ורמה במותנו'; וחוזר למקומו, ומתפלל.

יג. היה עומד בתפלה, ונטפו מי רגליו על ברקיו - ממתין עד שיקלה המים, וחוזר למקום שפסק; ואם שהה כדי לגמר את כל התפלה, חוזר לראש.

יד. וכן המשתין מים - שוהה כדי הלוף ארבע אמות, ואחר כך מתפלל; ומי שהתפלל, שוהה כדי הלוף ארבע אמות, ואחר כך משתין, כדי שיפסק דברי תפלה מפיו.

טו. פונת הלב ביצד? כל תפלה שאינה בכונה, אינה תפלה; ואם התפלל בלא פונה, חוזר ומתפלל בכונה. מצא דעתו משבשת ולבו טרוד - אסור לו להתפלל, עד שתתישב דעתו. לפיכך, הבא מן הדרך, והוא ציף או מצר [מצטער] - אסור לו להתפלל, עד שתתישב דעתו. אָמרו חכמים: שלשה ימים, עד שינוח ותתקשר דעתו, ואחר כך יתפלל.

טז. ביצד היא הפונה? שיפנה לבו מפל המחשבות, ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה; לפיכך, צריך לישב מעט קדם התפלה, כדי לכון את לבו, ואחר כך יתפלל בנחת ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאוי, משליכו והולך לו; לפיכך, צריך לישב מעט אחר התפלה, ואחר כך יפטר. חסידים הראשונים היו שוהין שעה קדם התפלה, ושעה אחר התפלה, ומאריכין בתפלה שעה.

יז. שכור - אל יתפלל, מפני שאין לו פונה; ואם התפלל, תפלתו תועבה - לפיכך, חוזר ומתפלל כשיתרוגז משכרותו. שתוי [שאינו שיכור] - אל יתפלל; ואם התפלל, תפלתו תפלה. אי זה הוא שכור, ואי זה הוא שתוי? שכור זה שאינו יכול לדבר בפני המלך; ושתוי, זה שיש לו כחון בפני המלך ואינו משתבש. אף על פי כן, הואיל ושתה רביעית יין - לא יתפלל, עד שישיר יינו מעליו.

יא. ולמה נותן שלום לשמאלו תחלה? מפני ששמאלו הוא ימין שפגגד פניו; כלומר, שהוא עומד לפני המלך. נותן שלום לימין המלך ואחר כך לשמאל המלך; וקבעו שיפטר מן התפלה, כמו שיהיו נפטרים מלפני המלך.

יב. כל הפריעות האלו - צריך שיכרע בהן עד שיתפקקו [ייראו] כל חילות שבשרה, ויעשה כקשת; ואם שחה מעט וצער עצמו, ונראה ככורע בכל כחו - אינו חושש.

יג. השתחויה ביצד? אחר שמגביה ראשו מפריעה חמישית, יושב לארץ, ונופל על פניו ארצה, ומתחנן בכל התחנונים שיצאה. כריעה האמורה בכל מקום, על הרפים; קדה, על אפים [פנים]; השתחויה - זו פשוט ידים ורגלים, עד שנמצא מטל על פניו על הארץ.

יד. כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה, יש מי שהוא עושה קדה, ויש מי שהוא עושה השתחויה; ואסור לעשות השתחויה על האבנים אלא במקדש, כמו שבארנו בהלכות עבודה זרה. ואין אדם חשוב ראוי לפל על פניו, אלא אם כן הוא יודע בעצמו שהוא צדיק ביהושע; אבל מטה הוא פניו מעט, ואינו כובש אותם בקרקע. ומתאר לאדם להתפלל במקום זה, ולנופל על פניו במקום אחר.

טו. מנהג פשוט בכל ישראל, שאין נפילת פנים בשבתות ובמועדות, ולא בראש השנה, ולא בראשי חודשים וחנוכה ופורים, ולא במנחה של ערבי שבתות וימים טובים, ולא בערבית שבכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. וביום הכפורים בלבד, נופלים על פניהם בכל תפלה ותפלה, מפני שהוא יום תחנה ובקשה ותענית.

הלכות תפלה פ"ק ו

א. אסור לו לאדם לעבר אחרית בית הכנסת בשעה שהצבור מתפלל, אלא אם כן היה נושא משאוי; או אם היו לבית הכנסת שני פתחים בשתי רוחות, שהרואה אומר: 'שמא ילך ויכנס בפתח האחר'. וכן אם היה בעיר שני בתי כנסיות, יאמר הרואה: 'שמא ילך לבית הכנסת הרגיל בו'. ואם היה לו תפלין בראשו - מתר לעבר, ואף על פי שאין שם אחר מפל אלו; שהתפלל מוכיחין עליו שהוא רודף אחר המצוות, ואינו ממבטלי התפלה.

ב. המתפלל עם הצבור, לא יאריך בתפלתו יתר מדי. אבל בינו לבין עצמו, הרשות בידו: אם בא לומר אחר תפלתו, אפלו כסדר יום הכפורים - אומר; וכן אם רצה להוסיף בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכה - מוסיף.

ג. ביצד? היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת חולים, כפי צחות [רגילות] לשונו; היה צריך לפרנסה, מוסיף תחנה ובקשה בברכת השנים. ועל דרך זו, בכל אחת מהן. ואם רצה לשאל כל צרכיו בשומע תפלה, שואל; אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות, ולא בשלש אחרונות.

ד. אסור לו לאדם שיטעם כלום או שיעשה מלאכה, מאחר שיעלה עמוד השחר, עד שיתפלל תפלת שחרית;

בהדרת קדש". ולא יעמד לתפלה באפגדתו [גופיתו], ולא בראש מגלה. ולא ברגלים מגלות [יחפות], אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבית הרגלים. וככל מקום, לא יאחז תפלין בידו וספר תורה בזרועו, מפני שלבו טרוד בהן; ולא יאחז מעות וכלים בידו. אבל מתפלל הוא בלולב בידו בימות הקג, מפני שהיא מצות היום. היה משאוי על ראשו, והגיע זמן התפלה - אם היה פחות מארבעת קבין - מפשילו לאחוריו, ומתפלל; היה ארבעת קבין - מניחו על גבי קרקע, ואחר כך יתפלל. דרך כל החכמים ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא כשהן עטופין [בטליתם].

ו. תקון המקום ביצד? יעמד במקום נמוך, ויחזיר פניו לפתח [לקיר]. וצריך לפתח חלונות או פתחים בנגד ירושלים, כדי להתפלל בנגדן, שנאמר: "וכיון פתיחן ליה בעלימיה, נגד ירושלים". וקובע מקום לתפלתו תמיר. ואין מתפלל בתרבה; ולא לאחורי בית הכנסת, אלא אם כן החזיר פניו לבית הכנסת. ואסור לישוב בצד העומד בתפלה, או לעבר לפניו - עד שיירחק ממנו ארבע אמות. ז. לא יעמד במקום גבוה שלשה טפחים או יתר, ויתפלל; ולא על גבי מטה, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי פסא. היה בנגן גבוה - אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא שעור הבית - הרי הוא כעליה, ומתאר להתפלל בו. וכן אם היה מקף מחצה מפל רוחותיו - אף על פי שאין בו ארבע אמות, מתר להתפלל בו, מפני שאין גבהו נפר, שהרי חלק רשות לעצמו.

ח. האמנין שהיו עושין בראש הכתל או בראש האילן, והגיע זמן התפלה - יורדין למטה ומתפללין, וחוזרין למלאכתן; ואם היו בראש היזת או בראש התאנה - מתפללין במקומו, מפני שטרחן מרבה. ומה הן מתפללין? אם היו עושין בסעודתן [עובדים תמורת מזונם] בלבד, מתפללין שלש תפלות של תשע עשרה ברכות; היו עושין בשקרן, מתפללין 'הביגנו'. ובין כך ובין כך, אין יורדין לפני התבה, ואין נושאים את פניהן.

ט. השנית הקול ביצד? לא יגביה קולו בתפלתו, ולא יתפלל בלבו - אלא מחתף הדברים בשפתיו, ומשמיע לאזניו בלחש. ולא ישמיע קולו, אלא אם כן היה חולה, או שאינו יכול לכונן את לבו עד שישמיע קולו - הרי זה מתר; ובלבד שלא יהיה בצבור, כדי שלא תטרף דעתן מקולו.

י. פריעה ביצד? המתפלל, כורע חמש פריעות בכל תפלה ותפלה - בברכה ראשונה בתחלה ובסוף, ובהודיה בתחלה ובסוף. ובשגומר התפלה, כורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו כשהוא כורע; ונותן שלום משמאל עצמו, ואחר כך מימין עצמו, ואחר כך מגביה ראשו מן הפריעה. וכשהוא כורע בארבע הפריעות, כורע ב'ברוך'; וכשהוא זוקף, זוקף בשם. במה דברים אמורים? בהדיוט. אבל כהן גדול - כורע בתחלת כל ברכה, ובסוף כל ברכה; והמלך - בין ששחה בראשונה, אינו מגביה ראשו עד שגומר תפלתו.

אחרות לברך אותן בכל יום; ואלו הן: כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המפיל חבלי שנה על עיני, ומאיר לאישון בת עין; יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתצילני מיצר רע, ומפגע רע, ואל יבהלוני חלומות רעות ולא ההורגים רעים, ותהיה מטתי שלמה לפניך, ותעמידני ממנה לחיים ולשלום, והאירה עיני פן אישן המות; ברוך אתה ה', המאיר לכל העולם';

ב. וקורא פרשה ראשונה מקרית שמע, וישן. ואם אנסתו שנה - קורא אפלו פסוק ראשון או פסוקי רחמים, ואחר כך יישן.

ג. בשעה שייקח בסוף שנתו, מברך והוא על מטתו כך: 'אלהי, הנשמה שנתת בי טהורה - אתה בראתה, ואתה יצרתה, ואתה נפתתה בי, ואתה משמרה בקרבי, ואתה עתיד לטלה ממני, ואתה עתיד להחזירה לי לעתיד לבוא; וכל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני לפניך ה' אלהי, רבון כל המעשים; ברוך אתה ה', המחזיר נשמות לפגרים מתים'.

ד. כששומע קול התרנגול - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הנותן לשכוי [תרגום] בינה להבין בין יום ובין לילה'. כששובש בגדיו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מלביש צרמים'. כשמניח סדינו על ראשו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עוטר ישראל בתפארה'. כשמעביר ידיו על עיניו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, פוקח עורים'. כשישב על מטתו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מתיר אסורים'. כשמוריד רגליו מן המטה ומניחן על הארץ - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, רוקע הארץ על המים'. כשעומד - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, זוקף כפופים'. כשנוטל ידיו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת ידים'. כשרוחץ פניו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המעביר שנה מעיני ותנומה מעפעפי; יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתרגילני לדבר מצוה, ואל תרגילני לדבר עברה, ותשלט בי יצר טוב, ואל תשלט בי יצר רע, ותחזקני במצוותיך, ותתן חלקי בתורתך, ותתני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים מלפניך; ברוך אתה ה', גומל חסדים טובים'.

ה. וכל זמן שייכנס אדם לבית הכסא - אומר קדם שייכנס: 'התפדו מכבדים קדושים, [המלאכים המלווין את האדם] משרתי עליון, שמרוני והמתנינו לי עד שאכנס ואצא, כי זה הוא דרךן של בני אדם'. ואחר שייצא - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם בחכמה, וברא בו נקבים ונקבים וחלולים וחלולים, מהן פתוחים ומהן סתומים, שאם יסתם אחד מהן או יפתח, אינו יכול להתקיים אפלו שעה אחת; ברוך אתה ה', רופא כל בשר ומפליא לעשות'.

וכן לא ישכים לפתח חדרו לשאל בשלומו, קדם שיתפלל תפלת שחרית. ולא יצא לדרך קדם שיתפלל. אבל טועם [מטעם] ועושה מלאכה קדם מוסף, וקדם מנחה; אבל אינו סועד סמוך למנחה.

ה. בינו שהגיע זמן מנחה גדולה - לא יכנס למרחץ, אפלו להזיע, עד שיתפלל, שמא יתעלה [ייחלש] ויבטל מן התפלה; ולא לאכל, אפלו אכילת צראי, שמא ימשך באכילה; ולא לדון, אפלו בגמר דין, שמא יסתור הדין וימשך ויבטל מן התפלה. וכן לא ישב לפני הספר, אפלו תספרת הדיוט [פשוטה], עד שיתפלל, שמא ישבר הזוג [מספריים]; ולא יכנס לברסקי [בית עיבוד עורות] סמוך למנחה, עד שיתפלל, שמא יראה הפסד במלאכתו ויתעסק בה ויתעכב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו - לא יפסיק אלא גומר, ואחר כך מתפלל מנחה.

ו. מאימתי התחלת התספרת [שאתם התחיל ימשרי]? משיניח מעפרת [סדיו] הספרין על ברקיו. ומאימתי התחלת המרחץ? משיפשט בגד הסמוך לבשרו. ומאימתי התחלת הברסקי? משיקשר בין כתפיו כמו שהאמנין קושרין. ומאימתי התחלת אכילה? לבני ארץ ישראל, משיטל ידיו; ולבני בבל, משייתיר חגורו. ומאימתי התחלת הדין? משייתעטפו הדגנים [בטליתם] וישובו; ואם היו יושבין, משייתחילו בעלי דינין לטעון.

ז. אף על פי שתפלת הערב רשות, לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר: 'אכל מעט ואשתה מעט ואישן קמעה, ואחר כך אתפלל' - שמא תאנס אותו שנה, ונמצא ישן כל הלילה; אלא מתפלל ערבית, ואחר כך אוכל ושותה או ישן. ומתר להסתפר ולהכנס למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי, שרב העם נכנסין שם ביום; אבל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו.

ח. מי שהיה עוסק בתלמוד תורה, והגיע זמן התפלה - פוסק ומתפלל; ואם היה תורתו אפגותו ואינו עושה מלאכה קלה, והיה עוסק בתורה בשעת תפלה - אינו פוסק, שמצות תלמוד תורה גדולה ממצות תפלה. וכל העוסק בצרכי רבים, כעוסק בדברי תורה.

ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. אפלו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו; אבל פוסק הוא [תפילתו] למלך גוי, שמא יהרגנו. היה עומד בתפלה, וראה מלך גוי או אנס [בעל זדון] בא כנגדו - יקצר; ואם אינו יכול, יפסיק. וכן אם ראה נחשים וצקריבים באין כנגדו - אם הגיעו אליו, והיה דרכן באותו המקום שהן ממיתין, פוסק ובורח; ואם לא היה דרכן להמית, אינו פוסק.

י. נשים ועבדים וקטנים, חייבין בתפלה. וכל איש שפטור מקרית שמע, פטור מן התפלה; וכל המלוין את המת, אף על פי שאין למטה צרך בקו, פטורין מן התפלה.

הלכות תפלה פרק ז

א. כשתקנו חכמים דברי תפלות אלו, תקנו ברכות

מקומות שקורין שירת האזינו; ויש יחידים שקורין שתי השירות - הכל לפי המנהג.

יד. חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, בין היום והלילה. ומה הן מאה ברכות אלו? שלש ועשרים ברכות שמנינו בפרק זה; ושבע ברכות של קרית שמע שחריט וערבית שלפניה ושל אחריה; וכשמחטף בציצית, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתעטף בציצית'; וכשלושב תפלין, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להניח תפלין'; ושלש תפלות, בכל תפלה מהן שמונה עשרה ברכות - הרי ששה ושמונים ברכות. וכשהוא אוכל שתי סעודות בכל יום, מברך ארבע עשרה ברכות, שבע בכל סעודה - אחת כשנוטל גדי תחלה, ועל המזון אחת בתחלה ["המוציא"] ושלש בסוף [ברכת המזון], ועל המים לפניו ולאחריו, הרי שבע.

טו. בזמן הזה שתקנו ברכת המינין בתפלה, והוסיפו 'הטוב והמטיב' בברכת המזון - נמצאו חמש ברכות יתרות. בשבתות וימים טובים שהתפלה שבע ברכות, וכן אם לא נתחייב בשאר ימים בכל הברכות האלו, כגון שלא ישן כל הלילה, ולא התיר חגורו, ולא נכנס לבית הפסא, וכיוצא באלו - צריך להשלים מאה ברכות מברכות של פרות.

טז. ביצד? אוכל מעט רק, ומברך לפניו ולאחריו; וחזור ואוכל מעט מפרי זה, ומברך לפניו ולאחריו, ומעט מפרי זה, ומברך לפניו ולאחריו. ומונה כל הברכות, עד שמשלים מאה ברכות בכל יום.

יז. סדר תפלות, כך הוא: בשחר, משכים אדם ומברך ברכות אלו, וקורא התמירות [פסוקים] ומברך לפניו ולאחריה. וקורא את שמע ומברך לפניו ולאחריה, ומדלג הקדשה [קדוש קדוש קדוש] מברכה ראשונה שלפניה, שאין היחיד אומר קדשה; וכשהוא חותם גאל ישראל, מיד יצמד גדי שייסמך גאלה לתפלה, ומתפלל מעמד כמו שאמרנו. וכשישלים - ישב, ויפל על פניו, ומתחנן; ומגביה ראשו, ומתחנן מעט והוא יושב, בדברי תחנונים. ואחר כך יקרא "תהלה לדוד", ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו.

יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרות "תהלה לדוד" מישוב; ואחר כך עומד, ומתפלל תפלת המנחה; וכשמשלים - נופל על פניו, ומתחנן; ומגביה ראשו, ויתחנן מעט, ויפטר למעשיו.

יט. ובתפלת הערב, קורא קרית שמע ומברך לפניו ולאחריה, וסומך גאלה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשישלים, ישב מעט ויפטר. ואם התחנן אחר תפלת ערבית, הרי זה משבח; ואף על פי שמברך 'השכיבנו' אחר גאל ישראל, אינה הפסקה בין גאלה לתפלה, והרי שתיקה כברכה אחת ארבה.

ו. כשחגג חגורו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אוזר ישראל בגבורה'. כשלושב מנעלו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה לי כל צרכי'. כשמטהף לצאת לדרכו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המכין מצעדי גברי'. ומברך אדם בכל יום - 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא עשני גוי'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא עשני עבד'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא עשני אשה'.

ז. שמונה עשרה ברכות אלו, אין להן סדר, אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו, בשעתו. ביצד? הרי שחגג חגורו והוא על מטתו, מברך 'אוזר ישראל בגבורה'; שמע קול הסרנגול אחר כך, מברך 'הניחם לשכוי בינה'. וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה, אינו מברך אותה.

ח. ביצד? לן בכסותו, אינו מברך כשעומד מלביש צרמים; הלא יחף, אינו מברך 'שעשה לי כל צרכי'. ביום הפפורים ובתשעה באב, שאין שם רחיצה, אינו מברך 'על נטילת ידיים', ולא 'המעביר שנה מעיני'. אם לא נכנס לבית הפסא, אינו מברך 'אשר יצר את האדם'. וכן בשאר ברכות אלו.

ט. נהגו העם ברב ערינו, לברך ברכות אלו בלן זו אחר זו בבית הכנסת, בין נתחייבו בהן, בין לא נתחייבו בהן. וטעות הוא, ואין ראוי לעשות כן. ולא יברך אדם ברכה, אלא אם כן נתחייב בה.

י. המשכים לקרות בתורה קדם שיקרא קרית שמע, בין קרא בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה - נוטל ידיו תחלה, ומברך שלש ברכות, ואחר כך קורא; ואלו הן: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על דברי תורה'; 'הערב נא, ה' אלהינו, את דברי תורתך בפינו ובכיפיות עמך כל בית ישראל, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך כל בית ישראל לעולם, יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה'; 'ברוך אתה ה', נותן התורה'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו; ברוך אתה ה', נותן התורה'.

יא. בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו, ואחר כך קורא מעט מדברי תורה. ונהגו העם לקרות ברכת כהנים; ויש מקומות שקורין "צו את בני ישראל"; ויש מקומות שקורין שתיקה. וקורין פרקים או הלכות מן המשנה או מן הברייתות.

יב. ושבו חכמים למי שקורא זמירות מספר תלים בכל יום ויום, והן "תהלה לדוד", עד סוף הספר. וכבר נהגו העם לקרות פסוקים לפניו ולאחריה; וחקנו חכמים ברכה לפני הזמירות, והיא 'ברוך שאמר', וברכה לאחריה, והיא 'ישתבח'. ואחר כך מברך על קרית שמע, וקורא קרית שמע.

יג. יש מקומות שנהגו לקרות בכל יום אחר שמברכין 'ישתבח', שירת הים, ואחר כך מברכין על שמע; ויש

יום חמישי

הלכות תפלה פּרָק ח

א. תפלת הצבור נשמעת תמיד; ואפלו היו בהן חטאים, אין הקדוש ברוך הוא מואס תפלתן של רבים. לפיכך, צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור, ולא תפלה יחיד, כל זמן שיכול להתפלל בצבור. ולעולם ישלים אדם ויעריב לבית הכנסת, שאין תפלתו של אדם נשמעת בכל עת, אלא בבית הכנסת. וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס לתוכה להתפלל - נקרא 'שכן רע'.

ב. ומצוה לרוץ לבית הכנסת, שנאמר: "ונדעה נרדפה, לדעת את ה'"; וכשיצא מבית הכנסת, אל יפסע פסיעה גסה, אלא ילך מעט מעט. וכשיפגס לבית הכנסת, יכנס שעור שני פתחים [לתוך ביהכ"ס] ואחר כך יתפלל, לקיים "לשמר מזוזות פתחי".

ג. בית המדרש גדול [בחשיבותו] מבית הכנסת. ונחכמים גדולים - אף על פי שהיו להם בעירם בתי כנסיות הרבה, לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין בו בתורה; והוא, שיתפלל שם תפלת הצבור.

ד. וכיצד היא תפלת הצבור? יהיה אחד מתפלל בקול רם, והכל שומעין. ואין עושין בן פפחות מעשרה גדולים וכני חורין, ושליח צבור אחד מהם. ואפלו היו מקצתן כבר התפללו ויצאו ידי חובתן - משלימין בהן עצרה; והוא, שיהיו רב העשרה לא התפללו. וכן אין אומרים קדשה, ולא קוראין בתורה ומברך לפניה ולאחריה, ולא מפטרין בנביאים, אלא בעשרה.

ה. וכן לא יהיה אחד מברך ברפת שמע [הברכות שלפני קרי"ש] והכל שומעין ועונין אחריו 'אמן', אלא בעשרה; וזה הוא הנקרא 'פורס על שמע' [קורא לציבור את ברכות קריאת שמע]. ואין אומרים קדיש אלא בעשרה; ואין הפהנים נושאים את ידיהן אלא בעשרה, והכהנים מן המגן. שכל עשרה מישראל הן הנקראין 'עדה', שנאמר: "עד מתי לעדה", והיו עשרה, שהרי יצאו יהושע וכלב. ו. וכל דבר שבקדשה - לא יהיה אלא בתוך עדה מישראל, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל". וכל אלו הדברים - אם התחילו בהן בעשרה, והלכו מקצתן, אף על פי שאין רשאים - יגמרו השאר.

ז. וצריך להיות העשרה בלן במקום אחד, ושליח צבור עמהן במקום אחד. חצר קטנה שנפרצה במלואה [לכל אורכה] לתצר גדולה, והיו תשעה בגדולה ואחד בקטנה - מצטרפין; תשעה בקטנה, ואחד בגדולה - אין מצטרפין. צבור בגדולה, ושליח צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן; צבור בקטנה, ושליח צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן, שהרי הוא מפלג מהן ואינו עמהם במקום אחד; מפני שיש לגדולה פסין [מחיצות] מכאן ומכאן, הרי היא כמפלגת מן הקטנה; ואין הקטנה מפלגת מן הגדולה, אלא הרי היא כקרון זוית [פינה] שלה.

ח. וכן אם הייתה צואה בגדולה, אסור להתפלל ולקרות

קרית שמע בקטנה; הייתה צואה בקטנה, מתר להתפלל ולקרות קרית שמע בגדולה, אם לא היה שם ריח רע, מפני שהיא מפלגת ממנה.

ט. שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן. כיצד? בשעה שהוא מתפלל, והם שומעין ועונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה - הרי הן כמתפללין. במה דברים אמורים? במי שאינו יודע להתפלל; אבל היודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו.

י. במה דברים אמורים? בשאר הימים, חוץ מראש השנה, ויום הכפורים של יובל. אבל בשני ימים אלו, שליח צבור מוציא את היודע כשם שמוציא את מי שאינו יודע, מפני שהן ברכות ארכות, ואין רב היודעין אותן יכולין לכונן דעתן בהן כשליח צבור. לפיכך, אם רצה היודע, בשני ימים אלו, לסמוך על תפלת שליח צבור להוציא ידי חובתו - הרשות בידו.

יא. אין ממנין שליח צבור, אלא גדול שבצבור בחכמתו וכמעשיו; ואם היה זקן, הרי זה משבח ביותר. ומשתדלין להיות שליח צבור, קולו ערב ורגיל לקרות. ומי שלא נתמלא זקנו - אף על פי שהוא חכם גדול - לא יהא שליח צבור, מפני כבוד הצבור; אבל פורס הוא על שמע [מברך כש"פ את ברכות ק"ש], משביא שתי שערות אחר שלש עשרה שנה.

יב. וכן העלג, כגון מי שקורא לעין אלה, או לאלף עין, וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות בתקונן - אין ממנין אותו שליח צבור. והרב ממנה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בצבור.

יג. הסומה [עיוור] פורס על שמע, ונעשה שליח צבור. אבל מי שכתפיו מגלות - אף על פי שהוא פורס על שמע, אינו נעשה שליח צבור לתפלה עד שיהיה עטוף.

הלכות תפלה פּרָק ט

א. סדר תפלות הצבור, כך הוא: בשחר - כל העם יושבין, ושליח צבור יורד לפני התבה ועומד באמצע העם; ומתחיל ואומר קדיש, וכל העם עונים 'אמן', והא שמייה רבה מברך 'בכל כחן, ועונין 'אמן' בסוף קדיש; ואחר כך אומר: 'ברכו את ה' המברך', והן עונים אחריו: 'ברוך ה' המברך, לעולם ועד'. ומתחיל ופורס על שמע בקול רם [מברך ברכות שלפני ק"ש], והן עונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, והיודע לברך ולקרות קורא עמו, עד שמברך 'גאל ישראל'.

ב. והכל עומדין מיד, ומתפללין בלחש, ומי שאינו יודע להתפלל, עומד ושותק עד שיתפלל שליח צבור בלחש עם שאר העם; וכל שיגמר תפלתו מן הצבור, יפסע שלש פסיעות לאחוריו, ויעמד במקום שהגיע אליו בעת שיפסע.

ג. ואחר שיפסע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו, מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות, להוציא את מי שלא התפלל; והכל עומדין ושומעין, ועונין 'אמן'

לעולם ועד'. ומתחיל לפרס על שמע, ואומר קדיש, ואחר כך הכל עומדין ומתפללין בלחש. וכשמשלימין - אומר קדיש, והן נפטרין. ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית, לפי שאין תפלת ערבית חובה, לפיכך לא יברך ברכות לבשלה, שאין כאן אדם שנתחייב בהן כדי להוציאו.

י. בלילי שבתות - חוזר שליח צבור אחר שמתפלל בלחש עם הצבור, ומתפלל בקול רם; אבל אינו מתפלל שבע, אלא ברכה אחת מעין השבע. וכך הוא אומרה: 'ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא, אל עליון, קונה ברחמי שמים וארץ, גומל תסדים טובים וקונה הכל, מגן אבות בברוך, מחיה מתים במאמרו, המלך הקדוש שאין כמוהו, המניח לעמו בשבת קדשו, פי כס רצה להניח להם; לפניו נעבד ביראה ופחד, ונודה לשמו בכל יום תמיד, מעון הברכות, אדון השלום, מברך השביעי ומקדש השבת ומניח בקדושה לעם מדשני ענג, זכר למעשה בראשית; אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו... ברוך אתה ה', מקדש השבת'. ואומר קדיש, וכל העם נפטרין.

יא. ולמה תקנו חכמים זה? מפני שרב העם באין להתפלל ערבית בלילי שבת, ויהיה שם מי שנתאחר לבוא ולא השלים תפלתו; וישאר לבדו בבית הנכנסת, ויבוא לידי סכנה. לפיכך חוזר שליח צבור ומתפלל, כדי שיתעכבו כל העם עד שישלים תפלתו המתאחר, ויצא עמהן.

יב. לפיכך, יום טוב שחל להיות בשבת, או יום הכפורים, או ראש חודש - אין שליח צבור היורד ערבית לפני התכה מזכיר ענין היום בברכה זו, אלא חותם בה 'מקדש השבת' בלבד, לפי שלא נתחייב היום בברכה זו.

יג. בשבתות וימים טובים - כשגומר שליח צבור תפלת שחרית בקול רם, אומר קדיש, ואחר כך 'תהלה לך', ואומר קדיש, ומתפללין מוסף בלחש, וחוזר ומתפלל מוסף בקול רם כדרך שעושה בשחרית; ואומר קדיש אחר תפלת מוסף, והעם נפטרין. ואין אומרין קדושה ולא תחנונים אחר תפלת שחרית כשאר הימים, אלא אומר אותה קדם תפלת המנחה. כיצד? קורא 'תהלה לך', ואומר סדר היום ודברי תחנונים, ואומר קדיש; ומתפללין מנחה, וחוזר ומשמיע תפלת מנחה בקול רם, ואומר קדיש.

יד. בראשי חודשים ובחלו של מועד - אומר סדר היום אחר תפלת מוסף. במוצאי שבת אומר סדר היום גם אחר תפלת הערב, ואומר קדיש, ואחר כך מבדיל.

הלכות תפלה פ"ק י

א. מי שהתפלל ולא פגן את לבו, יחזור ויתפלל בכונה; ואם פגן את לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך. מי שטעה באחת משלש ברכות הראשונות, חוזר לראש; ואם טעה באחת משלש ברכות האחרונות, חוזר לעבודה

אחר כל ברכה וברכה, בין אלו שלא יצאו ידי חובתן, בין אלו שכבר יצאו ידי חובתן.

ד. ואומר קדושה בברכה שלישית; וכיון שהגיע שליח צבור לקדושה, יש רשות לכל אחד ואחד לחזור למקום שעמד בו בתפלה. וכשיגיע שליח צבור ל'מודים' וכורע, כל העם שוחין מעט, ולא ישחו יותר מדי; ואומרים: 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי כל בשר, יוצרנו יוצר בראשית, ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייטנו וקיימתנו, פן תחיינו ותחננו, ותאסף גליותינו לחצרות קדשך, לשמר חקיך ולעבדך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך'. וכל האומר 'מודים מודים', משתקין אותו.

ה. ואחר שישלים כל התפלה, ישב ויפל על פניו, ויטה מעט הוא וכל הצבור, ויתחנן והוא נופל; וישב ויגביה ראשו הוא וישאר העם, ומתחנן מעט בקול רם מושב. ואחר כך יעמד שליח צבור לבדו, ואומר קדיש פעם שניה, והן עונין כדרך שעונין תחלה; ואומר 'והוא רחום', 'תהלה לך' - הוא עומד והן יושבין, והן קורין עמו; ואחר כך אומר 'ויבא לציון', 'ואני זאת בריתי', 'ואתה קדוש', 'וקרא זה אל זה', וגומר הקדושה, והן עונין 'קדוש קדוש קדוש' שלשה פעמים, וחוזר וקורא הקדושה תרגום, ואומר 'ותשאני רוח', וקוראהו תרגום, ואומר 'ה' ימלא לעולם ועד', וקוראהו תרגום, כדי להביא לעם.

ו. ואלו הפסוקים שלפני הקדושה, ושל אחריה, עם תרגומן - הן הנקראין 'סדר היום'. ואחר כך מתחנן בדרך יתחננים ובפסוקי רחמים, ואומר קדיש, וכל העם עונין בדרך, ונפטרין.

ז. כל האומר בתחנונים: 'מי שרחם על קן צפור שלא יקח האם על הבנים', או 'שלא ישחט אותו ואת בנו ביום אחד, ורחם עלינו', וכיוצא בענין זה - משתקין אותו, מפני שמצוות אלו גזרת הכתוב הן ואינן רחמים, שאלו היו מפני הרחמים, לא התיר לנו שחיטה כל עקר. וכן לא ירבה בכנויים של שם ויאמר: 'האל הגדול הגבור והנורא התיזק והאמיץ והעזיז', שאין כח באדם להגיע סוף שבתיו של הקדוש ברוך הוא - אלא אומר מה שאמר משה רבנו.

ח. במנחה - אומר שליח צבור 'והוא רחום', 'אשרי יושבי ביתך', 'אשרי העם שפכה לו', 'תהלה לך'; קורא הוא והעם מושב, ועומד שליח צבור ואומר קדיש, והם עונין אחריו 'אמן' בדרך, ומתפללין בלחש; ואחר כך חוזר שליח צבור, ומתפלל בקול רם כדרך שעושה בשחרית, עד שישלים כל התפלה. וישב הוא והן, ונופלין על פניהן, ומתחנן ומגביה ראשו הוא והן, ומתחנן מעט מושב כדרך שעושה בשחרית. ועומד ואומר קדיש, וכל העם עונין בדרך, ונפטרין למעשיהן.

ט. בערב - כל העם יושבין, והוא עומד ואומר 'והוא רחום', 'ברכו את ה' המברך', והן עונין: 'ברוך ה' המברך

אחר תפלתו [כגון אלוקי נצור לשוני וגו'], ונזכר אחר שהשלים תפלתו קדם שיעקר רגליו - חוזר לעבודה. **יא.** במה דברים אמורים? בחלו של מועד, או בשחרית ובמנחה של ראשי חודשים; אבל ערבית של ראש חודש - אם לא הזכיר, אינו חוזר.

יב. כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל - שליח צבור חוזר ומתפלל, אם טעה כמותו בעת שמתפלל בקול רם; חוץ משחרית של ראש חודש, שאם שכח שליח צבור ולא הזכיר 'עלה ויבוא' עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טרח צבור - שהרי תפלת המוספין לפניו, שהוא מזכיר בה ראש חודש.

יג. עשרת הימים שמראש השנה עד יום הכפורים - טעה וחתם בהם בברכה שלישית 'האל הקדוש', חוזר לראש. טעה וחתם באחת עשרה 'אוהב צדקה ומשפט', חוזר לתחלת הברכה, וחותם בה 'המלך המשפט', ומתפלל והולך על הסדר; ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו, חוזר לראש. אָחַד יָחִיד, וְאָחַד צָבוּר.

יד. טעה ולא הזכיר הבדלה ב'חונן הדעת' - אם נזכר קדם 'שומע תפלה', מבדיל ב'שומע תפלה'; ואם נזכר אחר 'שומע תפלה', משלים תפלתו ואינו צריך לחזור. וכן מי שלא הזכיר 'על הנסים' בהנקה וכפורים, ו'ענגו' בתפלת תענית - אינו חוזר ומתפלל; אָחַד יָחִיד וְאָחַד צָבוּר. ואם נזכר קדם שיעקר רגליו - אומר: 'ענגו אבינו... כי אתה שומע תפלה, פודה ומציל בכל עת צרה', 'יהיו לרצון אמרי פי'.

טו. שכח ולא התפלל מנחה בערב שבת, יתפלל ערבית שתיים של שבת; וכן ביום טוב. שכח ולא התפלל מנחה בשבת או ביום טוב - מתפלל במוצאי חג ערבית שתיים של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה; ואם הבדיל בשתייהן, או לא הבדיל באחת מהן - יצא; אבל אם לא הבדיל בראשונה, והבדיל בשניה - חוזר ומתפלל תפלה שלישית, מפני שהראשונה לא עלתה לו, מפני שהקדימה לתפלה שהיא תפלת ערבית. וכל המתפלל שתי תפלות, אפלו שחרית ומוסף - לא יתפלל זו אחר זו; אלא ישנה בין תפלה לתפלה, כדי שתתחונן [תתישב] דעתו עליו.

טז. אסור לו להתפלל בצבור, שיקדים תפלתו לתפלת הצבור. הנכנס לבית הכנסת, ומצא צבור מתפלל בלחש - אם יכול להתחיל ולגמר עד שלא גיע שליח צבור לקדשה, יתפלל. ואם לאו, ימתין עד שיגיע שליח צבור להתפלל בקול רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה, עד שיגיע שליח צבור לקדשה; ועונה הקדשה עם הצבור, ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל קדם שליח צבור, והגיע שליח צבור לקדשה - לא יפסיק, ולא יענה קדשה עמה. וכן לא יענה 'אמן', והא שמיה רבה מברוך, והוא באמצע התפלה; ואין צריך לומר, בשאר ברכות.

['רצה']; ואם טעה באחת מן האמצעיות, חוזר לתחלת ברכה שטעה בה, ומשלים תפלתו על הסדר. וכן שליח צבור שטעה כשהוא מתפלל בקול רם, על דרך זו הוא חוזר.

ב. אבל אם טעה שליח צבור כשהוא מתפלל בלחש, אני אומר שאינו חוזר ומתפלל בלחש פעם שניה, מפני טרח הצבור, אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם; והוא שאם טעה בה, לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר.

ג. שליח צבור שטעה ונכה, ולא ידע מהיכן יתחיל, ושהה שעה - יעמד אחר תחתיו. ואם טעה בברכת המינים, אין ממתינין לו, אלא מיד יעמד אחר תחתיו, שמא מינות נזרקה בו; והוא, שלא התחיל בה; אבל אם התחיל בה, ממתינין לו שעה. ולא יהא השני סרבן באותה שעה.

ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת הברכה שטעה בה הראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות; אבל אם טעה באחת משלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש, ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני מן העבודה.

ה. האומר: 'איני יורד לפני התיבה, מפני שבגדי צבועים' - אף בלבנים, לא יעבר באותה התפלה. אמר: 'איני עובר, מפני שיש ברגלי סנדל' - אף יחף, לא יעבר.

ו. מי שנסתפק לו אם התפלל או לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל, אלא אם פן התפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה; שאם רצה היחיד להתפלל כל היום בלוי תפלת נדבה, יתפלל. מי שהיה עומד בתפלה, ונזכר שפכר התפלל - פוסק ואפלו באמצע הברכה; ואם הייתה תפלת ערבית - אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה אלא על דעת שאינה חובה.

ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת, יצא; ואם נזכר והוא בתוך התפלה - גומר ברכה שהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים? בערבית או בשחרית או במנחה. אבל במוסף, פוסק ואפלו באמצע הברכה; וכן אם השלים תפלה של חל על דעת [במחשבה] שהוא מוסף, חוזר ומתפלל מוסף - אָחַד שָׁבֵת, וְאָחַד יוֹם טוֹב, וְאָחַד רֵאשִׁי חוֹדֶשׁ.

ח. מי שטעה בימות הגשמים, ולא אמר 'מוריד הגשם' ולא 'מוריד הטל' - חוזר לראש; ואם הזכיר הטל, אינו חוזר. ואם טעה בימות החמה, ואמר 'מוריד הגשם' - חוזר לראש; ואם לא הזכיר טל, אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר, ואינו צריך בקשה.

ט. מי ששכח השאלה בברכת השנים - אם נזכר קדם 'שומע תפלה', שואל את הגשמים ב'שומע תפלה'. ואם נזכר אחר שבירך 'שומע תפלה', חוזר לברכת השנים; ואם לא נזכר עד שהשלים כל תפלתו, חוזר ומתפלל שניה.

י. טעה ולא הזכיר 'עלה ויבוא' - אם נזכר קדם שהשלים תפלתו, חוזר לעבודה ומזכיר. ואם נזכר אחר שהשלים תפלתו, חוזר לראש; ואם היה רגיל לומר דברי תחנונים

יום שישי

הלכות תפלה פירק יא

א. כל מקום שיש בו עשרה מישראל, צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפלה; ומקום זה, הוא הנקרא 'בית הכנסת'. וכופין בני העיר זה את זה לבנות להן בית הכנסת, ולקנות להן ספר תורה נביאים וכתובים. ב. כשבונים בית הכנסת, אין בונים אותו אלא בגבהה של עיר, שנאמר: "בראש המיות תקרא". ומגביהין אותו עד שיהיה גבוה מכל חצרות העיר, שנאמר: "(ו)לרומם את בית אלהינו". ואין פותחין פתחי בית הכנסת אלא למזרח, שנאמר: "והחנים לפני המשכן קדמה". ובונים בו היכל שמניחין בו ספר תורה, ובונים היכל זה ברוח שמתפללין כנגדה באותה העיר, כדי שיהיו פניהן אל מול ההיכל כשיצמדו בתפלה.

ג. ומעמידין בימה באמצע הבית, כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי שהוא אומר לעם דברי כבושין - כדי שישמעו כלן. וכשמעמידין התבה שיש בה ספר תורה, מעמידין אותה באמצע, ואחורי התבה כלפני [כלפני] ההיכל, ופניה כלפני העם.

ד. פיצד העם יושבין בכתי כנסיות? הזקנים יושבין ופניהן כלפני [כלפני] העם, ואחוריהן כלפי ההיכל; וכל העם יושבין שורה לפני שורה, ופני כל שורה לאחורי השורה שלפניה, עד שיהיו פני כל העם כלפני הקדש, וכלפני הזקנים וכלפני פני התבה. ובעת ששליח צבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני התבה, ופניו כלפני הקדש, כשאר העם.

ה. בתי כנסיות ובתי מדרשות - נוהגין בהן כבוד, מכבדין [מטאטאין] אותן ומרביצין אותן [מזלפין מים]. ונהגו כל ישראל בספרד ובמצרע [מדינות שמעבר לים התיכון] בשנער [בבל] וארץ הצבי [א"י], להדליק עששיות בכתי כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלות כדי לישב עליהן. ובצרי אדום [ארצות הנוצרים], יושבין שם על הפסאות.

ו. בתי כנסיות ובתי מדרשות - אין נוהגין בהן קלות ראש, כגון שחוק והתל [הוללות] ושיחה בטלה. ואין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין גאותין [מתקשטים] בהן, ואין מטילין בהן. ואין נכנסין להן לא בתמה מפני התמה, ולא בגשמים מפני הגשמים. וחקמים ותלמידיהן - מתרין לאכל ולשתות בהן מרחק [כשמוכרחים].

ז. ואין מחשבין בהן חשבונות, אלא אם פן היו חשבונות של מצוה, כגון קפה של צדקה ופדיון שבוים, וכיוצא בהן. ואין מספדין בהן, אלא הספד של רבים, כגון שיהיה שם בהספד גדולי חכמי אותה העיר, שכל העם מתקבצין ובאין בגללן.

ח. היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים - לא יעשו דרך כדי שיכנס בפתח זה ויצא בפתח אחר שפנגדו לקרב הדרך; שאסור להכנס להן, אלא לדבר מצוה.

ט. מי שצריך להכנס לבית הכנסת לקרות תינוק או חברו

- יכנס, ויקרא מעט או יאמר שמועה [הלכה], ואחר כך יקרא חברו, כדי שלא יכנס בשביל חפצו בלבד. ואם אינו יודע, יאמר לאחד מן התינוקות: 'קרא לי פסוק שאתה קורא בו'; או ישקה מעט בבית הכנסת, ואחר כך יצא, שיהי שם מעסקי מצוה היא, שנאמר: "אשרי יושבי ביתך".

י. מי שנכנס לקרות או להתפלל בפתח זה, מתר לו לצאת בפתח שפנגדו כדי לקרב את הדרך; ומתר לאדם להכנס לבית הכנסת במקלו במנעלו ובאפנדתו [כשגופיה על גופו]. ואם היה צריך לרק, רוקק בבית הכנסת.

יא. בתי כנסיות ובתי מדרשות שחרבו, בקדשתן הן עומדין, שנאמר: "והשמותי את מקדשיכם" - אף על פי שהן שוממין, בקדשתן הן עומדין. וכשם שנוהגין בהן בישובן, כך נוהגין בהן בחרבן - חוץ מכבוד ורבוץ [טיטוא ושטיפה], שאין מכבדין אותן ואין מרביצין אותן. עלו בהן עשבים, לא תלש; ואם תלשו אותן, מניחין אותן במקומן, כדי שיראו אותן העם, ותעור רוחם וישתדלו לבנותן.

יב. אין סותרין בית הכנסת כדי לבנות אחר במקומו, או במקום אחר, אכל בונים אחר, ואחר כך סותרין זה - שמא יארע להן דבר אנס, ולא יבנו. וכל כהל אחד ממנו - בונה [כותל] חדש בצד הישן, ואחר כך סותר הישן.

יג. במה דברים אמורים? שלא חרבו יסודותיו. אכל אם חרבו יסודותיו, או שנטו כתליו לפל - סותרין אותו מיד, ומתחילין לבנותו במהרה ביום ובלילה, שמא תדחק השעה, וישאר חרב.

יד. מתר לעשות בית הכנסת, בית המדרש; אכל בית המדרש, אין עושין אותו בית הכנסת, שקדשת בית המדרש יתרה על קדשת בית הכנסת, ומעלין בקדש ולא מורדין. וכן בני העיר שמכרו בית הכנסת, יש להן לקח בדמיו תבה [לס"ת]; מכרו תבה, יש להן לקח בדמיה מטפחות [מעילים] או תיק [בית] לספר תורה; מכרו מטפחות או תיק, לוקחין בדמיו חמשים [גליונות של חמשה חומשי תורה נפרדים]; מכרו חמשים, לוקחין ספר תורה. אכל אם מכרו ספר תורה - אין לוקחין בדמיו אלא ספר תורה אחר, שאין שם קדשה למעלה מקדשת ספר תורה. וכן במוטריהן [מותר הכסף ממה שמכרו].

טו. וכן אם גבו מן העם מעות לבנות בית המדרש, או בית הכנסת, או לקנות תבה, או מטפחות ותיק, או ספר תורה, ורצו לשנות כל מה שגבו - אין משנין אותו אלא מקדשה קלה לקדשה חמורה ממנה. אכל אם עשו מה שגבו לעשותו והותרו - משנין המותר לכל מה שניצו. וכל כלי בית הכנסת, כבית הכנסת; פרכת [ויגו] שעל הארון שמניחין בו הספרים, כמטפחות הספרים. ואם התנו עליהן, הרי הן כפי התנאי.

טז. במה דברים אמורים, שמתר למכר בית הכנסת? בבית הכנסת של כפרים, שלא עשו אותו אלא על דעת בני הכפר לבדם, שיהיה להם להתפלל בו, והוא שאם רצו

גדולים בני חורין; ואין קורין פחות מעשרה פסוקים, ו'ויזכור' עולה מן המנגן. ולא יהיו הקורין פחות משלשה אנשים, ואין מתחילין בפירשה [חדשה] פחות משלשה פסוקין, ואין מניחין בפירשה פחות משלשה פסוקין, ולא יקרא הקורא פחות משלשה פסוקין.

ד. שלשה שקראו עשרה פסוקין, שנים קוראין שלשה שלשה, ואחד ארבעה. וכין שהיה הקורא ארבעה ראשון, או אחרון, או אמצעי - הרי זה משבח.

ה. כל אחד ואחד מן הקורין, פותח ספר תורה, ומביט במקום שהוא קורא בו, ואחר כך אומר: 'ברכו את ה' המברך, וכל העם עונין: 'ברוך ה' המברך, לעולם ועד; וחוזר ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים, ונתן לנו את תורתו - ברוך אתה ה', נותן התורה; וכל העם עונין 'אמן'. ואחר כך קורא, עד שישלים לקרות; וגולל הספר, ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר נתן לנו תורת אמת, חיי עולם נטעה בתוכנו - ברוך אתה ה', נותן התורה.'

ו. אין הקורא רשאי לקרות בתורה, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור. קרא וטעה, אפלו בדקדוק את אחת - מחזירין אותו, עד שיקראנה בדקדוק. ולא יקראו שנים בתורה, אלא האחד לבדו. קרא ונשתתק - יעמד אחר תחתיו, ויתחיל ממקום שהתחיל הראשון שנשתתק; ומברך בסוף.

ז. אין הקורא רשאי לקרות, עד שיאמר לו גדול שבצבור לקרות. ואפלו חזן הפנסת [ש"ץ], או ראש הפנסת [הגבאי] - אינו קורא מעצמו, עד שיאמרו לו הצבור או גדול שבהן לקרות. צריך אחד לעמד עמו [עם החזן] בשעה שהוא קורא, כדרך שהחזן עומד עם הקוראין.

ח. הקורא, יש [מותר] לו לרלג במקום למקום בענין אחד, כגון 'אחרי מות' ו'אף בעשור' שבפרשת אמר אל הכהנים; והוא, שלא יקרא על פה, שאסור לקרות שלא מן הכתב אפלו תבה אחת; ולא לשה בדלוג, אלא כדי [שיעור זמן] שישלים התרגמן פרגום הפסוק.

ט. בינו שהתחיל הקורא לקרות בתורה, אסור לספר אפלו בדבר הלכה - אלא הכל שותקין ושומעין, ומשימין לבן למה שהוא קורא, שנאמר: "ואני כל העם אל ספר התורה". ואסור לצאת מן הצבור [מביהכניס] בשעה שהקורא קורא. ומתר לצאת בין איש לאיש [בין עליה לעליה]. ומי שהוא עוסק בתורה תמיד, ותורתו אמנותו - מותר לו לעסק בתלמוד תורה בשעה שהקורא קורא בתורה.

י. מימות עזרא נהגו, שיהא שם תרגמן מתרגם לעם מה שהקורא קורא בתורה - כדי שיבינו העם ענין הדברים. והקורא קורא פסוק אחד בלבד, ושותק עד שיתרגם אותו התרגמן; וחוזר וקורא פסוק שני. ואין הקורא רשאי לקרות לתרגמן יתר מפסוק אחד.

יא. אין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם, ולא יגביה המתרגם קולו יותר מן הקורא. ואין המתרגם רשאי לתרגם, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא; ואין הקורא

פלן למכרו, מוכרין. אבל בית הפנסת של כרפין [ערים גדולות] - הואיל ועל דעת כל אנשי העולם נעשה, שיבואו ויתפללו בו כל הבא אל המדינה - נעשה של כל ישראל, ואין מוכרין אותו לעולם.

יז. בני הפפר שרצו למכר בית הפנסת שלהן, או לבנות בדמים בית הפנסת אחר, או לקנות בדמים תבה או ספר תורה - צריכין להתנות על הלוקח, שלא יעשה אותו לא מרחץ, ולא ברסקי, והוא המקום שמעבדין בו העורות, ולא בית הטבילה, ולא בית המים. ואם התנו שבעה טובי [נכבדי-נבחרין] העיר במעמד אנשי העיר בשעת מכירה, שיהא הלוקח רשאי לעשות בו כל אלו - מותר.

יח. וכן אם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר על מותר הדמים, שיהיו חלין - הרי אלו חלין. וכשילוקחין הדמים ובונין מהן בית הפנסת אחר, או שקנו מהם תבה או מטפחות ותיק, או ספרי תורה או חמשיין - והשאיר יהיו חלין כמו שהתנו, ויעשו בו מה שירצו.

יט. וכן אם קבלו עליהן כל אנשי העיר, או רבם, אדם אחד [שיהיה אחראי על עניני בית הכנסת] - כל מה שעשה, עשוי, והוא מוכר ונותן לבדו כפי מה שיראה, ויתנה כפי מה שיראה.

כ. כשם שמותר להן למכר בית הפנסת, כך נותנין אותו במתנה, שאילו לא היה להם לצבור הנהיה במתנה זו, לא נתנה; אבל לא משפירין אותה, ולא ממשפנין אותה. וכן כששותרין בתי כנסיות לבנותן, מותרין למכר ולהחליף ולתן במתנה הלבנים והעצים והעפר שלהן; אבל להלוותן, אסור, שאין הקדשה עולה מהן אלא בדמים, או בהנהיה שהיא פדמים.

כא. רחובה של עיר - אף על פי שהעם מתפללין בו בתעניות ובמעמדות, מפני שהקבוץ רב, ואין בית הכנסת מכיל אותן - אין בו קדשה, מפני שהוא צראי ולא נקבע לתפלה; וכן בתיים וחדרות שהעם מתכנסין להן לתפלה - אין בהם קדשה; מפני שלא קבעו אותן לתפלה בלבד, אלא צראי מתפללין בהן, כאדם שמתפלל בתוך ביתו.

הלכות תפלה פרק יב

א. משה רבנו תקן להן לישראל, שיהיו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא יהיו שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא הסופר תקן שיהיו קורין בן במנחה בכל שבת, משום יושבי קרנות [סוחרים שאינם באים לשמוע בשני וחמישי]; וגם הוא תקן שיהיו הקורין בשני ובחמישי שלשה בני אדם, ולא יקראו פחות מעשרה פסוקין.

ב. ואלו הן הימים שקורין בהם בתורה בצבור: בשבתות, ובמועדים, ובראשי חודשים, ובתעניות, ובתענה ופורים, ובשני ובחמישי שבכל שבוע ושבוע. ואין מפטירין בנביא, אלא בשבתות ובמים טובים וביום הכפורים ובתשעה באב בלבד.

ג. אין קורין בתורה בצבור, בפחות מעשרה אנשים

אינו עולה [המפסיד למנין הקוראים]. צבור שלא הנה כהן יודע לקרות אלא אֶחָד - עולה וקורא ויורד ויושב, וחוזר וקורא שניה ושלישית, עד שיגמר מנין הקוראין של אותו היום.

יח. בכל קריאה מאלו, כהן קורא ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל. ומנהג פשוט הוא היום, שאפלו כהן עם הארץ קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל; וכל מי שהוא גדול מחברו בחכמה, קודם לקרות. והאחרון שגולל ספר תורה, נוטל שכר פנגד הכל; לפיכך עולה משלים, אפלו גדול שבצבור.

יט. אין שם כהן, עולה ישראל; ולא יעלה אחריו לוי כלל. אין שם לוי, כהן שקרא ראשון חוזר הוא עצמו, וקורא פעם שניה במקום לוי; אבל לא יקרא אחריו כהן אחר, שמא יאמרו: 'הראשון פסול, ולפיכך עלה כהן אחר'. וכן לא יקרא לוי אחר לוי, שמא יאמרו: 'אֶחָד משגיחין פסול'.

כ. ביצד סדר הקריאה בתורה עם התפלה? כל יום שיש בו תפלת מוסף - אחר שיגמר שליח צבור תפלת שחרית, אומר קדיש, ומוציא ספר תורה וקורא לאֶחָד אֶחָד מן הצבור, ועולין וקורין בתורה; וכשגומרין, מחזיר ספר תורה למקומו, ואומר קדיש, ומתפללין תפלת מוסף. וימים שיש בהן מפסיד ומוסף, נהגו לומר קדיש קודם שיעלה המפסיד; ויש מקומות שנהגו לומר קדיש אחר המפסיד.

כא. במנחה של שבת ויום הכפורים, אחר שיגמר שליח צבור 'תהלה לדוד' וסדר היום, [ובא לציון] אומר קדיש, ומוציא ספר תורה וקורין בו ומחזירו, ואומר קדיש, ומתפללין מנחה. וכן בתעניות - קוראין במנחה, ואחר כך אומר קדיש, ומתפללין תפלת מנחה; אבל ביום טוב, לא נהגו לקרות במנחה.

כב. ויום שאין בו מוסף - כשגומר תפלת שחרית, אומר קדיש, ומוציא ספר תורה וקוראין בו ומחזירו, ואומר קדיש; ואחר כך אומר 'תהלה לדוד' וסדר היום, פגדן שאומרים בכל יום; ואומר קדיש, והעם נפטרין.

כג. אין קוראין בחמשין [גילי קלף לכל חומש בפני עצמו] בכתבי כנסיות, משום כבוד הצבור; ואין גוללין ספר תורה בצבור, מפני טרח הצבור, שלא יטריח עליהם להיותן עומדין עד שיגללו. לפיכך, אם צרכו לקרות שני ענינים, מוציאין שני ספרי תורות; ולא יקרא איש אֶחָד ענין אֶחָד בשתי תורות, שמא יאמרו: 'ספר ראשון פגום היה, ולפיכך קרא בשני'.

כד. כל הגולל ספר תורה, גוללו מבחיץ [מתחיל הקשירה מהצד החיצוני שאחורי הכתב], וכשהוא מהדקו [את הקשר], מהדקו מבפנים [מהצד של הכתב]; וצריך להעמידו על התפר. מקום שמוציאין ספר תורה אחר שקוראין בו, ומוליקין אותו לבית אחר להצניעו - אין הצבור רשאין לצאת, עד שיצא ספר תורה; וילוו אותו והן אחריו, עד המקום שמצניעין אותו בו.

רשאי לקרות פסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם. ואין המתרגם נשען לא לעמוד ולא לקונה, אלא עומד ביראה ואימה; ולא יתרגם מתוך הכתב, אלא על פה. ואין הקורא רשאי לסייע לתרגמן; שלא יאמרו: 'תרגום כותב בתורה'. והקטן מתרגם על ידי [קריאת] הגדול [קטן וגדול בחשיבות], ואין כבוד לגדול שיתרגם על ידי קטן. ולא יהיו המתרגמין שנים כאֶחָד, אלא אֶחָד קורא ואֶחָד מתרגם.

יב. ולא כל המקראות מתרגמין בצבור: מעשה ראובן, וברכת כהנים, ומעשה העגל מן 'ויאמר משה אל אהרן' עד 'וירא משה את העם', ועוד פסוק אֶחָד 'ויגף ה' את העם' - נקראין, ולא מתרגמין. ובמעשה אמנון, במקום שנאמר: 'אמנון בן דוד' - לא נקרא, ולא מתרגם.

יג. המפסיד בנביא, צריך לקרות בתורה תחלה - אפלו שלשה פסוקין, חוזר וקורא מה שקרא לפניו; ולא יפסיד בנביא, עד שיגלל ספר תורה. ולא יפחות מאֶחָד ועשרים פסוקין; ואם שלם [הסתיים] הענין בפחות מאלו, אינו צריך. ואם קרא עשרה פסוקין, ויתרגמן המתרגם - דיו, ואף על פי שלא שלם הענין. ובנביא - אֶחָד קורא, ואפלו שנים מתרגמין. ומדלג מענין לענין אחר; ואינו מדלג מנביא לנביא, אלא בנביאים של שנים עשר בלבד - ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו; וכל המדלג, לא ישהה בדלוג אלא פדי [שיעור זמן] שישלים המתרגם תרגומו.

יד. הקורא בנביא - יש לו לקרות לתרגמן שלשה פסוקין, והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה. ואם היו שלשה פסוקין שלש פרשיות, לא יקרא לתרגמן אלא אֶחָד אֶחָד.

טו. המפסיד בנביא, מברך לפניו ברכה אחת: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים טובים'. ומברך לאחריו ארבע ברכות - ברכה ראשונה, חותם בה 'האל הנאמן בכל דבריו'; שניה, חותם בה 'בונה ירושלים'; שלישית, חותם בה 'מגן דוד'; רביעית, חותם בה פענין קדשת היום, כמו שחותם בתפלה. וכן אם חל ראש חדש להיות בשבת, המפסיד בנביא מזכיר ראש חדש בברכה זו, וחותם בה מקדש השבת וישראל וראשי חדשים.

טז. כמה הן הקוראין [בתורה]? בשבת בשחרית, קוראין שבעה; וביום הכפורים, ששה; ובקמים טובים, חמשה: אין פוחתין ממנין זה, אבל מוסיפין עליהן. בראשי חדשים ובחלו של מועד, קוראין ארבעה; בשבת וביום הכפורים במנחה, ובשני ובחמישי שבכל שבוע ובחנפה ופורים בשחרית, ובקמי התעניות בשחרית ובמנחה, קוראין שלשה: אין פוחתין ממנין זה, ואין מוסיפין עליו. יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד הצבור. קטן היודע לקרות יודע למי מברכין, עולה ממנין הקוראין. וכן המפסיד עולה מן המנין, שהרי קרא בתורה; ואם הפסיד שליח צבור בקדיש בין המשלים ובין המפסיד,

מיתת משה רבנו, הרי נשתנו; ולפיכך מתר ליחיד לקרות אותן.

ז. קללות שבתורת כהנים - אין מפסיקין בהן, אלא אחד קורא אותן; מתחיל בפסוק שלפנייהן, ומסיים בפסוק שלאחריהן. וקללות שבמשנה תורה - אם רצה לפסק בהן, פוסק; וכבר נהגו העם שלא לפסק בהן, אלא אחד קורא אותן.

ח. מפסיקין למועדות, וליום הפפורים, וקוראין בענין המועד, לא בסדר השבת. ומשה תקן להן לישראל, שיהיו קוראין בכל מועד, ענינו; ושואלין ודורשים בענינו של יום, בכל מועד ומועד. ומה הן קורין? בפסח, בפרשת המועדות שבתורת כהנים. וכבר נהגו העם לקרות ביום טוב ראשון "משכו", ומפטירין בפסח גלגל; וביום טוב שני, "שור או כשב", ומפטירין בפסח יאשיהו. בשלישי, "קדש לי"; ברביעי, "אם כסף תלנה"; בחמישי, "פסל לך"; בששי, "ויצשו בני ישראל את הפסח במועדו". ביום טוב אחרון, "ויהי בשלח" עד סוף השירה, ומפטירין "וינדב דוד"; ובשמיני, "כל הבכור", ומפטירין "עוד היום בנב לעמד".

ט. בעצרת, קורין "שבעה שבעות". ומנהג פשוט, שקורין ביום טוב ראשון "בחדש השלישי", ומפטירין במרובה; ובשני קורין בפרשת המועדות, ומפטירין בחבוק.

י. בראש השנה, קורין "בחדש השביעי באחד לחדש". ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון "וה' פקד את שנה", ומפטירין "ויהי איש אחד מן הרמתיים"; ובשני קורין "והאלהים נסה", ומפטירין "הבן יקיר לי אפרים".

יא. ביום הפפורים בשחרית קורין "אחרי מות", ומפטירין "כי לה אמר רם ונשא"; במנחה קורין בעריות שב"אחרי מות", כדי שיזכר ויכלם כל מי שנקבל באחת מהן, ויחזר בתשובה; והשלישי שקורא בתורה, מפטיר ביונה.

יב. בספות, בשני ימים הראשונים קורין בפרשת מועדות, ומפטירין ביום ראשון "הנה יום בא לה", וביום שני "ויקהלנו אל המלך שלמה"; וביום טוב אחרון קורין "כל הבכור", ומפטירין "ויהי ככלות שלמה"; ולמחר קורין "וזאת הברכה", ומפטירין "ויצמד שלמה", ויש מי שמפטיר "ויהי אחרי מות משה". ובשאר ימות הקה, קורין בקרבנות הקה.

יג. כיצד? בכל יום יום מחלו של מועד, קורא שתי פרשיות: ביום השלישי, שהוא תחלת חלו של מועד, קורא הפהן "וביום השני", ולוי קורא "וביום השלישי", וישראל קורא "ביום השלישי", והרביעי חוזר וקורא "ביום השני" "וביום השלישי". וכן ביום הרביעי, שהוא שני של חלו של מועד, קורין "וביום השלישי" "וביום הרביעי" על דרך זו.

יד. בכל יום יום מ'מים טובים, וכן ביום הפפורים ובשבעת ימי הפסח - מוציאין שני ספרים בשחרית:

הלכות תפלה פרק יג

א. המנהג הפשוט בכל ישראל, שמשלימין את התורה בשנה אחת: מתחילין בשבת שאחר חג הסוכות, וקורין בסדר "בראשית", בשנה "אלה תולדת נח", בשלישית "ויאמר ה' אל אברם", וקוראין והולכין על הסדר הזה, עד שגומרין התורה בחג הסוכות. ויש מי שמשלימים את התורה בשלש שנים, ואינו מנהג פשוט.

ב. עזרא תקן להן לישראל, שיהיו קורין קללות שבספר 'ויקרא', קדם עצרת; ושבת השנה תורה [פ' כי תבא], קדם ראש השנה. והמנהג הפשוט, שיהיו קוראין "במדבר סיני", קדם עצרת; "וזאת תהיה", קדם הפסח נצבים; קדם ראש השנה; ו"צו את אהרן", קדם הפסח בשנה פשוטה. לפיכך, יש שבתות שקורין בשחרית שני סדרין, כגון: "אשה פי תרזע" ו"זאת תהיה", ו"בהר סיני" ו"אם בחקתי", וכיוצא בהן - כדי שישלימו בשנה, ויקראו אותן הסדרים בעונתן.

ג. מקום שמפסיקין בשבת בשחרית - שם קוראין במנחה, ובשני ובחמישי, ולשבת הבאה. כיצד? שבת ראשונה, קורין בשחרית בסדר "בראשית"; במנחה, קורין "אלה תולדת נח" עשרה פסוקין או יותר; וכן בשני ובחמישי; וכן לשבת הבאה בשחרית, מתחילין מ"אלה תולדת נח", וקורא עד סוף הסדר. ועל דרך זו קוראין כל השנה. ומפטירין בכל שבת ושבת בנביא מעין שקראו בתורה.

ד. בראשי חודשים - הראשון קורא שלשה פסוקין מפרשת "צו"; והשני חוזר וקורא פסוק שלישי שקרא הראשון ושני פסוקין שאחריו, כדי שישיר בפרשה שלשה פסוקין; והשלישי קורא שלשה פסוקין ששיר השני עם "וביום השבת"; והרביעי קורא "ובראשי חודשיכם". ואם חל ראש חודש להיות בשבת, מוציאין שני ספרים בשחרית: אחד, קורין בו סדר אותה שבת; והשני, קורא בו המשלים [השביעי] "ובראשי חודשיכם". ואם קרא ענין ראש חודש בשבת, המפטיר קורא, ומפטירין "ויהי מדי חדש בחדשו". וראש חודש אב שחל להיות בשבת, מפטירין "חודשיכם ומועדיכם שנה נפשי". וראש חודש שחל להיות באחד בשבת, מפטירין בשבת שלפניו "ויאמר לו יהונתן, מחר חדש".

ה. כל העולה לקרות בתורה - פותח בדבר טוב, וחותר בדבר טוב. אבל בפרשת "האזינו" - הראשון קורא עד "זכר ימות עולם", והשני מתחיל מ"זכר ימות עולם" עד "נרביבהו", והשלישי מ"נרביבהו" עד "וירא ה' וינאץ", והרביעי מן "וירא ה'" עד "לו חכמו", והחמישי מן "לו חכמו" עד "פי אשא אל שמים ידי", והששי מן "פי אשא אל שמים ידי" עד סוף השירה. ולמה פוסקין בה בענינות אלו? מפני שהיא תוכחה, כדי שיחזרו העם בתשובה.

ו. שמונה פסוקין שבסוף התורה, מתר לקרות אותן בבית הפנסת בפחות מצורה; אף על פי שהכל תורה, ומפי משה מפי הגבורה הן, הואיל ומשמען שהן אחר

כא. נמצאת אומר, שפעמים תהיה הפסקה בין שבת ראשונה ושנייה, או בין שנייה ושלישית; ופעמים תהיה שתי הפסקות, בין ראשונה לשנייה ובין שנייה לשלישית. אבל בין שלישית לרביעית, אין מפסיקין.

כב. כל פרשה מארבע פרשיות האלו, אחד קורא אותה בספר שני, אחר שקורין סדר אותה שבת בספר שהוציאו ראשון. חל ראש חדש אדר להיות בשבת, והיה סדר אותה שבת "ואתה תצוה" - קורין ששה מ"ואתה תצוה" עד "ועשית כיוור נחשת", והשביעי חוזר וקורא מ"כי תשא" עד "ועשית כיוור נחשת". ואם היה סדר אותה שבת "כי תשא" עצמה, קורין ששה מ"כי תשא" עד "ויקהל", והשביעי חוזר וקורא בספר שני מ"כי תשא" עד "ועשית כיוור נחשת".

כג. ראש חדש אדר שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה ספרים - אחד, קורין בו בסדר [פרשת] היום; והשני, קורין בו ענן ראש חדש; והשלישי, קורין בו "כי תשא". וכן ראש חדש ניסן שחל להיות בשבת - קורין סדר היום, באחד; וענן ראש חדש, בשני; ו"החדש הזה", בשלישי. **כד.** ראש חדש טבת שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה ספרים - הראשון, קוראין בו סדר היום; והשני, קוראין בו ענן ראש חדש; והשלישי, קוראין בו ענן חנכה. חל להיות באמצע השבת, שלשה קורין בענן ראש חדש, והרביעי קורא ענן חנכה.

כה. אף על פי שאדם שומע כל התורה בלה בכל שנתו בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע, סדר של אותה שבת - שנים מקרא, ואחד תרגום; ופסוק שאין לו תרגום, קוראהו שלשה פעמים; עד שישלים פרשיותיו עם הצבור [יסיים התורה בשמע"צ].

שבת קודש

הלכות ברפת כהנים פּרָק יד

א. בשחרית במוסף ובנעילה, הכהנים נושאים את פניהם; אבל במנחה, אין נשיאת פנים, מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם, ושמא שתו הכהנים יין, ושכור אסור בנשיאת פנים. ואפלו ביום התענית, אין נושאים בפניהם במנחה; וגזרה מנחה של תענית, מפני מנחה של כל יום.

ב. במה דברים אמורים? בתענית שמתפללין בו מנחה ונעילה, כגון צום כפור ותענית צבור; אבל תענית שאין בו נעילה, כגון תשעה באב ושבעה עשר בתמוז, הואיל ותפלת מנחה שלהן סמוך לשקיעת החמה - הרי זו נראית כנעילה ואינה מתחלפת במנחה של כל יום, ולפיכך יש בה נשיאת פנים. וכהן שעבר ועלה לדוכן במנחה של יום הכפורים - הואיל והדבר ידוע שאין שם שכרות, הרי זה נושא את כפיו; ואין מורידין אותו, מפני החשד, שלא יאמרו 'פסול היה, ולפיכך הורידוהו'.

ג. כיצד היא נשיאת פנים בגבולין [כל מקום חוץ מבית המקדש]? בעת שיגיע שליח צבור לעבודה, כשיאמר 'צוה', כל הכהנים העומדין בבית הכנסת, נצטרין ממקומן והולכין ועולין לדוכן [מקום מוגבה]; ועומדין שם, פניהם

האחד, קורין בו תחלה אלו הענינות שאמרנו; והשני, קורין בו קרבן אותו היום האמור בחמש הפקודים. והקורא ענן הקרבן, הוא המפטיר בנביא.

טו. בכל יום שמוציאין שני ספרים, או שלשה, אם הוציאו זה אחר זה, וכשמחזיר את הראשון אומר קדיש ומוציא השני; וכשמחזיר את האחרון, אומר קדיש. וכבר אמרנו, שהמנהג הפשוט, לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם, ואחר כך מפטירין בנביא.

טז. שבת שחלה להיות בחלו של מועד, בין בפסח בין בסוכות, קורין באותה שבת "ראה אתה אמו אל"; ומפטירין בפסח "העצמות היבשות", ואם היתה בתוך החג, "ביום בא גוג".

יז. בחנכה - ביום ראשון, קורין מברכת כהנים עד סוף קרבן המקריב ביום הראשון; וביום שני, קורין קרבן נשיא שהקריב בשני; וכן עד יום השמיני, קורין מיום השמיני עד סוף כל הקרבנות, עד סוף הסדר. ומפטירין בשבת של חנכה, בגרות זכריה; ואם היו שתי שבתות, מפטירין בשבת ראשונה בגרות זכריה, ובשנייה בגרות שלמה. והקורא בענן חנכה, הוא שמפטיר בנביא. בפורים, קורין בשחרית "ויבא עמלק".

יח. בתשעה באב, קורין בשחרית "כי תוליד בנים" ומפטירין "אסף אסיפם"; ובמנחה קורין "ויחל משה", כשאר ימי התעניות. ובשאר התעניות שאנו מתעניין על מה שארע לאבותינו, קורין בשחרית ומנחה: הראשון, קורא "ויחל" ארבעה פסוקים; וקורא השני והשלישי, מ"פסל לך" עד "אשר אני עשה עמך". ובתעניות שגזרין אותן הצבור מפני הצרות, כגון בצרת ודבר וכיוצא בהן, קורין ברכות וקללות [שבפ' בחוקות], כדי שישוּבו העם ויכניעו לבקשם שישמעו אותן.

יט. נהגו כל ישראל, להיות מפטירין קדם לתשעה באב בשלש שבתות, בדברי תוכחה - שבת ראשונה, מפטירין "דברי רמיהו"; שנייה, "חזון ישעיהו"; שלישית, "איכה היתה לזונה". וכן שבת שאחר תשעה באב, מפטירין "נחמו נחמו, עמי". ומנהג פשוט בערינו, להיות מפטירין בנחמות ישעיהו, מאחר תשעה באב עד ראש השנה; ושבת שבין ראש השנה ליום הכפורים, מפטירין "שובה, ישראל".

כ. ראש חדש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים, ומפטירין ב"הודיע הכהן". וכן אם חל ראש חדש אדר להיות בתוך השבת [באמצע השבוע], ואפלו בערב שבת, מקדימין וקורין בשבת שלפניו בפרשת שקלים. בשנייה, קורין פרשת "זכור", ומפטירין: "כה אמר ה' צבאות, פקדתי". ואי זו היא שבת שנייה? כל שחלו פורים להיות בתוכה, ואפלו בערב שבת. בשלישית, קורין "פרה אדמה", ומפטירין: "וזרקתי עליכם מים טהורים". ואי זו היא שבת שלישית? הסמוכה לרביעית. ברביעית, קורין "החדש הזה", ומפטירין: "בראשון באחד לחדש". ואי זו היא רביעית? כל שחל ראש חדש ניסן להיות בתוכה, ואפלו בערב שבת.

י. ואומר את השם ככתבו, והוא הדבר הנגה מיד הא ואו הא, וזה הוא השם המפרש האמור בכל מקום. ובמדינה אומרים אותו בכניווי, והוא אלף דלת נון יוד; שאין מזכירין את השם ככתבו אלא במקדש בלבד. ומשמת שמעון הצדיק, פסקו הכהנים מלברך בשם המפרש, אפלו במקדש - כדי שלא ילמד אותו מי שאינו הגון; ולא היו חכמים הראשונים מלמדין שם זה לתלמידיהם ובניהם ההגונים, אלא אחת לשבע שנים. כל זה, גדלה לשמו הנכבד והנורא.

יא. אין ברפת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון הקדש, שנאמר: "כה תברכו את בני ישראל" - כך למדו שומעי שמועה [מעתיקי המסורת] ממשה רבנו: "כה תברכו", בעמידה; "כה תברכו", בנשיאת פנים; "כה תברכו", בלשון הקדש; "כה תברכו", פנים כנגד פנים; "כה תברכו", בקול רם; "כה תברכו", בשם המפרש, והוא שיהיה במקדש, כמו שאמרנו.

יב. אין הכהנים רשאים בכל מקום להוסיף ברכה על שלשת הפסוקים, כגון: 'ה' אלהי אבותכם יסוף עליכם ככם אלף פעמים', וכיוצא בו - לא בקול רם, ולא בלחש, שנאמר: "לא תספו על הדבר". בשעה שכל כהן עולה לדוכן, כשהוא עוקר רגליו לעלות, אומר: 'יהי רצון מלפניך ה' אלהינו, שתהיה הברכה הזאת שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה, ואל יהי בה מכשול ועון, מעתה ועד עולם'. וקדם שיחזיר פניו לברך את העם, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו בקדשך של אהרן, וצונו לברך את עמו ישראל, באהבה; ואחר כך מחזיר פניו לצבור, ומתחיל לברך. וכשמחזיר פניו מן הצבור אחר שהשלים, אומר: 'עשינו מה שצויתנו עליו, עשה עמנו מה שהבטתנו - ה' השקיפה ממעון קדשך מן השמים, וברך את עמך את ישראל'.

יג. כשמחזירין הכהנים פניהם לצבור לברכם, וכשמחזירין פניהם מן הצבור אחר שמברכין, לא יחזירו אלא דרך זמין, בכל מקום; וכן כל פונות שיהיה אדם פונה, לא יהיו אלא דרך זמין.

יד. במקדש - מברכין ברפת כהנים פעם אחת ביום, אחר תמיד של שחר: באין ועומדין על מעלות האולם ומדריגות ההיכל, ומברכין בדרך שאמרנו. אבל במדינה - מברכין אותה אחר כל תפלה חוץ ממנחה, כמו שאמרנו. בכל מקום, משתדלין שיהיה המקרא אותן ישראל - שנאמר: "אמור להם", מפלל שאין המקרא מהן.

הלכות ברפת כהנים פ'ק טו

א. ששה דברים מונעין נשיאת פנים - הלשון, והמוימן, והעברה, והשנים, והיין, וטמאת הידים. הלשון כיצד? העלגים שאין מוציאים את האותיות כתקנן, כגון שקורין לאלפין ענין, ולענין אלפין, או לשבלת סבלת, וכיוצא בהן - אין נושאים את פניהם. וכך כבדי פה וכבדי לשון, שאין דבריהם נכרין לכל - אין נושאים את פניהם.

למול ההיכל ואחוריהן כלפי העם, ואצבעותיהן כפופות לתוף בפיהם, עד שישלים שליח צבור ההודיה; מחזירין פניהם כלפי העם, ופושטין אצבעותיהן, ומגביהין ידיהם כנגד כתפיהן, ומתחילין "ברוך"; ושליח צבור מקרא אותם מלה מלה, והם עונים, שנאמר: "אמור להם", עד שמשלימין פסוק ראשון, וכל העם עונים 'אמן'. וחוזר שליח צבור ומקרא אותן פסוק שני מלה מלה, והם עונים, עד שמשלימין פסוק שני, וכל העם עונים 'אמן'. וכן בפסוק שלישי.

ד. כשישלימו הכהנים שלשה הפסוקים, מתחיל שליח צבור בברכה אחרונה של תפלה שהיא 'שים שלום', והכהנים מחזירין פניהם כלפי הקדש, ואחר כך קופצין [מכופפים כרגיל] אצבעותיהן; ועומדין שם בדוכן עד שיגמר הברכה, וחוזרין למקומן.

ה. אין המקרא רשאי להקרות לפניהם, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור; ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה, עד שיכלה הדבור מפי המקרא; ואין הצבור עונים 'אמן', עד שתכלה הברכה מפי הכהנים; ואין המקרא מתחיל בברכה אחרת, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור. ואין שליח צבור רשאי לענות 'אמן' אחר הכהנים כשאר העם, שמא תשרף [תחבלבלג] דעתו ולא ידע איוו ברכה מקרא אותן, אם פסוק שני, או פסוק שלישי.

ו. אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הצבור, עד שיתחיל שליח צבור 'שים שלום'; ואינן רשאים לעקר רגליהם ממקומן, עד שיגמר שליח צבור 'שים שלום'; ואינן רשאים לכף קשרי אצבעותיהן, עד שיחזירו פניהם מן הצבור. ומתקנות רבן יוחנן בן זכאי, שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהן, אלא עומדין יחפין.

ז. כשיהיו הכהנים מברכין את העם, לא יביטו בעם, ולא יסוחו דעתן; אלא יהיו עיניהם כנגד הארץ, כעומד בתפלה. ואין אדם רשאי להסתפל בפני הכהנים בשעה שהן מברכין, כדי שלא יסיח דעתו; אלא כל העם מתכוננין לשמע הברכה, ומכונין פניהם כנגד פני הכהנים, ואינם מביטין בפניהם.

ח. אם היה הפה המברך אחד - מתחיל לברך מעצמו, ושליח צבור מקרא אותו מלה מלה, כמו שאמרנו. היו שנים או יתר - אין מתחילין לברך, עד שיקרא להן שליח צבור ואומר להן 'כהנים', והן עונים ואומרים "ברוך"; והוא מקרא אותן מלה מלה, על הסדר שאמרנו.

ט. כיצד ברפת כהנים במקדש? הכהנים עולים לדוכן אחר שישלימו עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על גבי ראשיהן, ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול שאין מגביה ידיו למעלה מן הציץ; ואחד מקרא אותן מלה מלה, כדרך שעושים בגבולין, עד שישלימו שלשה הפסוקים. ואין העם עונים 'אמן' אחר כל פסוק, אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת. וכשישלימו, כל העם עונים: 'ברוך ה' אלהי ישראל, מן העולם ועד העולם'.

ח. עם שהן אחרוני הפהגנים, אינן בכלל הפהגה; והעומדין מצדיהן, הרי הן בכלל הפהגה. ואם היתה מחצה בין הפהגנים ובין העם המתברכים, אפלו היא חומה של ברזל - הואיל ופניהם למול פני הפהגנים, הרי הן בכלל הפהגה.

ט. נשיאת פנים בעשרה, וכהגנים מן המניין. בית הפנסת שפלן פהגנים, כלן נושאים את פניהם; ולמי הם מברכין? לאחיהן שבצפון ולאחיהן שבדרום; ומי עונה אחריהן 'אמן'? הנשים והטף. ואם נשאר שם עשרה פהגנים יתר על אלו שעלו לדוכן - העשרה עונין 'אמן', והשאר מברכין.

י. צבור שלא היה בהן פהגן אלא שליח צבור לברו, לא ישא את פפיו; ואם הבטחתו [בטוח הוא] שהוא נושא את פפיו וחוזר לתפלתו [בלי להתבלבל], רשאי. ואם אין להן פהגן כלל - כשיגיע שליח צבור ל'שים שלום', אומר: 'אלהינו ואלהי אבותינו, ברכנו בברכה המשלשת בתורה, האמורה לאהרן ולבניו וכל בני ישראל עם קדושך, באמור: "ברכה ה', וישמרך. יאר ה' פניו אליך, ויחנך. ישא ה' פניו אליך, וישם לך שלום. ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם." ואין העם עונין 'אמן', ומתחיל ואומר 'שים שלום'.

יא. כהן שנושא את פפיו בבית הפנסת זה, והלך לבית הפנסת אחר, ומצא צבור שמתפללין, ולא הגיעו לברכת פהגנים - נושא ידיו להן, ומברכן; ואפלו פמה פעמים ביום. כהן שלא עקר רגליו ממקומו לעלות לדוכן בפעם שאמר שליח צבור 'רצה', שוב אינו עולה באותה התפלה; אבל אם עקר רגליו לעלות - אף על פי שלא הגיע לדוכן אלא לאחר עבודה, הרי זה עולה ומברך. יב. כל כהן שאינו עולה לדוכן, אף על פי שבטל מצות עשה אחת - הרי הוא כעובר על שלשה עשה, שנגאמר: "כה תברכו", "אמור להם", "ושמו את שמי". וכל כהן שאינו מברך, אינו מתברך. וכל כהן המברך - מתברך, שנגאמר: "ואברכה מברכיה".

ברוך רחמנא דסיעין

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה

יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) להיות תפלין על הראש; (ב) לקשרם על היד; (ג) לקבוע מזוזה בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו; (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו, כדי שיהיה לו שני ספרי תורה. ובאור כל המצוות האלו - בפרקים אלו.

הלכות תפלין פרק א

א. ארבע פרשיות אלו - שהן "קדש לי", "והיה פי ובאף ה'" שבספר ואלה שמות, ו"שמע", "והיה אם שמע" - הן שנקתבות בפני עצמן, ומחפין [מכסים] אותן בעור,

ב. המומין ביצד? כהן שיש מומין בידיו או בפניו או בגוליו, כגון שהיו אצבעותיו עקמות [כפופות] או עקושות [עקומות לצדיהן], או שהיו ידיו בהקניות [מלאות בהרות] - לא ישא את פפיו, לפי שהעם מסתכלין בו. מי שהיה ירוי יורד על זקנו בפעם שהוא מדבר, וכן סומה באחת מעיניו - לא ישא את פפיו; ואם היה דש [רגיל וידוע] בעירו והיה הכל רגילין בזה הסומה באחת מעיניו, או בזה שרירי זב - מתר, לפי שאין העם מסתכלין בו. וכן מי שהיו ידיו צבועות איסטים ופואה [מיני צבעים], לא ישא את פפיו; ואם היה רב אנשי אותה העיר מלאכתן בכך - מתר, לפי שאין מסתכלין בו.

ג. העברה ביצד? כהן שהרג את הנפש, אפלו בשגגה - אף על פי שעשה תשובה, לא ישא את פפיו, שנגאמר: "ידיכם, דמים מלאו", וכתוב: "ובפרשכם פפיכם, אעלים עיני מכם". וכהן שעבר עבודה זרה - בין באנס, בין בשגגה - אף על פי שעשה תשובה, אינו נושא את פפיו לעולם, שנגאמר: "לא יעלו פהגני הבמות"; וברכה בעבודה, שנגאמר: "לשרתו ולברך בשמו". וכן כהן שנסתמד לעבודה זרה - אף על פי שחזר בו, אינו נושא את פפיו לעולם. והשאר העברות, אין מונעין.

ד. השנים ביצד? כהן נער - לא ישא את פפיו, עד שיתמלא זקנו. והיין ביצד? מי ששתה רביעית יין חי בבת אחת [נאינו מזוג במים] - אינו נושא את פפיו, עד שישור יינו מעליו, לפי שהקשה ברכה לעבודה. שטה רביעית יין בשתי פעמים, או שנתן לתוכה מעט מים - מתר; ואם שטה יתר מרביעית - אף על פי שהוא מזוג, אף על פי ששתה בכמה פעמים - לא ישא את פפיו, עד שישור יינו מעליו. וכמה היא רביעית? אצבעים על אצבעים על רום אצבעים וחצי אצבע וחמש אצבע. וזה האצבע שמושחין [מוזדים] בו בכל התורה פלה, הוא הגודל; והוא הנקרא 'בהן יד'.

ה. טמאת הידים ביצד? כהן שלא נטל ידיו, לא ישא את פפיו; אלא נטל ידיו במים עד הפרק [חיבור כף היד לזרוע], כדרך שמקדשין לעבודה, ואחר כך מברך, שנגאמר: "שאו ידיכם קדש, וברכו את ה'". והחלל [כהן פסול כגון שנולד מגרושה וכהן] אינו נושא את פפיו, לפי שאינו בכהונתו.

ו. כהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעין את נשיאת פנים - אף על פי שאינו חכם ואינו מדקדק במצוות, או שהיו הפריות מרנגין אחריו [חושדים בו], או שלא היה משאו ומתנו בצדק - הרי זה נושא את פפיו, ואין מונעין אותו; לפי שזו מצות עשה על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת פנים, ואין אומרין לאדם רשע: 'הוסף רשע, והמנע מן המצוות'.

ז. ואל תתמה ותאמר: 'ומה תועיל ברכת הידיוט זה?' - שאין קבול הפהגה מלוי בכהגנים, אלא בהקדוש ברוך הוא, שנגאמר: "ושמו את שמי על בני ישראל, ואני אברכם" - הפהגנים עושין מצוה שנוצטוו בה, והקדוש ברוך הוא ברחמיו מברך את ישראל כחפצו.

המזוזה על הקלף או על הגויל, כשרה; לא נאמר על הדוכסוסטוס, אלא למזוזה.

י. אין כותבין ספרים תפלין ומזוזות, על גבי עור בהמה טמאה ותייה ועוף הטמאים; אבל כותבין על גבי עור בהמה ותייה ועוף הטמאים, ואפלו נבלות וטרפות שלהן. ואין כותבין על גבי עור הדג הטמא, מפני הזהמה [לכלור], שאין זהמתו פוסקת בעבדה.

יא. גויל של ספר תורה, וקלף של תפלין או של ספר תורה - צריך לעבד אותן לשמן [לשם קדושת מצוות]; ואם עבדן שלא לשמן, פסולין. לפיכך, אם עבדן גויל, פסולין; אף על פי שאמרנו לו לעבד עור זה לשם הספר או לשם התפלין - פסולין; שהגוי על דעת עצמו הוא עושה, לא על דעת השוכר אותו. לפיכך, כל דבר שצריך מעשה לשמו - אם עשהו הגוי, פסול. ומזוזה, אינה צריכה עבדה לשמה.

יב. הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה, אלא בשרטוט [קוים ישרים ליישר הכתב]; אבל תפלין, אינן צריכין שרטוט, לפי שהן מחפין [מכוסים]. ומתיר לכתב תפלין ומזוזות שלא מן הכתב, שהכל גורסין פרישיות אלו; אבל ספר תורה, אסור לכתב בו אפלו אות אחת שלא מן הכתב.

יג. ספר תורה תפלין ומזוזות שכתבן מין, ישרפו. כתבן גוי, או ישראל משמד, או מוסר, או עבד, או אשה, או קטן - הרי אלו פסולין ויגזרו, שנאמר: "וקשרתם... וכתבתם" - כל שמהרה על הקשירה ומאמין בה, הוא שכותב. נמצאו ביד מין ואין ידוע מי כתבן, יגזרו; נמצאו ביד גוי, כשרין. ואין לוקחין ספרים תפלין ומזוזות מן הגוים ביתר על דמיהן, שלא להרגיל אותן לגנב ולגזלן. יד. ספר תורה תפלין ומזוזות, שכתבן על גבי עור בהמה ותייה ועוף הטמאין, או על גבי עורות שאינן מצבדין, או שכתב ספר תורה או תפלין על עור שלא עבדו לשמן - הרי אלו פסולין.

טו. הכותב ספר תורה תפלין ומזוזות, ובשעת כתיבה לא היתה לו בונה [לשם קדושת השם], וכתב אזכרה מן האזכרות [שם משמות הקב"ה] שבהן שלא לשמן - פסולין. לפיכך, הכותב את השם - אפלו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו; הנה כותב שנים שלשה שמות - הרי זה מפסיק ביניהן, ומשיב.

טז. הטובל את הקולמוס לכתב את השם - לא יתחיל מאות השם, אבל מתחיל הוא מאות שלפניו. שכח לכתב את השם, תולה אותו בין השיטות [השורות]; אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול. ובשאר התבות - אם שכח, כותב מקצת התבה בשיטה ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים? בספר תורה; אבל במזוזות ותפלין, אין תולין בהן אפלו אות אחת, אלא אם שכח אפלו אות אחת, וגזו מה שכתב וכותב אחרת. ומתיר לכתב את השם על מקום הגדר [שנגרד הדיו אחר שנתייבש] ועל מקום המחק [שנמחק קודם שהתייבש], בכלל.

והקראין 'תפלין'; ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד. ואפלו קוצו של אות אחת מארבע הפרישיות, מעפב את בלן מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות, כתקנן.

ב. וכן שתי פרישיות שבמזוזה - שהן "שמע" ו"יהיה אם שמע" - אפלו אות אחת משתי הפרישיות, אם חסר קוצו, מעפב מן התורה, עד שיהיו שתייהן נכתבות שלמות. וכן ספר תורה שחסר אפלו אות אחת, פסול.

ג. עשרה דברים יש בתפלין - בלן הלכה למשה מסיני, וכלן מעבדין; לפיכך, אם שנה באחת מהן, הרי התפלין פסולות. שנים מהן בכתבתן, ושמונה בחפזן [בעור הבתים] וקשירת רצועותיהן; ואלו הן השנים שבכתבתן - שכותבין אותן בדיו, ושיהיו נכתבין על הקלף.

ד. ביצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים, או של זפת ושערה וכיוצא בהן; וגובלין [לשים] אותן בשרף האילן, ובמעט דבש, ולותתין [מרטביין] אותו הרבה ודכין [מועכים] אותו, עד שיעשה ריקנין [דק דק]; ומנישין אותו, ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה, שורהו במי עפצא [מי פרי האלון] וכיוצא בו, וכותב בו - שאם התחננו, ימחק. וזה הוא הדיו שמצוה מן המבחר לכתב בו ספרים תפלין ומזוזות; ואם כתב שלשתן [ס"ת תפילין ומזוזה] במי עפצא וקלקנתוס [מיני דיו], שהוא עומד ואינו נמחק - כשרין.

ה. אם בן, מה מעטה ההלכה שנאמרה למשה מסיני, שיהיו כותבים בדיו? למעט שאר מיני צבעונין, כגון האדם והירק וכיוצא בהן; שאם כתב בספרים או בתפלין או במזוזות אפלו אות אחת בשאר מיני צבעונין או בזהב - הרי אלו פסולין.

ו. שלשה עורות הן - גויל, וקלף, ודוכסוסטוס [כמבואר להלן]. ביצד? לוקחין עור בהמה או עור חיה, מעבדין שער ממנו תחלה; ואחר כך מולחין אותו במלח, ואחר כך מעבדין אותו בקמח, ואחר כך בעפצא [מי פרי האלון] וכיוצא בו מדברים שמקבצין את העור ומחזקין אותו. וזה הוא הנקרא 'גויל'.

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו אותו בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיעשה שני עורות - אחד דק, הוא שממול השער, ואחד עבה, והוא שממול הבשר - ועבדו אותו במלח, ואחר כך בקמח, ואחר כך בעפצא וכיוצא בו - זה החלק שממול השער, נקרא 'דוכסוסטוס'; וזה שממול הבשר, נקרא 'קלף'.

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר תורה על הגויל, וכותבין במקום השער; ושיהיו כותבין התפלין על הקלף, וכותבין במקום הבשר; ושיהיו כותבין המזוזה על הדוכסוסטוס, וכותבין במקום השער. וכל הכותב בקלף במקום שער, או שכתב בגויל ודוכסוסטוס במקום בשר - פסול.

ט. אף על פי שכתב הוא הלכה למשה מסיני, אם כתב ספר תורה על הקלף, כשר; ולא נאמר 'גויל', אלא למעט הדוכסוסטוס, שאם כתב עליו, הספר פסול. וכן אם כתב

אות שאין העור מקיף לה מארבע רוחותיה, פסולה; וכל אות שאין התינוק שאינו לא חכם ולא סכל [טפשו] יכול לקרותה, פסולה. לפיכך, צריך להזהר בצורת האותיות, שלא תדמה היוד ל'א', ולא נ'א, ולא ו'א, ולא כ'א, ולא בית ל'כ'; ולא ד'לת ל'רש', ולא ר'ש ל'דלת'; וכן כל פיוצא בהן, עד שיריץ הקורא בהן.

כ. עור שיהיה נקוב, לא יכתב על גבי הנקב. וכל נקב שהדיו עוברת עליו - אינו נקב, ומתיר לכתב עליו; לפיכך, מתיר לכתב על גבי עור העוף שנתעבד. נקב העור אחר שנכתב - אם נקב בתוך האות, כגון תוך הא או תוך מ, וכן בשאר אותיות - כ'שר. נקב בגוף [רגל] של אות עד שנפסקה - אם נשתייר ממנה [מהחלק שלמעלה מהנקב] מלא אות קטנה, כ'שר; והוא, שלא תדמה לאות אחרת. ואם לא נשתייר ממנה מלא אות קטנה, פסולה.

יז. כותבי ספרים תפלין ומזוזות, אסור להם להפך את היריעה על פניה; אלא פורש עליה בגד, או כופלה.

יח. ספר תורה תפלין ומזוזות, שאמר הסופר אחר שיצאו מתחת ידו: 'לא כתבתי האזכרות [שמות הקב"ה] שבהן לשמן' - אינו נאמן לפסלן, אבל נאמן להפסיד כל שכרו. ולמה אינו נאמן לפסלן? שמה לא נתפון אלא להפסיד על הלוקח, או על זה ששכרו, ודמה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות. לפיכך, אם אמר: 'ספר תורה זה', או 'תפלין אלו' - עורות שלקח, אינם מעבדות לשמן' - מתוך שנאמן להפסיד שכרו, נאמן לפסלן; שהרי הכל יודעים, שאם אין העורות מעבדים לשמן, אין לכלל שכר. יט. אין כותבין תפלין ומזוזות, אלא בכתב אשורי [שבו נתנה תורה לישראל]. והתירו בספרים, לכתבן אף בינוני בלבד; וכבר נשפקע [נעלם] יוני מן העולם, ונשפמש ואבד - לפיכך אין כותבין היום שלשמן, אלא אשורי. וצריך להזהר בכתבתן, כדי שלא תדבק אות לאות - שכל

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - ג' אלול-ט' אלול ה'תשס"ו

יום ראשון

הלכות יסודי התורה פרק ח

נבואתו, בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים, ואמר לו: "ושמעו לקלך"; ידע משה רבנו, שהמאמין על פי האותות, יש בלבבו דפי, ומתהרהר ומחשב, ויהיה נשמט מלילך, ואמר: "והן לא יאמינו לי" - עד שהודיעו הקדוש ברוך הוא, שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו מצרים, ואחר שיצאו ויעמדו על הקר הנה, וספלק ההרהור שמהרהרין אחריו, שאני נותן לך כהן את שידעו שאני שלחתיך באמת מבתחלה, ולא ישאר בלבם הרהור. והוא שהכתוב אומר: "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך - בהוציאך את העם ממצרים, תעבדון את האלהים על הקר הנה". נמצאת אומר, שכל נביא שיעמד אחר משה רבנו, אין אנו מאמינין בו מפני האות לבדו, כדי שנאמר: 'אם יעשה אות, נשמע לו לכל מה שיאמר'; אלא מפני המצנה שצונו משה בתורה, ואמר: 'אם נתן אות - אליו תשמעו'; כמו שצונו לחתך הדבר על פי שני עדים, ואף על פי שאין אנו יודעין אם אמת העידו אם שקר - כן מצוה לשמע מזה הנביא, ואף אל פי שאין אנו יודעין אם האות אמת או בכשוף ולאט.

ג. לפיכך, אם עמד נביא ועשה אותות ומופתים גדולים, ובקש להכחיש נבואתו של משה רבנו - אין שומעין לו; ואנו יודעין ביחוד [בבירור], שאותן האותות בלאט [בלחש] וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבנו אינה על פי האותות כדי שנערך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראיה וביאור ששמענוה, כמו ששמע הוא [משה רבנו]. הא למה הדבר דומה? לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו, שאינו כמו שראה - שאינו שומע להן, אלא יודע בודאי שהן עדי שקר. לפיכך אמרה תורה, שאם בא האות והמופת, "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא"; שהרי זה בא אליך באות ומופת, להכחיש מה שראית בעיניך;

א. משה רבנו - לא האמינו בו ושראל מפני האותות שעשה; שהמאמין על פי האותות - יש בלבבו דפי [פפוק], שאפשר שיעשה האות בלט [מלשון בלהטיהם] וכשוף. אלא כל האותות שעשה במדבר, לפי הצורך עשאו - לא להביא ראיה על הנבואה: צריך להשקיע את המצרים - קרע את היס והצילין בו. צרכנו למזון - הוריד לנו את המן. צמא - בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח - בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני; שעיינו ראו, ולא זר, ואנחנו שמעו, ולא אחר - האש והקולות והלפידים. והוא נגש אל הערפל, והקול מדבר אליו, ואנו שומעין: 'משה, משה! לך אמר להם כן וכך'. וכן הוא אומר: "פנים בפנים דבר ה' עמכם", ונאמר: "לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת". ומנין שבמעמד הר סיני לבדו, היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דפי? שנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם כך יאמינו לעולם" - מכלל, שקדם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

ב. נמצאו אלו ששלח להם, הם העדים על נבואתו שהיא אמת, ואינו צריך לעשות להן אות; שהן והוא אחד [שווים] בדבר, כשני עדים שראו דבר אחד ביחד - שכל אחד מהן עד לחברו שהוא אומר אמת, ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחברו. כן משה רבנו - כל ושראל עדים לו אחר מעמד הר סיני, ואינו צריך לעשות להם אות. וזה הוא שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחלת

פרת, כמו שצוה משה; אבל אני אקריב היום בחוץ בדבר ה', כדי להכחיש נביאי הבעל. ועל הדבר הזה, אם צוה כל הנביאים לעבר לפי שעה, מצוה לשמע להן; ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם - מיתתן בתנא, שהתורה אמרה: "לנו ולבנינו עד עולם".

ד. וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה [מסורת ממשרע"ה], או שאמר בדין מדיני תורה שה' צוה לו שהדין כך הוא והלכה בדברי פלוני - הרי זה נביא שקר, ויחנק אף על פי ששעה אות; שהרי בא להכחיש תורה שאמרה: "לא בשמים (היא) [הוא]". אבל לפי שעה, שומעין לו בכל.

ה. במה דברים אמורים? בשאר מצוות; אבל בעבודה זרה - אין שומעין לו, ואפלו לפי שעה. ואפלו עשה אותות ומופתים גדולים, ואמר שה' צוהו שתעבד עבודה זרה היום בלבד, או בשעה זו בלבד - הרי זה דבר סרה על ה'; ועל זה צוה הכתוב ואמר: "ובא האות והמופת... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא... כי דבר סרה על ה' אלהיכם", שהרי בא להכחיש נבואתו של משה. ולפיכך גרע בודאי שהוא נביא שקר, וכל ששעה - בלאט וכשוף עשה; ויחנק.

יום שלישי

הלכות יסודי התורה פרק י

א. כל נביא שיעמד לנו ויאמר שה' שלחו, אינו צריך לעשות אות פאחד מאותות משה רבנו או מאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שנוי מנהגו של עולם; אלא האות שלו, שאמר דברים העתידין להיות בעולם, ויאמנו דבריו, שנאמר: "וכי תאמר בלבבך: איכה גרע את הדבר וגו'". לפיכך, כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכות [בדרכי] ה', ולא יבוא להוסיף ולא לגרע, אלא לעבד את ה' במצוות התורה - אין אומרים לו: 'קרע לנו את היס, או החיה מת וכיוצא באלו, ואחר כך נאמין בך', אלא אומרים לו: 'אם נביא אתה, אמר לנו דברים העתידין להיות'; והוא אומר, ואנו מתפנים לראות הנבואו דבריו: אם לא יבואו, ואפלו נפל דבר אחד קטן - בידוע שהוא נביא שקר. ואם באו דבריו כלן - יהיה בעינינו נאמן.

ב. ובדקין אותו פעמים הרבה. אם נמצאו דבריו כלן נאמנים, הרי זה נביא אמת, כמו שנאמר בשמואל: "וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע, כי נאמן שמואל לנביא לה".

ג. והלא המעוננים והקוסמין אומרים מה עתיד להיות, ומה הפרש בין הנביא ובינים? אלא שהמעוננים והקוסמין וכיוצא בהן, מקצת דבריהם מתקיימין ומקצתן אין מתקיימין, כענין שנאמר: "יעמדו נא וישיעף הכרי שמים, החזים בפוכבים, מודיעים לחדשים, מאשר יבאו עליך" - "מאשר", ולא כל אשר. ואפשר שלא יתקיים מדבריהם כלום, אלא יטעו בכל, כענין שנאמר: "מפר אותות בדים, וקסמין יהולל". אבל הנביא - כל דבריו קיימין, שנאמר:

והואיל ואין אנו מאמינים במופת, אלא מפני המצוה שצונו משה, היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה, שראינו ושמענו.

יום שני

הלכות יסודי התורה פרק ט

א. דבר ברור ומפורש בתורה, שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שנוי, ולא גרעון ולא תוספת, שנאמר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אתו תשמרו לעשות; לא תסף עליו, ולא תגרע ממנו"; ונאמר: "והנגלת לנו ולבנינו עד עולם, לעשות את כל דברי התורה הזאת". הא למדת, שכל דברי תורה, מצוין אנו לעשותן עד עולם; וכך הוא אומר: "חקת עולם לדרתיכם", ונאמר: "לא בשמים (היא) [הוא]". הא למדת, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. לפיכך, אם יעמד איש, בין מישראל בין מן האמות, ויעשה אות ומופת, ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה, או לגרע מצוה, או לפרש במצוה מן המצוות פרוש שלא שמענו ממש, או שאמר שאותן המצוות שנוצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו - הרי זה נביא שקר, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה; ומיתתו בתנא, על שהויד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו, שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת "לנו ולבנינו עד עולם", ו"לא איש, אל, ויכוזב".

ב. אם כן, למה נאמר בתורה: "נביא אקים להם מקרב אחיהם"? לא לעשות דת הוא בא, אלא לצוות על דברי התורה, ולהזהיר העם שלא יעברו עליה, כמו שאמר האחרון שבהם: "זכרו תורת משה עבדי". וכן אם צונו בדברי הרשות, כגון: 'לכו למקום פלוני', או 'אל תלכו', 'עשו מלחמה היום', או 'אל תעשו', 'בנו חומה זו', או 'אל תבנוה' - מצוה לשמע לו; והעובר על דבריו - חייב מיתה בידי שמים, שנאמר: "והיה, האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי - אנכי אדרש מעמו".

ג. וכן נביא שעבר על דברי עצמו [דברי נבואות], והכוזב [מעלים] נבואתו - חייב מיתה בידי שמים; ובשלישית נאמר: "אנכי אדרש מעמו". וכן אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא, לעבר על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או על מצוות הרבה, בין קלות בין חמורות, לפי שעה - מצוה לשמע לו. וכן למדנו מחכמים הראשונים, מפי השמועה [איש מפי איש]: בכל, אם יאמר לך נביא: 'עבר על דברי תורה, כאלהיו בהר הפרמל - שמע לו; חוץ מעבודה זרה. והוא, שהיה הדבר לפי שעה - כגון אליהו בהר הפרמל, שהקריב עולה בחוץ, וירושלים נבחרה [להקריב רק בה], והמקריב בחוץ חייב פרת. ומפני שהוא נביא, מצוה לשמע לו; וגם בזה נאמר: "אליו תשמעו". ואלו שאלו את אליהו ואמרו לו: 'היאך נעקר מה שכתוב בתורה, פן תעלה עלתיך בכל מקום'?" - היה אומר: 'לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חייב

יום רביעי

הלכות דעות

יש בכללן אחת עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ויש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להדמות בדרכיו; (ב) להדבק ביוֹדְעָיו; (ג) לֵאָהֵב אֶת רעים; (ד) לֵאָהֵב אֶת הגרים; (ה) שֵׁלֵא לִשְׂנֵא אֲחִים; (ו) להוכיח; (ז) שֵׁלֵא לְהַלְבִּין פְּנִים; (ח) שֵׁלֵא לַעֲנוֹת אֶמְלִלִים; (ט) שֵׁלֵא לְהַלְךְ רַכִּיל; (י) שֵׁלֵא לִנְקֵם; (יא) שֵׁלֵא לִנְטֹר. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות דעות פרק א

א. דעות [מידות ותכונות נפש] הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משנה מזו ורחוקה ממנה ביותר: יש אדם שהוא בעל חמה, כועס תמיד; ויש אדם שדעתו מישכת עליו, ואינו כועס כלל - ואם כעס, יכעס פעם מעט בכמה שנים. ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח עד מאד. ויש שהוא בעל תאנה, לא תשבע נפשו מהלך בתאנותה; ויש שהוא טהור גוף ביותר, לא יתאנה אפלו לדברים מעוטים שהגוף צריך להן. ויש בעל נפש רחבה, שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, כענין שנאמר: "אהב כסף לא ישבע כסף"; ויש מקצור, שדין אפלו דבר מועט שלא יספיק לו, ולא ירדף להשיג כל צרכו. ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו [מתקמצן על עצמו], ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול; ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו, לדעתו. ועל דרכים אלו - שאר כל הדעות, כגון מהלל [מתהולל] ואונן [עצוב], וכילי [קמצן] ושוע [פזרן], ואכזרי ורחמן, ורף לבב [פחדן] ואמיץ לב, וכל פיזא בהן.

ב. ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר, דעות בינוניות - זו רחוקה מזו. וכל הדעות - יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת בריתו, לפי טבע גופו; ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכונן [מותאם אליהם] ועתיד לקבל אותן במהרה יתר משאר הדעות; ויש מהן שאינן לאדם מתחלת בריתו, אלא למד אותן מאחרים או שנפנה להן מעצמו, לפי מחשבה שעלתה בלבו או ששמע שזו הדעה טובה לו ובה ראוי לילך, והנהיג עצמו בה עד שנקבעה.

ג. שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה, אינן דרך טובה; ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן, ולא ללמדן לעצמו. ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן, או מוכן [מותאם] לאחת מהן, או שפכו למד אחת מהן ונהג בה - יחזיר עצמו למוטב וילך בדרך הטובים, והיא דרך הישרה.

ד. הדרך הישרה - היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה, מכל הדעות שיש לו לאדם; והיא הדעה שהיא רחוקה משני הקצוות רחוק שנה, ואינה קרובה לא לזו ולא לזו.

"כי לא יפל מדבר ה' ארצה". וכן הוא אומר: "הנביא אשר אתו חלום, יספר חלום, ואשר דברי אתו, ידבר דברי אמת; מה לתבן את הבר, נאם ה'" - כלומר, שדברי הקוסמים והחלומות פתבן [קש] שנתערב בו מעט בר [תבואה נקיה], ודבר ה' פבר שאין בו תבן כלל. וידבר הזה הכתוב הבטיח ואמר, שאותן הדברים שמודיעין המעוננים והקוסמים לאמות ומכזבין - הנביא יודיע לכם דברי האמת, ואין אהם צריכין למעונן וקוסם וכיצא בו, שנאמר: "לא ימצא כף מעביר בנו וכתו באש, קוסם קסמים... כי הגוים האלה... נביא מקרבך מאחריך וגו'". הא למדת, שאין הנביא עומד לנו, אלא להודיענו דברים העתידים להיות בעולם, משבע ורעב מלחמה ושלום וכיצא בהן; ואפלו צרכי יחיד מודיע לו, כשואל שאבדה לו אבדה והלך לנביא להודיעו מקומה. וכיצא באלו הדברים, הוא שיאמר הנביא - לא שיעשה דת אחרת, או יוסיף מצנה או יגרע.

ד. דברי הפרענות שהנביא אומר, כגון שיאמר: 'פלוני ימות', או 'שנה פלונית שנת רעב' או 'מלחמה' וכיצא בדברים אלו - אם לא עמדו דבריו, אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים: 'הנה דבר ולא בא'; שהקדוש ברוך הוא "אך אפים ורב חסד, ונתם על הרעה", ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי ינוה, או שתלה להם [נתן להם ארכה] פתוקקה. אבל אם הבטיח על טובה ואמר שיהיה כך וכך, ולא באה הטובה שאמר - בידוע שהוא נביא שקר; שכל דבר טובה שיגזר האל, אפלו על תנאי - אינו חוזר. הא למדת, שדברי הטובה בלבד יבחן הנביא. הוא שירמיהו אומר בתשובתו לחנניה בן עזור, כשהיה ירמיה מתנבא לרעה וחנניה לטובה. אמר לו ירמיה: 'תנננה, אם לא יעמדו דברי, אין בזה ראיה שאני נביא שקר; אבל אם לא יעמדו דבריי, יודע שאמת נביא שקר, שנאמר: "אך שמע נא את הדבר הזה... הנביא אשר ינבא לשלח, בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת".

ה. נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא - הרי זה בחזקת נביא, ואין זה השני צריך חקירה; שהרי משה רבנו העיד ליהושע, והאמינו בו כל ישראל קדם שיעשה אות. וכן לדורות. נביא שנודעה נבואתו והאמינו דבריו פעם אחר פעם, או שהעיד לו נביא, והיה הולך בדרכי הנבואה - אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו, שפא אינה אמת. ואסור לנסותו יותר מדי, ולא נהיה הולכים ומנסים לעולם, שנאמר: "לא תנסו את ה' אלהיכם, כפאשר נסיתם במסה", שאמרו: "היש ה' בקרבנו, אם אין". אלא מאחר שנודע שנה נביא - נאמינו ונדעו כי ה' בקרבם, ולא יתהירו ולא יחשבו אחריו, כענין שנאמר: "יודעו, כי נביא היה בתוכם".

בריי רחמנא דסייען

החולים מי שמתאנה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר - הכל לפי רב החלי. כן בני אדם שנפשותיהם חולות - מתאווין ואוהבין הדעות הרעות, ושונאין הדרך הטובה, ומתעצלין ללכת בה, והיא כבדה עליהם למאד, לפי חללים. וכן ישעיהו אומר באנשים הללו: "היו האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשף לאור ואור לחשף, שמים מר למתוק ומתוק למר". ועליהם נאמר: "העובים ארחות ישר - ללכת בדרך חשף". ומה היא תקנת חולי הנפשות? ילכו אצל החכמים, שהן רופאי הנפשות, וירפאו חלים בדעות שמלמדים אותם, עד שיחזירוהם לדרך הטובה. והמפירים בדעות הרעות שלהם, ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם - עליהם אמר שלמה: "ומוסר, אוילים בזה".

ב. וכיצד היא רפואתם? מי שהוא בעל חמה - אומרים לו להנהיג עצמו, שאם הבה קלל, לא יגיש קלל; וילך בדרך זו זמן מרבה, עד שתעקר החמה מלבו. ואם הנה גבה לב - ינהיג עצמו בכזיון הרבה, וישב למטה מן הכל, וילבש בלוי סחכות המבזים את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו, עד שיעקר גבה הלב ממנו, ויחזור לדרך האמצעית, שהיא דרך הטובה; ולכשיחזור לדרך האמצעית, ילך בה כל ימיו. ועל כן זה יעשה בשאר כל הדעות: אם הנה רחוק לקצה האחד, ירחיק עצמו לקצה השני, וינהג בו זמן מרבה עד שיחזור לדרך הטובה, והיא מדה בינונית שפכל דעה ודעה.

ג. ויש דעות שאסור לו לאדם לנהג בהן כבינונית, אלא יתרחק עד הקצה האחר - והוא גבה הלב; שאין דרך הטובה שיהיה האדם ענו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאד. ולפיכך נאמר במשה רבנו "ענו מאד", ולא נאמר "ענו" בלבד. ולפיכך צוו חכמים, 'מאד מאד הוי שפל רוח'. ועוד אמרו, שכל המגביה לבו - פור בעקר, שנאמר: "ורם לכתף, ושכחת את ה' אלהיך". ועוד אמרו: בשמחת דאית ביה (יהא בחרם מי שיש בו) - גסות הרוח, ואפלו מקצתה. וכן הפעם, דעה רעה היא עד למאד; וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעס, ואפלו על דבר שראוי לכעס עליו. ואם רצה להטיל אימה על בניו וכניו ביתו, או על הצבור אם הנה פרנס, ורצה לכעס עליהם כדרי שיחזרו למוטב - יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדרי ליסרם, ותהיה דעתו מושבת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה איש בשעת כעסו, והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים: 'כל הכועס, כאלו עובד עבודה זרה'. ואמרו, שכל הכועס - אם חכם הוא, חכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו. בעלי כעס, אין חיייהם חיים; לפיכך צוו להתרחק מן הכעס, עד שינהיג עצמו שלא יגיש אפלו לדברים המכעיסין. וזו היא הדרך הטובה, ודרך הצדיקים: הן געלבין, ואינן עולבין; שומעין תרפתן, ואינן משיבין; עושים מאהבה, ושמתים

ולפיכך צוו חכמים הראשונים, שיהא אדם שם [מעריר ושוקר] דעותיו תמיד, ומשער אותם ומכוון אותם בדרך האמצעית, כדי שיהא שלם. כיצד? לא יהא בעל חמה נוח לכעס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני: לא יכעס אלא על דבר גדול שראוי לכעס עליו, כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת. וכן לא יתאנה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר לחיות בזולתן, כענין שנאמר: "צדיק אכל לשבע נפשו". וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר: "טוב מעט לצדיק". ולא יקבץ ידו ביותר, ולא יפזר כל ממונו, אלא נותן צדקה כפי מפת ידו [- יכולתו], ומלנה כראוי למי שצריך. ולא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמת כל ימיו בנחת, בסקר פנים ופוח. וכן שאר דעותיו ודרך זו, היא דרך החכמים. כל אדם שדעותיו בלן דעות בינוניות ממצעות, נקרא חכם;

ה. ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר, ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד. כיצד? מי שיתרחק מגבה הלב עד הקצה האחרון, ויהיה שפל רוח ביותר - נקרא חסיד; וזו היא מדת חסידות. ואם יתרחק עד האמצע בלבד, ויהיה ענו - נקרא חכם; וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו, שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות: יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון; וזה הוא לפנים משורת הדין. ומצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינוניים, והם הדרך הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרכיו".

ו. כן למדו בפרוש מצנה זו: מה הוא נקרא חנון, אף אפה הנה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אפה הנה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אפה הנה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הסנויין, 'אך אפים ורב חסד', 'צדיק וישר', 'תמים', 'גבור' ו'חזק' וכיוצא בהן - להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הן, ותיב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות כפי כחו.

ז. וכיצד יגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו? יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזר בהן תמיד, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טרח, ויקבעו הדעות בנפשו. ולפי שהשמות האלו שנקרא בהן היוצא, הן הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה - נקראת דרך זו 'דרך ה'; והיא שלמדה אברהם אבינו לבניו, שנאמר: "כי ידעתיו, למען אשר יצנה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמו דרך ה'". וההולך בדרך זו, מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר: "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".

יום חמישי

הלכות דעות פרק ב

א. חולי הגוף, טועמין המר מתוק והמתוק מר. ויש מן

א. חולי הגוף, טועמין המר מתוק והמתוק מר. ויש מן

ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן, כגון כמרי אדם - גם זו דרך רעה היא, ואסור לילף בה. המהלך בדרך זו, נקרא 'חוטא'. הרי הוא אומר בגזירה: "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש"; אמרו חכמים: 'ומה אם נזיר שלא פָּרַשׁ אלא מן היין, צריך פְּרָה - המונע עצמו מכל דבר, על אחת כמה וכמה'. לפיכך צווי חכמים, שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעה התורה בלבד, ולא יהיה אסור עצמו בנדירים ובשבועות על דברים המתירין. כִּף אמרו חכמים: 'לא דיך מה שאסרה תורה, אלא שאתה אסור עליך דברים אחרים'; ובכלל זה, אלו שמתעניין תמיד - אינן בדרך טובה, ואסרו חכמים שיהא אדם מסגף עצמו בתענית. ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן, צוה שלמה ואמר: "אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר - למה תשומם".

ב. צריך אדם שיכונן כל מעשיו בלם, לידע את השם ברוך הוא, בלבד; ויהיה שבתו וקומו ודבורו, הפל לעצמת [למטרת] זה הדבר. כיצד? כשישא ויתן או יעשה מלאכה לטל שָׂכָר, לא יהיה בלבו קבוץ מומן בלבד, אלא יעשה דברים הללו כדי שימצא דברים שהגוף צריך להן, מאכילה ושתיה ושיבת בית ונשיאת אשה. וכן כשיאכל וישתה ויבעל, לא ישים על לבו לעשות דברים הללו כדי להנות בלבד, עד שנמצא שאינו אוכל ושותה אלא המתוק לחך ויבעל כדי להנות; אלא ישים על לבו כשיאכל וישתה, כדי להברות גופו ואבריו בלבד. לפיכך, לא יאכל כל שהחך מתאנה, כמו הכלב והחמור, אלא יאכל דברים המועילין לו, אם מרים אם מתוקים. ולא יאכל דברים הרעים לגוף, אף על פי שהן מתוקין לחך. כיצד? מי שתה בשרו חם - לא יאכל בשר ולא דבש ולא ישתה יין, כענין שאמר שלמה דרך משל: "אכל דבש הרבות לא טוב", ושותה מי העלשין [מיו צמח], אף על פי שהוא מר; שנמצא שהוא אוכל ושותה דרך רפואה בלבד כדי שיבריא ויעמד שלם, הואיל ואי אפשר לאדם להיות אלא באכילה ושתיה. וכן כשיבעל, לא יבעל אלא כדי להברות גופו וכדי לקיים את הנרע [- ההמשכיות]; לפיכך, אינו בועל כל זמן שיתאנה, אלא בכל עת שידע שהוא צריך להוציא שכבת זרע כמו דרך הרפואה, או לקיים את הנרע. ג. המנהיג עצמו על פי הרפואה - אם שם על לבו שיהיה כל גופו ואבריו שלמים תזקים בלבד, ושיהיו לו בנים עושין מלאכתו ועמלין לצרכו - אין זו דרך טובה; אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחסד, כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיכין וישתפל [ישכיל] בתכמות, והוא חולה או אהר מאבריו כואב; וישים על לבו שיהיה לו בן, אוילי יהיה חכם ונגדול בישראל. נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו בלן, עובד את ה' תמיד, אפלו בשעה שנושא ונותן, ואפלו בשעה שבועל - מפני שמחשבתו בכל, כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבד את ה'. ואפלו בשעה שהוא ישן, אם ישן

בסורין. עליהם הכתוב אומר: "ואהביו, כצאת השמש בגברתו".

ד. לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא בדרך חכמה או בדברים שהוא צריך להן לחיי גופו. אמרו על רב, תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה כל ימיו - וזו היא שיחת רב כל אדם. ואפלו בצרכי הגוף, לא ירבה אדם דברים. ועל זה צווי חכמים ואמרו: 'כל המרבה דברים, מביא חטא'; ואמרו: 'לא מצאתי לגוף טוב, אלא שתיקה'. וכן בדברי תורה ובדברי חכמה - יהיו דברי החכם מועטים, וענייניהם [ותוכן שלהם] מרבים. והוא שצווי חכמים ואמרו: 'לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה'. אבל אם היו הדברים מרביין והענין מועט, הרי זו סכלות; ועל זה נאמר: "כי בא החלום ברב ענין, וקול כסיל ברב דברים".

ה. סגל לחכמה, שתיקה. לפיכך, לא ימהר להשיב, ולא ירבה לדבר; וילמד לתלמידים בשובה ונחת, בלא צעקה, בלא אריכות לשון. הוא ששלמה אומר: "דברי חכמים, בנחת נשמעים".

ו. אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתויו. ולא תהיה אחת בפה ואחת בלב, אלא תוכו ככרו ופנימיותו כחיצוניותו; והענין שבלב, הוא הדבר שבפה. ואסור לגב דעת הבריות, ואפלו דעת הגוי. כיצד? לא ימכר לגוי בשר נבלה בכלל שחוטא, ולא מנעל של [עור בהמה] מתה במקום מנעל של שחוטא. ולא יסרקה [יפציר] בתברו שיאכל אצלו, והוא ידע שאינו אוכל, וירבה לו בתקרבת [דברי מאכל], והוא ידע שאינו מקבל; ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפתח אותן למכרן, כדי לפתותו [לשקר] שבשכיל כבודו פתח. וכן כל פיוצא בזה. אפלו מלה אחת של פתוי ושל גנבת הדעת, אסורה; אלא שפת אמת ורוח נכון, ולב טהור מכל עמל והיות [- שקרים].

ז. לא יהיה אדם בעל שחוק והתלן-ליצנות, ולא עצב ואונן - אלא שמח. כִּף אמרו חכמים: 'שחוק וקלות ראש - מרגילין לערוה'. וצווי, שלא יהא אדם פרוץ בשחוק, ולא עצב ומתאבל; אלא מקביל את כל האדם בסדר פנים יפות. וכן לא יהיה בעל נפש רחבה, נבהל להון, ולא עצל וכטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה: מעט עסק, ועוסק בתורה; ואותו המעט שהוא חלקו, ישמח בו. ולא יהיה לא בעל קטטה ולא בעל קנאה, ולא בעל תאנה ולא רודף אחר הפכוד. כִּף אמרו חכמים: 'הקנאה והתאנה והפכוד, מוציאין את האדם מן העולם'. כללו של דבר - ילך במדה הבינונית שבכל דעה ודעה, עד שיהיו כל דעותיו מכוננות באמצעות; והוא ששלמה אומר: "וכל דרכיך יבנו".

יום שישי

הלכות דעות פרק ג

א. שמא יאמר אדם: 'הואיל והתאנה והפכוד וכיוצא בהן דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם, אפשר מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון', עד שלא יאכל בשר

ז. כשירצה אדם לאכל בשר עוף ובשר בהמה כאחד, אוכל בתחלה בשר העוף; וכן ביצים ובשר עוף, אוכל בתחלה ביצים; בשר בהמה דקה ובשר בהמה גסה, אוכל בתחלה בשר הדקה - לעולם יקדים אדם דבר הקל, ומאחר הכבד.

ח. בימות החמה - אוכל מאכלים הקרים, ולא ירבה בתבלין [תבלינים], ואוכל את החמץ; ובימות הגשמים - אוכל אכלין החמין, ומרבה בתבלין, ואוכל מעט מן התרדל ומן החלתית [מיני תבלינים]. ועל דרך זה, הולך ועושה במקומות הקרים ובמקומות החמים - בכל מקום ומקום כראוי לו.

ט. יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאד, וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם - כגון הדגים הגדולים המלוחים הישנים, והגבינה המלוחה הישנה, והכמהין והפטריות, והבשר המליח הישן, וזין מגתו, ותבשיל ששקה עד שגדף ריחו, וכל מאכל שריחו רע או מר ביותר; הרי אלו לגוף, כמו סם המות. ויש מאכלות שהן רעים, אבל אינם כמו הראשונות לרע; לפיכך ראוי לאדם שלא לאכל מהן אלא מעט ואחר זמנים הרבה, ולא ירגיל עצמו להיות מזונו מהן או לאכלן עם מזונו תמיד - כגון דגים גדולים, וגבינה וחלב ששקה אחר שגחלב ארבע ועשרים שעות, ובשר שגרים גדולים ותשישים גדולים, והפול, והעדרשים, והספיר [מין קטנית], ולחם שעורים, ולחם מצות, והכרוב, והחציר, והבצלים, והשומים, והתרדל, והצנון; כל אלו מאכלים רעים הם. אין ראוי לאדם לאכל מאלו אלא מעט עד מאד, ובימות הגשמים; אבל שלא בימות הגשמים, לא יאכל מהם כלל. והפול והעדרשים בלבד - אין ראוי לאכלן, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. והדלועין, אוכלים מהן מעט בימות החמה.

י. ויש מאכלות שהן רעים, ואינן כמו אלו; והן: עוף המים [כגון ברווז], וכבני יונה הקטנים, והתמרים, ולחם קלוי בשמן או לחם שגלוש בשמן, והסלת שגפפו אותה כל צרכה עד שלא נשאר בה ריח מרסן [סובין], והציר [מין דגים] והמורקס [שומן דגים]. אין ראוי להרבות מאכילת אלו; ואדם שהוא חכם וכובש את יצרו, ולא ימשך אחר תאוותיו ולא יאכל מפל הנזכרים כלום, אלא אם נצטרך להם לרפואה - הרי זה גבור.

יא. לעולם ימנע אדם עצמו מפרות האילנות, ולא ירבה מהן אפלו יבשין, ואין צריך לומר רטבים; אבל קדם שיתבשלו כל צרכן, הרי הן לגוף פתרות. וכן התרובים, רעים לעולם. וכל הפרות החמוצין רעים, ואין אוכלין מהן אלא מעט בימות החמה ובמקומות החמין. והתאנים והענבים והשקדים טובים לעולם, בין רטבים בין יבשין, ואוכל אדם מהן כל צרכו; אבל לא יתמיד אכילתן, אף על פי שהן טובים מפרי האילנות.

יב. הדבש והזיין, רע לקטנים ויפה לזקנים, וכל שכן בימות הגשמים. וצריך אדם לאכל בימות החמה, שגני שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים.

לדעת כפי שתנוח דעתו עליו, וינח גופו כפי שלא יחלה, ולא יוכל לעבד את ה' והוא חולה - נמצאת שנה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה צויו חכמים ואמרו: 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים'; והוא שאמר שלמה ברכתו: "בכל דרכיך דעהו".

שבת קודש

הלכות דעות פרק ד

א. הואיל והזית הגוף בריא ושלם, מדרכי [עבודת] ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע, והוא חולה - צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין המחלימים; ואלו הן: לעולם לא יאכל אדם, אלא כשהוא רעב; ולא ישתה, אלא כשהוא צמא. ואל ישהה נקביו, ואפלו רגע אחד, אלא כל זמן שצריך להשתין או להסך את רגליו [נקבים גדולים], יעמד מיד.

ב. לא יאכל אדם עד שתתמלא כרסו, אלא יפחות כמו רביע משבעתו. ולא ישתה מים בתוך המזון, אלא מעט ומזוג בנין; וכשיתחיל המזון להתאכל במעי, ושתה מה שהוא צריך לשתות. ולא ירבה לשתות מים, ואפלו כשיתאכל המזון. ולא יאכל עד שיבדק עצמו יפה יפה, שמה יהיה צריך לנקביו. לא יאכל אדם, עד שיהלך קדם אכילה עד שיתחיל גופו לחם, או יעשה מלאכה, או יתנגע בנגע אחר. כללו של דבר - יענה גופו וייגע כל יום בבקר עד שיתחיל גופו לחם, וישקט מעט עד שתתישב נפשו, ואוכל. ואם רחץ בחמין אחר שיגע, הרי זה טוב; ואחר כך שוהה מעט, ואוכל.

ג. לעולם כשיאכל אדם, ישב במקומו או יטה על שמאלו. ולא יהלך ולא ירפב ולא ייגע ולא יזעזע גופו ולא יטיל, עד שיתאכל המזון שבמעיו; וכל המטיל אחר אכילתו או שיגע, הרי זה מביא על עצמו חלאים רעים וקשים.

ד. היום והלילה, ארבע ועשרים שעות. די לו לאדם לישן שלישי, שהוא שמונה שעות; ויהיו בסוף הלילה, כדי שיהא מתחלת שנתו עד שתעלה השמש שמונה שעות, ונמצא עומד ממטחו קדם שתעלה השמש.

ה. לא יישן אדם לא על פניו, ולא על ערפו, אלא על צדו - בתחלת הלילה על צד שמאל, ובסוף הלילה על צד ימין. ולא יישן סמוך לאכילה, אלא ימתין אחר אכילה כמו שלש או ארבע שעות. ולא יישן ביום.

ו. דברים המשלשלין את בני מעים, כגון ענבים ותאנים ותותים ואגסים וצבטחים ומעי [מיני] הקשואים ומעי [מיני] מלפפונות - אוכל אדם אותן בתחלה, קדם אכילה. ולא יערבם עם המזון, אלא שוהה מעט עד שיצאו מבטן העליון, ואוכל מזונו. ודברים שהן מאמצין [מקשים] את בני מעים, כגון רמונים ופרישין [חבושים] ותפוחים וקרוסמלן - [מין אגסים] אוכל אותן תוך [סומר] למזונו, ולא ירבה מהן.

יח. לא יגליל אדם עצמו להקזי דם תמיד, ולא יקזי דם אלא אם הנה צריך לו ביותר; ולא יקזי לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אלא בימי ניסן ומעט בימי תשרי. ומאחר חמשים שנה, לא יקזי כלל. ולא יקזי אדם דם ויפגס למרחץ, ביום אחד; ולא יקזי ויצא לדרך, ולא ביום שיבוא מן הדרך. ויאכל וישתה ביום ההקזה, פחות ממה שהוא רגיל; וינחם ביום ההקזה, ולא יתעמל ולא יטיל.

יט. שכבת זרע, היא כח הגוף ותיזי ומאור העינים; וכל זמן שמתצא ביותר, הגוף בלה וכחו פלה ותיזי או בדיים. הוא שאמר שלמה בחקמתו: "אל תתן לנשים חילך, ודרךך למחות מלכין". כל השטוף בבועילה - זקנה קופצת עליו, וכחו תפוש ועיניו כהות, וריח רע נודף מפיו ומשחיו, ושער ראשו וגבות עיניו וריסי עיניו נושר, ושער זקנו ושחיו ושער רגליו רכה, ושניו נופלות, והרבה כאבים חוזי מאלו באין עליו. אמרו חכמי הרופאים: 'אחד מאלף מת בשאר חלאים, והאלף - מרב התשמיש'. לפיכך, צריך האדם להזהר בדרך זה, אם רצה להיות בטובה; ולא יבעל אלא כשימצא גופו בריא וזקן ביותר, והוא מתקשה הרבה שלא לרעותו, ומסיח עצמו לדרך אחר, והקשוי פשהיה; וימצא כבוד ממנהניו ולמטה, וכאלו חוטי הביצים נמשכים, ובשרו חם - זה צריך לבעל, ורפואה לו שיבעל. לא יבעל אדם והוא שבע, ולא רעב - אלא אחר שיתאכל המזון במעיו. ויבדק נקביו קדם בעילה, ואחר בעילה. ולא יבעל מעמד ולא מישב, ולא בבית המרחץ, ולא ביום שיפגס למרחץ, ולא ביום ההקזה, ולא ביום ציאנה לדרך או ביאה מן הדרך, לא לפניהן ולא לאחריהן.

כ. כל המנהיג עצמו בדרךים אלו שהורינו - אני ערב לו שאינו בא לידי חלי כל ימיו עד שיעזב הרבה וימות, ואינו צריך לרופא, ושיהיה גופו שלם ועומד על בריו כל ימיו - אלא אם כן הנה גופו רע מתחלת ברותו, או אם הנה רגיל במנהג מן המנהגות הרעים מתחלת מולדתו, או אם תבוא מפת דבר או מפת בצורת לעולם.

כא. וכל המנהגות הטובים האלו שאמרנו, אין ראוי לנהג בהם אלא הבריא. אכל החולה, או מי שאחד מאבריו חולה, או מי שנהג מנהג רע שנים רבות - יש לכל אחד ואחד מהם דרכים אחרים ומנהגות כפי חליו, כמו שיתבאר בספרי הרפואות; ושנוי נסת - (הרגל קבוע), תחלת חלי.

כב. כל מקום שאין בו רופא - אחד הבריא ואחד החולה, אין ראוי לו לזוז מכל הדברים שאמרנו בפרק זה; שכל אחד מהם, לאחריית טובה הוא מביא.

כג. כל עיר שאין בה עשרה דברים האלו, אין תלמיד חכם ראוי לדור בתוכה; ואלו הן: רופא, ואמן - (מקו"ט), ובית המרחץ, ובית הכסא, ומים מצויין כמו נהר או מעין, ובית הכנסת, ומלמד תינוקות, ולבקר (סופר), וגבאי צדקה, ובית דין מכין וחובשין (האוסרים הפושעים לבית הסוהר).

יג. לעולם ישתדל אדם שיהיו מעיו רפין כל ימיו, ויהנה קרוב לשלשול מעט. וזה כלל גדול ברפואה - שכל זמן שהראי נמנע או יצא בקשי, חלאים רעים באים. ובמה ירפה אדם מעיו, אם נתאמצו (נתקשו) מעט? אם הנה בחור - יאכל בבקר בבקר (צמחים) מלוחין שלוקין, מתבלין בשמן ובמורקס (שומן דגים) ובמלח, בלא פת; או ישתה מי שלק של תרדין או כרוב, בשמן ומלח ומורקס. ואם הנה זקן - ישתה דבש מזוג במים חמין בבקר, וישתה כמו ארבע שעות, ואחר כך יאכל סעודתו. יעשה כן יום אחר יום, שלשה או ארבעה ימים אם צריך לכך, עד שירפו מעיו.

יד. ועוד כלל אחר אמרו בכריאות הגוף: כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה ואינו שבע (אינו ממלא כריסו), ומעיו רפין - אין חלי בא עליו וכחו מתחזק, ואפלו אוכל מאכלות הרעים;

טו. וכל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל, או מי שמשקה נקביו (מתאפק בצרכיו) או מי שמעיו קשין - אפלו אכל מאכלות טובים ושמר עצמו על פי הרפואה, כל ימיו יהיו מכאובים וכחו תפוש. ואכילה גסה (רבה) לגוף כל אדם כמו סם המות, והיא עקר לכל חלאים. רב החלאים הבאים על האדם, אינן אלא מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה, אפלו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אמר בחקמתו: "שמר פיו ולשונו - שמר מצרות נפשו"; כלומר, שומר פיו מלאכל מאכל רע או מלשבע, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו.

טז. דרך הרחיצה - שיפגס אדם למרחץ משבעה ימים לשבעה ימים; ולא יפגס סמוך לאכילה, ולא כשהוא רעב, אלא כשישתחיל המזון להתעכל במעיו. ורוחץ כל גופו בחמין שאין הגוף נכה בהן, וראשו בלבד בחמין שהגוף נכה בהן. ואחר כך ירחץ גופו בפושרין, ואחר כך פושרין מן הפושרין, עד שירחץ בצונן; ולא יעביר על ראשו כלל, לא פושרין ולא צונן. ולא ירחץ בצונן בימות הגשמים. ולא ירחץ עד שזיע ויפרך כל גופו, ולא יאריך במרחץ; אלא כשיזיע ויפרך גופו, ישתטף ויצא. ובדרך עצמו קדם שיפגס למרחץ, ואחר שייצא, שמה יהא צריך לנקביו. וכן בודק אדם עצמו תמיד קדם אכילה ואחר אכילה, וקדם בעילה ואחר בעילה, וקדם שייגע ויתעמל ואחר שייגע ויתעמל, וקדם שישן, וכשיעור - (סך) הכל עשרה.

יז. כשיצא אדם מן המרחץ, ילבש בגדיו ויכסה ראשו בבית (בחדר) החיצון, כדי שלא תשלט בו רוח קרה; ואפלו בימות החמה צריך להזהר, וישתה אחר שייצא עד שתתישב נפשו וינחם גופו וחסור החמימות, ואחר כך יאכל. ואם ישן מעט כשיצא מן המרחץ קדם אכילה - הרי זה יפה עד מאד. לא ישתה אדם מים קרים כשיצא מן המרחץ, ואין צריך לומר שלא ישתה במרחץ. ואם אינו יכול למנע עצמו, יערב המים ביין או בדבש וישתה. ואם סף בשמן במרחץ בימות הגשמים אחר שישתטף, הרי זה טוב.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — ג' אלול-י' אלול ה'תשס"ו

יום ראשון

מצות עשה עג. י.

המצוה הע"ג — הוא הצווי שנוצטוינו להודות בחטאים שחטאנו לפניו יתעלה (להתודות עליהם) בדבור, כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שיאמר: "אנא השם! חטאתי, עויתי, פשעתי ועשיתי כך וכך". וירחיב את הדבור ויבקש פפרה בענין זה כפי צחות לשונו. דע, שאפלו החטאים שחזרים עליהם מיני הקרבנות האלה שנוצטו מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם נתכפר לו — צריך על-כל-פנים גם להתודות בשעת הקרבנם. והוא אמרו יתעלה: "דבר אל-בני ישראל איש או-אשה כי יעשו מכל-חטאת האדם וגו' והתודו את-חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, וז), ולשון המכלתא בפרוש פסוק זה: "לפי שנגאמר: 'והיה כי-יאשם לאחת מאלה] והתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — יתודה על חטא אשר חטא; 'עליה' — על החטאת כשהיא קימת, לא משנשחטה. אין במשמע שייתודה היחיד אלא על ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה "אשר חטא עליה" (שם) נאמר בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו והנוצרים עמו (קבוצת חטאים שחייבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שכבר בארנו (מצוה עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכלתא, שלא היינו למדים מפסוק זה אלא חיוב הודוי למטמא מקדש (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין אתה מרבה שאר כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני ישראל והתודו. ומנין אף מיתות וכרתות? אמר: חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצות לא-תעשה; כי יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל-חטאת האדם" — ממה שפינו לבין חברו: על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל-חיבי מיתות שייתודו. יכול אף הנהרגין על-פי זוממין? לא אמרתי אלא

ואשמה הנפש ההיא כלומר שאינו חיב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי החטאים החמורים והקלים ואפלו על מצות עשה חיבים עליהם ודוי, ולפי שנגאמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם חיוב הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגררים אחר הקרבן, לפיכך הצרכו לבאר את-זה במכלתא בלשון זה: "יכול בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן שאין מביאין? אמר: דבר אל-בני ישראל והתודו (בכל מצב). אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר: והתודו את-עונם ואת-עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בשת הפנים" (דניאל ט, ז). הנה נתבאר לך מכל מה-שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני עצמה וחובה על החוטא על אינה חטא שחטא, בין בארץ בין בחוץ לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא הביא קרבן, חיב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו את-חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גם-כן: "והתודה — זה ודוי דברים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק אחרון מכפורים (פז).

המצוה העשירית — הצווי שנוצטוינו לקרא קריאת שמע בכל-יום — ערבית ושחרית — והוא אמרו יתעלה: "ודברת בם בשבתך בביתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא). נתבאר שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (זמן) לקריאת שמע, כך נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם מן-התורה; אבל מצות התפלה עצמה היא מן-התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו): "תפלות כנגד תמידין תקנום", כלומר: תקנו זמניהן בזמני ההקרבנה. ומצוה זו אין הנשים חיבות בה.

יום שני

מצות עשה י. ה.

המצוה העשירית — הצווי שנוצטוינו לקרא קריאת שמע בכל-יום — ערבית ושחרית — והוא אמרו יתעלה: "ודברת בם בשבתך בביתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא.) נתבאר שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (זמן) לקריאת שמע, כך נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם מן-התורה; אבל מצות התפלה עצמה היא מן-התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו.): "תפלות כנגד תמידין תקנום", כלומר: תקנו זמניהן בזמני ההקרבנה. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה".

המצוה החמשית — היא הצווי שנוצטוינו לעבדו יתעלה. ונכפל הצווי הזה כמה פעמים ואמר "ועבדתם את ה' אלהיכם" (שמות כג, כה); ואמר "ואתו תעבדו" (דברים יג, ה); ואמר "ואתו תעבד" (שם ו, יג); ואמר "ולעבדו" (שם יא, יג). ואף-על-פי שגם הצווי הזה הוא מן-הצווים הכלליים — כמו שבארנו בכלל (בשורש) הרביעי — הרי יש בו יחוד, כי הוא צווי על התפלה. ולשון ספרי (דברים יא, יג): "ולעבדו — זו תפלה". ואמרו עוד: "ולעבדו — זה תלמוד". ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: "מנין לעקר תפלה בתוך המצות? מהכא (מכאן): את-ה' אלהיך תירא ואתו תעבד" (שם ו, יג). ואמרו: "עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו" — כלומר ישים מטרתו להתפלל בו (במקדש) ונכחו (או לנגדו) כמו שבאר שלמה ("והתפללו אל-המקום הזה", "הבית הזה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו, יט)).

יום שלישי, יום רביעי, יום חמישי, יום שישי

מצות עשה ה.

המצוה החמשית — היא הצווי שנוצטוינו לעבדו יתעלה. ונכפל הצווי הזה כמה פעמים ואמר "ועבדתם את ה' אלהיכם" (שמות כג, כה); ואמר "ואתו תעבדו" (דברים יג, ה); ואמר "ואתו תעבד" (שם ו, יג); ואמר "ולעבדו" (שם יא, יג). ואף-על-פי שגם הצווי הזה הוא מן-הצווים הכלליים — כמו שבארנו בכלל (בשורש) הרביעי — הרי יש בו יחוד, כי הוא צווי על התפלה. ולשון ספרי (דברים יא, יג): "ולעבדו — זו תפלה". ואמרו עוד: "ולעבדו — זה תלמוד". ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו: "מנין לעקר תפלה בתוך המצות? מהכא (מכאן): את-ה' אלהיך תירא ואתו תעבד" (שם ו, יג). ואמרו: "עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו" — כלומר ישים מטרתו להתפלל בו (במקדש) ונכחו (או לנגדו) כמו שבאר שלמה ("והתפללו אל-המקום הזה", "הבית הזה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו, יט))

שבת קודש

מצות עשה כו. יב.

המצוה הכ"ו — הצווי שנוצטו הפהנים לברך את-ישראל בכל-יום, והוא אמרו יתעלה: "כה תברכו את-בני ישראל אמור להם" (במדבר ו, כג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק האחרון ממגלה (כד.) ומתענית (כו.) ובפרק ז' ממסכת סוטה (לז:). המצוה הי"ב — הצווי שנוצטוינו במעשה תפלין של ראש, והוא אמרו יתעלה: "והיו לטטפת בין עיניך" (דברים ו, ח). וכבר נכפל הצווי במצוה זו ארבע פעמים (שמות יג ט, טז. דברים ו, ח. יא, יח).

לקוטי תורה (מבואר) אני לדודי (פרק ג)

כו" (שהקב"ה נגלה ליחזקאל הנביא ב"דמות כמראה אדם"), ומדבר ש"לא ישב אדם שם", היינו מי שאינו ראוי לגילוי שכינה (דירת "אדם העליון"), שהרי זוהי עבודת האדם, לעשות "משכן ומכון לשבתו יתברך", כמ"ש "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (וכמאמר רז"ל "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מישראל").

[וזהו תוכן ענין הארת י"ג מדות הרחמים בחודש אלול, שהוא כמשל המלך היוצא לשדה כדי שכל העם יוכלו לקבל את פניו, וכך בנמשל, דהיות שבנ"י עסוקים בעניני חול ("שדה") אינם ראויים שהניצוץ האלקי שבתוכם יתגלה בהם באופן קבוע (כמשל המלך בהיכל מלכותו). ובפרט אם במשך השנה נכשל האדם במעשים דבורים ומחשבות אשר לא לה' המה, ובמילא אינו ראוי כלל לדירת "אדם העליון" (ובמילא הניצוץ האלקי שבו הוא בתכלית ההעלם, כדלקמן), על כן יש צורך בנתינת כח מלמעלה לעורר גם אותם ה"רחוקים ביותר", שיוכלו להתקרב אל הקב"ה - והוא על ידי התגלות י"ג מדות הרחמים דחודש אלול, שע"ז מאיר הניצוץ האלקי (שם "א-ל") שבאדם, וגדול כוחה של התגלות זו לעורר גם אדם הנמצא בשדה ומדבר רוחני, רחוק מאד מקדושה, להתקרב אל הקב"ה.

אולם, כמו שבמשל ד"מלך בשדה", יש צורך לצאת ממקומו לקבל פני המלך - כך הוא בנמשל, שכדי שגילוי י"ג מדות הרחמים דחודש אלול יפעול פעולתו בנפשו של אדם כזה שהוא בבחינת "מדבר" רוחני, שיוכל להתקרב אליו ית' בהתעוררות אהבת ה' ויראתו - צריך האדם "לצאת" עכ"פ ממקומו ומדריגתו, לבקש ולחפש את המלך ולקבל עליו עול מלכותו יתברך.

[וזהו שהולך ומבאר:]

ועצה היעוצה לזה, הנה כתיב ובקשתם משם את הוי' אלהיך.

והעצה לפעול בעצמו לצאת ו"לקבל פני המלך" - הנה כתיב "ובקשתם משם את הוי' אלקיך ומצאת גו'", דמשמע מזה שכדי למצוא את ה' דרוש ביקוש וחיפוש, ולכאורה אינו מובן, וכי הוא יתברך בגדר אבידה ח"ו שצריך חיפוש למצוא אותו?

פירוש, כי הנה כתיב וירא אלהים את האור כי טוב ופירשו רז"ל כי טוב לגנוז, שבחינת אור

תוכן הפרק: ובקשתם משם את ה' אלקיך - החיפוש אחרי הניצוץ האלקי שבנפש שנאבד רח"ל [לאחרי שביאר תוכן ענין הארת י"ג מדות הרחמים (בכלל) בעבודת האדם - ימשיך לבאר בפרק זה את החידוש המיוחד בהארת י"ג מדות הרחמים דחודש אלול, שהוא כעין קבלת פני מלך בשדה:]

והנה יש באדם בחינת עיר מושב, ובחינת שדה ומדבר. מדבר היא ארץ לא זרועה, שהם המעשים והדבורים והמחשבות אשר לא לה' המה.

ענין המשל ד"מלך בעיר" ו"מלך בשדה" מורה על שני מצבים בעבודת האדם לקונו:

עיר היא מקום מושב ודירת בני אדם, ובנמשל היינו כשהאדם הוא במצב שהאור האלקי (ובמילא גם הניצוץ האלקי שבנפשו) שוכן בו בגלוי ובהתיישבות, ובכללות זהו כשהאדם עוסק בעניני קדושה, בלימוד התורה וקיום המצוות ועבודת התפילה;

משא"כ "שדה" מורה על מעמד ומצב של "חול", שאין האלקות בגילוי ובהתיישבות שם, ובפרט אם האדם הוא במדריגה של "מדבר", "ארץ לא זרועה", המורה על המעשים והדבורים והמחשבות אשר לא לה' המה, שאין שם שום זריעה וצמיחה של אור הקדושה.

אין צריך לומר אם פגם במחשבה דבור ומעשה, אלא אפילו גם עניני היתר רק שהם ענינים שאינם צריכין לעבודת ה' ודברים בטלים, הרי לאו אורחא דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא.

וב"לא לה' המה" - נכללים לא רק דברים אסורים ח"ו, אלא גם עניני היתר שאין בהם צורך בעבודת השם וכן דברים בטלים, לפי ש"לאו אורחא דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא" (אין זה דרכו של מלך לעסוק בדברי הדיוט) - וענינו ברוחניות: אין הקב"ה יכול להתגלות באדם העוסק בדברי חול (כשאין לו כוונה לשם שמים, שיביאו תועלת בעבודת השם).

וזהו אשר לא ישב אדם שם, פירוש, אדם הוא כמ"ש ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וגו', לא ישב שם, כי ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כתיב.

וזהו הפירוש הפנימי בכתוב "במדבר גו' ולא ישב אדם שם": אדם קאי על הקב"ה, "אדם העליון", כמ"ש "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם

והנה הכתוב אומר ובקשתם משם, משם דייקא, כי כשם שאי אפשר לחפש אחר אבידה ולמצאה זולת במקום שנאבדה, כך לא ישיג אור פני ה' ושתיה אהבתו אליו ויראתו על פניו כי אם אחר החיפוש תחלה במקום שנאבדה לו, על דרך מ"ש נחפשה דרכינו בו, שיפשפש במעשיו ודבוריו ומחשבותיו שעברו וחלפו מיום היותו אשר לא טובים.

כמו חיפוש גשמי הוא במקום האבידה דוקא, כך "חיפוש" רוחני זה, לגלות הניצוץ האלקי כדי שיוכל לקבל הארת פנים העליונים ועי"ז להתעורר באהבת ה' ויראתו - צריך להיות במקום האבידה, "משם" דייקא, היינו במעשיו ודבוריו ומחשבותיו אשר לא לה' המה, וכמ"ש "נחפשה דרכינו ונחקורה".

ועי"ז יתמרמר לבו בקרבו וישוב אל ה' וירחמהו, דהיינו שיעורר רחמים רבים על ניצוץ אלהות שבתוכו בבחינת גלות.

כשיתבונן במעשיו הלא טובים יתעורר ברגשי מרירות על ריחוקו מהשם, ויבקש רחמים, וכמ"ש "וישוב אל ה' וירחמהו", שלפי הפירוש הפנימי, "וירחמהו" קאי (לא על הקב"ה, שהוא ית' ירחם על האדם, אלא להיפך) על האדם, שהוא צריך לשוב אל ה' ולרחם עליו ית' ("וירחמהו" - קאי על שם הוי' שנזכר לפניו, וישוב אל ה' וירחמהו), והיינו על הארת שם הוי' (הניצוץ האלקי) שבקרבו שהיא בבחינת גלות אצלו.

ועל זה נאמר ליעקב אשר פדה את אברהם, כי מדת יעקב הוא מדת רחמנות, שע"ז פודה מהגלות מדת אהבה, היא מדתו של אברהם אבינו ע"ה.

על ידי התעוררות רחמים רבים על הניצוץ האלקי פודים אותו מגלותו, וכמו שנאמר "כה אמר ה' לבית יעקב אשר פדה את אברהם". דלפי פשוטו התיבות "אשר פדה את אברהם" קאי על "אמר ה'", וכאילו נאמר "כה אמר ה' אשר פדה את אברהם לבית יעקב", אולם פשטות הלשון משמעה, דיעקב הוא אשר פדה את אברהם. ומבואר בתורת הסוד, דיעקב מידתו מדת הרחמים, ואברהם מדתו מדת האהבה (כמ"ש "ואברהם אוהבי"), ולפעמים רק ביכולתה של מדת הרחמים לפדות ולעורר את האהבה.

כי על ידי התעוררות רחמים רבים מתגלה הניצוץ האלקי שבתוכו, שהוא מקורה של רגש האהבה לה',

שהוא בחינת הארת פנימיות רצונו ית' יש בכל אחד ואחד מישראל, אלא שהוא בבחינת הסתר והעלם מאד בטבעו, וצריך לגלות אוצר של יראת שמים.

אך הענין יובן על פי מאמר רז"ל על פסוק "וירא אלקים את האור כי טוב" - "כי טוב לגנוז", שהאור שנברא ביום ראשון נגנוז. והענין בזה: אור זה קאי על הארת פנים העליונים שבתוך כאו"א מישראל ("יאר ה' פניו אליך" - יאר לשון אור), ואור זה גנוז בנשמת האדם, שהוא בבחינת הסתר והעלם מאד בטבעו, וזוהי עבודת האדם, לגלות אור הגנוז, וזהו ענין האוצר של יראת שמים" שבכל אחד, דהוא כמו "אוצר הטמון בתחתית הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה, כך צריך לחפור ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבית הלב של כל אדם מישראל".

ויש מי שהוא בבחינת אבידה אצלו ובחינת גלות.

מלבד זה שאור זה "גנוז" בטבעו בתוך פנימיות הנפש של כל ישראל (ובמילא צריכים עבודה כדי לגלות אותו), הנה יש מי שאור זה (אינו רק גנוז, אלא) הוא בבחינת אבידה אצלו, והיינו שהוא בבחינת גלות תחת שליטת הסטרא אחרא (כמו ענין הגלות כפשוטו, שידי זרים שולטים עליו), והיא תוצאה ממעשיו אשר לא לה' המה הגורמים שידי החיצונים יכולים לשלוט על האדם. וזו בחינת "מדבר", שהאדם במצב כזה שאי אפשר לניצוץ האלקי להתגלות בו.

ועל זה נאמר ובקשתם, שתבקש ותחפש, ואין חיפוש אלא אחר אבידה, דהיינו דבר שהוא אבודה אצלו בבחינת גלות, שהוא בחינת ניצוץ אלהות הנ"ל.

ועל זה נאמר "ובקשתם גו'", דאין חיפוש אלא אחר אבידה, דקאי על הניצוץ האלקי שהוא בבחינת גלות ואבידה אצלו, וצריך לחפש אחריו כדי לגלותו. וזהו את הוי' אלהיך, שהוא נמשך מבחינת "אל" השורה בכל אדם להחיות נפשו האלהית.

וזהו גם דיוק הלשון "ובקשתם גו' את הוי' אלקיך" - פירוש "אלקיך", אלקה שלך, כלומר, זהו מה שהקב"ה הוא "כוחך וחיותך"; והרי הכח והחיות של הנפש האלקית הוא בחינת "א-ל" השורה בכל אדם המחי את נפשו האלקית.

ומאחר שאצל אדם זה היא בבחינת "אבידה" וגלות תוך הלעומת זה השולטת בו, לפיכך צריך לבקש ולחפש אחרי'.

”לדבקה בו בלב ונפש מעומקא דליבא במסירת נפש”.
מישראל, וע”י גילוי מדת האהבה דאברהם, שהיא
כי לכן נק’ אבינו כו’, ולהיות ברא כרעא דאבוה
האהבה המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בו יתברך
עד מסירת נפש, אנו בבחינת ”בנים למקום”, להיות
”ברא כרעא דאבוה”, וכמו שנת”ל שזה מורה על
הביטול להכלל ברצונו יתברך בלי שום רצון משלו.
מדת האהבה של אברהם נמצאת בתוך כאו”א
מישראל, ולכן נקרא אברהם בשם ”אבינו” של כאו”א

פרק ב משנה יב

רבי יוסי אומר: יהי ממוזן חברך חביב עליך כשלך. והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים.

נקודות משיחות קודש

על משנה זו כתב הרמב"ם⁷: "...ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם עניני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מכך והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה⁸]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

בתפארת-ישראל הקשה, הרי נאמר¹ "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה² ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל³ "אמר הקב"ה לישראל מוכרתי לכם תורתי". בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן, עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכלם, כלשון הרמב"ם⁴ - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חינם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה⁵, כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על-ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת⁶.

(לקוטי-שיחות, כרך יג, עמ' 115,

שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות-מסעי)

(לקוטי-שיחות, כרך ג, עמ' 907, 931)

ב דין לבישת בגדים סעיפים ג"ט:

אפלו פחות מארבע אמות, שגאמר: "מלא כל הארץ כבודו", משמע שמשתרבב הכבוד ויורד למטה, והזוקף קומתו — נראה כדוחק.

ולא ללף ארבע אמות בגלוי הראש. ומדת חסידות שלא ללף אפלו פחות מארבע אמות, ושלא לישב כלל בגלוי הראש. ואפלו קטנים — נכון לכסות ראשם, כי היכי דתהוי עלהו אימתא דשמאי:

ואחר-כך יבדק נקביו, שמא יצטרף לנקביו באמצע התפלה. אמרו חכמים: כל הרוצה לקבל עליו על מלכות שמים שלמה — יפנה ויטל ידיו, ואחר-כך יקרא קריאת שמע ויתפלל. ולעולם ירגיל אדם את עצמו לפנות בקר וערב, בשעה שאין בגי אדם מצויין בשוק, כדי שלא יצטרף להרחיק. ואפלו במקום שאינו צריך להרחיק, כגון שיש לו בית הפסא בביתו — אף-על-פי-כן ירגיל את עצמו לפנות בקר וערב, מפני שהוא זריזות ונקיות, ומביא לידי קדשה:

אמרו חכמים: "ובשפלות ידים ידלף הבית", על ידי שאדם מתעצל לכסות גופו כראוי — "ידלף הבית", יעלה גופו חטטים, מכאן למדנו שיש לאדם לכסות כל גופו. ואל ללף יתף. ועוד אמרו חכמים: המונע מנעלים מרגליו — הרי הוא כמנדה למקום. ולעולם ימכר אדם כל מה שיש לו, ויחזק מנעלים לרגליו:

טוב לזהר מללבש שני מלבושים יחד בבת אחת, מפני שקשה לשכחה. וטוב שישים שני צדי המלבוש ביד ימינו וילבש הימין ואחר-כך השמאל, ולכונן: כי הכל נגלל בימין ומן הימין בא לשמאל:

לפי שמצינו שהימין היא חשוכה בכל התורה בלה: לענין בהן יד ובהן רגל של מלואים ושל מצרע, וכן לענין חליצה — לכן גם בנעילת מנעלים צריך לתן חשיבות לימין, ולנעל של ימין תחלה. ולפי שמצינו שבקשירת תפלין חשוכה יד שמאל, שעליה קושרין את התפלין, לכן גם כאן בקשירת מנעלים — צריך לתן חשיבות להשמאל, ולכן לא יקשר את המנעל של ימין עד שינעול של שמאל ויקשרנו, ואחר-כך יקשר של ימין. ובמנעלים שלנו שאין בהם קשירה — ינעל של ימין תחלה, מפני שאין נותנים חשיבות להשמאל אלא גבי קשירה בלבד, דוקא דקשירת תפלין:

כשהולך מנעליו — חולץ של שמאל תחלה, מפני שזהו כבודו של ימין:

כשהוא רוחץ או סף — ירחץ או יסוף של ימין תחלה. וכשהוא רוחץ או סף כל גופו — ירחץ או יסוף ראשו תחלה, מפני שהוא מלך על כל האברים:

ויקום וילך בכפיפת קומה, מפני שאסור לילך בקומה זקופה,

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

צרות צבוריות ופרטיות – פרק קכ"ח

כל העינים ותשומת הלב של המסובים בחתונת בנימין, בנו של ר' ברוך, ובהם גדולי נכבדי פוזנא, הוסבו אל ר' יהודה זוסא שליחו של הבעל-שם. לחגיגת ה"תנאים" הגיע, כזכור, לבוש כעם-הארץ, ואכן התברר אז שכזה היה - פשוט וגס ועם-הארץ. היתה הפתעה בעצם בחירת עם-הארץ כזה לייצג את הבעל-שם במעמד כזה. עתה, בחגיגת הנישואין, היתה ההפתעה בכך ששליח זה עצמו הופיע לבוש בשטריימל ובגדי שיראין, כתלמיד-חכם מובהק. הכל זכרו היטב את ברכת המזון של השליח. הוא "שבר את שיניו" במלים שקרא בקושי מתוך הסידור.

ר' ברוך התנהג כאילו לא אירע כלום. הוא קיבל גם הפעם את ר' יהודה זוסא, שליח רבו, בכבוד רב והושיבו לימין החתן. כל חכמי ולמדני העיר שהסבו לשולחנות החתונה דיברו בדברי תורה, ואילו ר' יהודה זוסא לא פצה את פיו.

בסיום סעודת הנישואין השמיע החתן דרשה, שבה הוכיח את למדנותו הגדולה. כרגיל, עמדו הלמדנים הנוכחים להתפלפל בדבריו לאחר סיום הדרשה. כאן אירעה התפתחות בלתי צפויה! מיד כשהחתן סיים את דבריו פנה ר' יהודה זוסא אל שני בעלי השמחה, אבי החתן, ר' ברוך, ואבי הכלה, ר' אהרן, וביקש רשותם לומר משהו. לאחר שהרשות ניתנה, כמובן, החל, להפתעת הכל, להרצות שורה של קושיות, מלאות בקיאות וחריפות, על דרשת החתן, ולאחר מכן הצליח, בגאונות רבה, לתרץ את כל הקושיות. הקושיות היו חזקות ומרשימות, אך התירוצים היו מעשה אמן והדהימו את הנוכחים במקוריותם ובחידושים הגאוניים המפתיעים שהיו בהם.

כלומר - ר' יהודה זוסא אינו עם-הארץ כלל וכלל כפי שנראה בראשונה. ה"איצטלא דרבנן" הולמת אותו במלואה - אמרו הנוכחים כשהם מסתכלים זה על זה בפליאה, כשאינם מאמינים למשמע אזנם. פליאה מיוחדת עוררה לשונו הצחה והברורה של השליח, שלא כבמסיבת ה"תנאים" שבה אמר אפילו את מלות התפלה כבעל-עגלה...

כל המסובים הלמדנים, ובראשם ר' משה, מחותנו של ר' ברוך, התפלפלו בדברי החתן ובדברי ר' יהודה זוסא, תוך כדי כך שאינם חדלים לתמוה על מה שהתרחש לנגד עיניהם.

ר' משה ביקש את סליחתו של ר' ברוך על שבחגיגת התנאים התבטא בזלזול על שליחו של הבעל-שם, כיוון שלדעתו אז גרם הבעל-שם לר' ברוך בזיונות בשלחו טיפוס כזה לייצגו בשמחתו. עתה נוכח לדעת כי לתלמידי רבי יואל בעל-שם דרך מיוחדת משלהם, כאשר לא בכל הזדמנות הם מגלים את כוחם בתורה. ר' משה, ורבים אחרים כמותו, שהיו עד עתה ממתנגדי הבעל-שם ותלמידיו החלו להתייחס אליהם ביתר יראת כבוד. יהודי פוזנא והסביבה דיברו זמן רב על התגלית המפתיעה בדבר גדלותו בתורה של ר' יהודה זוסא.

בנימין ורעייתו, בתו של ר' אהרן המלמד, אכלו מזונות על שולחן אביו שנתיים ימים, שבהן עסק בתורה בשקידה רבה. לאחר מכן התעלה ר' בנימין הצעיר והתקבל לרבה של גרודנא, קהילה שהיתה מפורסמת בלמדניה. שמו של ר' בנימין יצא לתהילה בקהילות פולין וליטא וגם מחוצה להן.

כעבור זמן התהדקו עוד יותר הקשרים המשפחתיים בין ר' משה ור' ברוך. בנו הצעיר, שניאור זלמן, נשא לאשה את רחל, בתו הלמדנית של ר' ברוך, ואילו בתו פריידל נישאה לקדיש, אחיינו העילוי של ר' ברוך, אשר היה מפורסם בלמדנותו הגדולה (ראה פרק קכ"ו).

מאוחר יותר, כעבור שנים, אירע לקדיש אסון. בהיותו בן שלושים וחמש שנה חלה מחלה מסוכנת, וזמן ממושך שהה בלי הכרה. תפלות חמות נערכו לשלומי, וסגולות רבות נעשו לרפאותו, אך רק כעבור חדשים מספר יצא מכלל סכנה, אלא שכוח הדיבור ניטל ממנו. כאשר ירד ממתו לאחר מכן התברר כי הזכרון שלו נחלש בצורה חמורה ביותר, עד ששכח כל תלמודו. אפילו את הברכות והתפלות היה נאלץ לומר, בהתאמצות רבה, מתוך הסידור.

תחלה אף אסרו הרופאים על ר' קדיש, בגלל מצבו, לעיין בספר רק כעבור שנה הורשתה לו הקריאה ור' קדיש התחיל לאט-לאט ללמוד ולהתקדם בלימודיו. ברם, למדנותו הקודמת לא חזרה אליו.

אותה עת כבר לא היתה אמו של ר' קדיש בין החיים. פעמים רבות התבטא בצער, כי עליו להודות לה' על שאמו לא הגיעה לידי כך לראותו במצב של שיכחת תורתו. אין ספק שאלמנה זו, שבנה קדיש היה נחמתה בחיים, היתה נשברת כליל מכך.

אך אם לא היתה לקדיש אם שניטל עליה להצטער על מצבו - היה לו חותן וחותנת, אשה, וגם דוד - ר' ברוך. כאבם של אלה היה גדול. העול הגשמי של כלכלת ר' קדיש ופריידל נפל באופן טבעי על שכם חותנו ר' משה, אלא שלא היתה זו מעמסה על ראש הקהילה העשיר של פוזנא. לעומת זה לא יכל ר' משה לקבל בשויון נפש את העובדה כי ר' קדיש, שהיה כה מפורסם בלמדנותו, הפך להיות עם-הארץ, פשוטו כמשמעו. כאב וצער גדול עוררה בעיני כל העובדה כי אותו סיני ועוקר הרים, ששמו יצא לתהלה בעולם התורה, צריך לעמול קשה על פסוק בחומש או קטע במשנה. לימוד גמרא לא בא בחשבון כלל במצבו.

גם מבנו ר' שניאור זלמן, שהיה חתנו של ר' ברוך, לא שבע ר' משה הרבה נחת. אמנם מלמדנותו של בנו זה רווה דווקא הרבה נחת, שכן לכל הדעות היה גדול בתורה, ובכך עלה על שני אחיו. אלא שר' משה ציפה שבנו יהיה כמוהו, שאצלו תורה וגדולה במקום אחד, ולכן רצה שיקדיש חלק מזמנו לעסקים. הוא אף הקצה לו סכום נכבד ביותר לפתיחת עסק, כדי שיוכל להגיע למעמד כלכלי מעולה, ויעמוד על רגליו שלו מבחינה זו. ברם, ר' שניאור זלמן הודיע לאביו כי איננו מתכוון לעסוק במסחר, ובכלל לבוא במגע תכוף עם עניני חולין.

- רצונו של ר' שניאור זלמן היה, לא פחות ולא יותר, מאשר להיות - מלמד תינוקות!
ר' משה נדהם.

"והרי תהיה כל ימיך עני ומחוסר לחם?!!" - אמר ר' משה.

"מוטב לי להיות מלמד אביון מאשר סוחר עשיר" - השיב ר' שניאור זלמן.

"ומה דעת רעייך רחל, הבאה מבית עשיר ורגילה לסיפוק כל צרכיה? האם היא מודעת לכך שהיא עלולה בעתיד לרעוב לפת לחם?!!" - שאל ר' משה. הוא היה בטוח שבשאלתו זו הכניס את בנו למלכודת שתביא לביטול רעיונו המוזר.

בפי ר' שניאור זלמן היתה תשובה ברורה: "רחל, כאשה כשרה, הסכימה לרצון בעלה בחפץ לב, מבלי שהיה צורך לשכנעה בכך".

למשמע הדברים הבין ר' משה כי לא יוכל לשנות את דעתו של בנו. יתר על כן, הוא הניח עתה כי גם אם ר' שניאור זלמן ייעתר להכנס לעולם העסקים לא ינחל הצלחה, על פי אופיו.

בינו לבין עצמו הרגה ר' משה בצער מה יהיה גורל בנו לאחר פטירתו שלו. כל עוד יחיה ר' משה יוכל ודאי לפרנס את בנו ומשפחתו, אך מה יהיה לאחר מכן?!

אלא שלאמתו של דבר לא היתה זו שאלה של אחרי מאה ועשרים. מנין בכלל הבטחון, לגבי האדם העשיר ביותר, שלא ירד מנכסיו ביום מן הימים?!

ואכן, ר' משה חש מכבר כי ממשמשים ובאים על פוזנא ימים קשים. היתה לו תחושה כי מתקרב היום בו היהודים ייאלצו לעזוב את פוזנא. במצב של אז לא יכל יהודי עשיר להיות בטוח בעשרו. סכנות ארבו מכל הצדדים.

על קהלת פוזנא באו צרות שונות. זמן ממושך הצליח ר' משה, כראש הקהילה, לבטל גזירות שאיימו על הקהילה.

אך הגיעה שעה שבה גם ר' משה היה נאלץ לשאול: "מאיין יבוא עזרי?".

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תשט"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בודאי למותר לעורר אשר ענין קרבן תודה אצל אנ"ש והחסידיים הוא הוספה בלימוד החסידות לעצמו והפצת המעינות גם חוצה, והשי"ת יצליחו לבשר טוב בזה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

ב"ה, ה' אלול, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

...בודאי לדכוותי אך למותר לעורר שאם בכל הזמנים תפקידו של בית הספר החרדי הי' ללמד את ה[מ]חונכים תורתנו הקדושה, נוסף בתקופתנו התפקיד שצריך הוא לחנכם בעניני יהדות בכלל וקיום המצות ואפילו ידיעות הכי פשוטות, במלות אחרות לעשות מציאות של ילד ישראלי בן אברהם יצחק ויעקב, ומובן ופשוט שזהו עיקרי עוד יותר מאשר ידיעת התורה אפילו את"ל שיש להפריד ביניהם.

שלכן, וכמו שהארכתי במקום אחר, מוכרח שבכל תכנית לימודים איזה שתהי', מכתה הכי נמוכה עד לכתה הכי גדולה וגבוה, יוקדש חלק חשוב ללימוד עיקרי היהדות וידיעת הלכות הצריכות בחיי יום יומים מנהגי ישראל וכו', והרי ידוע פס"ד חז"ל, גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה.

בטח ישנה תכנית כללית שעמה מתחשבים, אבל בודאי די מקום לכל מנהל ביה"ס שלו להכניס הלימוד והחינוך האמור במדה חשובה, ואין הדבר תלוי אלא ברצון המנהל, ובערך גודל הענין וחשיבותו היסודית כל יגיעה בזה כדאית, וזכות הרבים תשב"ר מסייעתו.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש, וכתובה וחתימה טובה.

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אִיבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשָׁבִית שְׁבוּי רש"י: יא וְרֵאִיתָ
 בַּשְּׂבִיָּה אִשָּׁת יִפְתָּ־תָאֵר וְחִשְׁקֶתָ בָּהּ וְלִקְחֶתָ
 לָךְ לְאִשָּׁה רש"י: יב וְהֵבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ
 וְגִלַּחְתָּהּ אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשִׂתָהּ אֶת־צַפְרֹנֶיהָ רש"י:
 יג וְהִסִּירָהָ אֶת־שְׂמֹלֶת שְׂבִיָּהּ מֵעֹלֶיהָ וַיֵּשְׁבָהּ
 בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ אֶת־אִבִּיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח
 יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבַעֲלֹתָהּ וְהִיתָה
 לָךְ לְאִשָּׁה רש"י: יד וְהָיָה אִם־לֹא חִפְצָתָ בָּהּ
 וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכַר לְאֶת־מַכְרָנָהּ בַּכֶּסֶף
 לְאֶת־תַּעֲמֹר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ רש"י: טו
 כִּי־תִהְיֶינָּה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הֵאֱחָתָ אֹהֲבָהּ
 וְהֵאֱחָתָ שְׁנוּאָה וַיִּלְדוּ־לָהּ בָּנִים הֵאֱהֹבָהּ
 וְהֵשְׁנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לְשֵׁנִיאָה: טז וְהָיָה
 בַּיּוֹם הַנִּחְיָלוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ לֹא
 יוֹכֵל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֹהֲבָה עַל־פְּנֵי בֶן־

י ארי תפוק לאגחא קרבא על
 בעלי דבבך וימסרננון יי אלקהך
 בידך ותשפי שביהון: יא ותחזי
 בשביה אתתא שפירת חזו
 ותתרעי בה ותסבה לך לאנתו:
 יב ותעלנה לגו ביתך ותגלח את
 רישה ותרפי את טופרנהא:
 יג ותעדי את כסות שביה מנה
 ותיטב בביתך ותכפי את אבוהא
 ונת אמה ירח יומין ובתר כן
 תעול לותה ותבעלנה ותהי לך
 לאנתו: יד ויהי אם לא תתרעי
 בה ותפטרנה לנפשה וזבנא לא
 תזבננה בכסף לא תתגר בה
 חלף די עניתה: טו ארי תהונן
 לגבר תרמין נשין חדא רחממא
 וחדא שניאתא וילידן לה בנין
 רחממא ושניאתא ויהי ברא
 בוכרא לשניאתא: טז ויהי
 פיומא דיחסן לבנוהי את די יהי
 לה לית לה רשו לבכרא את בר
 רחממא על אפי בר שניאתא
 בוכרא: יז ארי את בוכרא בר
 שניאתא יפרש למתן לה תרמין

רש"י

שתתנול: (יג) והסירה את־שמלת שביה. לפי
 שהם נאים, שהעובדי פוכבים בנותיהם מתקשטות
 במלחמה, בשביל להזנות אחרים עמהם: וישבה
 בביתך. בבית שמשמש בו, נכנס ונתקל בה, יוצא
 ונתקל בה, רואה בבכייתה, רואה בנוולה, כדי
 שתתגנה עליו: ובכתה את־אביה. כל כך למה?
 כדי שתהא בת ישראל שמחה וזו עצבה, בת
 ישראל מתקשטת וזו מתנולת: (יד) והיה אם־לא
 חפצת בה. הפתוב מבשרך שסופך לשנאותה:
 לא־תתעמר בה. לא תשתמש בה. כלשון פרסי
 קורין לעבדות וְשֵׁמוֹשׁ: עימראה. מיסודו של רבי

(י) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה. במלחמת הרשות הפתוב
 מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר: "ושבית
 שביו", שהרי כבר נאמר: "לא תחיה כל נשמה":
 ושבית שביו. לרבות כנענים שבתוכה, ואף על פי
 שהן מז' אמות: (יא) אִשָּׁת. אפלו אשת איש:
 ולקחת לך לאשה. לא דברה תורה אלא כנגד יצר
 הרע, שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה, ישאנה
 באסור, אבל אם נשאה, סופו להיות שונאה,
 שנאמר אחריו: "כי תהיין לאיש וגו'", וסופו
 להוליד ממנה בן סורר ומורה, לךך נסמכו פרשיות
 הללו: (יב) וְעָשִׂתָהּ אֶת־צַפְרֹנֶיהָ. תגדלם כדי

הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר: ^י כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה
 יִכֹּר לְתֹת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ
 כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֲנֹו לוֹ מִשֶּׁפֶט הַבְּכֹרָה רִשׁ"י: ^ס
^{יח} כִּי־יְהִי לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינְנו שְׁמַע
 בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע
 אֲלֵיהֶם רִשׁ"י: ^{יט} וְתַפְּשׂוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ
 אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְמוֹ: ^כ וְאָמְרוּ
 אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינְנו שְׁמַע
 בְּקֻלְנוּ זוֹלָל וְסָבֵא: ^{כא} וְרִגְמֻהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ
 בְּאֲבָנִים וְמָת וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבּוֹ וְכָל־
 יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ רִשׁ"י: ^ס שְׁנֵי כֵב וְכִי־יְהִי
 בְּאִישׁ חֲטָא מִשִּׁפְט־מוֹת וְהוֹמַת וְתִלִּית אֹתוֹ
 עַל־עֵץ רִשׁ"י: ^{כג} לֹא־תִלִּין נְבִלְתּוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־
 קָבוֹר תִּקְבְּרֵנוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קָלַת אֱלֹהִים
 תִּלְוִי וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ

חֲלָקִין בְּכָל דַּי יִשְׁתַּכַּח לֵה אָרִי
 הוּא רִישׁ תִּקְפָּה לֵה חֲזִינָא
 בְּכַרוּתָא: יח אָרִי יְהִי לְגַבְר בַּר
 סְטִי וּמְרִי לִיתוּהִי מְקַבֵּל לְמִימַר
 אַבּוּהִי וְלְמִימַר אִמָּה וּמִלְפָּן יְתָה
 וְלֹא יִקְבֵּל מִנְהוּן: יט וַיִּחְדָּדוּן בַּה
 אַבּוּהִי וְאִמָּה וַיִּפְקֹדוּן יְתָה לְקָדָם
 סְבִי קִרְתָּה וְלִתְרַע בֵּית דִּין
 אֲתָרָה: כ וַיִּמְרוּן לְסְבִי קִרְתָּה
 בְּנָנָא דִין סְטִי וּמְרִי לִיתוּהִי מְקַבֵּל
 לְמִימְרָנָא זָלֵל בְּסַר וְסְבִי חֲמַר:
 כא וַיִּרְגְּמֵנָה כָּל גְּבָרֵי קִרְתָּה
 בְּאַבְנֵיָא וַיִּמּוּת וַתִּפְלִי עֶבֶד דְּבִישׁ
 מִבִּינְךָ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן
 וַיִּדְחֻלּוּן: כג וְאָרִי יְהִי בְּגַבְר
 חוּבַת דִּין דְּקָטוּל וַיִּתְקַטֵּל
 וְתַצְלוּב יְתָה עַל צְלִיבָא: כג לֹא
 תִבִּית נְבִלְתָּה עַל צְלִיבָא אָרִי
 מִקְבַּר תִּקְבְּרֵנָה בַּיּוֹמָא הַהוּא אָרִי
 עַל דְּחַב קָדָם יִי אַצְטֵלֵב וְלֹא

רִשׁ"י

מִשֶּׁה הַדְּרָשׁוֹן לְמַדְתֵּי בֶן: (יז) פִּי שְׁנַיִם. (ב"ב קכג)
 כְּנָגֵד שְׁנֵי אַחִים: בְּכָל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ. מִכָּאן שָׂאִין
 הַבְּכֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרֵאוּי לְבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב
 כְּבַמְחֻק: (יח) סוֹרֵר. סָר מִן הַדְּרָף: וּמוֹרֵה.
 מְסַרְב בְּדַבְרֵי אָבִיו, לְשׁוֹן מְמָרִים: וַיִּסְרוּ אֹתוֹ.
 (סְנַהֲדִין עֵא) מְתָרִין בּוֹ בְּפָנָי שְׁלִשָּׁה וּמִלְקִין אֹתוֹ.
 בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אִינּוֹ חֵיב עַד שִׁיִּגְנֹב וַיֹּאכַל תְּרִטִימַר
 בְּשָׂר וַיִּשְׁתֶּה חֲצִי לֹג יֵין, שְׁנָאֲמַר: "זוֹלָל וְסָבֵא",
 וְנָאֲמַר (מִשְׁלִי כג): "אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יֵין בְּזוֹלָלִי
 בְּשָׂר לְמוֹ" (סְנַהֲדִין עב). וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה נִהְרַג עַל
 שֵׁם סוֹפוֹ, הַגִּיעָה תוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ: סוֹף שְׁמִכְלָה
 מִמוֹן אָבִיו וּמִבְקָשׁ לְמוֹדוֹ וְאִינּוֹ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד
 בְּפִרְשַׁת דְּרָכִים וּמִלְסַטֵּם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אֲמָרָה תוֹרָה:
 יְמוּת זְכָאִי וְאֵל יְמוּת חֵיב: (כא) וְכָל־יִשְׂרָאֵל

יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ. מִכָּאן שְׂצָרִיף הַכְרֵזָה בְּבֵית דִּין:
 'פְּלוּגֵי נִסְקָל עַל שְׁהִיָּה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה': (כב) וְכִי־
 יְהִיָּה בְּאִישׁ חֲטָא מִשִּׁפְט־מוֹת. סְמִיכוּת
 הַפְּרָשִׁיּוֹת, מִגִּיד שָׂאֵם חֲסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ,
 סוֹף שְׂיֵצֵא לְתַרְבוּת רַעָה, וַיַּעֲבֹר עֲבֻרוֹת וַיִּתְחַיֵּב
 מִיְתָה בְּבֵית דִּין: וְתִלִּית אֹתוֹ עַל־עֵץ. (סְנַהֲדִין מה)
 רְבוּתֵינוּ אֲמָרוּ: כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין, שְׁנָאֲמַר: "כִּי
 קָלַת אֱלֹהִים תִּלְוִי", וְהַמְּבָרַךְ ה' בְּסִקְלָה:
 (כג) כִּי־קָלַת אֱלֹהִים תִּלְוִי. זְלוּלוּ שֶׁל מְלָךְ
 הוּא שְׂאָדָם עֲשׂוּי בְּדָמוֹת דִּיּוֹקְנוֹ, וַיִּשְׂרָאֵל הֵם בְּנֵי,
 מְשָׁל לְשְׁנֵי אַחִים תְּאוּמִים שְׁהִיּוּ דוּמִין זֶה לְזֶה,
 אֶחָד נַעֲשֶׂה שֶׁר וְאֶחָד נִתְפַּס לְלִסְטִיּוֹת וְנִתְלָה, כָּל
 הַרְוָאָה אֹתוֹ אֹמְרִי: 'הַשָּׂר תִּלְוִי'. כָּל קָלְלָה
 שְׂבַמְקָרָא, לְשׁוֹן הַקָּל וְזוֹלוּל, כְּמוֹ: (מ"א ב) 'וְהוּא

נחלה רש"י: **ס כב** א לא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר
 אַחִיד אוֹ אֶת־שׁוֹי נְדָחִים וְהִתְעַלְמַתְּ מֵהֶם
 הַשֵּׁב תֵּשׁוּבֶם לְאֶחִיד רש"י: **ב** וְאִם־לֹא קָרֹב
 אַחִיד אֵלֶיךָ וְלֹא יִדְעֶתָ וְאִסְפְּתוּ אֶל־תּוֹךְ
 בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ אֶחִיד אֹתוֹ
 וְהִשְׁבֹּתוּ לוֹ רש"י: **ג** וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמּוֹז וְכֵן
 תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֹדֹת
 אַחִיד אֲשֶׁר־תֵּאבְדוּ מִמֶּנּוּ וּמִצִּאתָהּ לֹא תֹכֵל
 לְהִתְעַלֵּם רש"י: **ד** לֹא־תִרְאֶה אֶת־חִמּוֹז אֶחִיד
 אוֹ שׁוֹרוֹ נִפְלִים בְּדָרֶךְ וְהִתְעַלְמַתְּ מֵהֶם הֲקָם
 תִּקּוּם עִמּוֹ רש"י: **ה** לֹא־יְהִיֶּה כְּלִי־גֹבֵר עַל־
 אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֹּבֵר שִׁמְלַת אִשָּׁה כִּי
 תֹעֲבֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהֵי רש"י: **ו**
 וְכִי יִקְרָא קוֹן־צִפּוֹר | לְפִנְיֶךָ בְּדָרֶךְ בְּכָל־עֵץ |
 אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֲפֹרֹחִים אוֹ בִּיצִים וְהָאֵם
 רִבְצָת עַל־הָאֲפֹרֹחִים אוֹ עַל־הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים רש"י:

תסאב ית ארעך די יי אלהך יהב
 לך אחסנא: א לא תחזי ית תורא
 דאחוד או ית אמרה דטען
 ותתכבש מנהון אתבא תתיבנון
 לאחוד: ב ואם לא קרב אחוד
 לתוך ולא ידעת לה ומכנשנה לגו
 ביתך ויהי עמך עד דיתבע אחוד
 יתה ותתיבנה לה: ג וכן תעבד
 לחמרה וכן תעבד לכסותה וכן
 תעבד לכל אבדת אחוד די תיבד
 מנה ותשכחנה לית לך רשו
 לאתפסאה: ד לא תחזי ית
 חמרא דאחוד או תורה רמן
 בארחה ותתכבש מנהון אקמא
 תקים עמה: ה לא יהי תקין זין
 דגבר על אתתא ולא יתמן גבר
 בתקוני אתתא ארי מרחק קדם יי
 אלהך כל עבד אלין: ו אי (ארי)
 יערע קנא דצפרא קדמך בארחה
 בכל אילן או על ארעא אפרחין
 או בעין ואמא רבעא על אפרחין
 או על בעין לא תסב אמא על

רש"י

רואה אותו: (ד) הקם תקים. (ב"מ לב) זו טעינה,
 להטעין משאו שנפל מעליו: עמו. עם בעליו, אבל
 אם הלה וישב לו ואמר: 'הואיל ועליך מצוה אם
 רצית לטעון טען', פטור: (ה) לא־יהיה כלי־גבר
 על־אשה. (ספרי. נזיר פ"א) שתהא דומה לאיש, כדי
 שתלך בין האנשים, שאין זו אלא לשם נאוף:
 ולא־ילבש גבר שמלת אשה. לילה לישב בין
 הנשים. דבר אחר: שלא ישיר שער הערוה ושער
 של בית השחי: כי תועבת. לא אסרה תורה אלא
 לבוש המביא לידי תועבה: (ו) כי יקרא. פרט

קללני קללה נמרצת": (א) והתעלמת. כובש עין
 כאלו אינו רואהו: לא־תראה והתעלמת. לא תראה
 אותו שתתעלם ממנו, זהו פשוטו. (ב"מ ל) ורבותינו
 אמרו: פעמים שאתה מתעלם וכו': (ב) עד דרש
 אחיד. (ב"מ כז) וכי תעלה בלבבך שיתנהו לו קדם
 שידרשהו? אלא דרשהו שלא יהא רמאי: והשבתו
 לו. שתהא בו השבה, שלא יאכל בביתך כדי דמיו
 ותתבעם ממנו. מכאן אמרו: כל דבר שעושה
 ואוכל, יעשה ויאכל, ושאינו עושה ואוכל, ימכר:
 (ג) לא תוכל להתעלם. לכבש עינך כאלו אינך

וְשַׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ
 לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים רַשׁ"י: ם שְׁלִישִׁי ח כִּי
 תִּבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגַגְךָ וְלֹא־
 תָּשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ רַשׁ"י:
 ט לֹא־תִזְרַע בְּרִמְוֶה בְּלֵאִים פֶּן־תִּקְדָּשׁ הַמְּלֵאָה
 הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֵת הַכֶּרֶם רַשׁ"י: ם
 י לֹא־תַחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר־וּבַחְמֹר יַחְדָּו רַשׁ"י: יא לֹא
 תִּלְבַּשׁ שַׁעֲטָנָו צִמֹּר וּפְשָׁתַיִם יַחְדָּו רַשׁ"י: ם
 יב גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתֶיךָ
 אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־בָּהּ רַשׁ"י: ם יג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
 וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָה רַשׁ"י: יד וְשֵׁם לָהּ עֲלִילַת
 דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רַע וְאָמַר אֶת־
 הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאָקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־

בְּנֵיָא: ז שְׁלַחָא תְשַׁלַּח ית אִמָּא
 וְיֵת בְּנֵיָא תִּסְב לָךְ בְּדִיל דְיִיטֵב לָךְ
 וְתוֹרִיךָ יוֹמִין: ח אַרִי תִבְנֵי בֵיתָא
 חֲדָתָא וְתַעֲבַד תִּיקָא לְאַגְרָךְ וְלֹא
 תִשׁוּי חוֹבַת דִּין דְקָטוּל כְּבֵיתְךָ
 אַרִי יִפֹּל דְנֶפֶל מִנָּה: ט לֹא תִזְרַע
 בְּרִמְוֶה עֲרוּבִין דִּילְמָא תִּסְתָּאב
 דְמַעַת זֶרַעָא דִי תִזְרַע וְעֲלֵלַת
 בְּרִמָּא: י לֹא תִרְדֵי בְתוֹרָא
 וּבַחְמֹרָא בְחָדָא: יא לֹא תִלְבַּשׁ
 שַׁעֲטָנָא עִמָּר וּכְתָן מַחְבֵּר
 בְּחָדָא: יב כְּרִסְפָּדִין תַּעֲבַד לָךְ
 עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְסוּתְךָ דִי תִכְסִי
 בָּהּ: יג אַרִי יִסְב גְּבַר אֶתְתָא
 וְיַעוּל לְתַתָּה וְיִסְנַנָּה: יד וְיִשׁוּי לָהּ
 תִּסְקוּפֵי מַלִּין וְיִפְקַע עֲלָהּ שׁוֹם
 בִּישׁ וְיִימַר ית אֶתְתָא חָדָא נְסִכִית
 וְעֲלִית לְתַתָּה וְלֹא אֲשַׁכְחִית לָהּ

רַשׁ"י

לְמִזְמָן: לֹא־תִקַּח הָאֵם. (חולין קמ) בְּעוֹדָה עַל בְּנֵיָהּ:
 (ז) לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְגו'. (שם קמב) אִם מִצְוָה קִלְיָה
 שָׂאִין בָּהּ חֶסֶד וְכִסּוּף, אִמָּרָה תוֹרָה: "לְמַעַן יִיטֵב
 לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים", קַל וְחֹמֶר לְמַתָּן שְׂכָרָן שֶׁל
 מִצְוֹת חֲמוּרוֹת: (ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חֲדָשׁ. אִם
 קִימַתְּ מִצְוֹת שְׁלוֹחַ הַקֶּן, סוּפָךְ לְבָנוֹת בַּיִת חֲדָשׁ
 וְתִקִּים מִצְוֹת מַעֲקָה, שְׂמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתִגִּיעַ
 לְכָרֶם וְשָׂדֶה וְלִבְגָדִים נְאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פְרָשִׁיּוֹת
 הַלְלוּ: מַעֲקָה. גִּדֵּר סָבִיב לְגַג, וְאוּנְקָלוּם תִּרְגָּם:
 'תִּיקָא', כְּגוֹן תִּיק שְׂמִשְׁמֵר מֵה שְׁבַתוֹכוֹ: כִּי־יִפֹּל
 הַנֶּפֶל. רָאוּי זֶה לִיפֹל, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא תִתְגַּלְגַּל
 מִיִּתְּוֹ עַל יָדֶךָ, שְׂמִגְלָגְלִין זְכוֹת עַל יְדֵי זַכָּאִי, וְחֹב
 עַל יְדֵי חַיִּב: (ט) בְּלֵאִים. (קִידוּשִׁין לט. חוֹלִין כב)
 חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְחִרְצוֹן בְּמַפְלֵת זָד: פֶּן־תִּקְדָּשׁ.

כְּתַרְגוּמוֹ: 'תִּסְתָּאב', כֹּל דְבַר הַנֶּתְעַב עַל הָאָדָם, בֵּין
 לְשִׁבַּח כְּגוֹן הַקְּדָשׁ, בֵּין לְגַנְאִי כְּגוֹן אַסוּר, נוֹפֵל בּוֹ
 לְשׁוֹן קְדָשׁ, כְּמוֹ: (ישעיה סה) "אַל תִּגַּע בִּי כִי
 קְדָשְׁתִּיךָ": הַמְּלֵאָה. זֶה מַלּוּי וְתוֹסַפֵּת שֶׁהַזֶּרַע
 מוֹסִיף: (י) לֹא־תַחַרֵּשׁ בְּשׂוֹר וּבַחְמֹר. (ב"ק נד)
 הוּא הַדִּין לְכֹל שְׁנֵי מִינִים שְׂבַעֲוֹלָם, וְהוּא הַדִּין
 לְהַנְהִיגֵם יַחַד קְשׁוּרִים זוֹגִים בְּהוֹלְכַת שׁוֹם מִשָּׂא:
 (יא) שַׁעֲטָנָו. לְשׁוֹן עֲרוּב, וְרַבּוֹתֵינוּ פִּרְשׁוּ: שׁוֹעַ,
 טוּוּי וְנוּוּ: (יב) גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ. (יבמות ד. ספרי)
 אַף מִן הַכְּלָאִים, לְכָךְ סְמַכְן הַפְּתוּב: (יג) וּבָא
 אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָה. סוּפוֹ: (יד) וְשֵׁם לָהּ עֲלִילַת
 דְּבָרִים. עֲבָרָה גּוֹרֶרֶת עֲבָרָה: עֶבֶר עַל (ויקרא יט)
 "לֹא תִשְׂנֵא", סוּפוֹ לְבָא לְיַדִּי לְשׁוֹן הָרַע: אֶת־
 הָאִשָּׁה הַזֹּאת. (ספרי) מִכָּאֵן שָׂאִין אוֹמַר דְבַר, אֶלָּא

מִצַּאתִי לָהּ בְּתוּלִים רַשׁׁי׃ טו וְלָקַח אָבִי כְּתִיב הַנֶּעֱרָה קְרִי הַנֶּעֱרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי כְּתִיב הַנֶּעֱרָה קְרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׂעֵרָה רַשׁׁי׃ טז וְאָמַר אָבִי כְּתִיב הַנֶּעֱרָה קְרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בְּתֵי נִתְּתִי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׁנֶנָּה רַשׁׁי׃ יז וְהִנֵּה הוּא שָׁם עַל־לֵיל דְּבָרִים לְאָמֹר לֹא־מִצַּאתִי לְבִתְךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפְרָשׁוֹ הַשְּׂמֵלָה לְפָנַי זִקְנֵי הָעִיר רַשׁׁי׃ יח וְלָקַחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אֹתוֹ רַשׁׁי׃ יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנִתְּנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָה כִּי הוֹצִיא שָׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לְא־יֹכֵל לְשִׁלְחָה כָּל־יְמֵיו׃ ס כִּי־אִם־אָמַת הִיא הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוּלִים כְּתִיב לִנְעֵרָה רַשׁׁי׃ כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־ כְּתִיב הַנֶּעֱרָה קְרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקִלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבְעֵרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ רַשׁׁי׃ ס כב כִּי־יִמְצֵא אִישׁ שֹׁכֵב אִם־אִשָּׁה בְּעֵלְת־בְּעַל וּמָתוּ

בְּתוּלִין׃ טו וְיִסַּב אַבּוּהָ (נ"א אַבּוּהִי) דְּעוּלְמַתָּא וְאִמָּה וַיִּפְקֹן יַת בְּתוּלֵי עוּלְמַתָּא לְקָדָם סְבִי קַרְתָּא לְתַרְע בֵּית דִּין אַתְרָא׃ טז וַיִּמַּר אַבּוּהָ דְּעוּלְמַתָּא לְסַבֵּיא יַת בְּרַתִּי יְהִיבִית לְגַבְרָא הַדִּין לְאַנְתּוֹ וּסְנַנְה׃ יז וְהָא הוּא שׁוּי תְּסַקּוּפִי מְלִין מְלִין לְמִימַר לֹא אֲשַׁכְּחִית לְבִרְתְּךָ בְּתוּלִין וְאַלִּין בְּתוּלֵי בְּרַתִּי וַיִּפְרְסוּן שׁוּשִׁיפָּא קָדָם סְבִי קַרְתָּא׃ יח וַיִּדְבְּרוּן סְבִי קַרְתָּא הִהִיא יַת גַּבְרָא וַיִּלְקֹן יַתָּה׃ יט וַיִּגְבוּן מִנְּהָ מָאָה סְלַעִין דְּכֶסֶף וַיִּתְּנוּן לְאַבּוּהָ דְּעוּלְמַתָּא אַרְי אַפְק שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלַת דְּיִשְׂרָאֵל וְלָהּ תְּהִי לְאַנְתּוֹ לִית לָהּ רְשׁוֹ לְמַפְטָרָה כָּל יוֹמוּהִי׃ כ וְאִם קְשָׁטָא הוּוּהּ פְּתַגְמָא הַדִּין לֹא אֲשַׁכְּחוּ בְּתוּלִין לְעוּלְמַתָּא׃ כא וַיִּפְקֹן יַת עוּלְמַתָּא לְתַרְע בֵּית אַבּוּהָ וַיִּרְגַּמְנָה אַנְשֵׁי קַרְתָּה בְּאַבְנֵיָא וְתַמּוֹת אַרְי עֲבַדַת קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזַנָּאָה בֵּית אַבּוּהָ וְתַפְלֵי עֲבַד דְּבִישׁ מִבִּינְךָ׃ כב אַרְי יִשְׁתַּכַּח גַּבְר דְּשָׁכַב עִם אַתְתָּא אַתְתָּא גַּבְר וַיִּתְקַטְלוּן אַף תַּרְוִיהוּן גַּבְרָא דְּשָׁכַב עִם אַתְתָּא וְאַתְתָּא וְתַפְלֵי עֲבַד דְּבִישׁ

רש"י

ארוסין: (כא) אל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ. (כתובות מה) ראו גדולים שגדלתם: אנשי עירָה. (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָה: לְזִנוֹת בֵּית אָבִיהָ. כְּמוֹ: בְּבֵית אָבִיהָ: (כב) וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם. (ספרי) לְהוֹצִיא מִעֲשֵׂה חַדוּדִים, שָׁאִין הָאִשָּׁה נְהַגִּית מִקָּדָם. גַּם, לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (סְפָרִים אַחֲרֵיהֶם: מֵאַחֲרֵיהֶם). (שם) דָּבָר אַחֵר: "גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרַבּוֹת

בפני בעל דין: (טו) אָבִי הַנֶּעֱרָה וְאִמָּהּ. (שם) מִי שְׂגָדְלוּ גְדוּלִים הָרַעִים, יִתְבַּזּוּ עֲלֶיהָ: (טז) וְאָמַר אָבִי הַנֶּעֱרָה. (שם) מְלַמֵּד שָׁאִין רְשׁוֹת לְאִשָּׁה לְדַבֵּר בְּפָנֵי הָאִישׁ: (יז) וּפְרָשׁוֹ הַשְּׂמֵלָה. (שם) הָרִי זֶה מְשַׁל: מִתְחַוְּרִין הַדְּבָרִים כְּשִׂמְלָה: (יח) וַיִּסְרוּ אֹתוֹ. מְלַקּוֹת (כתובות מו): (כ) וְאִם־אָמַת הִיא הַדָּבָר. (שם) בְּעַדִּים וְהִתְרָאָה, שְׁזַנְתָּה לְאַחַר

גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה
 וּבְעֵרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל רִשׁוֹ: ^ס כִּי יִהְיֶה
 כְּתִיב נֶעַר קָרִי נֶעֱרָה בְּתוֹלָה מֵאֶרְשָׁה לְאִישׁ
 וּמִצָּאָה אִישׁ בְּעִיר וְשָׁכַב עִמָּה רִשׁוֹ:
 כִּי וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר
 הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ
 אֶת־כְּתִיב הַנֶּעֱר קָרִי הַנֶּעֱרָה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־
 צִעְקָה בְּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עָנָה
 אֶת־אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ וּבְעֵרַת הָרַע מִקְרָבָךְ: ^ס
 כִּי וְאִם־בְּשֹׁדָה יִמָּצָא הָאִישׁ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעֱר
 קָרִי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֶרְשָׁה וְהַחֲזִיקָבָה הָאִישׁ וְשָׁכַב
 עִמָּה וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּה לְבָדוּ:
 כִּי כְּתִיב וּלְנֶעֱר קָרִי וְלַנֶּעֱרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דְבַר אֵין
 כְּתִיב לְנֶעֱר קָרִי לַנֶּעֱרָה חֲטָא מוֹת כִּי כַּאֲשֶׁר יִקוּם
 אִישׁ עַל־רַעְהוּ וּרְצָחוֹ נָפֵשׁ בֵּין הַדְּבַר הַזֶּה רִשׁוֹ:
 כִּי בְּשֹׁדָה מִצָּאָה צִעְקָה כְּתִיב הַנֶּעֱר קָרִי הַנֶּעֱרָה
 הַמֵּאֶרְשָׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ^ס כִּי־יִמָּצָא
 אִישׁ כְּתִיב נֶעַר קָרִי נֶעֱרָה בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־אֶרְשָׁה
 וְתַפְשֶׂה וְשָׁכַב עִמָּה וּנְמָצָאוּ: ^{כט} וְנָתַן הָאִישׁ

מִיִּשְׂרָאֵל: ^{כג} אָרִי תְהִי עוֹלָמְתָא
 בְּתַלְמָא דְּמֵאֶרְסָא לְגַבְר וַיִּשְׁכַּחנָה
 גַּבְר בְּקֶרְתָּא וַיִּשְׁכּוּב עִמָּה:
 כִּי וּתְפַקוּן יַת תְּרוּוִיהוּן לְתַרְע
 קֶרְתָּא הֵיחֵא וְתַרְגְּמוּן יַתְהוּן
 בְּאֲבָנֵיָא וַיְמוֹתוּן יַת עוֹלָמְתָא עַל
 עֶסֶק דִּי לֹא צְוִחַת בְּקֶרְתָּא וְיַת
 גַּבְרָא עַל עֶסֶק דְּעַנֵּי יַת אִתְת
 חֲבֵרָה וְתַפְלֵי עֶבֶד דְּבִישׁ מִבִּינְךָ:
 כִּי וְאִם בְּחֻקְלָא יִשְׁכַּח גַּבְר יַת
 עוֹלָמְתָא דְּמֵאֶרְסָא וַיִּתְקַף בָּהּ
 גַּבְרָא וַיִּשְׁכּוּב עִמָּה וַיִּתְקַטֵּל גַּבְרָא
 דְּשָׁכַב עִמָּה בְּלַחֲדוּהִי:
 כִּי וְלְעוֹלָמְתָא לֹא תַעֲבֹד מִדְּעַם
 לִית לְעוֹלָמְתָא חוֹבַת דִּין דְּקִטּוּל
 אָרִי כְּמָא דִּיקוּם גַּבְרָא עַל חֲבֵרָה
 וַיִּקְטַלְנָה נֶפֶשׁ בֵּין פְּתַגְמָא דְּדִין:
 כִּי אָרִי בְּחֻקְלָא אֲשַׁכַּח צְוִחַת
 עוֹלָמְתָא דְּמֵאֶרְסָא וְלִית דְּפְרִיק
 לָהּ: ^{כח} אָרִי יִשְׁכַּח גַּבְר עוֹלָמְתָא
 בְּתַלְמָא דִּי לֹא מֵאֶרְסָא וַיִּחַדְנָה
 וַיִּשְׁכּוּב עִמָּה וַיִּשְׁתַּפְּחוּן:
 כִּי וַיִּתֵּן גַּבְרָא דִּישְׁכַּב עִמָּה
 לְאֲבוּהָא דְּעוֹלָמְתָא חֲמִשִּׁין סְלַעִין
 דְּכֶסֶף וְלָהּ תְהִי לְאִנְתוּ חֵלֶף דִּי
 עָנְיָה לִית לָהּ רִשׁוּ לְמַפְטָרָה כֹּל
 יוֹמוּהִי: ^א לָא יִסַּב גַּבְר יַת אִתְת

הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאִבִּי כְּתִיב הַנֶּעֱר קָרִי הַנֶּעֱרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תְהִי לְאִשָּׁה
 תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לְאִיּוֹכַל שְׁלֵחָה כֹּל־יָמָיו: ^ס כִּי לֹא־יִקַּח אִישׁ

רש"י

אֶת הַיּוֹלֵד, שְׂאֵם הַיְתָה מְעַבְרַת אֵין מִמְתִּינִין לָהּ עַד
 שְׁתַּלֵּד: (כג) וּמִצָּאָה אִישׁ בְּעִיר. (עֲרֻכִין ז) לְפִיכַף
 שָׁכַב עִמָּה, פְּרָצָה קוֹרְאָה לְגַנֵּב, הָא אֵלוּ יִשְׁכַּח
 בְּבִיתָהּ, לֹא אֶרַע לָהּ: (כו) כִּי כַּאֲשֶׁר יִקוּם וְגוֹ'.
 לְפִי פְּשׁוּטוֹ זְהוּ מִשְׁמַעוּ: כִּי אָנוּסָה הִיא, וּבְחֻזְקָה

עֲמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם הַעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהַרְגוֹ. (פסחים
 כה. סנהדרין עג) וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרִשׁוּ בּוֹ: הָרִי זֶה כָּא
 לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד וְכוּ': (א) לֹא־יִקַּח. (קידושין
 סז) אֵין לוֹ בָּהּ לְקוֹחִין, וְאֵין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ:
 וְלֹא יִגְלָה כֶּנֶף אֲבִיו. (יבמות לג) שׁוֹמְרַת יָבָם שֶׁל

אֶת־אִשְׁת׃ אָבִיו וְלֹא יִגְלֶה כְּנֶגֶד אָבִיו רַשׁׁי׃ ׀
 ב לֹא־יִבֹּא פְּצוּע־דָּבָא וּכְרוֹת שְׁפִכָה בְּקַהֲל
 יְהוָה רַשׁׁי׃ ׀ ג לֹא־יִבֹּא מִמּוֹר בְּקַהֲל יְהוָה גַּם
 דוֹר עֲשׂוּרֵי לֹא־יִבֹּא לוֹ בְּקַהֲל יְהוָה רַשׁׁי׃ ׀
 ד לֹא־יִבֹּא עֲמוּנֵי וּמוֹאבֵי בְּקַהֲל יְהוָה גַּם דוֹר
 עֲשׂוּרֵי לֹא־יִבֹּא לָהֶם בְּקַהֲל יְהוָה עַד־
 עוֹלָם רַשׁׁי׃ ׀ ה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קָדְמוּ אֶתְכֶם
 בַּלְּחֶם וּבְמִים בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר
 שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת־בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם
 נְהַרִים לְקַלְלֶךָ רַשׁׁי׃ ׀ ו וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לְשִׁמְעַע אֶל־בַּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ
 אֶת־הַקְּלָלָה לְבִרְכָה כִּי אָהַבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃
 ז לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וּמְכַתֵּם כָּל־יְמֵיךָ
 לְעוֹלָם רַשׁׁי׃ ׀ ח רַבִּיעִי ח לֹא־תִתְעַב אָדָמִי כִּי
 אַחִיךָ הוּא לֹא־תִתְעַב מִצְרֵי כִּי־גַר הָיִיתָ
 בְּאֶרְצוֹ רַשׁׁי׃ ׀ ט בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דוֹר שְׁלִישִׁי יִבֹּא לָהֶם בְּקַהֲל

אֶבֹּהִי וְלֹא יִגְלִי כְּנֶגַד דְּאֶבֹּהִי׃
 ב לֹא יִדְפִי דְפָסִיק וְדִמְחַבֵּל
 לְמַעַל בְּקַהֲלָא דִינִי׃ ג לֹא יִדְפִי
 מִמּוֹרָא לְמַעַל בְּקַהֲלָא דִינִי אִף
 דְרָא עֲשִׂירָאָה לֹא יִדְפִי לֵה לְמַעַל
 בְּקַהֲלָא דִינִי׃ ד לֹא יִדְפוּן עֲמוּנָאִי
 וּמוֹאבָאִי לְמַעַל בְּקַהֲלָא דִינִי אִף
 דְרָא עֲשִׂירָאָה לֹא יִדְפִי לְהוּן
 לְמַעַל בְּקַהֲלָא דִינִי עַד עָלָם׃
 ה עַל עֶסֶק דִּי לֹא עֲרַעְרוּ יִתְכוּן
 בְּלַחְמָא וּבְמִיָּא בְּאַרְחָא בְּמִפְקָכוּן
 מִמִּצְרַיִם וְדִי אַגְרֵי עַלְךָ יִתְ בַּלְעָם
 בְּרַעוּר מִפְּתוֹר אֲרָם דִּי עַל פֶּתַח
 לְלִטְוִיתְךָ׃ ו וְלֹא אָבִי יִי אֱלֹהֶיךָ
 לְקַבְּלָא מִן בַּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יִי אֱלֹהֶיךָ
 לְךָ יִתְ לְוִטִין לְכַרְכֹּן אֲרִי רַחֲמֵיךָ יִי
 אֱלֹהֶיךָ׃ ז לֹא תִתְבַּע שְׁלָמָהוּן
 וְטַבְתְּהוּן כָּל יוֹמֵיךָ לְעָלָם׃ ח לֹא
 תִרְחַק אֲדוּמָאָה אֲרִי אַחִיךָ הוּא
 לֹא תִרְחַק מִצְרָאָה אֲרִי דִינִי
 הוּיִתָּא בְּאַרְעָה׃ ט בָּנִין דִּי
 יִתְיַלִּידוּ לְהוּן דְרָא תְלִיתָאָה יִדְפִי

רש"י

כְּשֶׁהֵייתָם בְּטְרוּף׃ (ז) לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם. (שם)
 מְכַלֵּל שְׂנֵאֲמַר׃ "עֲמֵךְ יֵשֵׁב בְּקַרְבְּךָ", יָכַל אִף זֶה
 כֵּן? תְּלַמּוּד לֹא־מֵר׃ "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם"׃ (ח) לֹא־
 תִתְעַב אָדָמִי. לְגַמְרִי, וְאִף עַל פִּי שְׂרָאוּי לְךָ
 לְתַעֲבוּ, שְׂיָצָא בְּחֶרֶב לְקַרְאֲתְךָ׃ לֹא־תִתְעַב מִצְרֵי.
 מִכָּל וְכָל, אִף עַל פִּי שְׂזַרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לִיֹּאֹר. מֵה
 טַעַם? שְׁהִיּוּ לְכֶם אֲכַסְנֵיָא בְּשַׁעַת הַדְּחָק. לְפִיכָךְ׃
 (ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דוֹר שְׁלִישִׁי וְגוֹ׃
 וְשָׂאֵר הָאֲמוֹת מִתְרִין מִיָּד, הָא לְמַדְתָּ שְׁהַמְחִטִּיא
 לְאָדָם, קָשָׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוּ, שְׁהַהוֹרְגוּ, הוֹרְגוּ
 בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמְחִטִּיא, מוֹצִיאֵהוּ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה
 וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ אָדָם שְׂקַדְמָם בְּחֶרֶב לֹא

אֶבֹּהִי, הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וְהָרִי כְּכַר הוֹזְהָר עַלְיָהּ
 מְשׁוּם׃ (ויקרא יח) "עֲרוֹת אַחֵי אָבִיךָ"? אֲלֵא לְעַבְר
 עַל זֶה בְּשָׁנֵי לְאוּיִן, וְלִסְמוֹךְ לֵה׃ "לֹא יִבֹּא מִמּוֹר",
 לְלַמֵּד שְׂאִין מִמּוֹר (אֵלָא) מְחִיבֵי פְרִיתוֹת, וְקַל וְחִמּוֹר
 מְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, שְׂאִין בְּעֲרִיּוֹת מִיתַת בֵּית
 דִּין שְׂאִין בֵּה פֶרַת׃ (ב) פְּצוּע־דָּבָא. (יבמות עז)
 שְׁנַפְצָעוּ אוֹ שְׁנַדְּכָאוּ בִיּוֹצִים שְׁלוֹ׃ וּכְרוֹת שְׁפִכָה.
 שְׁנַכְרַת הַגִּיד וְשׁוֹב אֵינּוּ יוֹרֵה קְלוּחַ וְרַע, אֲלֵא
 שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינּוּ מוֹלִיד׃ (ג) לֹא־יִבֹּא מִמּוֹר
 בְּקַהֲל ה'. לֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית׃ (ד) לֹא־יִבֹּא
 עֲמוּנֵי. לֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית׃ (ה) עַל־דְּבַר. (ספרי)
 עַל הָעֲצָה שְׂעִצּוּ אֶתְכֶם לְהַחֲטִיאֲכֶם׃ בַּדֶּרֶךְ.

יְהוָה רַשׁ"י: ׀ פִּי־תֵצֵא מַחְנֶה עַל־אֵיבֶיךָ
 וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רַע רַשׁ"י: יא כִּי־יְהִיֶּה בְךָ
 אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יְהִי טְהוֹר מִקְרַה־לִּילָה וַיֵּצֵא
 אֶל־מַחוּץ לַמַּחְנֶה לֹא יָבֵא אֶל־תּוֹךְ
 הַמַּחְנֶה רַשׁ"י: יב וְהָיָה לַפְּנוֹת־עָרֵב יֶרֶחַן בַּמַּיִם
 וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֵא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחְנֶה רַשׁ"י: יג וַיֵּד
 תְּהִיֶּה לְךָ מַחוּץ לַמַּחְנֶה וַיֵּצֵאת שָׁמָּה
 חוּץ רַשׁ"י: יד וַיִּתֵּד תְּהִיֶּה לְךָ עַל־אַזְנוֹךָ וְהָיָה
 בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרַתָּה בָּהּ וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ
 אֶת־צִאתְךָ רַשׁ"י: טו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ |
 בִּקְרִיב מִחֻנְךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֵיבֶיךָ לַפְּנֵיךָ
 וְהָיָה מַחְנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֲרוֹת דְּבַר
 וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ רַשׁ"י: ס טז לֹא־תִסְגֹּר עֶבֶד אֶל־
 אֲדָנָיו אֲשֶׁר־יִנְצֵל אֵלֶיךָ מֵעַם אֲדָנָיו רַשׁ"י:
 ז עַמְּךָ יֹשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד
 שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנֵנוּ: ׀ ח לֹא־תְהִיֶּה

להוֹן לְמַעַל בַּקֶּהֶלָא דִּינִי: י אַרְי
 תַּפּוּק מִשְׁרִיתָא עַל בְּעַלִּי דְּבִבְךָ
 וְתַסְתַּמֵּר מִכָּל מַדְעָם בִּישׁ:
 יא אַרְי יְהִי בְךָ גִבֵּר דִּי לֹא יְהִי
 דְכִי מִקְרַה לִילָא וַיִּפּוֹק לְמִבְּרָא
 לְמִשְׁרִיתָא לֹא יַעוּל לְגו
 מִשְׁרִיתָא: יב וְהִי לְמַפְנֵי רַמְשָׁא
 נִסְחִי בְּמִיָּא וּכְמַעַל שְׁמַשָּׁא יַעוּל
 לְגו מִשְׁרִיתָא: יג וְאַתֵּר מִתְּקַן
 יְהִי לְךָ מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וְתַפּוּק
 תַּמָּן לְבָרָא: יד וְסַפְתָּא תְּהִי לְךָ
 עַל זִינְךָ וְהִי בְּמַפְקָךָ לְבָרָא
 וְתַחֲפֵר בָּהּ וְתַתּוּב וְתַכְסִּי יָת
 מַפְקָתְךָ: טו אַרְי יי אֱלֹהֶיךָ
 שְׁכַנְתָּה מִהֲלָכָא בְּגוּ מִשְׁרִיתְךָ
 לְשַׁזְבוּתְךָ וּלְמַמְסַר בְּעַלִּי דְּבִבְךָ
 קַדְמָךָ וְתְהִי מִשְׁרִיתְךָ קַדִּישָׁא וְלֹא
 יִתְחַזִּי בְךָ עֲבַרְתָּ פִתְגָם וְיַתּוּב
 מִימְרָה מְלֹאטְבָא לְךָ: טז לֹא
 תַמְסַר עֶבֶד עַמְּמִין לְיַד רַבּוּנָה
 דִּישְׁתַּזְב לְוַתְךָ מְלֹת רַבּוּנָה:
 יז עַמְּךָ יִתֵּב בֵּינְךָ בְּאַתְרָא דִּי
 יִתְרַעִי בְּחָדָא מִן קַרְוִיךָ בְּדִיטְב
 לָהּ לֹא תוֹנְנָה: יח לֹא תְהִי אַתְתָּא

רש"י

נתעב, וכן מצרים שטבעום, ואלו שהקטיאום, נתעבו: (י) פִּי־תֵצֵא וְגו' וְנִשְׁמַרְתָּ. שֶׁשֶּׁטֶן מִקְטָרֵג בְּשַׁעַת הַסַּפְּנָה: (יא) מִקְרַה־לִּילָה. דְּבַר הַכְּתוּב בַּהוּה: וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחְנֶה. זוּ מִצּוֹת עֲשֵׂה: לֹא יָבֵא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחְנֶה. זוּ מִצּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְאִסּוּר לִיכַסּוּ לַמַּחְנֶה לְוִיָּה, וְכָל שְׁכֵן לַמַּחְנֶה שְׂכִינָה (פסחים סח): (יב) וְהָיָה לַפְּנוֹת־עָרֵב. סְמוּךְ לְהַעֲרֵב שְׁמֹשׁ יִטְבַּל, שְׂאִינוּ טְהוֹר בְּלֹא הָעָרֵב שְׁמֵשׁ: (יג) וַיֵּד תְּהִיֶּה לְךָ. כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ: (כד) "אִישׁ עַל דְּדו": מַחוּץ לַמַּחְנֶה. חוּץ לְעַנּוֹן: (יד) עַל־אַזְנוֹךָ. לְבַד מִשְׁאֵר כְּלֵי תַשְׁמִישֶׁךָ:

אֲזַנְךָ. כְּמוֹ כְּלֵי זִינְךָ: (טו) וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֲרוֹת דְּבַר: (טז) לֹא־תִסְגֹּר עֶבֶד. כְּתַרְגּוּמוֹ. דְּבַר אַחַר: אִפְלוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּרַח מִחוּצָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (יח) לֹא־תְהִיֶּה קַדִּישָׁה. מִפְּקַרְתָּ, מִקְדֻשְׁתָּ וּמִזְמַנְתָּ לְזִנוּת: וְלֹא־יְהִיֶּה קַדִּישׁ. (סנהדרין נד) מְזַמֵּן לְמִשְׁכַּב זָכוּר, וְאִוְנִקְלוֹס תַּרְגָּם: 'לֹא תְהִי אַתְתָּא מְבַנְתָּ יִשְׂרָאֵל לְגִבֵּר עֶבֶדָא', שְׂאֵף זוּ מִפְּקַרְתָּ לְבַעֲלִילַת זְנוּת הִיא, מֵאַחַר שְׂאִין קַדוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שְׁהָרִי הִקְשׁוּ לְחַמּוֹר, שְׁנֵאָמַר: (בראשית כב) "שָׁבוּ לְכֶם פֶּה עִם הַחַמּוֹר", עִם הַדּוֹמָה לְחַמּוֹר, וְלֹא יִסַּב גִּבְרָא

קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יְהִיֶּה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל רש"י: יט לֹא־תָבִיא אֶתְנֶן זֹנָה וּמַחִיר
 כָּל־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נָדָר כִּי תֹעֲבַת
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם רש"י: ס כ לֹא־תִשְׂיֵךְ
 לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר
 אֲשֶׁר יִשְׂךָ רש"י: כא לְנִכְרֵי תִשְׂיֵךְ וְלֹא־חִיךָ לֹא
 תִשְׂיֵךְ לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַשְׁלַח
 יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָּא־שָׁמָּה
 לְרִשְׁתָּהּ רש"י: ס כב כִּי־תֵדָר נָדָר לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ כִּי־דָרַשׁ יְדִרְשֶׁנּוּ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ מִעֲמֹךָ וְהָיָה בְּךָ חֲטָא רש"י: כג וְכִי
 תַחֲדִל לְנָדָר לֹא־יְהִיֶּה בְּךָ חֲטָא: כד מוֹצֵא
 שְׁפָתֶיךָ תִשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרַת לִיהוָה
 אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ רש"י: ס חֲמִישִׁי
 כה כִּי תִבֵּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כִּנְפִשְׁךָ
 שְׂבַעְךָ וְאֶל־כִּלְיֶיךָ לֹא תִתֵּן רש"י: ס כו כִּי תִבֵּא
 בְּקִמְתָּ רֵעֶךָ וְקִטְפַת מְלִילָתָּ בְיָדְךָ וְחִרְמַשׁ לֹא

מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְגִבּוֹר עֶבֶד וְלֹא יִסָּב
 גִּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְתָּא אָמָא:
 יט לֹא תַעַל אַגְר זַנִּיתָא וְחֹלְפִין
 כָּלְבָא לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהִין
 לְכָל נִדְרָא אַרְי מְרַחֵק קָדָם יי
 אֱלֹהִין אַף תְּרוּיְהוּזִין: כ לֹא תִרְבִּי
 לְאַחִוּךָ רְבִית כֶּסֶף רְבִית עֲבוּר
 רְבִית כָּל מַדְעָם דְּמִתְרַבִּי:
 כא לְבַר עַמְמִין תִּרְבִּי וְלֹא־חִוּךָ לֹא
 תִרְבִּי בְּדִיל דִּיבְרַכְנָךָ יי אֱלֹהִין
 כָּל־אֹשְׁטוֹת יָדְךָ עַל אַרְעָא דִּי
 אַתְּ עָלִיל לְתַמְזִין לְמִירְתָּהּ: כב אַרְי
 תֵּדָר נָדָר קָדָם יי אֱלֹהִין לֹא תֵאָחֵר
 לְשִׁלְמוֹתָהּ אַרְי מִתְבַּע וְתִבְעֵנָה יי
 אֱלֹהִין מִנָּךְ וִיְהִי בְּךָ חוּבָא:
 כג וְאַרְי תִּתְמַנַּע לְמַנְדָּר לֹא יְהִי
 בְּךָ חוּבָא: כד אֶפְקוֹת סְפוּתָךְ
 תִּטַּר וְתַעֲבֹד כְּמָא דִּי נִדְרַתָּא קָדָם
 יי אֱלֹהִין נִדְבָתָא דִּי מְלִלְתָּא
 כְּפוּמָךְ: כה אַרְי תִּתְגַּר כְּכִרְמָא
 דְּחִבְרָךְ וְתִיכּוּל עֲנָבִין כִּנְפִשְׁךָ
 שְׂבַעְךָ וְלִמְאֵנָךְ לֹא תִתֵּן: כו אַרְי
 תִּתְגַּר בְּקִמְתָּא דְּחִבְרָךְ וְתִקְטוּף
 דְּמִלְזִין בְּיָדְךָ וּמַגְלָא לֹא תִרִים עַל

רש"י

לְאוּיִן וְעֵשָׂה: (כב) לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ. (ספרי)
 שְׁלֵשָׁה רְגָלִים, וְלִמְדוּהוּ רַבּוּתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא:
 (כד) מוֹצֵא שְׁפָתֶיךָ תִשְׁמֹר. (ר"ה ו) לִיתֵן עֲשָׂה
 עַל לֹא תַעֲשֶׂה: (כה) כִּי תִבֵּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ. (ב"מ
 פז) כְּפוּעַל הַכְּתוּב מְדַבֵּר: כִּנְפִשְׁךָ. כְּמָה שְׁתַּרְצָה:
 שְׂבַעְךָ. וְלֹא אֲכִילָה גִסָּה: וְאֶל־כִּלְיֶיךָ לֹא תִתֵּן.
 מִכָּאן שְׁלֹא דְבָרָה תּוֹרָה אֵלָא בְּשַׁעַת הַכְּצִיר, בְּזִמְן
 שְׂאֵתָה נּוֹתֵן לְכִלְיֵי שָׁל בְּעַל הַבַּיִת, אֲבָל אִם בָּא
 לְעֵדָר וְלִקְשָׁקֶשׁ, אֵינּוּ אוֹכֵל: (כו) כִּי תִבֵּא בְּקִמְתָּ
 רֵעֶךָ. (ב"מ פ"ז) אַף זֶה כְּפוּעַל הַכְּתוּב מְדַבֵּר:

מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְתָּא אָמָתָא, שְׂאָף הוּא נַעֲשָׂה קֹדֶשׁ
 עַל יְדָה, שְׁפָל בְּעִילוּתֵיו בְּעִילוֹת זְנוּת, שְׂאִין
 קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ: (יט) אֶתְנֶן זֹנָה. נָתַן לָהּ
 טָלָה בְּאַתְנָנָה, פְּסוּל לְהִקְרָבָה: וּמַחִיר כָּל־ב.
 הַחֲלִיף שָׁה בְּכָל־ב: גַּם־שְׁנֵיהֶם. (כ"ק סה) לְרַבּוֹת
 שְׁנוּיָהֶם, כְּגוֹן חֲטָיִם וְעֲשָׂאֵן סֵלֶת: (כ) לֹא־תִשְׂיֵךְ.
 אֲזַהְרָה לְלוּהָ, שְׁלֹא יִתֵּן רְבִית לְמַלְוָה, וְאַחֵר כְּךָ
 אֲזַהְרָה לְמַלְוָה: (ויקרא כה) "אֵת כֶּסֶף לֹא תִתֵּן לוֹ
 בְּנֶשֶׁךְ" (ב"מ ע): (כא) לְנִכְרֵי תִשְׂיֵךְ. וְלֹא לְאָחִיךָ,
 (שם) לֹאֹ הִבָּא מִכָּל־עֲשָׂה. עֲשָׂה, לְעֵבֶר עָלְיוֹ בְּשְׁנֵי

קמתא דחברך: א ארי יסב גבר
 אתמא ויבעלנה ויהי אם לא
 תשפח רחמין בעינוהי ארי
 אשפח בה עברת פתגם ויכתוב
 לה גט פטורין ויהי בידה
 ויפטרנה מביתה: ב ותפוק
 מביתה ותהי ותהי לגבר אחרן:
 ג ויסננה גברא בתרא ויכתוב
 לה גט פטורין ויתן בידה
 ויפטרנה מביתה או ארי ימות
 גברא בתרא דנסבה לה לאנתו:
 ד לית לה רשו לבעלה קדמאה
 די פטרה למתב למסבה למתוי
 לה לאנתו פתר די אסתאבת ארי
 מרחקא היא קדם יי ולא תחיב
 ות ארעא די יי אלהיך יחב לך
 אחסנא: ה ארי יסב גבר אתמא
 חדתא לא יפוק בחילא ולא יעבר
 עלוהי לכל מדעם פני יהי לביתה
 שתא חדא ויחדי נת אתתה די
 נסב: ו לא יסב משכונא רחיא
 ורכבא ארי בהון מתעבד מזון

תניף על קמת רעד רש"י: ס כד א כייקח
 איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן
 בעיניו כיימצא בה ערות דבר וכתב לה ספר
 ברית ונתן בידה ושלחה מביתו רש"י:
 ב ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש
 אחר רש"י: ג וישנאה האיש האחרון וכתב לה
 ספר ברית ונתן בידה ושלחה מביתו או כי
 ימות האיש האחרון אשר לקחה לו
 לאשה רש"י: ד לא יוכל בעלה הראשון אשר
 שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי
 אשר הטמאה כיתועבה הוא לפני יהוה ולא
 תחטיא את הארץ אשר יהוה אלהיך נתן
 לך נחלה רש"י: ס ששי ה כייקח איש אשה
 חדשה לא יצא בצנא ולא יעבר עליו לכל
 דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח
 את אשתו אשר לקח רש"י: ו לא יחבל רחים

רש"י

אכל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן, כגון:
 בנה בית ולא חנכו, ארס אשה ולא לקחה,
 מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרךכים: יהיה
 לביתו. (שם) ואף בשביל ביתו, אם בנה בית וחנכו
 ואם נטע כרם וחללו, אינו זז מביתו בשביל צרכי
 המלחמה: לביתו. זה ביתו: יהיה. לרבות את
 כרמו: ושמח. ישמח את אשתו, ותרגומו: ויחדדי
 ית אתתיה, והמתרגם: ויחדדי עם אתתיה, טועה
 הוא, שאין זה תרגום של 'ושמח', אלא של
 'ושמח': (ו) רחים. היא התחתונה: ורכב. היא
 העליונה: לא יחבל. אם בא למשכנו על חובו
 בבית דין, לא ימשכנו בדברים שעושים בהן אכל

(א) כיימצא בה ערות דבר. מצוה עליו לגרשה,
 שלא תמצא חן בעיניו (ספרים אחרים: מצוה שלא
 תמצא חן בעיניו): (ב) לאיש אחר. (גיטין ז) אין
 זה בן זוגו של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך
 ביתו, וזה הכניסה: (ג) וישנאה האיש האחרון.
 הכתוב מבשרו שסופו לשנאותה, ואם לאו,
 קוברתו, שנגמר: "או כי ימות": (ד) אחרי אשר
 הטמאה. (יבמות יא) לרבות סוטה שנסתרה:
 (ה) אשה חדשה. שהיא חדשה לו, ואפלו
 אלמנה, פרט למחזיר גרושתו: ולא יעבר עליו.
 דבר הצנא: לכל דבר. (ספרי. סוטה מז) שהוא צרף
 הצנא, לא לספק מים ומזון, ולא לתקן דרכים.

וּרְכַב כִּי־נִפֵּשׁ הוּא חֶבְלֵי רֶשֶׁ"י: ם ז כִּי־יִמָּצֵא
 אִישׁ גִּנְבַּת נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרֵ-
 בּוּ וּמְכָרוּ וּמֵת הַגֵּנֵב הֵהוּא וּבַעֲרַת הָרַע
 מִקִּרְבּוֹ רֶשֶׁ"י: ם ה הַשְּׁמֹר בְּנִגְעֵי־הַצֶּרַעַת לְשֹׁמֵר
 מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּכֵל אֲשֶׁר־יִזְרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים
 הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת רֶשֶׁ"י:
 ט זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמֵרִים
 בְּדַרְכְּךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם רֶשֶׁ"י: ם י כִּי־תֵשֶׂה
 בְּרַעְךָ מִשְׂאֵת מְאוֹמָה לֹא־תִבֵּא אֶל־בֵּיתוֹ
 לַעֲכָט עֲכָטוֹ רֶשֶׁ"י: יא בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר
 אֶתְהַ נִּשֶׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הַעֲבוֹט
 הַחִוּצָה: יב וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכֵב
 בְּעֲכָטוֹ רֶשֶׁ"י: יג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט
 כִּבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכֵב בְּשַׁלְמָתוֹ וּבִרְכָךָ וּלְךָ
 תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רֶשֶׁ"י: ם שְׁבִיעִי
 יד לֹא־תַעֲשֶׂק שְׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאֶרְצְךָ

לְכָל נֶפֶשׁ: ז אָרִי לְשִׁתְּכָה גְבֵר
 גִּנְבַּת נֶפֶשׂא מֵאֲחִוְהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְהִתְגַּר בֵּה וּיִזְבְּנָה וְיִתְקַטֵּל גִּנְבָא
 הֵהוּא וְתַפְלִי עֶבֶד דְּבִישׁ מִבְּיַנְדָּ:
 ח אִסְתַּמַּר בְּמִכְתֵּשׁ סְגִירוֹ לְמַטַּר
 לְחָדָא וְלְמַעֲבַד כָּכֵל דִּי יִלְפֹן
 יִתְכוֹן כְּהִנְיָא לְוָאִי כְּמָא דִּי
 פְקִדְתַּנּוֹן תְּטִרוֹן לְמַעֲבַד: ט הָוִי
 דְּכִיר יֵת דִּי עֶבֶד יִי אֱלֹהֶיךָ לְמֵרִים
 בְּאֶרְחָא בְּמִפְקָכוֹן מִמִּצְרַיִם:
 י אָרִי תְרִשִׁי בְּחִבְרָךָ רְשׁוֹ מִדְּעַם
 לֹא תַעוֹל לְבֵיתָהּ לְמַסֵּב מִשְׁכּוֹנָה:
 יא בְּכִרָא תְקוּם וּגְבִרָא דִּי אֶת
 רְשִׁי בֵה יִפְקֵ לְוִתְךָ יֵת מִשְׁכּוֹנָא
 לְכִרָא: יב וְאִם גְּבֵר מִסְכֵּן הוּא
 לֹא תִשְׁכּוּב בְּמִשְׁכּוֹנָה: יג אֶתְבֵּא
 תַתְּבֵ לֵה יֵת מִשְׁכּוֹנָא כְּמַעַל
 שְׁמִשְׂא וְיִשְׁכּוּב בְּכִסּוּתָהּ וּיִכְרַכְנָךָ
 וְלִךְ תִּהְיִ זְכוּתָא קְדָם יִי אֱלֹהֶיךָ:
 יד לֹא תַעֲשׂוּק אֲגִירָא עֲנִיא
 וּמִסְכְּנָא מֵאֲחִיךָ אוֹ מִגֵּירְךָ דִּי

רש"י

לא תשכב ועבטו אצלך: (יג) כבוא השמש. (שם)
 אם פסות לילה הוא, ואם פסות יום החזירהו
 בפקר, וכבר כתוב ב"ואלה המשפטים": "עד בא
 השמש תשיכנו לו", כל היום תשיכנו לו, וכבוא
 השמש תקחנו: ובכרך. ואם אינו מכרך, מפל
 מקום: "ולך תהיה צדקה": (יד) לא תעשק
 שכיר. והלא כבר כתוב? אלא לעבר על האביון
 כב' לאוין: "לא תעשק שכר שכיר", שהוא עני
 ואביון, ועל העשיר כבר הזהר: (ויקרא ט) "לא
 תעשק את רעך": אביון. (ויקרא רבה) התאב לכל
 דבר: מגרף. זה גר צדק: בשעריך. זה גר תושב

נפש (ב"מ ק"ג): (ז) כִּי־יִמָּצֵא. (ספרי) בעדים
 והתראה, וכן כל 'מצא' שבתורה: והתעמר-בו.
 אינו חיב עד שישתמש בו: (ח) השמר בנגע-
 הצרעת. שלא תתלש סימני טמאה ולא תקוץ את
 הבהרת: ככל אשר-יזרו אתכם. אם להסגיר, אם
 להחליט, אם לטהר: (ט) זכור את אשר-עשה
 ה' אלהיך למרים. (ספרי) אם באת להזהר שלא
 תלקה בצרעת, אל תספור לשון הרע. זכר העשוי
 למרים, שדברה באחיה ולקחה בנגעים: (י) כִּי־
 תשה ברעך. תחוב בחברך: משאת מאומה. (שם)
 חוב של כלום: (יב) לא תשכב בעבטו. (ב"מ קיד)

בְּשַׁעֲרֵיךָ רַשׁ"י: טו בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תִבּוֹא
עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא
אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ
חֵטָא רַשׁ"י: ס טו לֹא־יִוָּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים
וּבָנִים לֹא־יִוָּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֵטְאוֹ
יִוָּמְתוּ רַשׁ"י: ס ז' לֹא תִפֶּה מִשֶּׁפֶט גֵּר יְתוֹם וְלֹא
תַחֲבֹל בְּגֵר אֲלֻמְנָה רַשׁ"י: יח וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד
הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשֵּׁם
עַל־כֵּן אֲנֹכִי מְצִוֶּה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה רַשׁ"י: ס יט כִּי תִקְצֹר קִצְיֶיךָ בְּשָׂדֶךָ וְשִׁכַּחְתָּ
עֹמֵר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לִיתוֹם
וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ רַשׁ"י: ס כ' כִּי תַחֲבֹט וַיִּתְּךָ לֹא
תִפְאַר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לִיתוֹם וְלֹאֲלֻמְנָה יִהְיֶה רַשׁ"י:
כא כִּי תִבְצֹר בְּרִמְךָ לֹא תַעֲזֹל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר

בְּאֲרָצְךָ בְּקִרְוֶיךָ: טו בְּיוֹמָהּ תִתֵּן
אֲגָרָה וְלֹא תַעֲוֹל עַל־וְהִי שִׁמְשָׁא
אַרְי עֲנֵיָא הוּא וְלָהּ הוּא מִסֵּר יֵת
נַפְשָׁהּ וְלֹא יִקְרִי עָלֶיךָ גְדָם יִי וְיִהִי
בְךָ חוֹבָא: טו ז' לֹא יָמוּתוּן אֲבָהֵן
עַל פְּוִם בְּנֵי וּבְנֵי לֹא יָמוּתוּן עַל
פְּוִם אֲבָהֵן אֲנִישׁ בְּחוֹבָהּ יָמוּתוּן:
יז לֹא תַצְלִי דִין גִּיּוֹרָא וְיִתְמָא
וְלֹא תַסֵּב מִשְׁכּוֹנָא לְבוֹשׁ
אַרְמְלָא: יח וְתִדְבֵר אַרְי עֲבָדָא
הוֹיָתָא בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יִי אֱלֹהֶיךָ
מִתַּמָּן עַל כֵּן אֲנָא מִפְּקֻדֶךָ לְמַעַבְד
יֵת פְּתֻגְמָא הַדִּין: יט אַרְי תַּחֲצוּד
תַּחֲצוּד בְּחֻקְלֶךָ וְתִנְשִׂי עֲמָרָא
בְּחֻקְלָא לֹא תִתּוּב לְמַסְבָּה לְגִיּוֹרָא
לִיתְמָא וְלֹאֲרְמְלָא יִהִי בְדִיל
דִּיבְרַכְנֶךָ יִי אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עוֹבְדֵי
יָדֶךָ: כ אַרְי תַּחֲבוּט יִתְךָ לֹא
תַפְלִי בְּתַרְךָ לְגִיּוֹרָא לִיתְמָא
וְלֹאֲרְמְלָא יִהִי: כא אַרְי תַּקְטוּף
פְּרַמְךָ לֹא תַעֲלֵל בְּתַרְךָ לְגִיּוֹרָא
לִיתְמָא וְלֹאֲרְמְלָא יִהִי:

רַשׁ"י

הַלְוָאָה: (יח) וְזָכַרְתָּ. על מנת כן פְּדִיתִיךָ: לְשֹׁמֵר
חֻקוֹתַי, אֲפִלוּ יֵשׁ חֶסֶד וְיֵשׁ כִּסֵּי בְדָבָר: (יט) וְשִׁכַּחְתָּ
עֹמֵר. וְלֹא גְדִישׁ, מִכָּאֵן אֲמָרוּ: עֹמֵר שֵׁישׁ בּוֹ
סְאֵתִים וְשִׁכְחוּ, אֵינּוּ שִׁכְחָה: בַּשָּׂדֶה. לְרַבּוֹת שִׁכְחַת
קָמָה, שֶׁשִּׁכַּח מִקְצָתָהּ מִלְּקִצֹּר: לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ.
(פאה פ"ו מ"ד) מִכָּאֵן אֲמָרוּ: שֶׁלֹּאֲחֲרָיו, שִׁכְחָה,
שֶׁלִּפְנָיו, אֵינּוּ שִׁכְחָה, שֶׁאֵינּוּ בִּ"בַל תָּשׁוּב": לְמַעַן
יִבְרַכְךָ. (ספרי) וְאִף עַל פִּי שִׁבְעָת לִידוֹ שֶׁלֹּא
בְּמַתְפּוֹן, קָל וְחֹמֶר לַעֲוֹשָׂה בְּמַתְפּוֹן. אָמַר מַעֲתָה:
נִפְלָה סֵלַע מִיָּדוֹ וּמִצָּאָה עָנִי וְנִתְפָּרַס בָּהּ, הָרִי הוּא
מִתְבָּרֵךְ עָלֶיךָ: (כ) לֹא תִפְאַר. (חולין קלא) לֹא
תִטַּל תִּפְאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ, מִכָּאֵן שֶׁמִּנְיַחִין פָּאָה לֹאֵילָן:
אַחֲרֶיךָ. (שם) זֶה שִׁכְחָה: (כא) לֹא תַעֲזֹל. אִם

הָאוֹכֵל נְבִלוֹת: אֲשֶׁר בְּאֲרָצְךָ. לְרַבּוֹת שֶׁכָּר בְּהֵמָה
וְכֵלִים: (טו) וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ. אֵל
הַשֶּׁכֶר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לְמוֹת: עַלֶּה בְּכַבֵּשׁ
וְנִחְלָה בְּאֵילָן: וְהָיָה בְךָ חֵטָא. (ספרי) מִכָּל מְקוֹם,
אֵלָא שֶׁמִּמְהָרִין לִיפְרַע עַל יְדֵי הַקּוֹרָא: (טז) לֹא־
יִוָּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים. בְּעֵדוֹת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר
בְּעוֹן בָּנִים, כִּבְרָ נֹאמַר: "אִישׁ בְּחֵטְאוֹ יִוָּמְתוּ", אֲבָל
מִי שֶׁאֵינּוּ אִישׁ, מִת בְּעוֹן אָבִיו, וְהַקְטָנִים מִתִּים
בְּעוֹן אָבוֹתָם בְּיַדֵי שָׁמַיִם: (יז) לֹא תִטָּה מִשֶּׁפֶט
גֵּר יְתוֹם. וְעַל הַעֲשִׂיר כִּבְרָ הַזֶּה: (דברים טז) "לֹא
תִטָּה מִשֶּׁפֶט", וְשָׁנָה בְּעָנִי לַעֲבֹר עָלָיו בְּשָׁנֵי לְאוּיָן,
לְפִי שֶׁנִּקַּל לְהַטּוֹת מִשֶּׁפֶט עָנִי יוֹתֵר מִשֶּׁל עֲשִׂיר,
לְכַף הַזֵּהִיר וְשָׁנָה עָלָיו: וְלֹא תַחֲבֹל. שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת

לִיתוֹם וְלֹא־לִמְנָה יִהְיֶה רִשׁוֹ: כב וּזְכַרְתָּ כִּי־עֲבַד
הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מְצִוְךָ
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס כֹּה אֲפִי־יִהְיֶה
רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים אֶל־הַמְשַׁפֵּט וְשַׁפְטוֹם
וְהַצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הַרְשָׁע רש"י:
ב וְהָיָה אִם־כֵּן הַכּוֹת הַרְשָׁע וְהַפִּילוּ הַשֹּׁפֵט
וְהַכְּהוּ לַפָּנָיו כְּדֵי רִשְׁעוֹ בְּמִסְפָּר רש"י:
ג אַרְבָּעִים יָכֶנּוּ לֹא יֹסִיף פְּנֵי־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ
עַל־אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִיד לְעֵינֶיךָ רש"י:
ד לֹא־תַחֲסֹם שׁוֹר כְּדִישׁוֹ רש"י: ס הַ כִּי־יֵשְׁבוּ
אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין־לוֹ

כב ותדבר ארי עבדא הוימא
בארעא דמצרים על פן אנא
מפקדך למעבד ית פתגמא דדין:
א ארי יהי דין בין גבריא
ויתקרבון לדינא וידוננון ויזכוון
ית זכאָה ויחיבון ית חיבא:
ב ויהי אם פר חבא לאלקאה
חבא וירמנה דינא וילקנה
קדמוהי כמסת חובתה כמנן:
ג ארבעין ילקנה לא יוסף
דילמא יוסף לאלקויתה על אלין
מחא רבא ונקל אחוד לעיניך:
ד לא תחוד פום תורא בדישה:
ה ארי יתבון אחין פחדא וימות
חד מנהון ובר לית לה לא תהי
אפת מתנא לברא לגבר חלונני

רש"י

סוכם ומשלים לארבעים והם ארבעים חסר אחת:
(ג) לא יסיף. מכאן אזהרה למכה את חברו:
ונקלה אחיד. כל היום קוראו רשע, ומשלקה,
קראו אחיד: (ד) לא־תחסם שור בדישו. (ב"ק
נד) דבר הפתוב בהנה, והוא הדין לכל בהמה, חיה
ועוף, העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל, אם
בן למה נאמר 'שור' ? להוציא את האדם: בדישו.
(שם פט) יכל יחסמנו מבחוק? תלמוד לומר: "לא
תחסם שור", מפל מקום, ולמה נאמר דיש? לומר
לך מה דיש מיחד, דבר שלא נגמרה מלאכתו
(למעשר ולחלה) וגדולו מן הארץ, אף כל פיוצא
בו, יצא החולב והמגבן והמחבץ, שאין גדולו מן
הארץ, יצא הלש והמקטף, שנגמרה מלאכתו
לחלה, יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות, שנגמרה
מלאכתן למעשר: (ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו.
(יבמות יז) שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, פרט
לאשת אחיו שלא היה בעולם: יחדו. המיחדים
בנחלה, פרט לאחיו מן האם: ובן אין־לו. (שם כב)
עין עליו: בן או בת, או בן הבן, או בת הבן או

מצאת בו עוללת, לא תקחנה. (פאה ז) ואיזו היא
עוללות? כל שאין לה כתרף ולא נטף. יש לה אחד
מהם, הרי היא לבעל הבית, וראיתי בתלמוד
ירושלמי: איזו היא כתרף? פסיגין זה על גב זה.
נטף, אלו התלויות בשדרה ויורדות: (א) כִּי־
יְהִיֶּה רִיב. (ספרי) סופם להיות נגשים אל המשפט,
אמר מעתה: אין שלום יוצא מתוף מריבה, מי גרם
ללוט לפרש מן הצדיק? הוי אומר זו מריבה:
והרשיעו את־הרשע. יכל כל המתחבין בדין
לוקין? תלמוד לומר: (ב) וְהָיָה אִם בֶּן הַפּוֹת
הַרְשָׁע. פעמים לוקה, ופעמים אינו לוקה, ומי הוא
הלוקה? למד מן הענין. "לא תחסם שור בדישו",
לאו שלא נתק לעשה (מכות יג): והפילו השפט.
מלמד שאין מלקין אותו לא עומד ולא יושב, אלא
מטה: לפננו כדי רשעתו. ולאחריו כדי שתיים,
מכאן אמרו: מלקין אותו שתי ידות מלאחריו
ושליש מלפננו (מכות כב): במספר. (שם) ואינו
נקוד במספר, למד שהוא דבוק, לומר במספר
ארבעים ולא ארבעים שלמים, אלא מננן שהוא

יִבְמָה יַעֲוֹל עָלֶיהָ וַיִּסְבֶּה לָּהּ
 לְאִנְתּוֹ וַיִּבְמָה: ו ויהי בוכרָא די
 תְּלִיד יָקוּם עַל שְׁמָא דְאַחוּהִי
 מִתְנָא וְלֹא יִתְמַחִי שְׁמָה
 מִיִּשְׂרָאֵל: ז ואם לא יצבי גְּבֵרָא
 לְמַסְבַּח נָת יִבְמָתָה וְתִסַּק יִבְמָתָה
 לְתַרְעָא בֵּית דִּינָא לְקַדָּם סְבִיא
 וְתִימְרָא לֹא צָבִי יִבְמִי לְאַקְמָא
 לְאַחוּהִי שְׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבִי
 לְיִבְמוּתִי: ח ויקרון לָהּ סְבִי
 קִרְתָּה וַיִּמְלִלּוּן עִמָּה וַיְקוּם וַיִּימְרָא
 לֹא רַעְנָא (רַעְנָא) לְמַסְבָּה:
 ט וּתְתַקְרַב יִבְמָתָה לְוֹתָהּ לְקַדָּם
 סְבִיא וְתִשְׂרִי סִינָה מַעַל רַגְלָהּ
 וְתִרְוֹק בְּאַנְפוּהִי וְתִתְבַּב וְתִימְרָא
 כְּדִין יִתְעַבַּד לְגֵבֵר דִּי לֹא יִבְנִי נָת
 בֵּיתָא דְאַחוּהִי: י וַיִּתְקַרֵּי שְׁמָה
 בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׂרִי סִינָא: יא אָרִי
 יִנְצוּן גְּבֵרִין כְּחֵדָא גְּבֵר וְאַחוּהִי
 וְתִתְקַרַּב אֶתְתַּת חֵד לְשׁוּבָא נָת
 בְּעֵלָה מִיַּד מְחוּהִי וְתוֹשֵׁט יָדָהּ
 וְתִתְקַף בְּבֵית בְּהִתְתָּה: יב וְתִקְוִין
 נָת יָדָהּ לֹא תַחוּס עֵינָךְ: יג לֹא

לֹא־תִהְיֶה אִשְׁתְּ־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה
 יבֹּא עָלֶיהָ וּלְקַחְתָּהּ לְזִלְאַשָּׁה וַיִּבְמָה רש"י:
 ו וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו
 הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל רש"י: ז וְאִם־לֹא
 יִחְפֹּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת־יִבְמָתוֹ וְעָלְתָה
 יִבְמָתוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יִבְמִי
 לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה
 יִבְמִי רש"י: ח וְקִרְאוּ־לוֹ זְקֵנֵי־עִירוֹ וְדַבְּרוּ אֵלָיו
 וְעָמַד וְאָמַר לֹא חִפְצָתִי לְקַחְתָּהּ רש"י: ט וְנָגְשָׁה
 יִבְמָתוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל
 רַגְלוֹ וַיִּרְקַה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה
 לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו רש"י:
 י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱלָל רש"י: יא
 כִּי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקִרְבָּה
 אִשְׁתְּ הָאָחִד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מִכְּהוּ
 וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָה בְּמַבְשָׁיו רש"י: יב וְקִצְתָּהּ
 אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחוּס עֵינְךָ רש"י: יג לֹא־יִהְיֶה

לְךָ בְּכִיסְךָ אָבִן וְאָבִן

רש"י

יִבְנֶה", וּפִינִן שְׁלֹא בְּנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה: (י) וְנִקְרָא
 שְׁמוֹ וְגו'. (שם) מְצוּה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שֵׁם לוֹמַר:
 'חֲלוּץ הַנֶּעֱלָל': (יא) כִּי־יִנְצוּ אֲנָשִׁים. (ספרי) סוֹפֵן
 לְבֹא לְיַדֵּי מִכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מִכְּהוּ", אֵין
 שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מִצְוֹת: (יב) וְקִצְתָּהּ אֶת־
 כַּפָּהּ. מְמוֹן, דְּמִי בְּשִׂתּוֹ, הַכֹּל לְפִי הַמְּבַשֵּׁשׁ
 וְהַמְּתַבְּיֵשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלֶּא יָדָהּ מִמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאֵן
 "לֹא תַחוּס", וְנֶאֱמַר לְהִלֵּן בְּעֵדִים זִוְמָמִין "לֹא
 תַחוּס", מַה לְהִלֵּן מְמוֹן, אָף כָּאֵן מְמוֹן: (יג) אָבִן
 וְאָבִן. מִשְׁקָלוֹת: גְּדוּלָה וְקִטְנָה. (ספרי) גְּדוּלָה
 כְּשִׁמְכַחֶשֶׁת אֶת הַקִּטְנָה, שְׁלֵא יְהֵא נוּטֵל בְּגְדוּלָה

בֵּן הַבַּת אוֹ בַת הַבֵּת: (ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר. גְּדוּל
 הָאָחִים הוּא מִיָּבֵם אוֹתָהּ: אֲשֶׁר תֵּלֵד. פֶּרֶט
 לְאֵילוּנִית, שְׂאִינָה יוֹלְדָת: יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו. זֶה
 שִׁיבֵם אֶת אֲשֶׁתּוֹ, יִטַּל נַחֲלַת הַמֵּת בְּנִכְסֵי אָבִיו:
 וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ. (שם כד) פֶּרֶט לְאִשְׁתְּ סָרִיס,
 שְׁשֵׁמוֹ מְחוּי: (ז) הַשְּׂעֵרָה. כְּתַרְגוּמוֹ: לְתַרְעָא בֵּית
 דִּינָא: (ח) וְעָמַד. בְּעַמִּידָהּ: וְאָמַר. (סוּטָה לב)
 בַּלְשׁוֹן הַקָּדֵשׁ, וְאָף הִיא דְּבָרִיָּה בַּלְשׁוֹן הַקָּדֵשׁ:
 (ט) וַיִּרְקַה בְּפָנָיו. (יבְמוֹת קו) עַל גְּבִי קַרְקַע: אֲשֶׁר
 לֹא־יִבְנֶה. מִכָּאֵן לְמִי שֶׁחָלַץ, שְׁלֵא יַחְזוֹר וַיִּיבֵם,
 דְּלֹא כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בְּנֶה', אֶלֶּא: 'אֲשֶׁר לֹא

גְּדוֹלָה וְקִטְנָה רש"י: יד לֹא־יְהִי לָךְ בְּבֵיתְךָ
 אִיפָּה וְאִיפָּה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה רש"י: טו אֲבָן שְׁלֵמָה
 וְצֶדֶק יְהִי־לָךְ אִיפָּה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יְהִי־לָךְ
 לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוּהָ
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ רש"י: טז כִּי תֹעֲבַת יְהוּהָ אֱלֹהֶיךָ
 כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהָ כָּל עֲשֵׂה עוֹל: פ מִפְּסִיר ז זְכוֹר
 אֶת אֲשֶׁר־עֲשֵׂה לָךְ עִמָּלֶךְ בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם
 מִמִּצְרַיִם רש"י: יח אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדַרְךָ וַיִּזְנֵב בָּךְ
 כָּל־הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עֵינֶיךָ וַיִּגַע וְלֹא
 יֵרָא אֱלֹהִים רש"י: יט וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוּהָ אֱלֹהֶיךָ |
 לָךְ מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצֵךְ אֲשֶׁר יְהוּהָ
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־
 זְכוֹר עִמָּלֶךְ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח רש"י:

יהי לך בכיסוף מתקל ומתקל
 רבטא וזערטא: יד לא יהי לך
 בביתך מכילא ומכילא רבטא
 וזערטא: טו מתקלין שלמין
 דקשוט יהון לך מכילין שלמין
 דקשוט יהון לך בדיל דיורכון
 יומיך על ארעא דיי אלהיך זהב
 לך: טז ארי מרחק קדם יי אלהיך
 כל עבד אליו כל עבד שקר:
 יז הוי דכיר ית די עבד לך עמלק
 בארמא במפקכון ממצרים:
 יח די ערעך בארמא וקטל בך
 כל דהו מתאמרין בתרך ואת
 משלהי ולא ולא דחל מן קדם
 יי: יט ויהי פד וניח יי אלהיך לך
 מכל בעלי דבבך מסחור סחור
 בארעא די יי אלהיך זהב לך
 אחסנא למירתה תמחי ית
 דוכרנא דעמלק מתחות שמאי
 לא תתנשי: פ פ פ

כפכ

ק"י פסוקים על"י סימון

רש"י

יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד, קפץ וירד
 לתוכה, אף על פי שנכרה, הקרה אותה בפני
 אחרים: ויזנב בך. מפת זנב: חותך מילות וזורק
 כלפי מעלה: כל-הנחשלים אחריו. חסרי כח
 מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן: ואתה עינך
 ויגע. עינך בצמא, דכתיב: (שמות יז) "ויצמא שם
 העם למים", וכתיב אחריו: "ויבא עמלק": ויגע.
 בדרך: ולא גרא. עמלק: אלהים. מלהרע לך:
 (יט) תמחה את-זכר עמלק. מאיש ועד אשה,
 מעולל ועד יונק, משור ועד ש, שלא יהא שם
 עמלק נזכר אפלו על הבהמה, לומר: בהמה זו
 משל עמלק היתה: חסלת פרשת תצא

ומחזיר בקטנה: (יד) לא-יהיה לך. אם עשית בן,
 לא יהיה לך פלוס: (טו) אבן שלמה וצדק
 יהיה-לך. אם עשית בן, יהיה לך הרבה:
 (יז) זכור את אשר-עשה לך. אם שקרף במדות
 ובמשקלות, הוי דואג מגרוי האויב, שנאמר: (משלי
 יא) "מאזני מרמה תועבת ה'", וכתיב בתריה: "בא
 זדון ויבא קלון": (יח) אשר קרף בדרך. לשון
 מקרה. דבר אחר: לשון קרי וטמאה. שהיה
 מטמאן במשכב זכור. דבר אחר: לשון קר וחם,
 צננך והפשיךך מרתיחתך, שהיו כל האומות יראים
 להלחם בכם, ובא זה והתחיל והראה מקום
 לאחרים. משל לאמבטי רותחת, שאין כל בריה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולא אחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲזִיזִים הֵי אֵלֶּם לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יְהוֹה חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֶמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֱמֻת וְצַדִּיק:

הפטרת כי תצא בישעיה פרק נד

נְד אֲרָנִי עֲקָרָה לֹא יִלְדָה פְּצָחִי רִנָּה וְצִהְלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוֹלָה אָמַר יְהוָה: כִּי־רַחֲבִי מְקוֹם אֶהְיֶה וִירֵעוֹת מִשְׁפָּנוֹתֶיךָ וַיְהִי אֶל־תַּחֲשֹׁכֵי הָאֲרִיכִי מִיִּתְרוֹךְ וַיִּתְדַתֶּיךָ חֲזָקִי: גִּבְיָמִין וּשְׂמֹאֹל תִּפְרָצִי וְזָרְעֶךָ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשֻׁמוֹת יוֹשִׁיבוּ: וְאֶל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תִבּוֹשִׁי וְאֶל־תִּפְלָמִי כִּי לֹא תַחֲפִירִי כִּי בִשֵׁת עֲלוּמֶיךָ תִשְׁפָּחִי וְחַרְפֵּת אֲלִמְנוֹתֶיךָ לֹא תִזְפְּרִי עוֹד: הִ כִּי בְעֲלִיךָ עֲשִׂיךָ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֵאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקְרָא: וּפִי־כַאֲשֶׁה עֲזוּבָה וְעֲצוּבַת רִיחַ קְרֹאךָ יְהוָה וְאִשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמְאֵם אָמַר אֱלֹהֶיךָ: וּבְרָגַע קָטָן עֲזוּבֶיךָ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֶקְבָּצֶךָ: הִ בְּשִׁצְפָּה קִצְפָּה הִסְתַּרְתִּי פָנַי רָגַע מִפֶּה וּבְחֶסֶד עוֹלָם רַחֲמֶיךָ אָמַר גֵּאֲלֶךָ יְהוָה: ט פִּי־מִי נָח זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי מֵעֵבֶר מִי־נַח עוֹד עַל־הָאָרֶץ כִּי נִשְׁפַּעְתִּי מִקִּצְפָּה עֲלֶיךָ וּמִגְּעֵר־בְּךָ: י כִּי הִהָרִים יִמּוֹשׁוּ וְהַגְּבְעוֹת תִּמּוֹטְיָנָה וְחִסְדֵי מֵאֲתָךָ לֹא־יִמּוֹשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תִמּוֹט אָמַר מְרַחֲמֶךָ יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדִּוְרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר, לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגִּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֵבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידינו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־איב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותהנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachasidus@dvarmalchus.org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס